UCHWAŁA NR 140/3005/26

ZARZĄDU WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO

z dnia 4 sierpnia 2026 r.

zmieniająca uchwałę w sprawie przyjęcia programu Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021-2027

Na podstawie art. 41 ust. 1 i ust. 2 pkt 4 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz. U. z 2026 r. poz. 720, z późn. zm.) oraz art. 3 pkt 2, art. 5 pkt 2 i pkt 7a lit. a), art. 14g pkt 5, art. 14h, art. 14i, oraz art. 14ka ust. 1 i ust 6, art. 14kb pkt 1 i pkt 2, art. 20 ust 3 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. 2025 r. poz. 198, z późn. zm.), w związku z decyzją wykonawczą Komisji nr C(2026) 1701 z dnia 18 marca 2026 r. zmieniającą decyzję wykonawczą C(2022) 8871 zatwierdzającą program „Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021-2027" do wsparcia z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego Plus w ramach celu „Inwestycje na rzecz zatrudnienia i wzrostu" dla regionu Lubuskiego w Polsce, uchwala się, co następuje:

§ 1. Załącznik nr 1 do uchwały Nr 304/4195/22 Zarządu Województwa Lubuskiego z dnia 13 grudnia 2022 r. w sprawie przyjęcia programu Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021-2027, zmieniony uchwałą Nr 66/1409/25 Zarządu Województwa Lubuskiego z dnia 13 czerwca 2025 r. oraz uchwałą Nr 115/2446/26 Zarządu Województwa Lubuskiego z dnia 24 marca 2026 r. zmieniającą uchwałę w sprawie przyjęcia programu Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021-2027, otrzymuje brzmienie jak załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Program o którym mowa w § 1 przekazuje się do ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Lubuskiego.

§ 3. Wykonanie uchwały powierza się Marszałkowi Województwa Lubuskiego.

§ 4. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Marszałek Województwa Lubuskiego

Sebastian Ciemnoczołowski

[podpisano certyfikowanym podpisem elektronicznym]

załącznik
do Uchwały Nr 140/3005/26
Zarządu Województwa Lubuskiego
z dnia 4 sierpnia 2026 r.

PROGRAM REGIONALNY

Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021-2027

czerwiec 2026 r.

Kod CCI	2021PL16FFPR004
Tytuł w języku angielskim	European Funds for Lubuskie 2021-2027
Tytuł w języku (językach) narodowym (narodowych)	Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021-2027
Wersja	
Pierwszy rok	2021
Ostatni rok	2027
Kwalifikowalny od	01/01/2021
Kwalifikowalny do	31/12/2030
Nr decyzji Komisji	C(2022) 8871
Data decyzji Komisji	07.12.2022
Nr decyzji zmieniającej państwa członkowskiego	C(2026) 1701
Data wejścia w życie decyzji zmieniającej państwa członkowskiego	18 marca 2026 r.
Przesunięcie inne niż istotne (art. 24 ust. 5 rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów)	Tak
Regiony NUTS objęte programem (nie dotyczy EFMRA)	NUTS 2 Lubuskie NUTS 3 Gorzowski NUTS 3 Zielonogórski
Dany fundusz(e)	X EFRR
	O Fundusz Spójności
	X EFS+
	O FST
	O EFMRA
Program	O w ramach celu „Inwestycje na rzecz zatrudnienia i wzrostu” wyłącznie dla regionów najbardziej oddalonych

Zawartość

Spis skrótów 7
1. Strategia programu: główne wyzwania w zakresie rozwoju i odnośne rozwiązania polityczne 11
2. Priorytety 48
2.1 Priorytety inne niż pomoc techniczna 48
Cel Polityki 1 – Bardziej konkurencyjna i inteligentna Europa dzięki wspieraniu innowacyjnej i inteligentnej transformacji gospodarczej oraz regionalnej łączności cyfrowej (Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego) 48
2.1.1 Priorytet 1. Fundusze Europejskie dla lubuskiej gospodarki 48
2.1.1.1 Cel Szczegółowy (i) Rozwijanie i wzmacnianie zdolności badawczych i innowacyjnych oraz wykorzystywanie zaawansowanych technologii 48
2.1.1.2 Cel Szczegółowy (ii) Czerpanie korzyści z cyfryzacji dla obywateli, przedsiębiorstw, organizacji badawczych i instytucji publicznych 54
2.1.1.3 Cel Szczegółowy (iii) Wzmacnianie trwałego wzrostu i konkurencyjności MŚP oraz tworzenie miejsc pracy w MŚP, w tym poprzez inwestycje produkcyjne 59
2.1.1.4 Cel Szczegółowy (iv) Rozwijanie umiejętności w zakresie inteligentnej specjalizacji, transformacji przemysłowej i przedsiębiorczości 65
Cel Polityki 2 – Bardziej przyjazna dla środowiska, niskoemisyjna i przechodząca w kierunku gospodarki zeroemisyjnej oraz odporna Europa dzięki promowaniu czystej i sprawiedliwej transformacji energetycznej, zielonych i niebieskich inwestycji, gospodarki o obiegu zamkniętym, łagodzenia zmian klimatu i przystosowania się do nich, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem, oraz zrównoważonej mobilności miejskiej 70
2.1.2 Priorytet 2. Fundusze Europejskie na zielony rozwój Lubuskiego 70
2.1.2.1 Cel Szczegółowy (i) Wspieranie efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych 70
2.1.2.2 Cel Szczegółowy (ii) Wspieranie energii odnawialnej zgodnie z dyrektywą (UE) 2018/2001, w tym określonymi w niej kryteriami zrównoważonego rozwoju 75
2.1.2.3 Cel Szczegółowy (iv) Wspieranie przystosowania się do zmiany klimatu i zapobiegania ryzyku związanemu z klęskami żywiołowymi i katastrofami, a także odporności, z uwzględnieniem podejścia ekosystemowego 79
2.1.2.4 Cel Szczegółowy (v) Wspieranie bezpiecznego dostępu do wody, zrównoważonej gospodarki wodnej obejmującej zintegrowane zarządzanie wodą, a także odporności wodnej 85
2.1.2.5 Cel Szczegółowy (vi) Wspieranie transformacji w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym i gospodarki zasobooszczędnej 89
2.1.2.6 Cel Szczegółowy (vii) Wzmacnianie ochrony i zachowania przyrody, różnorodności biologicznej oraz zielonej infrastruktury, w tym na obszarach miejskich, oraz ograniczanie wszelkich rodzajów zanieczyszczenia 92
Cel Polityki 2 – Bardziej przyjazna dla środowiska, niskoemisyjna i przechodząca w kierunku gospodarki zeroemisyjnej oraz odporna Europa dzięki promowaniu czystej i sprawiedliwej transformacji energetycznej, zielonych i niebieskich inwestycji, gospodarki o obiegu zamkniętym, łagodzenia zmian klimatu i przystosowania się do nich, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem, oraz zrównoważonej mobilności miejskiej 98
2.1.3 Priorytet 3. Fundusze Europejskie na rozwój mobilności miejskiej w Lubuskiem 98
2.1.3.1 Cel Szczegółowy (viii) Wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej jako elementu transformacji w kierunku gospodarki zeroemisyjnej 98
Cel Polityki 3 – Lepiej połączona Europa dzięki zwiększeniu mobilności (Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego) 104
2.1.4 Priorytet 4. Fundusze Europejskie na dostępność komunikacyjną Lubuskiego 104
2.1.4.1 Cel Szczegółowy (ii) Rozwój i udoskonalanie zrównoważonej, odpornej na zmiany klimatu, inteligentnej i intermodalnej mobilności na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, w tym poprawa dostępu do TEN-T oraz mobilności transgranicznej 104

Cel Polityki 4 – Europa o silniejszym wymiarze społecznym, bardziej sprzyjająca włączeniu społecznemu i wdrażająca Europejski filar praw socjalnych (Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego) 109
2.1.5 Priorytet 5. Fundusze europejskie na rzecz zwiększenia dostępności regionalnej infrastruktury społecznej 109
2.1.5.1 Cel Szczegółowy (ii) Poprawa równego dostępu do wysokiej jakości usług sprzyjających włączeniu społecznemu w zakresie kształcenia, szkoleń i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój łatwo dostępnej infrastruktury, w tym poprzez wspieranie odporności w zakresie kształcenia i szkolenia na odległość oraz online 109
2.1.5.2 Cel Szczegółowy (iii) Wspieranie włączenia społeczno-gospodarczego społeczności marginalizowanych, gospodarstw domowych o niskich dochodach oraz grup w niekorzystnej sytuacji, w tym osób o szczególnych potrzebach, dzięki zintegrowanym działaniom obejmującym usługi mieszkaniowe i usługi społeczne [Cel Szczegółowy (iv) Wspieranie integracji społeczno-gospodarczej obywateli państw trzecich, w tym migrantów, dzięki zintegrowanym działaniom obejmującym usługi mieszkaniowe i usługi społeczne – CS (iv) będzie realizowany, jako komponent CS (iii)]. 114
2.1.5.3 Cel Szczegółowy (v) Zapewnianie równego dostępu do opieki zdrowotnej i wspieranie odporności systemów opieki zdrowotnej, w tym podstawowej opieki zdrowotnej, oraz wspieranie przechodzenia od opieki instytucjonalnej do opieki rodzinnej i środowiskowej 119
2.1.5.4 Cel szczegółowy (vi) Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych 123
Cel Polityki 4. Europa o silniejszym wymiarze społecznym, bardziej sprzyjająca włączeniu społecznemu i wdrażająca Europejski filar praw socjalnych (Europejski Fundusz Społeczny) ... 128
2.1.6 Priorytet 6. Fundusze Europejskie na wsparcie obywateli – rynek pracy 128
2.1.6.1 Cel Szczegółowy (a) poprawa dostępu do zatrudnienia i działań aktywizujących dla wszystkich osób poszukujących pracy, w szczególności osób młodych, zwłaszcza poprzez wdrażanie gwarancji dla młodzieży, długotrwale bezrobotnych oraz grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, jak również dla osób biernych zawodowo, a także poprzez promowanie samozatrudnienia i ekonomii społecznej 128
2.1.6.2 Cel Szczegółowy (d) wspieranie dostosowania pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian, wspieranie aktywnego i zdrowego starzenia się oraz zdrowego i dobrze dostosowanego środowiska pracy, które uwzględnia zagrożenia dla zdrowia 133
2.1.6 Priorytet 6. Fundusze Europejskie na wsparcie obywateli – edukacja 138
2.1.6.3 Cel Szczegółowy (f) wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami 138
2.1.6.4 Cel Szczegółowy (g) wspieranie uczenia się przez całe życie, w szczególności elastycznych możliwości podnoszenia i zmiany kwalifikacji dla wszystkich, z uwzględnieniem umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, lepsze przewidywanie zmian i zapotrzebowania na nowe umiejętności na podstawie potrzeb rynku pracy, ułatwianie zmian ścieżki kariery zawodowej i wspieranie mobilności zawodowej 144
2.1.6 Priorytet 6. Fundusze Europejskie na wsparcie obywateli – włączenie społeczne 148
2.1.6.5 Cel Szczegółowy (h) wspieranie aktywnego włączenia społecznego w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa, oraz zwiększanie zdolności do zatrudnienia, w szczególności grup w niekorzystnej sytuacji 148
2.1.6.6 Cel Szczegółowy (i) wspieranie integracji społeczno-gospodarczej obywateli państw trzecich, w tym migrantów 153
2.1.6.7 Cel Szczegółowy (k) zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej 157
2.1.6.8 Cel Szczegółowy (l) wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci 163

Cel Polityki 4. Europa o silniejszym wymiarze społecznym, bardziej sprzyjająca włączeniu społecznemu i wdrażająca Europejski filar praw socjalnych (Europejski Fundusz Społeczny) ...169
2.1.7 Priorytet 7. Fundusze Europejskie na rozwój lokalny kierowany przez społeczność.....169
2.1.7.1 Cel Szczegółowy (f) wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.....169
2.1.7.2 Cel Szczegółowy (g) wspieranie uczenia się przez całe życie, w szczególności elastycznych możliwości podnoszenia i zmiany kwalifikacji dla wszystkich, z uwzględnieniem umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, lepsze przewidywanie zmian i zapotrzebowania na nowe umiejętności na podstawie potrzeb rynku pracy, ułatwianie zmian ścieżki kariery zawodowej i wspieranie mobilności zawodowej.....173
2.1.7.3 Cel Szczegółowy (k) zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej.....178
2.1.7.4 Cel Szczegółowy (l) wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci.....182
Cel Polityki 5. Europa bliższa obywatelom dzięki wspieraniu zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju wszystkich rodzajów terytoriów oraz inicjatyw lokalnych (Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego).....187
2.1.8 Priorytet 8. Fundusze Europejskie dla lokalnego lubuskiego 187
2.1.8.1 Cel Szczegółowy (i) Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach miejskich 187
2.1.8.2 Cel Szczegółowy (ii) Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie.....192
Cel Polityki 2 – Bardziej przyjazna dla środowiska, niskoemisyjna i przechodząca w kierunku gospodarki zeroemisyjnej oraz odporna Europa dzięki promowaniu czystej i sprawiedliwej transformacji energetycznej, zielonych i niebieskich inwestycji, gospodarki o obiegu zamkniętym, łagodzenia zmian klimatu i przystosowania się do nich, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem, oraz zrównoważonej mobilności miejskiej.....197
2.1.11 Priorytet 11. Fundusze Europejskie na rzecz odbudowy i odporności w lubuskim 197
2.1.11.1 Cel Szczegółowy (x) Wspieranie inwestycji mających na celu odbudowę w odpowiedzi na klęskę żywiołową, która występuje między dniem 1 stycznia 2024 r. a dniem 31 grudnia 2025 r. 197
Cel Polityki 1 - Bardziej konkurencyjna i inteligentna Europa dzięki wspieraniu innowacyjnej i inteligentnej transformacji gospodarczej oraz regionalnej łączności cyfrowej (Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego).....202
2.1.12 Priorytet 12. Fundusze Europejskie dla bezpiecznej gospodarki 202
2.1.12.1 Cel Szczegółowy (vii) Zwiększenie zdolności przemysłowych w celu wspierania zdolności obronnych, przy priorytetowym traktowaniu zdolności podwójnego zastosowania 202
Cel Polityki 3 – Lepiej połączona Europa dzięki zwiększeniu mobilności (Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego).....206
2.1.13 Priorytet 13. Fundusze Europejskie dla bezpieczeństwa mieszkańców województwa lubuskiego 206

2.1.13.1 Cel Szczegółowy (iii) Rozwój odpornej infrastruktury obronnej, przy priorytetowym traktowaniu infrastruktury podwójnego zastosowania, w tym w celu wspierania mobilności wojskowej w Unii, oraz zwiększanie gotowości cywilnej;. 206
Cel Polityki 4. Europa o silniejszym wymiarze społecznym, bardziej sprzyjająca włączeniu społecznemu i wdrażająca Europejski filar praw socjalnych (Europejski Fundusz Społeczny) ...211
2.1.14 Priorytet 14: Fundusze Europejskie dla bezpieczeństwa i gotowości cywilnej mieszkańców 211
2.1.14.1 Cel Szczegółowy (d) wspieranie dostosowania pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian, wspieranie aktywnego i zdrowego starzenia się oraz zdrowego i dobrze dostosowanego środowiska pracy, które uwzględnia zagrożenia dla zdrowia 211
2.1.14.2 Cel Szczegółowy (f) wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami....215
2.1.14.3 Cel Szczegółowy (g) wspieranie uczenia się przez całe życie, w szczególności elastycznych możliwości podnoszenia i zmiany kwalifikacji dla wszystkich, z uwzględnieniem umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, lepsze przewidywanie zmian i zapotrzebowania na nowe umiejętności na podstawie potrzeb rynku pracy, ułatwianie zmian ścieżki kariery zawodowej i wspieranie mobilności zawodowej 219
2.2 Priorytety dotyczące pomocy technicznej 224
2.2.1 Priorytet dotyczący pomocy technicznej – EFRR na podstawie art. 36 ust. 4 rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów. 224
2.2.1 Priorytet dotyczący pomocy technicznej – EFS+ na podstawie art. 36 ust. 4 rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów. 229
3. Plan finansowy 234
3.1. Przesunięcia i wkłady....236
4. Warunki podstawowe 238
5. Instytucje programu 286
6. Partnerstwo 287
7. Komunikacja i widoczność 291
8. Stosowanie stawek jednostkowych, kwot ryczałtowych, stawek ryczałtowych i finansowania niepowiązanego z kosztami 293
Aneks 3. Wykaz planowanych operacji o znaczeniu strategicznym wraz z harmonogramem 294
(art. 22 ust. 3 rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów) 294

Spis skrótów

AKPOŚK - Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych
AOS – Ambulatoryjna Opieka Specjalistyczna
AOZ - Ambulatoryjna Opieka Zdrowotna
B2C – (ang. Business to Consumer) Współpraca biznesu z klientem
B2E – (ang. Business to Employee) Witryny firmowe, które są dostępne dla wszystkich pracowników danego przedsiębiorstwa
BAEL - Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności
BUR – Baza Usług Rozwojowych
B+R – Badania i Rozwój
B+R+I - Badania, Rozwój, Innowacje
CBOP - Centralna Baza Ofert Pracy
CEF - (ang. Connecting Europe Facility) Instrument Łącząc Europę
CeZ – Centrum e-Zdrowia
COI - *Centrum Obsługi Inwestora*
COIE - Centrum Obsługi Inwestora / Eksportera
CP – Cel Polityki
CPR – Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu, Migracji i Integracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu Wsparcia Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wizowej
CO – Cel operacyjny
cs/CS – Cel szczegółowy
CUS – Centrum usług społecznych
DDP - Dzienny Dom Pomocy
DI – Deinstytucjonalizacja
DNSH - (ang. do no significant harm) zasada nieczynienia poważnej szkody środowisku
DSRB - Długoterminowa Strategia Renowacji Budynków
ECTS - Europejski System Sterowania Pociągiem
EFMRA - Europejski Fundusz Morski, Rybacki i Akwakultury
EFRROW - Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich
EFRR – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
EFS – Europejski Fundusz Społeczny Plus
EIT - Europejski Instytut Innowacji i Technologii
ELA - System monitorowania Ekonomicznych Losów Absolwentów
EOG - Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego
EPC – Ekwiwalent Pełnego Czasu Pracy
ERTMS - Europejski System Zarządzania Ruchem Kolejowym
ES – Ekonomia Społeczna
ETO - Europejski Trybunał Obrachunkowy
EURES – (ang. European Employment Services) Europejskie Służby Zatrudnienia
EUWT - Europejskie Ugrupowania Współpracy Terytorialnej
FASD - Spektrum Płodowych Zaburzeń Alkoholowych
FAM - Fundusz Azylu i Migracji
FBW - Fundusz Bezpieczeństwa Wewnętrznego
FE – Fundusze Europejskie
FEnIKS - Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko
FERC - Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy 2021-2027
FERS – Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego

FEWL 21-27 – Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021-2027
FIP - (ang. Feed in premium) - system wsparcia dla odnawialnych źródeł energii oparty na dopłatach do ceny rynkowej
FIT - (ang. Feed in tariff) - system wsparcia dla odnawialnych źródeł energii oparty na taryfach gwarantowanych GdM - Gwarancja dla Młodzieży
GGK – Główny Geodeta Kraju
GPR – Gminny Program Rewitalizacji
GUS – Główny Urząd Statystyczny
GOZ - Gospodarka Obiegu Zamkniętego
ICOMOS - (ang. International Council on Monuments and Sites) Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków i Miejsc Historycznych
IF - Instrumenty Finansowe
IK EFS – Instytucja Koordynująca EFS
IK UP - Instytucja Koordynująca Umowę Partnerstwa
IIT – Inne Instrumenty Terytorialne
IMS – (ang. Irregularity Management System) System Komisji Europejskiej informowania o nieprawidłowościach
IMGW - Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej
IOB – Instytucje Otoczenia Biznesu
IOŚ - PIB - Instytut Ochrony Środowiska - Państwowy Instytut Badawczy
IT – Technologie informacyjne
IP - Instytucja Pośrednicząca
IPD - Indywidualny Plan Działania
IS - Inteligentne Specjalizacje
ISP - Informacje Sektora Publicznego
IZ – Instytucja Zarządzająca
IZGW - Fundusz Zintegrowanego Zarządzania Granicami
JST – Jednostki Samorządu Terytorialnego
JCWP - Jednolite Części Wód Powierzchniowych
KPRES - Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej
KE – Komisja Europejska
KIS - Krajowe Inteligentne Specjalizacje
KM – Komitet Monitorujący
KPDRT - Krajowy Program Działań na rzecz Równego Traktowania
KPEIK - Krajowy Plan na Rzecz Energii i Klimatu na lata 2021-2030
KPGO - Krajowy Plan Gospodarki Odpadami
KPOŚK – Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych
KPON - Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych
KPO - Krajowy Plan Odbudowy
KPP UE – Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej
KPPUiWS - Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu
KPZK - Krajowy Plan Zarządzania Kryzysowego
KSRG - *Krajowy System Ratowniczo-Gaśniczy*
KSRR 2030 – Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030
LEADER – (franc. Liaison Entre Actions de Development de l'Econiomie Rurale) - Powiązania pomiędzy działaniami na rzecz rozwoju gospodarczego obszarów wiejskich
LFI - Lubuskie Forum Innowacji
LGD – Lokalne Grupy Działania
LSR - Lokalna Strategia Rozwoju
LOWE - Lokalne Ośrodki Wiedzy i Edukacji
MFiPR - Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej
MaaS - (ang. mobility as a service) Mobilność jako usługa

MEiN - Ministerstwo Edukacji i Nauki
MOF – Miejski Obszar Funkcjonalny
MPZ - Mapa Potrzeb Zdrowotnych
MRiPS - Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej
MSWiA - Ministerstw Spraw Wewnętrznych i Administracji
MŚP – Małe i Średnie Przedsiębiorstwa
MMŚP – Mikroprzedsiębiorstwa, Małe, Średnie Przedsiębiorstwa
MZ – Ministerstwo Zdrowia
NEET - (ang. *not in employment, education or training)* młodzież pozostającą poza sferą zatrudnienia i edukacji
NFOŚiGW - Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
NGO – (ang. Non-Governmental Organisation) – Organizacja pozarządowa
NPS - Narodowy Plan Szerokopasmowy
OECD - Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju
OHP - Ochotniczy Hufiec Pracy
OI – Ośrodki Innowacji
ONZ - Organizacja Narodów Zjednoczonych
OSI – Obszary Strategicznej Interwencji
OSP – Ochotnicza Straż Pożarna
OPS – Ośrodek Pomocy Społecznej
OWES – Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej
OWP – Oddział Wychowania Przedszkolnego
OZE – Odnawialne Źródła Energii
OzN – Osoby z niepełnosprawnościami
PAF - Priorytetowe Ramy Działań dla sieci Natura 2000 w Polsce na lata 2021–2027
PES – Podmioty Ekonomii Społecznej
PEP 2040 - Polityka Energetyczna Polski do 2040 r.
PIFE - *Punkt Informacyjny Funduszy Europejskich*
PIP - Państwowa Inspekcja Pracy
PKB – Produkt Krajowy Brutto
POIR - Program Operacyjny Innowacyjny Rozwój
PO WER – Program Wiedza Edukacja Rozwój
POZ – Podstawowa Opieka Zdrowotna
PPO – Proces Przedsiębiorczego Odkrywania
PPZ - Program Polityki Zdrowotnej
P+R - obiekt Parkuj i Jedź
PRI - Program Rozwoju Innowacji
PRI LW 2030 - Program Rozwoju Innowacji Województwa Lubuskiego 2030
PS – Polityka Spójności
PS – Przedsiębiorstwo Społeczne
PSF - Podmiotowy System Finansowania
PSZ – Publiczne Służby Zatrudnienia
PSZOK – Punkt Selektywnego Zbierania Odpadów Komunalnych
PT – Pomoc Techniczna
PTEF - Pomoc Techniczna dla Funduszy Europejskich na lata 2021-2027
PUP - Powiatowy Urząd Pracy
PZP – Prawo Zamówień Publicznych
RPRT WL 2030 – Regionalny Plan Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego z prognozą rozwoju do roku 2030
RIS – Regionalne Inteligentne Specjalizacje
RLKS – Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność
RLM – Równoważna Liczba Mieszkańców

RM - Rada Ministrów
RPO - Regionalny Program Operacyjny
RPO-L2020 – Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020
RPZ – Regionalny Program Zdrowotny
PR – Program regionalny
SPA2020 - Strategiczny Plan Adaptacji dla Sektorów i Obszarów Wrażliwych na Zmiany Klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030
SRWL 2030 – Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030
SUERMB – Strategia Unii Europejskiej dla Regionu Morza Bałtyckiego
SUMP - Plan Zrównoważonej Mobilności Miejskiej
STEM - (ang. science, technology, engineering, mathematics) Polityka edukacyjna i wyboru programów nauczania w szkołach
TBS – Towarzystwo Budownictwa Społecznego
TED - (ang. Tenders Electronic Daily) internetowa wersja „Suplementu do Dziennika Urzędowego Unii Europejskiej" poświęconego europejskim zamówieniom publicznym
TEN-T – Transeuropejska Sieć Transportowa
TIK – Technologie informacyjno-komunikacyjne
TUE - Traktat o Unii Europejskiej
UE – Unia Europejska
UMWL – Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze
UOKiK - Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów
UP – Umowa Partnerstwa
URE – Urząd Regulacji Energetyki
UZP – Urząd Zamówień Publicznych
Wb – wartość bazowa
WHO - Światowa Organizacja Zdrowia
WFOŚiGW - Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
WPGO - Wojewódzki Plan Gospodarki Odpadami
WTZ – Warsztaty Terapii Zajęciowej
WUP – Wojewódzki Urząd Pracy
VC - (ang. Venture Capital) Kapitał podwyższonego ryzyka
ZAZ - Zakład Aktywności Zawodowej
ZIT – Zintegrowane Inwestycje Terytorialne
ZOSP RP - Związek Ochotniczych Straży Pożarnych Rzeczypospolitej Polskiej
ZSU – Zintegrowana Strategia Umiejętności
ZZL - Zarządzanie Zasobami Ludzkimi

1. Strategia programu: główne wyzwania w zakresie rozwoju i odnośne rozwiązania polityczne

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. a) ppkt (i)–(viii) i (x) oraz art. 22 ust. 3 lit. b) rozporządzenia (UE) 2021/1060 (zwane dalej „rozporządzeniem w sprawie wspólnych przepisów")

Wyzwania wynikające z zaleceń UE

Wyzwania dla Polski na perspektywę 2021-2027 zostały określone przez KE, przyjęte przez Radę UE w zaleceniach z 5 czerwca 2019[1] oraz Zaleceniach z 20 maja 2020 r. Natomiast szczegółowe priorytety inwestycyjne w poszczególnych obszarach zostały zidentyfikowane w Załączniku D do Sprawozdania Krajowego z lutego 2019 oraz lutego 2020[2].
Interwencja programu jest regionalną odpowiedzią na wyzwania KE i wynika z celów SRWL 2030 i dokumentów branżowych.

I. Gospodarka i innowacje

Według Regional Innovation Scoreboard 2021 Lubuskie należy do grona wschodzących innowatorów.

Ogólny udział nakładów na B+R w PKB regionu jest niski (dla 2018 r. 0,48%), jednak następuje systematyczny wzrost 0,14% w 2002 roku, czy 0,2% w 2016 r.
Udział sektora przedsiębiorstw w nakładach na B+R ogółem w regionie jest wyższy niż średnio w kraju (w 2018 r. wyniósł 76,4%, wobec zaledwie ok. 40% w latach 2006-2012).
Nakłady na B+R na mieszkańca, ze względu na niski poziom nakładów na B+R szczególnie w sektorze szkolnictwa wyższego, w stosunku do średniej krajowej, plasują region na przedostatnim miejscu w kraju.
Efektem nakładów na B+R są m.in. zgłoszenia wynalazków do Urzędu Patentowego RP.
Produktywność nakładów na B+R w lubuskim wg tego wskaźnika jest wysoka i wyniosła 0,28 zgłoszenia na 1 mln zł nakładów na B+R – 5. miejsce w kraju (w regionach o wyższym ogólnym poziomie nakładów na B+R, np. warszawskim stołecznym, zaledwie 0,06 zgłoszenia).
Udział nakładów na innowacje w Produkcie Regionalnym Brutto w regionie wyniósł w 2018 r. 0,97% (średnio w Polsce 1,72%) i był niższy, podobnie jak w kraju, niż w latach 2015-2017, ale w regionie wyższy niż w okresie 2010-2014. W 2018 r. luka w tym wskaźniku między Polską a lubuskim się powiększyła w porównaniu z latami 2015-2017.
W latach 2018–2020 Lubuskie cechowało mniejsze niż w kraju skupienie przedsiębiorstw przemysłowych (26,9%) i usługowych (15,5%) aktywnych innowacyjnie. Tylko 24,6% przedsiębiorstw przemysłowych wprowadziło w analizowanym czasie innowacje. W regionie odnotowano niższe niż w kraju wartości wskaźnika odsetek przedsiębiorstw przemysłowych (19,4%) i usługowych (4,5%) aktywnych innowacyjnie, które współpracowały w zakresie działalności innowacyjnej. Podobnie wygląda wskaźnik - odsetek przedsiębiorstw przemysłowych (2,3%) i usługowych (0,1%) współpracujących w ramach inicjatywy klastrowej.
Powyższe oznacza, że gospodarka regionu jest w mniejszym stopniu oparta na innowacyjności niż średnio w kraju. Wyniki te są jednak znacznie lepsze niż w zakresie udziału nakładów na B+R w PKB. Lubuskie odnotowuje jedne z wyższych w kraju udziały przychodów ze sprzedaży produktów nowych lub ulepszonych w wartości przychodów ze sprzedaży ogółem[3], gorzej wygląda sytuacja w przedsiębiorstwach usługowych[4].

[1] Zalecenie Rady w sprawie krajowego programu reform Polski na 2019 r. oraz zawierające opinię Rady na temat przedstawionego przez Polskę programu konwergencji na 2019 r.; COM(2019) 521 final
[2] Sprawozdanie krajowe – Polska 2019 - SWD(2019) 1020 final oraz Sprawozdanie krajowe – Polska 2020 - SWD(2020) 520 final
[3] w 2020 r. w lubuskim odnotowano najwyższą wartość (15,1%),

Większość przychodów ze sprzedaży produktów w regionie (66,6% w 2017 r.) stanowiły przychody z eksportu, co świadczy o międzynarodowej konkurencyjności przedsiębiorstw innowacyjnych w lubuskim.

Zgodnie z regionalnymi dokumentami strategicznymi województwo lubuskie należy do grupy województw, których mieszkańcy najczęściej korzystają z komputera oraz Internetu.

Jednocześnie wciąż niewiele osób używa Internetu w celu kontaktowania się z organami administracji publicznej. Zgodnie z danymi GUS odsetek osób korzystających z Internetu w kontaktach z administracją publiczną na koniec 2019 r. wyniósł 32,8%. W 2020 r. odsetek osób w wieku 16–74 lata korzystających z usług administracji publicznej przez Internet wynosił już 41,9%, a w ciągu ostatnich 12 miesięcy wzrósł do 47,5%, tj. o 5,6 p. proc. Wzrost wskaźnika wynika głównie z sytuacji pandemicznej i z ograniczenia bezpośrednich kontaktów, również w administracji.

Wyzwania (SRWL 2030):
Budowa gospodarki opartej na wiedzy i innowacji oraz rozwój regionalnych specjalizacji: rozwój obszaru innowacyjności w obrębie RIS; wzmocnienie koordynacji działań podmiotów działających w obszarze innowacji; rozwój usług proinnowacyjnych oraz kreowanie i wspieranie regionalnych ośrodków innowacyjności; sieciowanie współpracy pomiędzy sektorem B+R a biznesem oraz wzrost komercjalizacji badań; internacjonalizacja podmiotów gospodarczych, w tym klastrów, IOB, placówek B+R, systemowe wsparcie usług na rzecz potencjału umiędzynarodowiania i aktywności międzynarodowej.
Sprawne zarządzanie rozwojem regionalnym: rozwój e-administracji i e-usług.
Aktywna współpraca na forum krajowym i międzynarodowym: podniesienie poziomu atrakcyjności inwestycyjnej regionu.

II. Środowisko i energetyka

EFEKTYWNOŚĆ ENERGETYCZNA I ENERGIA
Pomiary emisji dokonane w 2018 r. wykazały, że głównym problemem w zakresie zanieczyszczenia powietrza są obserwowane wysokie stężenia pyłu zawieszonego PM10 oraz zawartego w nim benzo(a)pirenu.
Lubuskie jest jednym z trzech województw o najmniejszej liczbie budynków poddanych termomodernizacji w latach 2010-2016 (GUS).
Budynki wybudowane przed 2002 r. charakteryzują się znacznie wyższym poziomem zapotrzebowania na EP niż budynki aktualnie wznoszone (od 140 kWh/(m2·rok) dla budynków 1989 – 2002 do ponad 350 kWh/(m^2/rok) dla budynków sprzed 1918 r.).
W regionie odnotowuje się w miastach znaczny odsetek budynków przedwojennych – 37,4% (wyższy wskaźnik ma jedynie woj. dolnośląskie – 40,4 %).
Stopa ubóstwa energetycznego w regionie wyniosła 15,7% (2016) – średni wynik w kraju.
Lubuskie ma dobre warunki do produkcji energii odnawialnych OZE, w szczególności przy wykorzystaniu energii wiatrowej, słonecznej, instalacji opartych o spalanie biomasy, technologii produkcji biogazu oraz dalszego rozwoju energetyki wodnej.
Średnia cena sprzedaży energii elektrycznej na rynku konkurencyjnym w Polsce wzrosła z poziomu 163,58 zł/MWh w 2014 r. do 252,69 zł/MWh w 2020 r.[5]
W regionie w 2020 r. udział produkcji energii elektrycznej z OZE w produkcji energii elektrycznej ogółem wyniósł 22,5%, co stanowi 9. wynik w kraju, przy średniej dla Polski 17,9% (GUS). Jest to wynik wyraźnie niższy od lidera w produkcji energii z OZE (87,09%).

[4] udział przychodów ze sprzedaży produktów nowych lub ulepszonych w wartości przychodów ze sprzedaży ogółem oscylował w granicach 0,2%.
[5] strateg.stat.gov.pl

Z danych (URE) wynika, że na terenie Lubuskiego zlokalizowane są koncesjonowane instalacje wykorzystujące OZE o łącznej mocy zainstalowanej 333 MW (2019 r.).
Duża część regionu leży w korzystnym obszarze dla działania siłowni wiatrowych. Zgodnie z podziałem wprowadzonym przez Ośrodek Meteorologii IMGW, teren województwa leży w dwóch strefach energetycznych warunków wiatrowych. Centrum województwa, obszary nad Zieloną Górą leżą w strefie bardzo korzystnej. Północ oraz południe omawianego obszaru zaliczane są do strefy korzystnej.
Region zlokalizowany jest prawie w całości w jednej strefie, w której nasłonecznienie szacowane jest na 1000 kWh/m2.

ZAGROŻENIA NATURALNE
Region jest zagrożony suszą rolniczą (wynik suszy atmosferycznej) i hydrologiczną (obniżenie poziomu wód podziemnych).
W regionie występują obszary o stosunkowo dużym potencjale zagrożenia powodziowego, szczególnie są to tereny położone wzdłuż Odry, oraz jej dopływów – Nysy Łużyckiej i Bobru.
Region jest jednym z najbardziej zagrożonych suszą w kraju oraz identyfikuje się duże zagrożenie występowania porywistych wiatrów i nawalnych deszczy (Polityka Ekologiczna Państwa 2030).
Tereny zurbanizowane zagrożone są oddziaływaniem ekstremalnych zjawisk pogodowych, w tym nawalnych deszczy, powodzi, porywistych wiatrów (patrz Miejskie Plany Adaptacji).

GOSPODARKA WODNA
Zasoby wodne w dorzeczu Odry kształtują się na poziomie niższym w porównaniu do wielkości krajowych. Deficyt opadów atmosferycznych, powoduje dalsze ubożenie tych zasobów.
Liczba obiektów małej retencji wodnej [dam3] w regionie w 2021 r. wyniosła 4385 (lubuskie na 4 miejscu w kraju-widoczny potencjał).
W regionie na 35 aglomeracji w przedziale 2-10 tys. RLM, 9 nie spełnia wymogów dyrektywy ściekowej, natomiast spośród 4 aglomeracji z przedziału 10-15 tys. RLM, warunków nie spełnia 1.
Odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej w regionie wyniósł w 2020 r. 74,7%.
Odsetek ludności w regionie korzystającej z oczyszczalni ścieków z podwyższonym usuwaniem biogenów osiągnął w 2019 r. 73,1% ogólnej liczby mieszkańców (średnia krajowa –85%).
Długość sieci kanalizacyjnej w regionie w 2019 r. wynosiła 4511,5 km i od 2012 r. zwiększyła się o ponad 1300 km. Korzystało z niej w 2019 r. 74,4% mieszkańców. W tym zakresie również obserwowana jest dysproporcja miasto – wieś (w przypadku miast 91,7% mieszkańców jest przyłączonych do sieci - w przypadku wsi tylko 42,2%).

W regionie występują różnice terytorialne (miasto-wieś) w dostępie do oczyszczalni ścieków, na niekorzyść terenów wiejskich (94,8% mieszkańców miast, i 44,7% mieszkańców obszarów wiejskich – dane za 2019 r.).

Ogólna ilość ścieków przemysłowych i komunalnych wymagających oczyszczenia, odprowadzanych do wód lub do ziemi w województwie w 2019 r. wyniosła 2,7 dam3 na km2, z czego 97,20% wymagało oczyszczania biologicznego, chemicznego i z podwyższonym usuwaniem biogenów (wpływ na stan zanieczyszczenia wód).

Dla żadnej jednolitej części wód powierzchniowych (JCWP) rzecznych i jeziornych monitorowanej w 2018 r., w ramach monitoringu diagnostycznego, nie określono dobrego stanu jcwp.

GOSPODARKA ODPADAMI
W 2020 r. większość wytworzonych odpadów komunalnych zostało odebranych od gospodarstw domowych (w stosunku do 2019 r. ilość tych odpadów wzrosła o prawie 5%). W regionie w 2020 r. zebrano łącznie 390 tys. ton odpadów komunalnych, z czego 99 tys. ton zostało przeznaczonych do

recyklingu, 42 tys. ton do kompostowania, 81 tys. ton do przekształcenia termicznego i 168 tys. ton do składowania (GUS) - ok. 25% odpadów komunalnych zostało poddanych odzyskowi.
Masa wytworzonych odpadów komunalnych przez jednego mieszkańca rośnie od 2015 r. i w 2019 r. wyniosła 380 kg, a w roku 2020 już 386 kg, co stawia region na 3 miejscu w kraju.
Jak wynika z WPGO prognozowana masa odpadów komunalnych oraz budowlanych i rozbiórkowych pochodzących z gospodarstw domowych wytwarzanych w regionie do 2026 r. będzie z roku na rok coraz większa.

BIORÓŻNORODNOŚĆ
Lubuskie bogate jest w walory przyrodnicze - 2 parki narodowe (Drawieński i „Ujście Warty"), 67 rezerwatów przyrody, 8 parków krajobrazowych, 2 stanowiska dokumentacyjne, 38 obszarów chronionego krajobrazu. Ponad 36% powierzchni województwa objęte jest ochroną bioróżnorodności i bogactwa przyrodniczego przez sieć Natura 2000.

Wyzwania (SRWL 2030):
Zielona gospodarka i zrównoważony rozwój zasobami naturalnymi: promowanie, upowszechnienie GOZ; przejście na gospodarkę niskoemisyjną; zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych, w tym CO2 i innych pyłów oraz gazów do powietrza, jako element proekologicznej restrukturyzacji gospodarki regionalnej; większa efektywność wykorzystania energii; wykorzystanie potencjału OZE; promowanie nowoczesnych rozwiązań technologicznych na rzecz środowiska; efektywne gospodarowanie wodą i odpadami przemysłowymi;.
Poprawa stanu środowiska naturalnego: rozwój i modernizacja infrastruktury wodno-kanalizacyjnej, w tym na obszarach wiejskich; przeciwdziałanie negatywnym skutkom zmian klimatycznych, w tym zjawisk pogodowych; rozwój zielono-niebieskiej infrastruktury na obszarach miejskich; poprawa gospodarki odpadami; zapobieganie powodziom i suszom; zwiększenie retencji oraz zagospodarowanie wód opadowych; edukacja ekologiczna i kształtowanie postaw prośrodowiskowych; ochrona bioróżnorodności i ekosystemów oraz zwierząt.

III. Transport i mobilność

Pod względem długości dróg publicznych o statusie wojewódzkim, lubuskie zajmuje 10 miejsce w kraju (1595,7 km). Pod względem gęstości sieci dróg publicznych o twardej nawierzchni, region znajdował się na 13 miejscu w kraju (111,9 km dróg publicznych na 100 km^2 powierzchni).

W 2019 r. w Polsce doszło do 30,3 tys. wypadków drogowych (o 4,4% mniej niż w roku poprzednim), w których zginęło 2,9 tys. osób (o 1,6% więcej niż w 2018 r.), a rannych zostało 35,5 tys. osób (o 5% mniej). Liczba odnotowanych wypadków w kraju jest zróżnicowana (najrzadziej występują m.in. w lubuskim).

W lubuskim (2019 r.) było 1870,1 km linii komunikacji miejskiej (w tym na wsi – 792,5 km) – 13 miejsce w kraju, co związane jest z wielkością miast w regionie.

Lubuskie zajmuje przedostatnie miejsce w przewozach pasażerów w komunikacji miejskiej – 43 412 tys. pasażerów (2018 r.) i 43 501 tys. pasażerów (2019 r.), związane jest to z liczbą mieszkańców regionu.

W transporcie publicznym kolejowym ośrodkami o największym udziale w liczbie obsłużonych pasażerów były: Zielona Góra, Gorzów Wlkp., Kostrzyn, Zbąszynek oraz Nowa Sól. W przypadku Gorzowa Wlkp. oraz Nowej Soli widoczny był długi czas oczekiwania na możliwość skorzystania z transportu kolejowego.

W regionie istnieje 947 km dróg dla rowerów oraz 3374 km szlaków i tras rowerowych, zaś ich gęstość to odpowiednio 1,46 km/100km^2 oraz 5,21 km/100 km^2 (stan na 2021 r.)[6]. Największą gęstością infrastruktury rowerowej charakteryzują się miasta wojewódzkie i powiat nowosolski.

Wyzwania (SRWL 2030):
Wzmocnienie dostępności i bezpieczeństwa sieci komunikacyjnych, teleinformatycznych i energetycznych: wzmocnienie sieci drogowej o brakujące elementy infrastruktury drogowej, w tym obwodnice i mosty, poprawa stanu technicznego dróg; zintegrowany rozwój sieci dróg rowerowych, rozbudowa ciągów pieszo-rowerowych na obszarach miejskich i wiejskich, umożliwiających bezpieczny ruch; rozwój i promocja publicznego transportu zbiorowego, w tym na obszarach wiejskich, peryferyjnych.

IV. Społeczeństwo

Rynek pracy
Na skutek czynników demograficznych, ekonomicznych, technologicznych i epidemicznych lubuski rynek pracy podlega nieustannym zmianom. BAEL wskazuje na wzrost wskaźnika zatrudnienia osób w wieku 15-64 lata z 57,1% w 2012 do 67,8% w 2020 r. (kraj – 68,7%). Liczba ludności aktywnej zawodowo w 2020 – 433 tys. os., z czego 188 tys. to kobiety a 19,9 tys. osoby z niepełnosprawnością. W latach 2014-2019 nastąpił spadek osób bezrobotnych – stopa bezrobocia rejestrowanego w 2019 – 4,9% (kraj–5,2%). W 2020 na skutek m.in. epidemii COVID-19, nastąpił jej wzrost – 6,3% (kraj–6,3%). W regionie występują problemy strukturalne np. wysoki udział poszczególnych grup w strukturze bezrobocia[7].
W 2016 tylko 54% lubuskich pracodawców było zadowolonych z kompetencji swoich pracowników 41% oceniło je jako dosyć zadowalające, ale wymagające doszkolenia. Jednocześnie jak wynika z badania *Wpływ bazy usług rozwojowych […]* 93% os., które podnosiły swoje kompetencje w trakcie szkoleń wykorzystuje zdobytą wiedzę w pracy zawodowej.
Odpowiednia identyfikacja czynników szkodliwych dla zdrowia oraz ich wpływu na osoby zatrudnione są podstawą do podejmowania działań profilaktycznych i prowadzenia odpowiedniej polityki w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy. W 2020 badaniem dotyczącym warunków pracy objętych było 126,2 tys. pracujących. W warunkach zagrożenia zatrudnionych było 10 tys.[8]. W 2020 wskaźnik zatrudnionych w warunkach zagrożenia wyniósł 79,2 (2019 – 78,2)[9].
Blisko 30% chorób zawodowych stwierdzonych przez Państwową Inspekcję Sanitarną w regionie dot.: przewlekłych chorób układu ruchu i obwodowego układu nerwowego wywołanych sposobem wykonywania pracy. Kobiety wykazują większy udział w chorobach układu ruchu, jak i obwodowego układu nerwowego[10].
Wskaźnik stanowiący kontekst planowanej interwencji: Wzrost zatrudnienia osób w wieku 15-64 lata.

[6] Najwięcej dróg dla rowerów znajduje się w powiecie nowosolskim (142 km), żarskim (120 km) i zielonogórskim (102 km), najmniej w powiatach wschowskim (10 km), żagańskim (23 km) i międzyrzeckim (25 km).
[7] W 2020 liczba os. długotrwale bezrobotnych wynosiła ponad 7 tys. (2019–5,5 tys.). W przypadku kobiet ich liczba malała w latach 2012-2019 (z 31,6 tys. do 10,8 tys.), jednak w 2020 wzrosła do 13,4 tys. Procent osób młodych utrzymuje się na zbliżonym poziomie (ok. 25%), jednak od 2019 do II 2021 nastąpił wzrost liczby z 4 688 do 6 181. Os. starsze stanowią – 28,5% (2019) osób bezrobotnych.
Szczególną grupę osób bezrobotnych stanowią osoby o niskich kwalifikacjach. W latach 2017-2019 osoby te stanowiły ok. 32%. W ostatnim czasie ich i tak już zła sytuacja uległa dalszemu pogorszeniu (m.in. przez utrudniony dostęp do tradycyjnych form szkoleń czy ograniczoną walidację) – wzrost liczby osób z 5 848 (2019) do 7 884 w II 2021.

[8] Grupa ta stanowiła 7,9% ogółu zatrudnionych.
[9] Warunki pracy w województwie lubuskim w 2020 r., Urząd Statystyczny w Zielonej Górze.
[10] Wg PPZ bóle dolnej partii kręgosłupa występują u M:21,2%, K:28,4%, bóle karku: M:13% K:21%.

Edukacja

Problemem w dalszym ciągu jest uczestnictwo dzieci w edukacji przedszkolnej szczególnie na obszarach wiejskich (GUS: 2018–67%, 2020–67,7% potrzebnych miejsc[11]). Wciąż obserwuje się niską zdawalność egzaminów wśród uczniów[12]. Zdawalność egzaminów maturalnych w latach 2012-2018 utrzymywała się na stałym poziomie powyżej średniej krajowej, w 2019 i 2020 spadła do 79,5% (80,5% średnia kr.), w 2021 – 72,2% (średnia kr. 74%). Wskaźnik dotyczący młodzieży niekontynuującej nauki stale rośnie: w 2019 – 5,2%, w 2020 – 5,4%. Szczegółowe informacje nt. zasobów infrastruktury w tym obszarze zostały zawarte w przygotowanej *Analizie infrastruktury edukacyjnej.*

W 2018 tylko 3,7% (os. w wieku 25-64) zadeklarowało uczestnictwo w kształceniu lub szkoleniu. W kolejnych latach tendencja spadkowa: 2019 – 3%, 2020 – 2,7%.

Wskaźniki stanowiące kontekst planowanej interwencji: Zwiększenie odsetka dzieci w wieku 3-6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym, Zwiększenie ilości osób dorosłych uczestniczących w kształceniu lub szkoleniu, Zmniejszenie bierności społecznej młodzieży.

Włączenie społeczne i usługi społeczne

Mimo poprawy sytuacji ekonomicznej, wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym wyniósł 10,5% (2019) natomiast wskaźnik os. zagrożonych ubóstwem w 2020 –17,3%[13]. W regionie odnotowano wzrost wskaźnika os. biernych zawodowo wg BAEL (2019 – 45%, 2020 – 45,2%).

W 2019 w regionie było 812 os. w kryzysie bezdomności. W 2020 udzielono 1 167 świadczeń z tego tytułu.

W 2020 w stosunku do 2019 odnotowano wzrost zapotrzebowania na terapię rodzinną – skorzystało ok. 1 tys. os. (2019 ok. 200). Natomiast na zbliżonym poziomie od kilku lat utrzymuje się wskaźnik dotyczący os. korzystających z usług opiekuńczych (2020–3339)[14].

W regionie funkcjonuje nieduża baza mieszkań chronionych – 49 szt. (123 miejsca). W 2020 funkcjonowało tylko 14 rodzinnych domów dziecka (106 dzieci). L. rodzin zastępczych to 1344 (wsparcie w 2020 – 2184 dzieci). Szczegółowe informacje nt. zasobów infrastruktury w tym obszarze oraz kierunków działań zostały zawarte w przygotowanej *Analizie infrastruktury usług społecznych*.

Jak wskazuje badanie potrzeb finansowych i pozafinansowych w sektorze ES ważnym czynnikiem rozwoju PES są te drugie. Korzysta z nich 93% nowych i 60% istniejących PS oraz 39% PES[15]. Jednocześnie jak wynika z badania potrzeb PS istotne znaczenie dla rozwoju mają środki na tworzenie miejsc pracy i prowadzenie reintegracji zawodowej.

Nowym wyzwaniem regionu będzie kwestia os. z krajów trzecich. Stopniowo wzrasta liczba migrantów zarobkowych[16].

[11] Jedna z rekomendacji z badania *Ewaluacja działań podejmowanych na rzecz edukacji w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego – Lubuskie 2020* (2018) również wskazywała na potrzebę zwróceni szczególnej uwagi na edukację przedszkolną na terenach wiejskich.

[12] W 2020 w przypadku egzaminów ośmioklasisty średni wynik z j. polskiego – 56,5% (13 miejsce w kr.), z matematyki 42% (15), z j. angielskiego 53% (10), z j. niemieckiego 43% (11).

[13] Ponadto występuje wysoki wskaźnik os. korzystających ze świadczeń pomocy społecznej (2019 – 381 na 10 tys. ludności;314 w kraju).

[14] Jednakże w związku z gwałtowny wzrostem grupy os. starszych – powyżej 65 lat – (współczynnik obciążenia demograficznego w 2019 26,2%) wskaźnik ten będzie ulegał zwiększeniu. Potwierdzeniem omawianego zjawiska jest wzrost liczby osób przebywających w domach pomocy społecznej w 2019 – 2261 w 2020 – 2314 (23 placówki). W 2020 z 496 miejsc w 21 DDP skorzystało 508 os.

[15] Dla PES najważniejsze są szkolenia dot. sektora ekonomii społecznej, doradztwo specjalistyczne, szkolenia zawodowe oraz pomoc w pozyskaniu finansowania.

[16] Na koniec 2019 w regionie pracowało ponad 23,5 tys. cudzoziemców (zgłoszonych do ubezpieczeń społecznych). W porównaniu z rokiem 2018 było ich więcej o ponad 1,5 tys.

Wskaźniki stanowiące kontekst planowanej interwencji: Zwiększenie ilości osób korzystających z usług opiekuńczych w środowisku lokalnym, Zwiększenie dostępności mieszkań wspomaganych, Spadek wskaźnika zagrożenia ubóstwem relatywnym.

Zdrowie

Na ten obszar silnie wpływa sytuacja demograficzna[17]. Główne problemy zdrowotne to: choroby układu krążenia (choroba niedokrwienna serca, udar) oraz nowotwory (złośliwy tchawicy, oskrzeli i płuc). W latach 2016-2019 w grupie osób w wieku 19+ najbardziej wzrosła liczba osób chorych na: nowotwory – o 16,82%, choroby układu mięśniowo – kostnego i tkanki łącznej – o 16,46%. Odnotowano natomiast spadek m.in. w przypadku przewlekłej choroby reumatycznej (o 19,48%). Zachorowalność w województwie nie odbiega znacząco od zachorowalności, jaką można zaobserwować w kraju. Jak wskazane zostało w dokumencie *Zdrowa przyszłość […]* chorobami najbardziej zagrażającymi życiu są choroby układu krążenia i nowotwory złośliwe.
W regionie występuje deficyt kadry medycznej (duży udział osób w wieku emerytalnym), w tym również w POZ – luka pokoleniowa lekarzy, co zagraża ograniczeniem dostępności do lekarzy POZ zwłaszcza na terenach wiejskich[18]. Mniej było także pielęgniarek – o 4,5 na 10 tys. mieszkańców niż średnia dla kraju[19]. Do deficytowych grup personelu medycznego należą także położne. Ponadto zgodnie z zapisami ww. dokumentu w województwie wskaźnik dotyczący liczby pracowników medycznych jest jednym z najniższych[20].
Lubuski Pogram Ochrony Zdrowia 2030 definiuje słabe strony tego obszaru, w tym m.in.: deficyt kadry medycznej, ograniczony dostęp do AOZ i specjalistycznych usług medycznych, ograniczona dostępność do świadczeń zdrowotnych, pielęgniarstwa i usług opiekuńczych, a także zużycie aparatury i sprzętu.
Wskaźniki stanowiące kontekst planowanej interwencji: Liczba lekarzy (posiadających prawo wykonywania zawodu medycznego) na 10 tys. ludności, Liczba pielęgniarek i położnych (posiadających prawo wykonywania zawodu medycznego) na 10 tysięcy ludności.

Istotne wyzwania w sferze społecznej wynikają przede wszystkim z zachodzących procesów demograficznych, dezintegracji społecznej, dążenia do większej spójności społecznej, potrzeby wzmocnienia rynku pracy oraz dostępności edukacji. Starzenie się społeczeństwa wpływa na potrzebę zwiększenia dostępność do usług społecznych i zdrowotnych w środowisku lokalnym a także wspierania osób aktywnych zawodowo w celu pozostania na rynku pracy. Jednocześnie nasilone procesy migracyjne skłaniają do podjęcia nowych interwencji w ramach integracji społecznej i zawodowej, a szybko zmieniający się rynek pracy wpływa na potrzebę podnoszenia kwalifikacji lub przekwalifikowywania się pracowników.

Kultura i turystyka

Pomimo dużego potencjału przyrodniczego i kulturowego, lubuska turystyka wykazuje wciąż dużo słabości. Wysoka jeziorność (ok. 600 jezior – ponad 13 ha powierzchni), duże powierzanie zalesione (ponad 50% pow. regionu) oraz liczne szlaki tematyczne, w tym związane z kulturą winiarską również sprzyjają organizacji różnych form turystyki. Mała ilość wysokiej jakości infrastruktury turystycznej, jak i niska profesjonalizacja usług IT na rzecz turystyki jest wciąż jedną z barier rozwoju tej branży.

Lubuskie należy do obszarów bogatych w zabytki (istnieje potrzeba ich stałego wsparcia) oraz większego inwestowania w infrastrukturę kulturalną.

[17] Podstawowe czynniki to: starzenie się społeczeństwa, nadumieralność M, malejąca liczba K w wieku rozrodczym, większa liczba zgonów niż urodzeń żywych, wydłużanie się życia
[18] W 2019 w regionie przypadało o ok. 3 lekarzy mniej na 10 tys. ludności niż w kraju.
[19] Należy również wziąć pod uwagę średnią wieku pielęgniarek –52 lata (2015 – 50 lat).
[20] Zdrowa przyszłość. Ramy strategiczne rozwoju systemu ochrony zdrowia na lata 2021-2027 z perspektywą do 2030 r., Ministerstwo Zdrowia, 2021 r., str 86.

Wyzwania (SRWL 2030):
Przeciwdziałanie niekorzystnym trendom demograficznym, w tym: aktywizacja osób starszych na rynku pracy i w życiu społecznym; przeciwdziałanie emigracji i efektywna polityka imigracyjna.
Wysokiej jakości usługi publiczne i włączenie społeczne, w tym: kreowanie atrakcyjnej oferty kształcenia, na wszystkich poziomach edukacji oraz rozwój infrastruktury; dostępności wychowania przedszkolnego; kreowanie postaw sprzyjających uczeniu się przez całe życie; integracja społeczna osób wykluczonych oraz imigrantów; rozwój infrastruktury społecznej i jednostek reintegracyjnych; wzmocnienie sektora ekonomii społecznej; dostosowanie opieki zdrowotnej i usług medycznych do potrzeb seniorów, w tym rozwój infrastruktury; poprawa dostępu do usług medycznych oraz profilaktyka; rozwój infrastruktury i usług kulturalnych; promocja i tworzenie infrastruktury oraz oferty sportowo – rekreacyjnej dla aktywnego i zdrowego stylu życia.
Aktywni mieszkańcy, w tym: wzmocnienie i wzrost kapitału społecznego poprzez stymulowanie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego; rozwój działalności organizacji III sektora.
Budowa gospodarki opartej na wiedzy i innowacji […], w tym: rozwój kształcenia odpowiadającego potrzebom rynku pracy; zwiększenie uczestnictwa w kształceniu ustawicznym; podniesienie jakości i atrakcyjności szkolnictwa zawodowego; poprawa zasobu miejsc pracy i zwiększenia aktywności zawodowej; zapewnienia wykwalifikowanych kadr.

V. Wymiar terytorialny programu

W ramach programu będą wykorzystywane wszystkie wymienione w art. 28 CPR instrumenty terytorialne (IT). Należą do nich: zintegrowane inwestycje terytorialne ZIT, rozwój lokalny kierowany przez społeczność – RLKS oraz inne instrumenty terytorialne – IIT".
Szczegóły dotyczące wdrażania IT zostały opisane w UP, rozdział 8.
Planowanie IT w regionie oparte jest o Obszary Strategicznej Interwencji (OSI). Zagadnienia dot. OSI zawarte zostały w KSRR 2030 – poziom krajowy oraz SRWL 2030[21] – poziom regionalny.
1. Instrument ZIT dedykuje się obszarowi:
ZIT Miejskich Obszarów Funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich dla Gorzowa Wlkp. i Zielonej Góry (OSI poziom regionalny).
ZIT miejskich obszarów funkcjonalnych miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze (OSI poziom krajowym i regionalny), dla MOF Żary-Żagań (wraz z Iłową) oraz MOF Świebodzin - Międzyrzecz (wraz z Sulęcinem).
2. Instrument RLKS będzie finansowany ze środków EFS+, jest skierowany do obszarów wiejskich i będzie realizowany na zasadach wynikających z instrumentu LEADER.
3. IIT w postaci:
Gminnych Programów Rewitalizacji (GPR) – realizowany w ramach CP5 przez gminy miejskie, miejsko-wiejskie oraz wiejskie posiadające GPR (instrument skierowany do wszystkich JST w regionie).

Partnerstw JST - skierowany do JST chcących współpracować zarówno w ramach OSI poziomu regionalnego: miejskie obszary funkcjonalne ośrodków subregionalnych i lokalnych, obszary wiejskie oraz OSI poziomu krajowego: obszary zagrożone trwałą marginalizacją, dotyczy gmin miejskich, miejsko-wiejskich, wiejskich. IT o charakterze oddolnym.

IT będą realizowane w ramach wszystkich CP programu.

[21] SRWL 2030, rozdział 9.

Realizacja ZIT oraz IIT (partnerstwa JST)[22] będzie możliwa poprzez wdrażanie strategii terytorialnej przygotowanej przez właściwe władze zgodnie z wymogami art. 29 CPR. IZ opiniuje strategie terytorialne zgodnie z przepisami[23]. Udział władz miejskich w wyborze projektów będzie zapewniony przez załączenie do strategii listy projektów. Projekty mogą być kierowane do wsparcia z programu regionalnego oraz innych źródeł. Projekty kierowane do FEWL 21-27 będą wybierane w trybie konkurencyjnym i niekonkurencyjnym oraz będą musiały spełnić kryteria KM.

Realizacja IIT – GPR będzie możliwa przez wdrażanie strategii terytorialnej przygotowanej przez właściwe władze zgodnie z wymogami art. 29 CPR, funkcję takiej strategii będą pełniły GPR. IZ opiniuje strategię zgodnie z przepisami[24]. Jednym z elementów strategii jest lista projektów. Projekty mogą być kierowane do wsparcia z programu regionalnego oraz innych źródeł. Projekty kierowane do FEWL 21-27 będą wybierane w trybie konkurencyjnym oraz będą musiały spełnić kryteria KM.

Realizacja RLKS będzie możliwa pod warunkiem spełnienia wymogów art. 31 CPR[25].

Wyzwania (SRWL 2030):
Spójność przestrzenna – rozwój miast i obszarów wiejskich: zintegrowany rozwój miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich i ośrodków subregionalnych; wzmocnienie funkcji i roli ośrodków wojewódzkich oraz ich OF w rozwoju społeczno-gospodarczym; zapewnienie wysokiej jakości usług publicznych w ośrodkach subregionalnych i lokalnych; wsparcie procesów ukierunkowanych na rozwój gospodarczy w ośrodkach miejskich i na obszarach wiejskich; wprowadzanie rozwiązań typu smart city i smart village; racjonalna polityka przestrzenna w miastach, zapobieganie niekontrolowanej suburbanizacji; rewitalizacja obszarów zdegradowanych w gminach miejskich i wiejskich; wspieranie mobilności; powiązania transportowe, w szczególności ośrodków miejskich z otaczającymi je ośrodkami wiejskimi, rozwój partnerskiej współpracy JST.
Sprawne zarządzanie rozwojem regionalnym: intensyfikacja współpracy JST w celu skutecznego świadczenia usług publicznych; dostarczanie wysokiej jakości usług publicznych na poziomie lokalnym i regionalnym, współdziałanie na rzecz szerokiej oferty usług publicznych w małych ośrodkach miejskich i na obszarach wiejskich; wzmocnienie roli i integracji systemów zarządzania strategicznego oraz planowania przestrzennego na poziomie regionalnym i lokalnym; rozwój instrumentów terytorialnych oraz rozwój współdziałania partnerskiego.

Strategie makroregionalne i SUERMB

Z uwagi na położenie regionu, realizacja programu, będzie miała pośredni wpływ na osiągnięcie celów SUERMB:

1. Ochrona morza – wkład programu w zakresie gospodarki wodno-ściekowej, gospodarowania odpadami, wsparcia i ochrony bioróżnorodności oraz działań na rzecz przeciwdziałania negatywnym skutkom zmian klimatu i ochrony środowiska.
2. Wzrost integracji regionu – wkład programu poprzez poprawę warunków transportowych.
3. Wzrost dobrobytu – wkład programu w zakresie rozwoju innowacji i przedsiębiorczości oraz wsparcia rynku pracy, edukacji, usług społecznych i włączenia społecznego.

Komplementarność i synergia z innymi formami wsparcia

[22] Formalne zasady realizacji IT zostały określone w ustawie z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027, tzw. Ustawa wdrożeniowa
[23] Zgodnie z UP, ustawą wdrożeniową
[24] Zgodnie z UP, ustawą wdrożeniową oraz Ustawą z dnia 9 października 2015 r. (z późn. zm.) o rewitalizacji
[25] Zasady dla RLKS zostały określone w UP, ustawie wdrożeniowej oraz ustawie z dnia 20 lutego 2015 r. (z późn. zm.) o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności.

Zapisy programu zapewniają zgodność jego interwencji z treścią UP. Wsparcie programu będzie miało charakter komplementarny względem innych programów oraz instrumentów w okresie 21-27, jak również wewnątrz programu, pomiędzy funduszami EFRR i EFS.

Deinstytucjonalizacja

W ramach CP 4 EFRR, inwestycje infrastrukturalne w placówki świadczące całodobową opiekę długoterminową w instytucjonalnych formach są niedozwolone. Ponadto, w każdym CP, wszystkie inwestycje w infrastrukturę i usługi edukacyjne, społeczne i zdrowotne będą musiały być zgodne z zapisami art. 9 CPR, wymogami Konwencji ONZ o Prawach Osób Niepełnosprawnych (w szczególności art.19), w tym Komentarzami Ogólnymi 4 i 5 oraz uwagami końcowymi dla Polski Komitetu ONZ ds. Praw Osób Niepełnosprawnych, z należytym poszanowaniem zasad równości, wolności wyboru, prawa do niezależnego życia, dostępności i zakazu wszelkich form segregacji. Inwestycje będą musiały wykazać zgodność ze strategią deinstytucjonalizacji oraz odpowiednią polityką UE i ramami prawnymi odnośnie przestrzegania zobowiązań w zakresie praw człowieka, a mianowicie Kartą Praw Podstawowych, Europejskim Filarem Praw Społecznych, Strategią na rzecz praw osób niepełnosprawnych 2021-2030, Konwencją ONZ o Prawach Dziecka (w szczególności art. 20 i 21). Zostanie to odpowiednio odzwierciedlone w kryteriach wyboru projektów.

Instrumenty finansowe

W programie przewiduje się wykorzystanie instrumentów finansowych. Działanie takie ma na celu zwiększyć efektywność wydatkowania środków publicznych oraz umożliwić zbudowanie podstaw finansowania inwestycji rozwojowych.

Wybór projektów

Procedury wyboru operacji mogą być konkurencyjne lub niekonkurencyjne, pod warunkiem że zastosowane kryteria i procedury są niedyskryminujące, włączające i przejrzyste, a wybrane operacje maksymalizują wkład finansowania unijnego i są zgodne z zasadami horyzontalnymi określonymi w CPR. Możliwości zastosowania procedury niekonkurencyjnej zostały dodatkowo ograniczone przez przesłanki określone w ustawie z dnia 24 marca 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027, co oznacza, że podstawowym sposobem wyboru jest procedura konkurencyjna, której zastosowanie nie jest uzależnione od spełnienia żadnych dodatkowych wymogów. Wszystkie operacje wybrane do wsparcia będą musiały spełnić kryteria wyboru określone przez KM Program.

Wsparcie PS będzie udzielane wyłącznie projektom i beneficjentom, którzy przestrzegają przepisów antydyskryminacyjnych, o których mowa w art. 9 ust. 3 Rozporządzenia PE i Rady nr 2021/1060.
W przypadku, gdy beneficjentem jest JST (lub podmiot przez nią kontrolowany lub od niej zależny), która podjęła jakiekolwiek działania dyskryminujące, sprzeczne z zasadami, o których mowa w art. 9 ust. 3 CPR, wsparcie w ramach PS nie może być udzielone.

Projekty będą wybierane i realizowane zgodnie z zasadami horyzontalnymi UE o których mowa TUE oraz prawami człowieka określonymi w KPP UE, a także w zgodzie z zapisami art. 9 rozporządzenia ogólnego.
Beneficjenci będą zobligowani do przestrzegania wymogów dotyczących zasad równości szans i zapobiegania dyskryminacji oraz konieczności zapewnienia odpowiedniej dostępności usług lub infrastruktury.
Zgodność z powyższymi zasadami zostanie zapewniona poprzez odpowiednie kryteria oceny projektów. Spełnienie kryteriów będzie warunkiem otrzymania wsparcia. Ponadto w celu zapobiegania dyskryminacji prowadzone będą działania edukacyjne adresowane zarówno do pracowników instytucji zaangażowanych we wdrażanie programów, jak i do projektodawców. Będą obejmowały m.in. organizowanie szkoleń w zakresie niedyskryminacji i zarządzania różnorodnością oraz podnoszenia świadomości na temat przepisów i polityk antydyskryminacyjnych.

Przy wyborze projektów zastosowanie będą miały kryteria premiujące rozwiązania proekologiczne, uwzględniające wyniki analizy DNSH. Kryteria dostosowane będą do charakteru interwencji i będą stosowane we wszystkich CP.

Wyzwania w zakresie zdolności administracyjnych i zarządzania oraz środków upraszczających

Kontynuowane będą działania dotyczące utrzymania i zwiększania zdolności administracyjnych instytucji programu, w tym: stabilizacja kadr, podnoszenie kompetencji, wiedzy i umiejętności oraz podejmowanie działań służących szybkiemu zakończeniu perspektywy 2014-2020 i uruchomienia projektów z perspektywy 2021-2027.
Wprowadzanie uproszczeń dla beneficjentów i zwiększenie elastyczności systemu wdrażania. IZ w coraz większym stopniu będzie korzystać z uproszczonych metod rozliczania wydatków zgodnie z art. 53 CPR. W przypadku kontroli i audytów, przewiduje się stosowanie zasady proporcjonalności.
Zostaną wprowadzone uproszczenia w analizie ekonomicznej projektów.
W zakresie komunikacji: standaryzacja stron internetowych, wykorzystanie nowoczesnych technologii i elektronicznych generatory wniosków.

Wyzwania demograficzne

Analiza zmian struktury populacji wskazuje na postępujący proces starzenia się społeczeństwa, w 2020 r. grupa osób 65 lat i więcej stanowiła ponad 18% mieszkańców regionu.
Interwencja programu będzie uwzględniała zmiany demograficzne przez:

- tworzenie jakościowych, nowoczesnych miejsc pracy
- podniesienie ilości i jakości oferowanych usług społecznych – opiekuńczych, edukacyjnych, zdrowotnych, integracyjnych
- prace w obszarze B+R w celu wsparcia gospodarki senioralnej
- większą konkurencyjność MŚP, co może przyczynić się do zmniejszenia tempa migracji osób młodych
- polepszenie jakości środowiska i ograniczania zmian klimatu, co może przełożyć się na lepszą jakość życia mieszkańców regionu
- poprawę bezpieczeństwa mieszkańców w zakresie różnych form transportu.

Dotychczasowe doświadczenia

CP 1
Rozwój regionalnej gospodarki w oparciu o RIS został zapoczątkowany w perspektywie 14-20, jednak proces ten przebiega powoli i niezbędna jest jego kontynuacja.
Pozytywne efekty projektów grantowych dla MŚP. Projekty wpływają na rozwój postaw proinnowacyjnych w firmach oraz tworzą trwałe relacje pomiędzy przedsiębiorstwami, a ośrodkami badawczymi.
Pozytywne efekty wdrażania IF w regionie w latach 14-20.
CP 2
Dotychczasowe wdrażanie interwencji skierowanej na poprawę efektywności energetycznej, OZE oraz na rozwój transportu publicznego pozytywnie wpływają na środowisko i klimat.
CP 3
Przygotowanie planu transportowego, jako wypełnienie warunku podstawowego, pozwoliło określić strategiczne inwestycje na drodze do uzyskania efektywnej, wewnątrzregionalnej siatki połączeń, uwzględniającej system osadniczy regionu.
CP 4
Pozytywne efekty wsparcia obszaru edukacji, szczególnie zawodowej. Wdrażanie interwencji jest dobrym przykładem współdziałania dwóch funduszy EFRR i EFS.

CP 5

Pozytywne doświadczenia we wdrażaniu ZIT. IT powinny być rozwijane, a projekty powinny mieć charakter zintegrowany. IT powinny być kierowane na rozwiązywanie problemów oraz wzmacnianie potencjałów wspólnych dla całego obszaru współpracy.

Tabela 1 **Uzasadnienie wyboru celów i interwencji**

Cel polityki	Cel szczegółowy	Uzasadnienie (podsumowanie)
1 Bardziej konkurencyjna i inteligentna Europa dzięki wspieraniu innowacyjnej i inteligentnej transformacji gospodarczej oraz regionalnej łączności cyfrowej	(i) Rozwijanie i wzmacnianie zdolności badawczych i innowacyjnych oraz wykorzystywanie zaawansowanych technologii	• Raport Europejski semestr 2019 – Sprawozdanie krajowe – Polska 2019 wskazuje w załączniku D, iż konieczne jest m.in. : - zwiększenie potencjału w zakresie badań i innowacji oraz wykorzystania zaawansowanych technologii; - ułatwianie wdrażania inicjatyw i projektów opartych o współpracę nauki i biznesu w celu umożliwienia szerszej komercjalizacji wyników badań naukowych oraz zapewnienia innowacyjnych i opartych na badaniach naukowych rozwiązań dla przedsiębiorstw. • Raport Europejski semestr 2020 – Sprawozdanie krajowe – Polska 2020 wskazuje, iż całkowite wydatki na B+R utrzymują się na niskim poziomie, wydatki przedsiębiorstw na B+R, pomimo wzrostu, pozostają na poziomie poniżej średniej UE. • Strategia produktywności 2030 podaje, iż dla wzmocnienia rozwoju innowacji oraz B+R ważne są działania: - Kierunek interwencji V.1. Wzmocnienie procesu generowania wiedzy i technologii: V.1.1. Stymulowanie sektora prywatnego do zwiększenia inwestycji w działalność B+R+I i ochrony jej wyników. - Kierunek interwencji V.2. Poprawa procesu dyfuzji wiedzy: V.2.1. Wzmocnienie współpracy pomiędzy sektorami nauki i przedsiębiorstw. • SRWL 2030, wskazuje na: - Cel strategiczny 1: Inteligenta, zielona gospodarka regionalna: Cel operacyjny 1.1: Wzmocnienie sektora B+R oraz mechanizmów transferu innowacji, szczególnie w obszarach regionalnych inteligentnych specjalizacji. • PRI WL 2030 przywołuje cel kierunkowy: - 1. Nasilenie działalności badawczo-rozwojowej w sektorze przedsiębiorstw i nauki prowadzącej do przełomowych innowacji: Cel szczegółowy 1.1. Kształtowanie opartych na komplementarnych zdolnościach i współpracujących dla ich innowacyjnego łączenia komplementarnych umiejętności ekosystemów inteligentnych specjalizacji regionu. Odpowiedzią na wyzwania w gospodarce regionalnej będą działania realizowane w CS (i): kontynuacja i wzmocnienie działań w obszarze innowacyjności i B+R, w tym w ramach konsorcjów/partnerstw (wsparcie MŚP oraz w ograniczonym stopniu przedsiębiorstw

		dużych, tak aby ukierunkować ich rozwój na działalność B+R+I oraz w kierunku innowacji), wzrost komercjalizacji badań.
	(ii) Czerpanie korzyści z cyfryzacji dla obywateli, przedsiębiorstw, organizacji badawczych i instytucji publicznych	• Raport Europejski semestr 2019 – Sprawozdanie krajowe – Polska 2019 wskazuje w załączniku D, iż konieczne jest m.in. : - Modernizacja i przyspieszenie administracji elektronicznej, w tym e-zdrowia; - Wspieranie wdrażania technologii cyfrowych przez MŚP w celu zwiększenia ich wydajności i efektywności; • Strategia produktywności 2030 wskazuje, iż otwartość i cyfryzacja dostępu do danych publicznych zapewniają nie tylko przyspieszenie obrotu, ale również prowadzą do ograniczenia kosztów i czasu zarówno dla obywateli, jak i dla państwa. • Strategia Sprawne i Nowoczesne Państwo 2030, wskazuje, iż w ramach III celu szczegółowego - *Podniesienie sprawności realizacji zadań państwa poprzez wykorzystanie technologii cyfrowych i zmianę sposobu działania stosownie do możliwości, jakie stwarza technologia,* w celu zwiększenia efektywności, innowacyjności i konkurencyjności gospodarki, a także wydajności świadczenia usług publicznych, konieczne jest tworzenie warunków dla efektywnej, dostępnej cyfrowo i bezpiecznej e-administracji (1. Kierunek interwencji). • SRWL 2030, wskazuje na: - Cel strategiczny 4: Region atrakcyjny, efektywnie zarządzany i otwarty na współpracę: Cel operacyjny 4.3: Wysoka sprawność działania administracji publicznej i instytucji regionalnych oraz współdziałanie na rzecz rozwoju regionu, oraz Cel operacyjny 4.5: Rozwój e-usług i kompetencji cyfrowych społeczeństwa. Odpowiedzią na wyzwania w zakresie cyfryzacji przed którymi stoi region, będą działania realizowane w CS (ii): cyfryzacja, zarówno w obszarze usług publicznych, jak i w przedsiębiorczości, działania na rzecz zwiększenia poziomu wykorzystania nowoczesnych technologii w systemie ochrony zdrowia, rozwój infrastruktury danych przestrzennych, wzmacnianie bezpieczeństwa świadczenia e-usług lub systemów informatycznych.
	(iii) Wzmacnianie trwałego wzrostu i konkurencyjności MŚP oraz tworzenie miejsc pracy w MŚP, w tym poprzez	• Raport Europejski semestr 2019 – Sprawozdanie krajowe – Polska 2019 wskazuje w załączniku D, iż konieczne jest m.in.: - wspieranie działań zwiększających wydajność, takich jak poprawa technologii, praktyk zarządzania i umiejętności w miejscu pracy w celu lepszej integracji w globalnych

	inwestycje produkcyjne	łańcuchach wartości; - ułatwienie dostępu do zaawansowanych usług dla przedsiębiorstw; - dalsze stymulowanie środowiska przedsiębiorczości, w tym rozwój klastrów przemysłowych (...). • KSRR 2030 wskazuje, iż w Celu 2. Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych, Cel szczegółowy 2.2 Wspieranie przedsiębiorczości na szczeblu regionalnym i lokalnym, jedynym z zadań jest wzmocnienie koncentracji działań proinnowacyjnych w przedsiębiorstwach. Oznacza to wykorzystanie tych sektorów i technologii, których rozwój ma największy wpływ na innowacyjność gospodarek regionalnych i które powiązane są z KIS lub RIS. Istotnym jest (...) dostęp do usług rozwojowych i innowacyjnych. Polityka regionalna będzie podejmować i inicjować przedsięwzięcia w zakresie zapewnienia przedsiębiorstwom zróżnicowanego wachlarza dostępu do najwyższej jakości usług rozwojowych i innowacyjnych, dostosowanych do lokalnych warunków gospodarczych i potrzeb firm. Wspieranie zarówno istniejących, jak też nowo zakładanych przedsiębiorstw skupiać się będzie na tworzeniu warunków sprzyjających rozwojowi ich działalności. • SRWL 2030, wskazuje na: - Cel strategiczny 1: Inteligenta, zielona gospodarka regionalna: Cel operacyjny 1.4: Wzmocnienie atrakcyjności inwestycyjnej i powiązań gospodarczych regionu; Cel operacyjny 1.5: Rozwój konkurencyjnego sektora przedsiębiorstw i wsparcie reindustrializacji. Odpowiedzią na wyzwania w zakresie rozwoju przedsiębiorstw, przed którymi stoi region, będą działania realizowane w CS (iii): wsparcie rozwoju i konkurencyjności przedsiębiorstw MŚP (w tym internacjonalizacji, promocji gospodarczej przedsiębiorstw, stwarzaniu warunków do rozwoju, w tym inkubacja) w powiązaniu z inteligentnymi specjalizacjami regionu, wzmocnienie IOB i klastrów, poprzez zwiększenie jakości oferty usługowej, wspieranie działań wdrożeniowych regionalnych MŚP.
	(iv) Rozwijanie umiejętności w zakresie inteligentnej specjalizacji, transformacji przemysłowej i przedsiębiorczości	• Raport Europejski semestr 2019 – Sprawozdanie krajowe – Polska 2019 wskazuje w załączniku D, iż konieczne jest m.in. : - rozwijanie umiejętności w obszarach inteligentnej specjalizacji, innowacyjnych modeli biznesowych, transferu technologii i zarządzania innowacjami, również jako integralna część innych inwestycji w ramach celu strategicznego 1; - budowanie masy krytycznej badań naukowych i przyciąganie talentów w

		strategicznych obszarach inteligentnej specjalizacji; - rozwijanie sieci kontaktów i współpracy w zakresie badań i rozwoju, zwłaszcza w ramach RIS. • KSRR wskazuje w Celu 2. Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych, Cel szczeg, 2.3. Innowacyjny rozwój regionu i doskonalenie podejścia opartego na RIS, że konieczne są działania intensyfikujące współpracę w ramach RIS, budowa kultury współpracy biznesu i nauki przy zaangażowaniu JST, wzmacnianie powiązań instytucji badawczych i przedsiębiorstw, zwiększenie współpracy pomiędzy MŚP a uczelniami. • SRWL 2030 wskazuje na Cel strategiczny 1: Inteligenta, zielona gospodarka regionalna: Cel operacyjny 1.1: Wzmocnienie sektora B+R oraz mechanizmów transferu innowacji, szczególnie w obszarach RIS. • PRI WL 2030 przywołuje Cel kierunkowy 1. Nasilenie działalności badawczo-rozwojowej w sektorze przedsiębiorstw i nauki prowadzącej do przełomowych innowacji, Cel szczeg. 1.1. Kształtowanie opartych na komplementarnych zdolnościach i współpracujących dla ich innowacyjnego łączenia komplementarnych umiejętności ekosystemów inteligentnych specjalizacji regionu oraz Cel kierunkowy 5. Rozwój potencjału podmiotów lubuskiego systemu innowacyjnego w zakresie wsparcia działalności B+R+I i jego pozyskiwania, Cel szczeg. 5.2. Rozwój potencjału podmiotów lubuskiego systemu innowacji w zakresie pozyskiwania wsparcia na działalność B+R+I, szczególnie w zakresie jego dywersyfikacji na środki KE czy inwestorów prywatnych (funduszy VC, aniołów biznesu etc.). Odpowiedzią na wyzwania w zakresie rozwoju RIS będą: rozwój kompetencji na rzecz PPO, promowanie postaw innowacyjnych, budowanie kompetencji oraz potencjału MŚP, IOB, OI etc. działających w obszarze RIS.
	(vii) wzmocnienie zdolności przemysłowych w celu wspierania zdolności obronnych, przy priorytetowym traktowaniu zdolności o podwójnym zastosowaniu	• Przegląd śródokresowy w 2025 r. stanowi właściwy moment, aby ukierunkować program FEWL 2021–2027 na działania wspierające rozwój gospodarczy regionu w obszarach o znaczeniu strategicznym dla bezpieczeństwa i odporności. • W kontekście utrzymującej się niestabilności geopolitycznej oraz rosnącego znaczenia odporności przemysłowej Europy, konieczne jest wykorzystanie środków polityki spójności na inwestycje wspierające rozwój technologii i produktów o podwójnym

		zastosowaniu (dual-use). • Wprowadzenie interwencji ukierunkowanej na zwiększenie potencjału przemysłowego i usługowego przedsiębiorstw umożliwi rozwój nowoczesnych rozwiązań technologicznych, które mogą wspierać zarówno gospodarkę cywilną, jak i system obronny. • Aktualizacja programu powinna nadać priorytet inwestycjom wzmacniającym regionalne zdolności produkcyjne, innowacyjne i badawczo-rozwojowe, przyczyniające się do budowy strategicznej autonomii i bezpieczeństwa Unii Europejskiej.
CP2 Bardziej przyjazna dla środowiska, niskoemisyjna i przechodząca w kierunku gospodarki zeroemisyjnej oraz odporna Europa, dzięki promowaniu czystej i sprawiedliwej transformacji energetycznej, zielonych i niebieskich inwestycji, gospodarki w obiegu zamkniętym, łagodzenia zmian klimatu i przystosowania się do nich, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem, oraz zrównoważonej mobilności miejskiej	(i) Wspieranie efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych	• Raport Europejski semestr 2019 – Sprawozdanie krajowe – Polska 2019 wskazuje w załączniku D, iż konieczne jest m.in.: - promowanie gruntownej termomodernizacji budynków publicznych i prywatnych; - zastąpienie kotłów na paliwa kopalne instalacjami o niskim poziomie emisji dwutlenku węgla (w tym inwestycje w związaną z nimi infrastrukturę lub systemy ciepłownicze), któremu towarzyszyć będzie termomodernizacja budynków (uwzględniając bieżące działania w ramach inicjatywy na rzecz regionów rozwijających się); • Raport Europejski semestr 2020 – Sprawozdanie krajowe – Polska 2020 wskazuje, iż konieczne jest poczynienie znacznych postępów w obszarach redukcji emisji gazów cieplarnianych, energii ze źródeł odnawialnych i efektywności energetycznej. • Polityka Energetyczna Polski do 2040 r. wyznacza jako jeden z priorytetów w obszarze polityki klimatyczno-energetycznej Polski podejmowanie działań w zakresie wzrostu efektywności energetycznej (*Cel szczegółowy 8. Poprawa efektywności energetycznej gospodarki).* • SRWL 2030, wskazuje na: - Cel strategiczny 1: Inteligenta, zielona gospodarka regionalna: Cel operacyjny 1.2: Rozwój zielonej gospodarki, w tym energetyki przyjaznej środowisku - kierunki działań: racjonalizacja wykorzystania energii poprzez realizację przedsięwzięć służących poprawie zarządzania energią i efektywności energetycznej oraz upowszechnianie i promowanie postaw energooszczędnych; promowanie i wspieranie działań mających na celu przejście na gospodarkę niskoemisyjną, w tym termomodernizacja budynków użyteczności publicznej, budynków mieszkalnych i innych obiektów, w tym z zastosowaniem OZE, wspieranie rozwoju budownictwa energooszczędnego. Odpowiedzią na wyzwania w zakresie rozwoju, przed którymi stoi region, będą działania

		realizowane w CS (i): kontynuacja wsparcia mającego na celu racjonalizację oraz ograniczenie zużycia energii w sektorze publicznym, mieszkaniowym oraz w przedsiębiorstwach, ograniczenie tzw. niskiej emisji.
	(ii) Wspieranie energii odnawialnej zgodnie z dyrektywą (UE) 2018/200, w tym określonymi w niej kryteriami zrównoważonego rozwoju	• Raport Europejski semestr 2019 – Sprawozdanie krajowe – Polska 2019 wskazuje w załączniku D, iż konieczne jest m.in. : - zwiększenie generacji rozproszonej z OZE wraz z powiązaną infrastrukturą. • Raport Europejski semestr 2020 – Sprawozdanie krajowe – Polska 2020 podaje, iż Polska znajduje się poniżej orientacyjnego poziomu prowadzącego do osiągnięcia odnośnych celów zgodnie z unijnymi ramami energetycznymi i klimatycznymi na 2020 r. i KE zaleca intensyfikację postępów m.in. w obszarze OZE. • Polityka Energetyczna Polski do 2040 r. wyznacza jako jeden z priorytetów w obszarze polityki klimatyczno-energetycznej Polski obniżenie emisyjności sektora energetycznego oraz dywersyfikację struktury wytwarzania energii (*Cel szczegółowy 6. Rozwój odnawialnych źródeł energii).* • Krajowy plan na rzecz energii i klimatu na lata 2021-2030 wskazuje, iż wytwarzanie energii ze źródeł odnawialnych stanowi ważny element działań na rzecz obniżenia emisyjności, dywersyfikacji energetycznej i pokrycia wzrastającego zapotrzebowania na energię; 2.1. Wymiar „obniżenie emisyjności", 2.1.2. Energia ze źródeł odnawialnych (cel ramowy na rok 2030): udział OZE w finalnym zużyciu energii na koniec 2027 ma wynieść 20,2%. • SRWL 2030, wskazuje na: - Cel strategiczny 1: Inteligenta, zielona gospodarka regionalna: Cel operacyjny 1.2: Rozwój zielonej gospodarki, w tym energetyki przyjaznej środowisku. - Cel strategiczny 3: Integracja przestrzenna regionu, Cel operacyjny 3.3: Zapewnienie wysokiego poziomu bezpieczeństwa energetycznego i publicznego. Odpowiedzią na wyzwania w zakresie rozwoju, przed którymi stoi region, będą działania realizowane w CS (ii): zwiększenie produkcji energii/ciepła ze źródeł odnawialnych.
	(iv) Wspieranie przystosowania się do zmiany klimatu i zapobiegania ryzyku związanemu z klęskami żywiołowymi i katastrofami, a także odporności, z	• Raport Europejski semestr 2019 – Sprawozdanie krajowe – Polska 2019 wskazuje w załączniku D, iż konieczne jest m.in. : - realizowanie działań na rzecz ochrony przed klęskami żywiołowymi i zapobieganie im, przy priorytetowym traktowaniu rozwiązań opartych na ekosystemach, w tym poprzez wymianę najlepszych praktyk i wykorzystanie dostępnych zasobów wspólnie z sąsiednimi regionami i krajami, np. w regionie Morza Bałtyckiego;

	uwzględnieniem podejścia ekosystemowego	- wdrożenie planów adaptacji miast do zmiany klimatu. • w Polityce Ekologicznej Państwa 2030 wyznaczono następujące kierunki działań: *Przeciwdziałanie zmianom klimatu i adaptacja do nich* oraz *Edukacja ekologiczna, w tym kształtowanie wzorców zrównoważonej konsumpcji*. • Planowana interwencja przyczyni się do realizacji strategicznych kierunków działań adaptacyjnych ujętych w SPA2020. • W Krajowym planie na rzecz energii i klimatu na lata 2021-2030 wskazano, aby w działaniach dotyczących polityki przestrzennej uwzględniono konsekwencje zmian klimatycznych dla miast. Ich wynikiem powinna być m.in. adaptacja do zwiększonych opadów nawalnych, mała retencja miejska oraz zwiększenie powierzchni terenów zieleni i wodnych w miastach. • SRWL 2030, wskazuje na: - Cel strategiczny 3: Integracja przestrzenna regionu, Cel operacyjny 3.3: Zapewnienie wysokiego poziomu bezpieczeństwa energetycznego i publicznego. - Cel strategiczny 3: Integracja przestrzenna regionu, Cel operacyjny 3.4: Ochrona środowiska przyrodniczego, w tym przeciwdziałanie negatywnym skutkom zmian klimatu – kierunki działań: przeciwdziałanie skutkom suszy; przeciwdziałanie zagrożeniom i minimalizacja skutków ekstremalnych zjawisk pogodowych (m.in. burze, ulewy, silne wiatry, fale upałów); zapewnienie bezpieczeństwa przeciwpowodziowego; inicjowanie, realizacja i promocja działań z zakresu kształtowania postaw proekologicznych, oraz wspieranie działań na rzecz ochrony zwierząt. Odpowiedzią na wyzwania w zakresie rozwoju, przed którymi stoi region, będą działania realizowane w CS (iv): mające na celu ograniczenie negatywnych skutków zmian klimatu, poprawę bezpieczeństwa mieszkańców regionu.
	(v) Wspieranie bezpiecznego dostępu do wody, zrównoważonej gospodarki wodnej obejmującej zintegrowane zarządzanie wodą, a także odporności wodnej	• Raport Europejski semestr 2019 – Sprawozdanie krajowe – Polska 2019 wskazuje w załączniku D, iż konieczne jest m.in. : - dalszy rozwój systemów odprowadzania i oczyszczania ścieków komunalnych w aglomeracjach powyżej 10 000 mieszkańców, z myślą o przyczynieniu się do realizacji SUERMB, a także inwestycje w efektywność wykorzystania wody. • Polityka Ekologiczna Państwa 2030 wskazuje jako jeden z kierunków interwencji kontynuowanie budowy i modernizacji oczyszczalni ścieków na podstawie zaktualizowanego KAPOŚK (Cel szczegółowy: Środowisko i zdrowie. Poprawa jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego (I), 8.1. Kierunek interwencji:

		Zrównoważone gospodarowanie wodami, w tym zapewnienie dostępu do czystej wody dla społeczeństwa i gospodarki oraz osiągnięcie dobrego stanu wód (I.1)). • SRWL 2030, wskazuje na: - Cel strategiczny 3: Integracja przestrzenna regionu, Cel operacyjny 3.4: Ochrona środowiska przyrodniczego, w tym przeciwdziałanie negatywnym skutkom zmian klimatu – kierunki działań: osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu wód powierzchniowych i podziemnych oraz zapewnienie dostępu do czystej wody dla społeczeństwa i gospodarki (w tym: budowa, rozbudowa i modernizacja infrastruktury oczyszczania ścieków, realizacja Krajowego programu oczyszczania ścieków komunalnych; budowa systemów kanalizacji i oczyszczania ścieków na obszarach poza aglomeracją; budowa, rozbudowa i modernizacja sieci wodociągowych, w tym systemów zaopatrzenia w wodę oraz „inteligentnych" sieci wodociągowych [smart water networks], ujęć i stacji uzdatniania wody; wsparcie działań z zakresu zagospodarowania komunalnych osadów ściekowych). Odpowiedzią na wyzwania w zakresie rozwoju, przed którymi stoi region, będą działania realizowane w CS (v): wsparcie obszaru gospodarki wodno- ściekowej, działania mające na celu poprawę jakości wód powierzchniowych i podziemnych.
	(vi) Wspieranie transformacji w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym i gospodarki zasobooszczędnej	• Raport Europejski semestr 2019 – Sprawozdanie krajowe – Polska 2019 wskazuje w załączniku D, iż konieczne jest m.in. : - wspieranie recyklingu odpadów komunalnych i efektywnego gospodarowania zasobami w MŚP; - podnoszenie świadomości obywateli oraz MŚP w celu wywoływania zmiany ich zachowań. • Polityka Ekologiczna Państwa 2030 wskazuje jako jeden z kierunków interwencji działania związane z transformacją gospodarki na gospodarkę o obiegu zamkniętym (Cel szczegółowy: Cel: Środowisko i gospodarka. Zrównoważone gospodarowanie zasobami środowiska (II), 8.7. Kierunek interwencji: Gospodarka odpadami w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym (II.3)). • SRWL 2030, wskazuje na: - Cel strategiczny 1: Inteligenta, zielona gospodarka regionalna: Cel operacyjny 1.2: Rozwój zielonej gospodarki, w tym energetyki przyjaznej środowisku - kierunki działań: wspieranie przechodzenia na gospodarkę o obiegu zamkniętym. - Cel strategiczny 3: Integracja przestrzenna regionu, Cel operacyjny 3.4: Ochrona

		środowiska przyrodniczego, w tym przeciwdziałanie negatywnym skutkom zmian klimatu – kierunki działań: gospodarka odpadami i ochrona powierzchni ziemi (w tym: wdrażanie systemowej gospodarki odpadami komunalnymi w układzie ponadlokalnym w oparciu o instalacje komunalne, usprawnienie funkcjonowania systemu selektywnego zbierania/odbierania odpadów komunalnych, wdrażanie nowoczesnych technologii odzysku i unieszkodliwiania odpadów). Odpowiedzią na wyzwania w zakresie rozwoju, przed którymi stoi region, będą działania realizowane w CS (vi): promowanie transformacji w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym i gospodarki zasobooszczędnej.
	(vii) Wzmacnianie ochrony i zachowania przyrody, różnorodności biologicznej oraz zielonej infrastruktury, w tym na obszarach miejskich, oraz ograniczanie wszelkich rodzajów zanieczyszczenia	• Polityka Ekologiczna Państwa 2030 wskazuje jako jeden z kierunków interwencji podejmowanie działań mających na celu poprawę stanu różnorodności biologicznej i pełniejsze powiązanie jej ochrony z rozwojem społecznym i gospodarczym kraju (Cel: Środowisko i gospodarka. Zrównoważone gospodarowanie zasobami środowiska (II), 8.5. Kierunek interwencji: Zarządzanie zasobami dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, w tym ochrona i poprawa stanu różnorodności biologicznej i krajobrazu (II.1)). • Krajowy plan na rzecz energii i klimatu na lata 2021-2030 wskazuje działania na rzecz ochrony różnorodności biologicznej i gospodarki leśnej, jako istotne w kontekście zmian klimatu (3.1. Wymiar „obniżenie emisyjności"). • SRWL 2030, wskazuje na: - Cel strategiczny 3: Integracja przestrzenna regionu, Cel operacyjny 3.4: Ochrona środowiska przyrodniczego, w tym przeciwdziałanie negatywnym skutkom zmian klimatu – kierunki działań: ochrona różnorodności biologicznej oraz georóżnorodności. Odpowiedzią na wyzwania w zakresie rozwoju, przed którymi stoi region, będą działania realizowane w CS (vii): działania mające na celu poprawę stanu różnorodności biologicznej, działania związane z zahamowaniem niekorzystnych przekształceń, degradacji i fragmentacji siedlisk przyrodniczych, gatunków fauny i flory.
	(viii) Wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej jako elementu transformacji w kierunku gospodarki zeroemisyjnej	• Raport Europejski semestr 2019 – Sprawozdanie krajowe – Polska 2019 wskazuje w zał. D, iż konieczne jest m.in.: - promowanie zintegrowanego, czystego i bezpiecznego transportu publicznego oraz aktywnych form mobilności, zgodnie z planami zrównoważonej mobilności miejskiej, w szczególności w celu poprawy połączeń miast z ich strefami dojazdu. • Raport Europejski semestr 2020 – Sprawozdanie krajowe – Polska 2020 wskazuje, iż

		plany zrównoważonej mobilności miejskiej nie są wdrażane. Projekty w zakresie transportu miejskiego często prowadzą do sprzecznych rezultatów i nie są dostosowane do polityk lokalnych, tj. polityka ochrony środowiska, zdrowia oraz planowania przestrzennego. Nie towarzyszą im również środki operacyjne mające ograniczyć ruch zmotoryzowany. • Strategia Zrównoważonego Rozwoju Transportu do 2030 r. wskazuje na: - Kierunek 3: Zmiany w indywidualnej i zbiorowej mobilności, zgodnie z którym działania powinny dążyć do osiągnięcia zrównoważonej mobilności przez stworzenie warunków do sprawnego, efektywnego i bezpiecznego przemieszczania się osób i przewozu towarów, przy ograniczeniu szkodliwego wpływu na środowisko naturalne (…). - Kierunek 5: Ograniczenie negatywnego wpływu transportu na środowisko, zgodnie z którym konieczne są działania mające na celu rozwój nisko- bądź zeroemisyjnych środków transportu oraz infrastruktury transportowej (…). • SRWL 2030, wskazuje na: CS 3: Integracja przestrzenna regionu: CO 3.1: Modernizacja oraz rozwój infrastruktury komunikacyjnej i transportu zbiorowego. Odpowiedzią na wyzwania w obszarze mobilności realizowane będą działania w CS (viii): rozwój infrastruktury transportu publicznego, w tym taboru (nisko i zeroemisyjnego), rozwój infrastruktury dla transportu niezmotoryzowanego, cyfryzacja transportu miejskiego. Działania te będą zmierzały do zwiększenia dostępności i wykorzystania zrównoważonego transportu publicznego i bezemisyjnej mobilności w obszarach miejskich i dzięki zmniejszeniu ruchu samochodowego w miastach przyczynią się do zmniejszenia emisji gazów cieplarnianych i zanieczyszczeń powietrza pochodzących z transportu. Istotne będą również działania edukacyjne, pokazujące korzyści z rozwoju transportu publicznego.
	(x) Wspieranie inwestycji mających na celu odbudowę w odpowiedzi na klęskę żywiołową, która występuje między dniem 1 stycznia 2024 r. a dniem 31 grudnia 2025 r.	• W części województwa lubuskiego wprowadzono stan klęski żywiołowej, w celu zapobieżenia skutkom powodzi i ich usunięcia. Przyjęto rozporządzenia: - Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 21 września 2024 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wprowadzenia stanu klęski żywiołowej na obszarze części województwa dolnośląskiego, opolskiego oraz śląskiego (Dz. U. 2024 r., poz. 1394); - Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28 września 2024 r. sprawie wprowadzenia stanu klęski żywiołowej na obszarze części województwa dolnośląskiego oraz lubuskiego (Dz. U. 2024 r., poz. 1435);

		- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 2 października 2024 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wprowadzenia stanu klęski żywiołowej na obszarze części województwa dolnośląskiego oraz lubuskiego (Dz. U. 2024 r., poz. 1460); • Parlament Europejski i Rada UE z uwagi na powodzie i pożary w Europie Środkowo-Wschodniej i Południowej, które miały druzgocący wpływ na ludność mieszkającą w tych regionach, podjął akt normatywny, którego celem jest wprowadzenie odpowiednich środków pozwalających odbudować regiony poszkodowane. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/3236 z dnia 19 grudnia 2024 r. dotyczące zmiany rozporządzenia (UE) 2021/1057 i (UE) 2021/1058 w odniesieniu do regionalnego wsparcia na rzecz odbudowy w sytuacjach nadzwyczajnych (RESTORE) pozwala dokonać odpowiednich zmian w Programie, które będą skutkować odbudową i zwiększeniem odporności na przyszłe klęski. • Z uwagi na powódź, z września 2024 r., która miała miejsce w południowo-zachodniej części Polski, która również dotknęła województwo lubuskie, wydzielono w ramach programu Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021-2027 odrębną alokację oraz interwencję dedykowaną usuwaniu jej skutków. • W ramach dodatkowego zaplanowanego w FEWL 21-27 Priorytetu FELB.11 Fundusze Europejskie na rzecz odbudowy i odporności w lubuskim, zaplanowano działania o charakterze interwencyjnym, mającym na celu odbudowę infrastruktury drogowej zniszczonej lub uszkodzonej w wyniku powodzi z września 2024 r. • Interwencja w tym zakresie jest istotna w kontekście ponownego połączenia obszarów poszkodowanych z pozostałą częścią regionu, przywróceniem dostępności usług publicznych (w tym edukacji, usług ochrony zdrowia, usług kulturowych) mieszkańcom regionu. Ponadto odtworzenie do normalnego stanu infrastruktury drogowej na terenach poszkodowanych przez powódź pozwoli na odbudowę konkurencyjności przedsiębiorstw bezpośrednio poszkodowanych, jak i tracących klientów, przychody w wyniku zniszczonej infrastruktury. • Wsparcie w zakresie odbudowy i modernizacji będzie możliwe, o ile potrzeba wynika ze zdiagnozowanych potrzeb wynikających z powstałej sytuacji kryzysowej.
CP3 Lepiej połączona Europa dzięki zwiększeniu mobilności	(ii) Rozwój i udoskonalanie zrównoważonej, odpornej na zmiany klimatu, inteligentnej i intermodalnej mobilności na	• Raport Europejski semestr 2019 – Sprawozdanie krajowe – Polska 2019 wskazuje w załączniku D, iż konieczne jest m.in. : - (...) wsparcie przejścia od transportu drogowego do kolejowego i innych zrównoważonych form transportu;

	poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, w tym poprawa dostępu do TEN-T oraz mobilności transgranicznej	- poprawa dostępności transportu publicznego na obszarach peryferyjnych, wiejskich i transgranicznych; - dalsze ograniczenia wpływu transportu na środowisko i poprawy jego bezpieczeństwa. • Strategia Zrównoważonego Rozwoju Transportu do 2030 roku wskazuje na: Kierunek interwencji 1 – Budowa zintegrowanej, wzajemnie powiązanej sieci transportowej służącej konkurencyjnej gospodarce - uspójnienie całego systemu transportowego wymaga zarówno dynamicznej rozbudowy brakujących elementów infrastruktury transportowej pozwalających ten system jak najszybciej urzeczywistnić, jak również poprawy jakości infrastruktury, jej standardów technicznych oraz wprowadzania rozwiązań i elementów integrujących różne kategorie sieci. • KSRR 2030 wskazuje, iż w ramach Celu 1. Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym, Cel szczegółowy 1.2 Zwiększenie wykorzystania potencjału rozwojowego miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze, Cel szczegółowy 1.5 Rozwój infrastruktury wspierającej dostarczanie usług publicznych i podnoszącej atrakcyjność inwestycyjną obszarów, wskazują, iż wspieranie rozwoju infrastruktury należy do jednych z ważniejszych działań podejmowanych przez władze regionalne w celu stymulowania rozwoju różnego typu obszarów (miejskich i wiejskich) i podnoszenia jego konkurencyjności i atrakcyjności inwestycyjnej. • SRWL 2030, wskazuje na: CS 3: Integracja przestrzenna regionu: CO 3.1: Modernizacja oraz rozwój infrastruktury komunikacyjnej i transportu zbiorowego. Odpowiedzią na wyzwania w obszarze transportu realizowane będą działania w CS (ii) m.in. w zakresie: inwestycji na drogach o kategorii niższej niż drogi krajowe, w tym obwodnice, inwestycji w transport kolejowy poza TEN-T – tabor kolejowy, poprawy bezpieczeństwa, cyfryzacji sektora.
	(iii) rozwój odpornej infrastruktury obronnej, przy priorytetowym traktowaniu infrastruktury podwójnego zastosowania, w tym w celu wspierania mobilności wojskowej w Unii, oraz zwiększanie gotowości	• Przegląd śródokresowy w 2025 r. to dobry moment, by ukierunkować program FEWL 21–27 na nowe wyzwania i możliwości oraz zwiększyć jego skuteczność. • Wobec niestabilnej sytuacji geopolitycznej oraz potrzeby wzmacniania obronności i gotowości cywilnej UE, należy uruchomić środki polityki spójności na inwestycje w bezpieczeństwo cywilne i zdolności obronne regionu. • Konieczne jest wprowadzenie nowego celu szczegółowego dotyczącego podniesienia gotowości i bezpieczeństwa cywilnego, w tym

	cywilnej.”;	cyberbezpieczeństwa, oraz umożliwienie finansowania odpornej infrastruktury obronnej i infrastruktury podwójnego zastosowania. • Ze względu na sytuację w Europie Środkowej, aktualizacja programu powinna nadać priorytet inwestycjom w infrastrukturę obronną i ochrony ludności, w szczególności w obiekty o podwójnym zastosowaniu.
CP4 Europa o silniejszym wymiarze społecznym, bardziej sprzyjająca włączeniu społecznemu i wdrażająca Europejski filar praw socjalnych (EFRR)	(ii) Poprawa równego dostępu do wysokiej jakości usług sprzyjających włączeniu społecznemu w zakresie kształcenia, szkoleń i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój łatwo dostępnej infrastruktury, w tym poprzez wspieranie odporności w zakresie kształcenia i szkolenia na odległość oraz online	• Raport Europejski semestr 2019 – Sprawozdanie krajowe – Polska 2019 wskazuje w załączniku D, że pomimo dobrych wyników w zakresie niektórych wskaźników kształcenia, nadal utrzymują się duże wyzwania dotyczące jakości i wyników polskiego systemu kształcenia i szkolenia. Stąd niezbędne jest m.in.: - wspieranie rozwoju kompetencji kluczowych, w tym umiejętności cyfrowych, umiejętności na rzecz innowacji i przedsiębiorczości, a także w celu zwalczania stereotypów na wszystkich poziomach nauczania; - poprawa dopasowania kształcenia i szkolenia zawodowego do potrzeb rynku pracy, w tym poprzez uczenie się oparte na pracy; - poprawy dostępu do wysokiej jakości infrastruktury i usług w zakresie wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem; - wspierania poradnictwa zawodowego, doradztwa, dobrej jakości i skutecznych systemów przyuczania do zawodu i praktyk zawodowych (…). • KSRR 2030 również określa cele związane z edukacją, min. Cel 1. Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym, Cel szczegółowy 1.5 Rozwój infrastruktury wspierającej dostarczanie usług publicznych i podnoszącej atrakcyjność inwestycyjną obszarów, który dotyczy poprawy dostępności przestrzeni publicznej, m.in. w obszarze edukacji, oraz Cel 2. Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych, Cel szczegółowy 2.1 Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego, który dotyczy wzmacniania współpracy szkół prowadzących kształcenie zawodowe i samorządów lokalnych z pracodawcami w celu lepszego ukierunkowania działań edukacyjnych i szkoleniowych. • SRWL 2030, wskazuje na: CS 1 Inteligentna, zielona gospodarka regionalna: CO 1.3 Wysoka jakość kształcenia oraz jego powiązanie z regionalnym rynkiem pracy oraz CS 2: Region silny w wymiarze społecznym oraz bliski obywatelowi: CO 2.1: Wzrost dostępności i efektywności kształcenia oraz wychowania przedszkolnego i opieki nad

		najmłodszymi dziećmi. Odpowiedzią na wyzwania dotyczące infrastruktury kształcenia i szkolenia realizowane będą działania w CS (ii) m.in. w zakresie: infrastruktury szkół prowadzących kształcenie ogólne (w zakresie dostępności dla osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi) i infrastruktury usług wychowania przedszkolnego oraz inwestycje w infrastrukturę edukacyjną i szkoleniową szkół zawodowych oraz centrów i placówek prowadzących kształcenie zawodowe i ustawiczne.
	(iii) Wspieranie włączenia społeczno-gospodarczego społeczności marginalizowanych, gospodarstw domowych o niskich dochodach oraz grup w niekorzystnej sytuacji, w tym osób o szczególnych potrzebach, dzięki zintegrowanym działaniom obejmującym usługi mieszkaniowe i usługi społeczne	• Raport Europejski semestr 2019 – Sprawozdanie krajowe – Polska 2019 wskazuje w załączniku D, iż konieczne jest m.in. : - wspieranie dostępności produktów i usług, a także infrastruktury mieszkaniowej i infrastruktury sprzyjającej włączeniu społecznemu dla osób z niepełnosprawnościami / osób z ograniczeniami funkcjonalnymi; - wspieranie przejścia z opieki szpitalnej/instytucjonalnej na przystępne cenowo i wysokiej jakości usługi w zakresie opieki domowej i usługi środowiskowe, a także w celu koordynacji opieki zdrowotnej, opieki społecznej i opieki długoterminowej. • KSRR 2030 wskazuje, iż w ramach Celu 1. Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym, Cel szczegółowy 1.1.2 Wzmacnianie szans rozwojowych obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją, prowadzone będą działania mające na celu poprawę jakości usług społecznych, ich dostępność oraz wsparcie procesu deinstytucjonalizacji. • SRWL 2030, wskazuje na: CS 2: Region silny w wymiarze społecznym oraz bliski obywatelowi: CO 2.2: Promocja włączenia społeczno-zawodowego oraz kompleksowe wsparcie seniorów. Odpowiedzią na wyzwania związane z rozwojem infrastruktury usług społecznych będą działania realizowane w CS (iii) m.in. w zakresie: rozwoju infrastruktury społecznej powiązanej z procesem integracji społecznej, aktywizacji społeczno-zawodowej i deinstytucjonalizacji usług, rozwoju infrastruktury służącej opiece paliatywnej i hospicyjnej, tworzeniu mieszkań o charakterze chronionym, wspomaganym lub innych mieszkań z usługami.
	(iv) Wspieranie integracji społeczno-gospodarczej obywateli państw trzecich, w tym migrantów, dzięki zintegrowanym działaniom obejmującym usługi mieszkaniowe i usługi społeczne – CS realizowany, jako komponent CS (iii)	
	(v) Zapewnianie równego dostępu do opieki zdrowotnej i wspieranie odporności systemów opieki zdrowotnej,	• Raport Europejski – Sprawozdanie krajowe – Polska 2019 załącznik D, konieczne jest m.in.: - wspieranie przejścia z opieki szpitalnej/instytucjonalnej na przystępne cenowo i wysokiej jakości usługi w zakresie opieki domowej i usługi środowiskowe, a także w

	w tym podstawowej opieki zdrowotnej, oraz wspieranie przechodzenia od opieki instytucjonalnej do opieki rodzinnej i środowiskowej	celu koordynacji opieki zdrowotnej, (…); - wspieranie równego dostępu do przystępnych cenowo usług opieki zdrowotnej, w szczególności dla grup defaworyzowanych, a także w celu wzmocnienia podstawowej opieki zdrowotnej, integracji opieki, promocji zdrowia, profilaktyki zdrowotnej i cyfrowych rozwiązań w zakresie zdrowia; - wsparcie planowania i prognozowania dotyczącego zasobów ludzkich w opiece zdrowotnej, a także podnoszenia kwalifikacji i przekwalifikowywania personelu medycznego (…). • KSRR 2030 wskazuje w Celu 1. Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym, CS 1.5 Rozwój infrastruktury wspierającej dostarczanie usług publicznych i podnoszącej atrakcyjność inwestycyjną obszarów, konieczne jest podjęcie działań wpływających na zmianę zapotrzebowania na konkretne usługi publiczne, w tym zdrowotne. • SRWL 2030, wskazuje CS 2: Region silny w wymiarze społecznym oraz bliski obywatelowi: CO 2.3: Wysoka jakość i dostępność usług medycznych oraz upowszechnianie profilaktyki zdrowotnej i zdrowego stylu życia. • Lubuski Program Ochrony Zdrowia 2030 wskazuje w CS 2. Poprawa efektywności funkcjonowania systemu ochrony zdrowia, na konieczność poprawy jakości i organizacji świadczenia usług zdrowotnych, optymalne wykorzystanie zasobów. • Inwestycje będą wpisywać się z realizacje dokumentu Zdrowa przyszłość. Ramy strategiczne rozwoju systemu ochrony zdrowia na lata 2021-2027, z perspektywą do 2030 r (cele 1.1 Zapewnienie równej dostępności do świadczeń zdrowotnych w ilości i czasie adekwatnych do uzasadnionych potrzeb zdrowotnych społeczeństwa i 2.4 Optymalizacja piramidy świadczeń) wraz z załącznikami dotyczącymi deinstytucjonalizacji opieki nad osobami starszymi i opieki nad osobami z zaburzeniami psychicznymi. Odpowiedzią na wyzwania rozwojowe będą działania realizowane w CS (v) m.in. w zakresie: wsparcia infrastruktury podmiotów leczniczych, w tym POZ oraz AOS. Inwestycje będą zgodne z Wojewódzkim Planem Transformacji Województwa Lubuskiego na lata 22-26.
	(vi) Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym,	• Raport Europejski semestr 2019 – Sprawozdanie krajowe – Polska 2019 wskazuje, iż trudności w dostępie do instytucji kulturalnych ograniczają perspektywy rozwoju ludności wiejskiej w stosunku do ludności miast.

	włączeniu społecznym i innowacjach społecznych	• KSRR 2030 wskazuje, iż w ramach Celu 1. Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym, Cel szczegółowy 1.5 Rozwój infrastruktury wspierającej dostarczanie usług publicznych i podnoszącej atrakcyjność inwestycyjną obszarów, prowadzone będą działania, których celem będzie stworzenie optymalnych warunków dla prowadzenia działalności kulturalnej, poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury instytucji kultury, a także innych podmiotów działających w tym obszarze. W Celu 2. Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych, Cel szczegółowy 2.1 Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego, działania inwestycyjne w kulturę poprzez wspomaganie lokalnych inicjatyw i form twórczego uczestnictwa w przedsięwzięciach kulturalnych, wspieranie organizacji czasu wolnego, imprez kulturalnych i turystyki kulturowej, współpraca z organizacjami pozarządowymi przyczyni się do podniesienia jakości życia, poczucia zakorzenienia i tożsamości kulturowej oraz przełoży się na wzrost atrakcyjności turystycznej i rozwój gospodarczy. • SRWL 2030, wskazuje na: CS 2: Region silny w wymiarze społecznym oraz bliski obywatelowi: CO 2.4: Zapewnienie bogatej oferty kulturalnej oraz ochrona i promocja dziedzictwa kulturowego oraz CS 4 Region atrakcyjny, efektywnie zarządzany i otwarty na współpracę: CO 4.2: Atrakcyjny wizerunek i rozpoznawalna marka województwa. Odpowiedzią na wyzwania rozwojowe w obszarze kultury i zrównoważonej turystyki będą działania realizowane w CS (vi) m.in. w zakresie: rozwoju infrastruktury zrównoważonej turystyki i kultury, rozwoju infrastruktury do prowadzenia działalności kulturalnej ważnej dla edukacji i aktywności kulturalnej, rozwoju turystycznych szlaków tematycznych i produktów turystycznych, zachowania i modernizacji obiektów dziedzictwa kulturowego w celu rozwoju gospodarczego i włączenia społecznego.
CP4 Europa o silniejszym wymiarze społecznym, bardziej sprzyjająca włączeniu społecznemu i wdrażająca Europejski filar praw socjalnych (EFS+)	(a) Poprawa dostępu do zatrudnienia i działań aktywizujących dla wszystkich osób poszukujących pracy, w szczególności osób młodych, zwłaszcza poprzez wdrażanie gwarancji dla młodzieży, długotrwale bezrobotnych oraz grup znajdujących się w	Komisja Europejska w *Sprawozdaniu krajowym – Polska 2019* (załącznik D) wskazuje, iż ogólna sytuacja polskiego rynku pracy jest dobra, jednakże przejście na gospodarkę opartą na wiedzy stwarza istotne wyzwania w zakresie rozwoju umiejętności, uczenia się dorosłych i zwiększania podaży pracy. KE jako priorytetowe inwestycje wskazuje potrzebę poprawy dostępu do zatrudnienia, w szczególności w przypadku osób długotrwale bezrobotnych, osób starszych a także osób nieaktywnych zawodowo oraz kobiet. Biorąc pod uwagę sytuację na lubuskim rynku pracy potrzebne jest kontynuowanie przede wszystkim wsparcia na rzecz osób pozostających bez pracy, w tym długotrwale bezrobotnych, kobiet, osób o niskich kwalifikacjach, osób z niepełnosprawnościami, osób

	niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, jak również dla osób biernych zawodowo, a także poprzez promowanie samozatrudnienia i ekonomii społecznej	młodych i po 50 roku życia. Istotne znaczenie ma aktywizacja osób młodych, gdyż to od nich w dużym stopniu zależy przyszły rozwój gospodarczy regionu. W związku z tym zasadne jest realizowanie założeń wynikających z Gwarancji dla młodzieży. W działaniach podejmowanych w tym CS uzasadnione jest wykorzystanie wszystkich narzędzi służących aktywizacji zawodowej ujętych w ustawie o promocji zatrudnienia i instytucji rynku pracy. Wykorzystanie zróżnicowanych form wsparcia pomoże wypracować najbardziej optymalną ścieżkę aktywizacji, która będzie dopasowana do indywidualnych potrzeb uczestnika projektu.
	(d) Wspieranie dostosowania pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian, wspieranie aktywnego i zdrowego starzenia się oraz zdrowego i dobrze dostosowanego środowiska pracy, które uwzględnia zagrożenia dla zdrowia	W wytycznych dla Polski w zakresie finansowania PS na lata 2021-2027 wskazano m.in. potrzeby inwestycyjne w zakresie promocji zdrowia i profilaktyki zdrowotnej w celu promowania aktywnego i zdrowego starzenia się. Ponadto istotny wpływ na rynek pracy ma niedostateczne dostosowanie pracodawców, pracowników i przedsiębiorstw do zmian społecznych i gospodarczych wynikających zarówno z trendów rozwojowych czy zmian społeczno-gospodarczych jak i restrukturyzacji/adaptacji/ modernizacji przedsiębiorstw. Procesy adaptacyjne w przedsiębiorstwach wiążą się bezpośrednio z koniecznością ciągłej aktualizacji, podnoszenia i zmiany kwalifikacji oraz umiejętności pracowników, w tym w obszarze ekologicznej transformacji i gospodarki neutralnej dla klimatu. Jednocześnie region stoi przed wyzwaniem, jakim jest zapewnienie dostępności do usług zdrowotnych skierowanych do osób pracujących i powracających na rynek pracy. Profilaktyka jest jednym z podstawowych działań warunkujących zdrowsze życie zawodowe. Ponadto ważną kwestią, pozwalającą przeciwdziałać skróceniu aktywności zawodowej, jest zwiększenie dostępności do usług rehabilitacyjnych (zgodność z *Wojewódzkim Planem Transformacji Województwa Lubuskiego na lata 2022-2026*). W świetle powyższego, ważne jest podjęcie działań zmierzających do możliwie długiego utrzymania pracownika w aktywności zawodowej (profilaktyka, bony na badania, ergonomia miejsca pracy, programy rehabilitacji, w tym rehabilitacja umożliwiająca powrót do pracy). Niezwykle istotne jest też stworzenie możliwości rozwoju pracownikom i firmom poprzez podnoszenie kompetencji i wiedzy pracowników oraz kadry zarządzającej czy wsparcie pracodawców we wprowadzaniu elastycznych form zatrudnienia, w tym pracy zdalnej. Równie ważnym obszarem jest realizacja działań obejmujących outplacement dla pracowników zagrożonych zwolnieniem, przewidzianych do zwolnienia lub zwolnionych z przyczyn niedotyczących pracownika.
	(f) Wspieranie równego	KE w Sprawozdaniu krajowym (2019 – zał. D) wskazuje, iż pomimo dobrych wyników w

	dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami	zakresie niektórych wskaźników kształcenia, nadal utrzymują się duże wyzwania dotyczące jakości i wyników polskiego systemu. Jako priorytetowe cele uznano dążenie do równego dostępu do kształcenia i szkolenia na wszystkich poziomach oraz poprawę ich jakości, skuteczności i adekwatności do potrzeb rynku pracy. Celem dla tego obszaru jest wspieranie dostępności i możliwości ukończenia dobrej jakości kształcenia na wszystkich poziomach edukacji. Zapewnienie zwiększenia liczby miejsc w edukacji przedszkolnej umożliwi rodzicom, a szczególnie matkom, powrót na rynek pracy. Podniesienie u uczniów kompetencji kluczowych i przekrojowych oraz właściwych postaw i umiejętności niezbędnych na rynku pracy, a także rozwijanie indywidualnego podejścia do ucznia, szczególnie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi przyczyni się do zwiększenia szans na zatrudnienie przyszłych absolwentów lubuskich szkół. Szczególnie ważne jest też wyrównanie dysproporcji w dostępności do edukacji pomiędzy obszarami wiejskimi i miejskimi. W celu skutecznej nauki w ramach szkolnictwa branżowego niezbędne jest wspieranie uczniów szkół prowadzących kształcenie zawodowe oraz słuchaczy publicznych szkół policealnych umożliwiając im uczestnictwo w stażach i praktykach u pracodawców. Zgodnie z *Zaleceniem Rady (UE) 2021/1004*, równe możliwości dostępu do form wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem oraz kształcenia, stanowią klucz do włączenia dzieci i osiągania przez nie lepszych wyników społeczno-ekonomicznych w dorosłym życiu. Kolejnym wyzwaniem w obszarze edukacji jest wzmocnienie potencjału regionu w przypadku kadry z obszaru ochrony zdrowia. Wynika ono z niskiej liczby kadr medycznych oraz ich starzenia się. Interwencja w obszarze edukacji będzie obejmować: upowszechnienie wychowania przedszkolnego, wzrost dostępności i jakości kształcenia ogólnego, rozwój kompetencji kluczowych i kompetencji przyszłości, budowanie efektywnego systemu formalnego kształcenia zawodowego, podniesienie i rozwój kompetencji nauczycieli i wzmocnienie potencjału kadry z obszaru zdrowia. Zakres działań planowany do realizacji w ramach formuły RLKS w tym obszarze wynika z deklaracji działających na terenie województwa LGD.
	(g) Wspieranie uczenia się przez całe życie, w szczególności elastycznych możliwości podnoszenia i zmiany kwalifikacji dla	*W Sprawozdaniu krajowym – Polska 2019* wskazano, iż dorośli rzadko angażują się w wykształcenie i szkolenie. Zgodnie z raportem *OECD Economic Surveys: Poland* wiele osób dorosłych ma słabe umiejętności czytania i pisania, umiejętności rozumowania matematycznego i umiejętności cyfrowe. Działania w obszarze kompetencji podstawowych realizowane będą zgodnie z zaleceniami Rady z dnia 19 grudnia 2016 r. w

	wszystkich, z uwzględnieniem umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, lepsze przewidywanie zmian i zapotrzebowania na nowe umiejętności na podstawie potrzeb rynku pracy, ułatwianie zmian ścieżki kariery zawodowej i wspieranie mobilności zawodowej	sprawie ścieżek poprawy umiejętności: nowe możliwości dla dorosłych (2016/C 484/01). Szybkie tempo zmian na rynku pracy wynikające z przemian gospodarczych oraz rozwoju technologicznego sprawia, że niezbędne jest elastyczne reagowanie na pojawiające się zapotrzebowanie na nowe kompetencje i kwalifikacje. Wśród pracodawców najbardziej cenione są osoby o określonych, potwierdzonych kwalifikacjach bądź takie, które gotowe są na podjęcie działań służących ich podnoszeniu. Kluczowe jest też tworzenie warunków dla rozwoju edukacji ustawicznej oraz wykorzystywanie przy tym potencjału już działających podmiotów, a także docieranie z ofertą do szerokich grup społecznych, zwłaszcza o niskich kwalifikacjach czy kompetencjach. Zaplanowana interwencja obejmie działania dedykowane rozwojowi kompetencji podstawowych, w tym cyfrowych (poza BUR), wsparciu podnoszenia kompetencji i umiejętności osób dorosłych (usługi rozwojowe za pośrednictwem BUR). Zakres działań planowany do realizacji w ramach formuły RLKS w tym obszarze wynika z deklaracji działających na terenie województwa LGD.
	(h) Wspieranie aktywnego włączenia społecznego w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa, oraz zwiększanie zdolności do zatrudnienia, w szczególności grup w niekorzystnej sytuacji	KE w *Sprawozdaniu krajowym – Polska 2019* (zał. D) wskazuje, iż ubóstwo i wykluczenie społeczne ogólnie zmniejszają się, ale wciąż dotyczą w stosunkowo większym stopniu pewnych rodzajów gospodarstw domowych i regionów. Jako priorytetowe działanie wskazała wspieranie aktywnego włączenia oraz tworzenie miejsc pracy w sektorze ekonomii społecznej. Jednocześnie niekorzystne perspektywy demograficzne a także niedobory pracowników pokazują potrzebę aktywizacji zawodowej i społecznej osób obecnie pozostających poza rynkiem pracy. Grupa osób nieaktywnych jest niejednorodna. W jej skład wchodzą osoby w różnym wieku, o różnym statusie ekonomicznym, posiadające różne wykształcenie, w przypadku których nieaktywność zawodowa warunkowana jest zróżnicowanymi czynnikami. Interwencja w tym obszarze powinna uwzględniać ww. różnorodność. Cechą projektów aktywizujących jest łączenie ze sobą celów społecznych i zawodowych, realizacja działań w oparciu o diagnozę indywidualnych potrzeb, natomiast działania prowadzone są w ujęciu procesowym. Zgodnie z założeniami regionalnej polityki społecznej, działania powinny opierać się na współpracy różnych jednostek m.in. systemu pomocy społecznej, instytucji publicznych czy NGO. W regionie istotnym narzędziem aktywizacji społeczno-zawodowej są interwencje realizowane w obszarze ekonomii społecznej, której proces rozwoju jest długi, powinien opierać się na ciągłości wsparcia oraz być oparty na rozwoju społeczności lokalnych.

		Podjęte dotychczas działania przyniosły zakładane rezultaty w postaci miejsc pracy. Osoby, do których wsparcie kierują PES, często wymagają długiego procesu adaptacji i socjalizacji, co związane jest z trudnym i złożonym procesem reintegracji. W związku z powyższym niezbędna jest kontynuacja działań ukierunkowanych na aktywizację społeczną i zawodową osób i rodzin zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem oraz osób biernych, a także podejmowanie inicjatyw na rzecz budowania trwałych miejsc pracy w gospodarce społecznej. Działania będą wpisywały się w dokumenty wiodące w tym obszarze tj. *Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu*. *Aktualizacja 2021-2027 z perspektywą do roku 2030* oraz *KPRES do 2023 roku.*
	(i) Wspieranie integracji społeczno-gospodarczej obywateli państw trzecich, w tym migrantów	Zgodnie z zaleceniami KE ze Sprawozdania krajowego – Polska 2019 niezbędne jest wspieranie integracji społecznej i gospodarczej cudzoziemców. Jednocześnie biorąc pod uwagę zachodzące zmiany demograficzne można założyć, iż w nadchodzących latach liczba ludności w wieku produkcyjnym w regionie będzie spadać. Sytuacja ta powoduje, iż wzrost gospodarczy w coraz większym stopniu zależeć będzie od procesów integracyjnych pracowników zza granicy a także od wykorzystania ich umiejętności i kompetencji. W ostatnich latach nastąpił wzrost liczby migrantów w województwie. Jednocześnie wybuch wojny w Ukrainie dodatkowo wpłynął na napływ osób z tej grupy. Według raportu *OECD z 2019 r*., Polska nie jest atrakcyjna dla cudzoziemców z wyższym wykształceniem, wykwalifikowanych pracowników, studentów/doktorantów i zagranicznych przedsiębiorców. Działania związane z procesem wsparcia, w tym rozwojem kwalifikacji dla tej grupy nie mają charakteru powszechnego i realizowane są przede wszystkim przez organizacje pozarządowe. W związku z powyższym konieczne jest wspieranie migrantów zarobkowych w procesie integracji na rynku pracy, przygotowanie oferty usług dla cudzoziemców i osób z ich otoczenia, które pozwolą im na lepsze funkcjonowanie w polskim społeczeństwie oraz na rynku pracy. Wsparcie dla osób z państw trzecich będzie wpisywało się w założenia wynikające z planu działania UE na rzecz integracji i włączenia społecznego na lata 2021–2027. Działania będą wynikać także z krajowych dokumentów strategicznych, w tym np. *Krajowego Programu Przeciwdziałaniu Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu. Aktualizacja 2021-2027, polityka publiczna z perspektywą do roku 2030* oraz będą komplementarne do interwencji realizowanej w ramach Funduszu Azylu, Migracji i Integracji.
	(k) Zwiększanie równego i	Dostęp do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług społecznych jest

	szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej	przedmiotem rekomendacji dla Polski zdefiniowanych przez KE w sprawozdaniu semestru zimowego 2019. Ponadto KE wskazuje, iż w Polsce opieka długoterminowa jest słabo rozwinięta, brakuje standardowych usług i spójnego strategicznego podejścia, a także występują braki kadrowe w tym obszarze (2020). Jednocześnie zgodnie z *Rekomendacją CM/Rec(2014) 2 (…)* wsparcie dla seniorów powinno być dostępne w ramach danej społeczności, tak aby umożliwić osobom starszym pozostanie w swoich domach tak długo, jak to tylko możliwe. Prognozy demograficzne wskazują, iż w najbliższych latach wzrośnie liczba osób 60+. Proces ten wpływa na zwiększenie popytu na usługi społeczne związane z potrzebami osób w wieku poprodukcyjnym. Należy zatem wspierać i rozwijać organizację miejsc opieki nad osobami potrzebującymi wsparcia w codziennym funkcjonowaniu. Kontynuacji wymaga również wsparcie usług opiekuńczych i asystenckich przy uwzględnieniu procesu deinstytucjonalizacji. Zwiększanie usług w społeczności lokalnej powinno wiązać się ze stopniowym zmniejszaniem świadczenia usług w ramach opieki instytucjonalnej. Równocześnie powinny być prowadzone działania profilaktyczne, które będą zapobiegały umieszczaniu osób w opiece instytucjonalnej. Ważnym zadaniem jest również rozwijanie usług opiekuńczych w formie opieki wytchnieniowej. Ponadto w związku ze zmianami demograficznymi, które mogą prowadzić do zmniejszania liczby osób mogących świadczyć usługi, istotne jest podejmowanie działań łączących cały proces DI z nowymi technologiami (rozwiązania *smart*). W odpowiedzi na powyższe koniecznym jest wspieranie rozwoju usług asystenckich i opiekuńczych oraz wspierających osoby starsze i OzN w miejscu zamieszkania, rozwoju usług mieszkalnictwa o charakterze chronionym i/lub wspomaganym, nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych, usług interwencji kryzysowej oraz usług w zakresie przeciwdziałania przemocy. Interwencją zostaną objęte również m.in.: CUS, wsparcie procesu DI opieki medycznej, regionalne programy zdrowotne. Zakres działań planowany do realizacji w ramach formuły RLKS w tym obszarze wynika z deklaracji działających na terenie województwa LGD.
	(l) Wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i	Jednym z priorytetów inwestycyjnych wskazanym przez KE w Sprawozdaniu krajowym – Polska 2019 (zał. D) jest wzmocnienia systemu wsparcia rodziny oraz przyspieszenia procesu deinstytucjonalizacji, w szczególności w odniesieniu do dzieci pozbawionych opieki rodzicielskiej. Jednocześnie KE zwraca uwagę na potrzebę aktywnego włączenia osób ze środowisk defaworyzowanych. Doświadczenie obecnej perspektywy pokazało

	dzieci	także, iż niezwykle istotne w przypadku osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem jest projektowanie wsparcia ukierunkowanego przede wszystkim na rozwój umiejętności funkcjonowania w społeczeństwie i samodzielności. Istotne jest również wspieranie aktywności w środowiskach lokalnych, co przełoży się na podniesienie aktywności mieszkańców regionu w miejscach gdzie występuje największe zagęszczenie problemów społecznych. Wsparcie oferowane rodzinom w obecnej perspektywie wskazuje na duże zapotrzebowanie na pomoc psychoterapeutyczną, psychologiczną oraz podniesienie zdolności opiekuńczo-wychowawczych rodziców. Jednocześnie w regionie nie ma rozbudowanego systemu wsparcia dla rodzin zastępczych. Problemem, który dotyka wiele z tych rodzin jest m.in. wypalenie zawodowe. Ponadto zgodnie z zaleceniami Rady (UE) 2021/1004 kluczowym działaniem jest m.in. zapewnienie oraz zagwarantowanie dzieciom i ich rodzinom odpowiednich warunków mieszkaniowych. Problem skutecznego wsparcia dla osób w kryzysie bezdomności związany jest m.in. z nieefektywną pomocą mieszkaniową. W nawiązaniu do powyższego, interwencja zostanie skierowana na wsparcie dla rodzin, w szczególności tych wychowujących dzieci i przeżywających trudności opiekuńczo-wychowawcze oraz wsparcie procesu deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej, wsparcie dla rodzin adopcyjnych, czy usługi wsparcia dla dzieci i młodzieży przebywających w różnego rodzaju instytucjach całodobowych. Interwencja dotyczyć będzie również aktywizacji społecznej osób zagrożonych wykluczeniem, usług wsparcia dla osób w kryzysie bezdomności. Ponadto jednym z komponentów będzie rozwój społeczności lokalnej oraz wsparcie partnerów społecznych. Zakres działań planowany do realizacji w ramach formuły RLKS w tym obszarze wynika z deklaracji działających na terenie województwa LGD.
CP5 Europa bliższa obywatelom dzięki wspieraniu zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju wszystkich rodzajów terytoriów oraz inicjatyw lokalnych	(i) Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach	KE w raporcie Europejski semestr 2019 wskazuje na wyzwania, z jakimi będą musiały się zmierzyć miasta: spadek liczby dużych przedsiębiorstw, które mają siedzibę w mniejszych miastach, wyludnianie się miast, starzejące się społeczeństwo czy dostęp do usług publicznych. Problemy te powinny być rozwiązywane z udziałem mieszkańców. Natomiast w załączniku D wskazano, że w celu wspierania zintegrowanego rozwoju obszarów miejskich i wiejskich oraz wzmocnienia zdolności administracyjnych władz lokalnych należy: • wzmocnić rolę obszarów metropolitalnych jako siły napędowej wzrostu, innowacji i

	miejskich	wydajności; • przeciwdziałać negatywnym skutkom niekontrolowanego rozrastania się miast, w tym zanieczyszczeniu powietrza (…); • przyspieszyć społeczno-gospodarczą rewitalizację obszarów podupadających (…) w tym w ubogich dzielnicach miejskich (…); • wzmocnić powiązania pomiędzy obszarami miejskimi i wiejskimi (…); • łagodzić skutki zmian demograficznych i ubóstwa (…). Istotą CS jest zwiększenie wpływu wspólnot lokalnych na kształt działań nakierowanych na rozwój terytoriów i rozwiązywanie ich problemów w oparciu o endogeniczne potencjały. Strategie stanowiące podstawę realizacji interwencji w ramach przedmiotowego celu powinny w zintegrowany i kompleksowy sposób odpowiadać na potrzeby społeczności lokalnych i wykorzystywać potencjały danych terytoriów. Dla planowania rozwoju miast istotne jest uwzględnienie powiązań funkcjonalnych, gdyż nie jest możliwy rozwój miast bez konsekwencji dla najbliższego otoczenia. Wsparcie zatem powinno zostać tak zaplanowane, aby wzmacniać pozytywne skutki rozwoju ośrodków miejskich. W rozwoju miast w regionie definiuje się następujące problemy: niekontrolowana suburbanizacja największych miast, problemy demograficzne miast i obszarów miejskich (starzejące się społeczeństwo, wyludnianie się miast), obumieranie centralnych dzielnic miast, potrzeba przygotowania ośrodków miejskich do zmian klimatu, problemy z przestrzenią miejską atrakcyjną dla mieszkańców, brak terenów atrakcyjnych gospodarczo na obszarach miejskich. Interwencja CS będzie odpowiadała przede wszystkim potrzebom społeczności wyrażonym w strategiach terytorialnych.
	(ii) Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie	Raport Europejski semestr 2019 i UP wskazują, iż niezbędnym celem dla wzmocnienia obszarów innych niż miejskie jest wzmocnienie powiązań pomiędzy obszarami miejskimi i wiejskimi oraz łagodzenie skutków zmian demograficznych i ubóstwa, zwłaszcza na obszarach wiejskich. Ponadto Załącznik D wskazuje na potrzebę przyspieszenia społeczno-gospodarczej rewitalizację obszarów podupadających, w szczególności w małych i średnich miastach(…). W regionie wciąż występują pogłębiające się różnice rozwojowe między obszarami miejskimi i wiejskimi. Ośrodki lokalne zostały określone w SRWL 2030 jako OSI i pełnią ważną rolę w uzupełnieniu oferty miast wojewódzkich i subregionalnych, koncentrując funkcje w zakresie gospodarki, dostępu do usług publicznych, istotnych dla mieszkańców miast, jak i otaczających je obszarów wiejskich. Promowaną formą realizacji polityki

		rozwoju ośrodków lokalnych i powiązanych z nimi obszarów o charakterze wiejskim powinno być zawiązywanie partnerstw. O istocie obszarów wiejskich świadczy również wyodrębnienie ich na poziomie SRWL 2030 jako OSI. Obszary wiejskie w województwie lubuskim podzielić można według różnic w uwarunkowaniach rozwoju na: obszary wiejskie położone w obszarach funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich i subregionalnych, obszary wiejskie znajdujące się w najtrudniejszej sytuacji społeczno-gospodarczej oraz obszary wiejskie o utrudnionych warunkach rozwojowych. Głównym źródłem finansowania działań na rzecz obszarów wiejskich będzie nadal program rozwoju obszarów wiejskich, a wsparcie w ramach programu regionalnego będzie miało charakter uzupełniający i realizowany z poszanowaniem demarkacji między funduszami. Wsparcie CS będzie odpowiadało potrzebom wynikającym z tzw. strategii terytorialnych, w tym między innymi w obszarach: odnowy wsi i małych miast (budowanie tożsamości lokalnej i zachowanie dziedzictwa kulturowego i krajobrazu), zagospodarowania przestrzeni publicznych, w tym rozwój przestrzeni dla mieszkańców, turystyki i rekreacji, zabytków ruchomych i digitalizacji zasobów dziedzictwa kulturowego.
CP4 Europa o silniejszym wymiarze społecznym, bardziej sprzyjająca włączeniu społecznemu i wdrażająca Europejski filar praw socjalnych (EFS+)	Art. 12c Rozporządzenia 2025/1913 wspieranie rozwoju umiejętności w dziedzinie gotowości cywilnej, w przemyśle obronnym, w tym w odniesieniu do zdolności podwójnego zastosowania, oraz w dziedzinie cyberbezpieczeństwa (d) wspieranie dostosowania pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian, wspieranie aktywnego i zdrowego starzenia się oraz zdrowego i dobrze	• Przegląd śródokresowy w 2025 r. to właściwy moment, by dostosować program FEWL 21–27 do nowych wyzwań w obszarze bezpieczeństwa i odporności gospodarczej. • W obliczu dynamicznych zmian geopolitycznych oraz wzrastających zagrożeń dla stabilności gospodarki, niezbędne jest wzmocnienie kompetencji pracowników i przedsiębiorców w zakresie gotowości cywilnej, zarządzania kryzysowego i odporności organizacyjnej. • Interwencja w ramach EFS+ koncentruje się na rozwoju kompetencji kadry zarządzającej i pracowników, wspierając budowę nowoczesnych modeli zarządzania, zdolność adaptacji do sytuacji kryzysowych oraz wdrażanie rozwiązań sprzyjających ciągłości działania przedsiębiorstw.

	dostosowanego środowiska pracy, które uwzględnia zagrożenia dla zdrowia	
	Art. 12c Rozporządzenia 2025/1913 wspieranie rozwoju umiejętności w dziedzinie gotowości cywilnej, w przemyśle obronnym, w tym w odniesieniu do zdolności podwójnego zastosowania, oraz w dziedzinie cyberbezpieczeństwa (f) wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami	• Ze względu na obecną sytuację geopolityczną oraz rosnące znaczenie bezpieczeństwa i odporności społecznej, konieczne jest włączenie działań edukacyjnych w zakres interwencji DEFENCE, jako elementu wzmacniającego gotowość cywilną i świadomość obywatelską społeczeństwa. • W kontekście nowych wyzwań w zakresie bezpieczeństwa i reagowania kryzysowego niezbędne jest rozwijanie kompetencji uczniów, nauczycieli i osób dorosłych w dziedzinach związanych z bezpieczeństwem, odpornością psychiczną, współpracą i zarządzaniem sytuacjami nadzwyczajnymi. • Interwencja w ramach EFS+ w obszarze edukacji wpisuje się w cele priorytetu DEFENCE poprzez wspieranie kształcenia ukierunkowanego na rozwój umiejętności i postaw sprzyjających budowie odpornego, świadomego i odpowiedzialnego społeczeństwa.
	Art. 12c Rozporządzenia 2025/1913	• Ze względu na obecną sytuację geopolityczną oraz rosnące znaczenie bezpieczeństwa i odporności społecznej, konieczne jest objęcie interwencją

	wspieranie rozwoju umiejętności w dziedzinie gotowości cywilnej, w przemyśle obronnym, w tym w odniesieniu do zdolności podwójnego zastosowania, oraz w dziedzinie cyberbezpieczeństwa (g) wspieranie uczenia się przez całe życie, w szczególności elastycznych możliwości podnoszenia i zmiany kwalifikacji dla wszystkich, z uwzględnieniem umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, lepsze przewidywanie zmian i zapotrzebowania na nowe umiejętności na podstawie potrzeb rynku pracy, ułatwianie zmian ścieżki kariery zawodowej i wspieranie mobilności zawodowej	DEFENCE działań edukacyjnych ukierunkowanych na rozwój kompetencji w zakresie gotowości cywilnej, zarządzania kryzysowego i reagowania na sytuacje nadzwyczajne. • Rozwijanie kompetencji dorosłych w tym obszarze stanowi istotny element budowy odporności społecznej i gospodarczej regionów, a także wspiera cele DEFENCE w zakresie wzmacniania zdolności cywilnych komplementarnych wobec działań obronnych. • Wsparcie w ramach EFS+ umożliwi elastyczne podnoszenie i zmianę kwalifikacji osób dorosłych w dziedzinach kluczowych dla bezpieczeństwa, ochrony danych, wykorzystania technologii podwójnego zastosowania. • Interwencja przyczyni się do zwiększenia indywidualnej i zbiorowej zdolności adaptacyjnej społeczeństwa, a także do kształtowania postaw odpowiedzialności, współpracy i świadomości w zakresie bezpieczeństwa – co stanowi integralny element realizacji celów priorytetu DEFENCE w wymiarze cywilnym.

2. Priorytety

Podstawa prawna: art. 22 ust. 2 i art. 22 ust. 3 lit. c) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów.

2.1 Priorytety inne niż pomoc techniczna

Cel Polityki 1 – Bardziej konkurencyjna i inteligentna Europa dzięki wspieraniu innowacyjnej i inteligentnej transformacji gospodarczej oraz regionalnej łączności cyfrowej (Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego)

2.1.1 Priorytet 1. Fundusze Europejskie dla lubuskiej gospodarki

⭘ Ten priorytet dotyczy zatrudnienia ludzi młodych
⭘ Ten priorytet dotyczy innowacyjnych działań społecznych
⭘ Ten priorytet dotyczy wsparcia dla osób najbardziej potrzebujących w ramach celu szczegółowego określonego w art. 4 ust. 1 lit. m) rozporządzenia w sprawie EFS+
⭘ Ten priorytet dotyczy wsparcia dla osób najbardziej potrzebujących w ramach celu szczegółowego określonego w art. 4 ust. 1 lit. l) rozporządzenia w sprawie EFS+
⭘ Ten priorytet dotyczy celu szczegółowego w zakresie mobilności miejskiej określonego w art. 3 ust. 1 lit. b) ppkt (viii) rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności
⭘ Ten priorytet dotyczy celu szczegółowego w zakresie łączności cyfrowej określonej w art. 3 ust. 1 lit. a) ppkt (v) rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności

2.1.1.1 Cel Szczegółowy (i) Rozwijanie i wzmacnianie zdolności badawczych i innowacyjnych oraz wykorzystywanie zaawansowanych technologii

2.1.1.1.1 Interwencja w ramach funduszy

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i), (iii), (iv), (v), (vi) i (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów.

Powiązane rodzaje działań – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+

Interwencja w ramach CS będzie skupiona na wsparciu procesów innowacyjnych poprzez działalność B+R oraz zwiększenie zdolności wdrażania i komercjalizacji wyników badań przez podmioty z regionu. Priorytetem programu w tym obszarze będzie rozwój RIS przez wsparcie działalności B+R, pobudzenie aktywności innowacyjnej oraz silniejsze włączenie w procesy innowacyjne lubuskich uczelni. Konieczne na tej ścieżce jest uwzględnienie potencjału przedsiębiorstw do podejmowania prac badawczych. Dlatego też w ramach CS przedsięwzięcia będą realizowane w formie modułowej. Pozwoli to na lepsze dostosowanie pomocy do realnych potrzeb odbiorcy (zarówno bardziej doświadczonego i gotowego do realizacji projektów dojrzałych, jak i dysponującego niewielkim doświadczeniem), zawodności rynku oraz stopnia zaawansowania technologicznego projektów.

Usługi naukowo – badawcze na rzecz przedsiębiorstw

Pierwszym obszarem koncentracji interwencji w CS jest wsparcie przedsiębiorstw, których projekty mają niższy poziom technologiczny i jednocześnie poszukują możliwości jego zwiększenia, przy czym nie posiadają własnych zasobów (technicznych, ludzkich) umożliwiających samodzielnie zweryfikowanie koncepcji nowej technologii, produktu, usługi lub chcą ulepszać już istniejące technologie. Dla tej grupy odbiorców szczególnie interesujące będzie oparcie się o doświadczenie i potencjał jednostek B+R funkcjonujących na rynku.

W tym obszarze przewiduje się głównie realizację działań z zakresu:

- Rozwoju usług B+R dla przedsiębiorstw (odpowiadających na potrzeby przedsiębiorstw) realizowanych przez akredytowane podmioty, m. in. ośrodki badawcze, ośrodki innowacji, IOB, w tym komercyjne, świadczone w formie bonów na badania. Podmioty świadczące usługi muszą

posiadać akredytację na poziomie regionalnym w województwie lubuskim lub akredytację na poziomie krajowym.

Głównym celem wsparcia jest podniesienie gotowości technologicznej projektów, a także transfer technologii poprzez budowanie powiązań pomiędzy jednostkami B+R i MSP.

Budowanie własnego potencjału B+R w przedsiębiorstwach

Wspieranie działalności badawczej i innowacyjnej w przedsiębiorstwach, w tym tworzenie sieci współpracy i kooperacji również z jednostkami B+R przekłada się na zaangażowanie w działalność innowacyjną większej liczby przedsiębiorstw.

Dlatego też drugim aspektem, na którym koncentrować będzie się wsparcie CS, jest budowanie własnego potencjału B+R przedsiębiorstw w celu zwiększenia gotowości technologicznej projektów, w tym prowadzących do ich komercjalizacji. Budowanie tego potencjału może mieć charakter indywidualny lub partnerski. W tym celu przewidziano realizację następujących działań:

- Inwestycje w infrastrukturę B+R przedsiębiorstw w ramach kompleksowego projektu lub jako oddzielny projekt, kompetencje jako element projektu.
- Wsparcie działalności badawczo-rozwojowej przedsiębiorstw oraz konsorcjów przedsiębiorstw z organizacjami badawczymi (projekty kompleksowe, w tym realizacja prac B+R, dofinansowanie infrastruktury B+R, uzyskanie i ochrona własności intelektualnej, komponent wdrożeniowy); kompetencje jako element projektu.

Wsparcie kompetencji stanowić będzie część większych projektów, związanych z działaniami inwestycyjnymi w przedsiębiorstwach lub prowadzeniem prac B+R.

Wykorzystanie potencjału jednostek B+R, a także innych przedsiębiorstw prowadzących działalność B+R może również następować poprzez udział w formule Wspólnych Przedsięwzięć lub uczestnictwo w projekcie InnoRegioLab.

W kontekście prowadzenia działań innowacyjnych, ważne jest także inwestowanie w wartości niematerialne i prawne, które związane są bezpośrednio z działalnością badawczą lub wykorzystaniem wyników prac badawczo-rozwojowych.

Wsparcie działalności B+R podmiotów publicznych, głównie uczelni

W celu odpowiedzi na potrzeby przedsiębiorstw z regionu, dalszego rozwoju specjalizacji[26], a także wzmocnienia roli sektora publicznego w zakresie B+R (w tym zwiększenia publicznych nakładów na B+R), niezbędne jest wsparcie dla publicznej infrastruktury badawczej.

Ważnym aspektem interwencji w CS jest zatem wzmocnienie potencjału sektora nauki w regionie do tworzenia innowacji w celu komercjalizacji wyników prac B+R. Interwencja w tym zakresie stanowi ważny element dla osiągnięcia celu związanego z podniesieniem innowacyjnego poziomu lubuskiej gospodarki i jest niezbędnym uzupełnieniem działań skierowanych na wsparcie całego ekosystemu innowacji. Dla projektów wymagana będzie opinia ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego oraz ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego i nauki na warunkach i w trybie określonym w kontrakcie programowym dla regionu. Realizacja badań musi być ukierunkowana na komercjalizację i współpracę z przedsiębiorstwami.

[26] Odpowiedź na zapotrzebowanie określone w strategii inteligentnej specjalizacji poprzez proces przedsiębiorczego odkrywania, w szczególności związane z potrzebami biznesowymi i społecznymi zostanie zapewniona poprzez procedurę identyfikacji publicznej infrastruktury badawczej, która została zaplanowana na poziomie Kontraktu Programowego. Procedura zakłada, że Samorząd identyfikuje listę przedsięwzięć zidentyfikowanych na poziomie regionalnym jako strategiczna regionalna infrastruktura badawcza w obszarze zgodnym z regionalnymi inteligentnymi specjalizacjami (RIS). Proces identyfikacji przedsięwzięć na poziomie regionalnym jest dokonywany przy zaangażowaniu interesariuszy w regionie właściwych ze względu na przedmiot uzgodnień.

W tym celu przewiduje się realizację działań z zakresu:

- Rozwój publicznej infrastruktury organizacji badawczych (kompetencje[27] i cyfryzacja wyłącznie jako element projektu).

Projekty dotyczące publicznej infrastruktury badawczej będą realizowane na warunkach wynikających z UP.
Wsparcie kompetencji pracowników organizacji badawczych związanych z komercyjnym wykorzystaniem infrastruktury będzie stanowiło obligatoryjny element projektów. Wsparcie w tym zakresie przełoży się na wzmocnienie kooperacji i powiązań przedsiębiorstw, uczelni oraz podmiotów B+R.

Włączenie w procesy innowacyjne dużych przedsiębiorstw
Wsparcie dla dużych przedsiębiorstw w ramach CS (i) będzie udzielane zgodnie z art. 5 pkt 2 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1058. Głównym celem wsparcia dużych przedsiębiorstw powinno być podjęcie współpracy z MŚP i przedstawienia korzyści dla partnerów oraz innych przedsiębiorstw MŚP z regionu.

Regionalne Inteligentne Specjalizacje
Interwencja planowana w CS (i) będzie realizowana wyłącznie w ramach Inteligentnych Specjalizacji Regionu. Specjalizacje będą wyznacznikiem dla zakresu i kierunku planowanych przedsięwzięć. Uzupełniająco wspierane będą projekty w ramach obszarów mających istotne znaczenie dla rozwoju poszczególnych obszarów RIS zidentyfikowane na poziomie PRI 2030 lub w procesie jego monitorowania i prowadzonego procesu przedsiębiorczego odkrywania.

Komercjalizacja i transfer technologii
Prace B+R, będące przedmiotem wsparcia w CS (i) mają prowadzić do powstania wartości niematerialnych i prawnych, które w dłuższej perspektywie mogą przynieść korzyści finansowe z ich komercjalizacji.
Transfer technologii w wyniku wspieranych w programie projektów będzie elementem towarzyszącym inicjatywom podejmowanym w poszczególnych obszarach wsparcia przedmiotowego CS i będzie miał wymiar wielokierunkowy. Transfer będzie się odbywał w relacji IOB-przedsiębiorstwo, przedsiębiorstwo-przedsiębiorstwo, uczelnia-przedsiębiorstwo, czy pomiędzy członkami konsorcjum.
IZ zakłada, że dla wzmocnienia tego procesu niezbędne jest wzmacnianie kompetencji podmiotów uczestniczących w systemie innowacji na rzecz komercjalizacji i transferu technologii, w tym poprzez budowanie kultury współpracy i wzajemnego zaufania, czy to poprzez korzystanie przez przedsiębiorców z innowacyjnych usług, czy współpracę przy projektach kompleksowych.

Zakup aparatury specjalistycznej niezbędnej do prowadzenia prac badawczo-rozwojowych, uzupełniającej w stosunku do posiadanych zasobów, planowany jest tylko jako element kompleksowego projektu B+R.
Prace B+R realizowane przy wykorzystaniu infrastruktury B+R będą obejmować badania przemysłowe i eksperymentalne prace rozwojowe. W ramach CS (i) nie będą wspierane badania podstawowe.

[27] kompetencje - doskonalenie kompetencji pracowników i osób zarządzających (związanych z pracami B+R), zdobywanie przez nich nowych umiejętności oraz wiedzy, a także nabywanie kwalifikacji rozumiane jako formalne potwierdzanie posiadanych kompetencji w szczególności z zakresu obszarów inteligentnej specjalizacji, przedsiębiorczości, transferu technologii, zarządzania innowacjami, ekoprojektowania, a także kompetencji niezbędnych do obsługi infrastruktury badawczej sfinansowanej w ramach kompleksowego projektu)

Biorąc pod uwagę zakres interwencji przedmiotowego CS, należy wskazać na silne jego powiązanie z działaniami planowanymi do podjęcia w ramach CS 1.3 (głównie w zakresie transferu technologii i komercjalizacji wyników B+R) oraz CS 1.4 w zakresie budowania potencjału całego ekosystemu innowacji, w tym w kontekście rozwoju RIS.

Główne grupy docelowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Mikro, małe, średnie i duże przedsiębiorstwa, organizacje badawcze, OI, IOB prowadzące działalność B+R, pracowniczki i pracownicy wspartych podmiotów objęte komponentem szkoleniowym.

Działania na rzecz zapewnienia równości, włączenia społecznego i niedyskryminacji – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iv) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów i art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+

W procesie wdrażania przedmiotowego CS realizowane będą działania wyrównujące szanse grup zagrożonych dyskryminacją, w tym głównie kobiet.
Biorąc pod uwagę wyniki badań obrazujące ograniczenia aktywności kobiet w obszarze badań i rozwoju, w celu zwiększenia tej aktywności planuje się preferencyjne traktowanie projektów**,** w których beneficjent będzie prowadził we wspartej infrastrukturze działalność badawczą z uwzględnieniem równości szans kobiet i mężczyzn.
Ponadto nowe produkty powstałe w ramach projektów (infrastruktura czy usługi) będą zgodne z zasadami uniwersalnego projektowania.

Wskazanie konkretnych terytoriów objętych wsparciem, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych - art. 22 ust. 3 lit.d) ppkt (v) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Interwencja CS będzie realizowana na obszarze całego województwa.
W ramach realizacji CS nie planuje się wykorzystania narzędzi terytorialnych.

Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vi) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

W związku z przygranicznym położeniem regionu istnieje przestrzeń do realizacji projektów o charakterze transgranicznym. Planuje się umożliwienie realizacji projektów z partnerami z niemieckich regionów przygranicznych szczególnie w zakresie rozwoju publicznej infrastruktury organizacji badawczych, wsparcia działalności badawczo-rozwojowej przedsiębiorstw oraz konsorcjów przedsiębiorstw z organizacjami badawczymi. W systemie wdrażania określone zostaną specjalne preferencje dla projektów uwzględniających aspekt transgraniczny (wykorzystane mogą być m.in. takie instrumenty jak: kryteria premiujące projekty uwzględniające komponent transgraniczny, typy interwencji z obligatoryjnym komponentem transgranicznym (w zależności od potrzeb), specjalne konkursy dla projektów zawierających komponent transgraniczny).
Wsparcie CS zakłada zwiększanie aktywności badawczej przedsiębiorstw i podmiotów publicznych, wzmacnianie współpracy pomiędzy sektorem przedsiębiorstw oraz nauki, rozwój i efektywne wykorzystanie infrastruktury badawczej. Istotne będzie także rozwijanie sieci kontaktów i współpracy w zakresie B+R na szczeblu międzynarodowym w celu wspierania innowacyjnych projektów. Stąd zakłada się, że w trakcie realizacji programu wystąpi współpraca międzyregionalna i międzynarodowa różnych podmiotów realizujących projekty.
Projekty w powyższym obszarze mogą być realizowane w ramach programu Interreg Region Morza Bałtyckiego 2021-2027, Priorytet 1. Odporne gospodarki i społeczności.
Realizacja CS będzie powiązana i komplementarna z interwencją określoną w Programie Interreg Brandenburgia-Polska 2021-2027 w Priorytecie 1: Innowacyjne pogranicze – transfer wiedzy i technologii na rzecz innowacyjnych rozwiązań, celu szczegółowym 1.1. głównie w zakresie współpracy lubuskich i brandenburskich uczelni wyższych, instytucji badawczych oraz przedsiębiorstw, w celu wspierania transferu wiedzy i technologii i wdrażania innowacyjnych rozwiązań.

Na poziomie europejskim interwencja będzie komplementarna z działaniami finansowanymi z programu „Horyzont Europa" głównie w obszarze badań i innowacji powiązanych z inteligentnymi specjalizacjami.
Na poziomie krajowym interwencja będzie komplementarna głównie z interwencją programu Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki 2021-2027.
Ponadto realizacja CS będzie powiązana z celami SUERMB, w szczególności celem: Wzrost poziomu dobrobytu, Obszar Tematyczny: Innowacje.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Wsparcie będzie dystrybuowane zgodnie z UP, w formie dotacji/dotacji warunkowej. Projekty B+R same w sobie nie są bezpośrednio ukierunkowane na osiągnięcie terminowych zysków (istnieje trudność w oszacowaniu potencjalnych przychodów z projektów), a dodatkowo obarczone są ryzykiem niepowodzenia. Przedsięwzięcia te wymagają dużego nakładu czasu i pracy, niejednokrotnie zaangażowanie to ponoszone jest kosztem ograniczenia podstawowej działalności. Dostęp przedsiębiorstw do finansowania działalności B+R oraz innowacyjnej nadal pozostaje wyzwaniem, gdyż nie jest w pełni zapewnione przez sektor finansowy i bankowy. W lubuskim istnieje konieczność dalszego pobudzania rozwoju sfery B+R, a tylko dotacyjna forma finansowania jest akceptowalną przez podmioty, biorąc pod uwagę ryzyka tego rodzaju działalności Natomiast finansowanie działań związanych z fazą wdrożeniową wyników prac B+R wykraczających poza zakres badań przemysłowych i eksperymentalnych prac rozwojowych (zgodnie z definicją zawartą w GBER) będzie wspierane dotacją warunkową. Przedsiębiorstwa nie będące MŚP wspierane będą na warunkach mniej preferencyjnych w porównaniu z MŚP.

2.1.1.1.2 Wskaźniki

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 8 rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności

Tabela 2: Wskaźniki produktu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
1	1(i)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCO 01	Przedsiębiorstwa objęte wsparciem (w tym: mikro, małe, średnie, duże)	przedsiębiorstwa	4	21
1	1(i)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCO 02	Przedsiębiorstwa objęte wsparciem w formie dotacji	przedsiębiorstwa	4	21
1	1(i)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCO 08	Nominalna wartość sprzętu na potrzeby badań naukowych i innowacji	euro	0	550 000

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 3: Wskaźniki rezultatu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok odniesienia	Cel końcowy (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
1	1(i)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCR 02	Inwestycje prywatne uzupełniające wsparcie publiczne (w tym dotacje, instrumenty finansowe)	euro	0	2019	9 066 066	Projekt/ Monitoring	

1	1(i)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCR 03	Małe i średnie przedsiębiorstwa (MŚP) wprowadzające innowacje produktowe lub procesowe	przedsiębiorstwa	0	2019	5	Projekt/ Monitoring	

2.1.1.1.3 Indykatywny podział zaprogramowanych zasobów (UE) według rodzaju interwencji (nie dotyczy EFMRA)

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (viii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 4: Wymiar 1 – zakres interwencji

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(i)	001	500 000,00
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(i)	002	4 000 000,00
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(i)	003	1 500 000,00
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(i)	004	2 160 285,00
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(i)	006	200 000,00
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(i)	008	300 000,00
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(i)	010	8 149 661,00
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(i)	011	2 000 000,00
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(i)	012	1 000 000,00
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(i)	028	1 350 000,00
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(i)	029	600 000,00
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(i)	030	100 000,00

Tabela 5: Wymiar 2 – forma finansowania

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(i)	01	21 859 946,00

Tabela 6: Wymiar 3 – terytorialny mechanizm realizacji i ukierunkowanie terytorialne

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(i)	33	21 859 946,00

Tabela 7: Wymiar 6 – uzupełniające obszary tematyczne EFS+

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(i)	Nie dotyczy	Nie dotyczy

Tabela 8: Wymiar 7 – wymiar „Równouprawnienie płci" w ramach EFS+, EFRR, Funduszu Spójności i FST

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(i)	02	7 965 000,00
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(i)	03	13 894 946,00

2.1.1.2 Cel Szczegółowy (ii) Czerpanie korzyści z cyfryzacji dla obywateli, przedsiębiorstw, organizacji badawczych i instytucji publicznych

2.1.1.2.1 Interwencja w ramach funduszy

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i), (iii), (iv), (v), (vi) i (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów.

Powiązane rodzaje działań – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+

Interwencja CS ma na celu stymulowanie działań prowadzących do przekształcania gospodarki regionalnej w kierunku gospodarki 4.0, której bazą rozwoju są technologie cyfrowe i ich szerokie wykorzystanie.

Korzyści płynące z transformacji cyfrowej obejmują zarówno obywateli, przedsiębiorstwa, jak i administrację. Powszechne wykorzystanie Internetu i dostęp do danych publicznych oraz e-usług wymuszają realizację odpowiednich działań związanych z bezpieczeństwem danych.

Główne działania planowane do realizacji

Dla obywatela:

- Rozwój elektronicznej administracji w samorządach - platformy e-usług publicznych szczebla regionalnego/lokalnego, w tym infrastruktura, jako element projektu.
- Tworzenie, standaryzacja i aktualizacja cyfrowych e-usług i referencyjnych zasobów cyfrowych, w tym wsparcie infrastruktury do ich realizacji.
- Aplikacje w oparciu o dostępne cyfrowo ISP w administracji samorządowej i jednostkach jej podległych.
- Udostępnienie zasobów naukowych, kulturowych i administracji podlegających JST.
- Wsparcie rozwoju kompetencji cyfrowych pracowników instytucji sektora publicznego istotnych dla sprawnego funkcjonowania współczesnej administracji samorządowej możliwe jest do realizacji jako komponent powyższych projektów. W CS ii wsparcie rozwoju kompetencji cyfrowych skierowane zostanie do pracowników instytucji sektora publicznego w ramach realizowanych projektów, z kolei uniwersalne kompetencje cyfrowe (aktywizacja osób wykluczonych cyfrowo) mogą być wspierane przez EFS+.

Oferta samorządów w zakresie dostępu do zasobów i informacji powinna być nadal rozwijana i odbywać się poprzez e-usługi lub aplikacje webowe. W dalszym ciągu komunikowanie się mieszkańca z organami lokalnej administracji jest niewystarczające, często wymaga bezpośredniego kontaktu z instytucją. Cyfryzacja zasobów, wymiana informacji pomiędzy mieszkańcem a instytucją publiczną, a

także pomiędzy instytucjami mogą zostać ułatwione, a przede wszystkim przyspieszone, przez tworzenie nowych i rozwój istniejących e-usług.
Znaczącym utrudnieniem w działalności instytucji na szczeblu lokalnym jest również brak możliwości korzystania z danych, które są w posiadaniu innych podmiotów. Działania związane z rozwojem e-usług oraz wymianą danych potrzebne są w samych samorządach oraz jednostkach im podległych (instytucjach kultury i innych). Automatyzacja procesów, możliwość komunikacji mieszkańca i uzyskiwania informacji od jednostki samorządu sprzyja budowie zaufania do administracji i obniża koszty jej działalności.
Integracja danych i rozwój technologii cyfrowych pozwala autonomizować procesy, planować i zarządzać w oparciu o dane, a także pozwala dostosowywać usługi dostarczane przez instytucje publiczne, do potrzeb i oczekiwań obywatela.

Usługi w zakresie e-zdrowia:

- Rozwój systemu usług w zakresie e-zdrowia (z uwzględnieniem standardów wypracowanych na poziomie krajowym).
- Cyfryzacja procesów back-office (działania związane z prawidłowym działaniem podmiotu m. in. obieg dokumentów, obsługa księgowo-finansowa, prawna, informatyczna, jak i zarządzanie kadrami, etc.).
- Zwiększenie poziomu wykorzystania nowoczesnych technologii w systemie ochrony zdrowia – pilotażowe wdrożenie w POZ na poziomie regionalnym.
- Rozwój telemedycyny – projekty pilotażowe (wdrażanie systemowych rozwiązań z zakresu telemedycyny).
- Zastosowanie sztucznej inteligencji – projekty regionalne.
- Poprawa dojrzałości cyfrowej placówek medycznych (infrastruktura IT, kompetencje cyfrowe w ramach realizowanych projektów oraz cyberbezpieczeństwo) w celu zapewnienia interoperacyjności z rozwiązaniami centralnymi. Doposażenie podmiotów leczniczych – wyposażenie podmiotów leczniczych w narzędzia informatyczne umożliwiające integrację z centralną architekturą informatyczną e-zdrowia.

Dalszych inwestycji wymaga rozwój e-usług w obszarze zdrowia. Zmniejszenie kosztów funkcjonowania instytucji, dostęp i wymiana informacji poprawiają jakość opieki zdrowotnej. W przypadku starzejącego się społeczeństwa przynosi to wymierne korzyści, prowadzące do podniesienia jakości opieki medycznej. Nowoczesne usługi w obszarze e-zdrowia będą wspomagać procesy opieki nad klientami POZ oraz innych podmiotów leczniczych. W ramach CS możliwe jest wsparcie przedsięwzięć, które nie powielają interwencji programów krajowych, oraz realizowanych w ramach Krajowego Planu Odbudowy. Ponadto kryzys w obszarze zdrowia, wywołany pandemią COVID-19, pokazał liczne problemy systemu, które mogą zostać rozwiązane w wyniku interwencji CS. Planuje się m.in. rozwój systemu usług w zakresie e-zdrowia (konieczne zachowanie komplementarności/interoperacyjności projektów JST do krajowych platform e-zdrowia (MZ/CeZ) oraz informatyzację jednostek funkcjonujących w systemie ochrony zdrowia w celu zapewnienia interoperacyjności z rozwiązaniami centralnymi. Działania te powinny upowszechnić oraz zoptymalizować i zwiększyć efektywność opieki zdrowotnej.
Projekty związane z e-zdrowiem muszą posiadać pozytywną opinię ministra właściwego ds. zdrowia w zakresie zgodności projektu z dokumentami strategicznymi i programowymi w obszarze zdrowia cyfrowego obowiązującymi na dzień złożenia wniosku o wydanie opinii. Będą także podlegały uzgodnieniom na forum Komitetu Sterującego do spraw koordynacji wsparcia w sektorze zdrowia zgodnie z przyjętym systemem koordynacji.

Dla przedsiębiorstw:

- Wdrożenie dostępnych technologii TIK w przedsiębiorstwach, w tym m. in. procesy wewnętrznej informatyzacji, modernizacja wspomagająca bieżącą działalność firm (B2E) oraz w relacjach a klientem (B2C), przedsięwzięcia z zakresu cyberbezpieczeństwa, nowe rozwiązania oparte na robotyzacji, automatyzacji, itd.) oraz w zakresie możliwości wprowadzenia optymalizacji w sposobie wytwarzania produktów lub świadczenia usług opartych o przemysł 4.0 oraz wsparcie produktów i usług opartych na technologiach cyfrowych.

Wsparcie technologii cyfrowych w projektach badawczych w CS 1.1 oraz wdrożeniowych w CS 1.3 może być realizowane, jako element projektu niezbędny do realizacji głównej części przedsięwzięcia.

Wsparcie dla przedsiębiorców powinno mieć na celu upowszechnienie zastosowania TIK, które doprowadzi do wzrostu efektywności działań MŚP, również w obszarach cyfryzacji, zwiększy zasięg działalności przedsiębiorstw oraz znacznie ułatwi współpracę między przedsiębiorstwami i klientami. W ujęciu globalnym działania w tym obszarze będą przybliżać lubuską gospodarkę do modelu gospodarki 4.0. Nowoczesne kanały komunikacji, automatyzacja wielu procesów i dystrybucji przyczynią się do zwiększenia konkurencyjności lubuskich przedsiębiorstw. Ponadto, w obliczu obecnej sytuacji społeczno-gospodarczej wywołanej rozwojem choroby COVID-19, przedsiębiorcy, działający w tradycyjnych gałęziach gospodarki, powinny inwestować w rozwój cyfrowy.

Ponadto finansowane będą:

- Projekty wzmacniające bezpieczeństwo świadczenia e-usług lub systemów informatycznych poprzez budowę lub modernizację istniejących systemów o zasięgu regionalnym i lokalnym.
- Rozwój infrastruktury danych przestrzennych – projekty z zakresu cyfryzacji powiatowego i wojewódzkiego zasobu geodezji (wymagana opinia Głównego Geodety Kraju). Projekty z zakresu infrastruktury informacji przestrzennej leżącej w zakresie kompetencji JST, będą mogły być realizowane bez potrzeby uzyskania opinii GGK.

Wspierane projekty (tam gdzie to zasadne) muszą zapewnić interoperacyjność i komplementarność z systemami i platformami e-usług na poziomie krajowym (systemy centralne), a także zgodność z założeniami Architektury Informacyjnej Państwa, zwłaszcza pryncypiami zawartymi w dokumencie z 25.11.2020Tworzenie nowych e-usług/platform musi być poprzedzone analizą kosztów i korzyści oraz powinno się opierać, w miarę możliwości, na już istniejących rozwiązaniach na szczeblu krajowym lub regionalnym. Ponadto nowe lub zmodernizowane e-usługi powinny być realizowane w możliwie najwyższym stopniu dostępności on-line, minimalnie na 4 poziomie dojrzałości.
W ramach CS (ii) w zakresie e-administracji i publicznych usług cyfrowych wspierane będą nowe lub znacznie ulepszone usługi cyfrowe. Program w ramach przedmiotowego CS nie przewiduje wdrożenia systemów informatycznych IT, które są możliwe do realizacji w ramach CP4 w obszarze e-zdrowia i e-kultury.
Digitalizacja zasobów naukowych, kulturowych i administracji (digitalizacji zasobów sektora publicznego) musi wypełniać wymogi ustawy z dnia 11 sierpnia 2021 r. o otwartych danych i ponownym wykorzystywaniu informacji sektora publicznego (być zgodne z Dyrektywą (UE) 2019/1024).

Preferowane będą projekty:
1) partnerskie, będące efektem trwałej współpracy wielu podmiotów (partnerstwa),
2) wykorzystujące innowacyjne rozwiązania informatyczne, np. elementy sztucznej inteligencji, big data, aplikacje na urządzenia mobilne, chmurę obliczeniową itp.

Główne grupy docelowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Mieszkanki i mieszkańcy województwa, przedsiębiorstwa, JST, podmioty lecznicze, pracowniczki i pracownicy wspartych podmiotów objęci komponentem szkoleniowym.

Działania na rzecz zapewnienia równości, włączenia społecznego i niedyskryminacji – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iv) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów i art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+:

W procesie wdrażania przedmiotowego CS realizowane możliwe będą działania wyrównujące szanse grup zagrożonych dyskryminacją, w tym głównie osób wykluczonych cyfrowo, mieszkańców obszarów wiejskich i peryferyjnych, osób starszych oraz z niepełnosprawnościami.
Rozwój e-usug publicznych, w tym e-zdrowia oraz udostępnianie zasobów ze źródeł administracyjnych w ramach digitalizacji zbiorów w postaci cyfrowej, służyć będzie realizacji zasady włączenia społecznego, i zapewni m.in. osobom z niepełnosprawnościami, osobom o niskim poziomie wykształcenia, mieszkańcom wsi, osobom starszym szeroki udział w życiu społecznym.
Nowe produkty powstałe w ramach projektów (infrastruktura czy usługi) będą zgodne z zasadami uniwersalnego projektowania i standardów w zakresie m.in. dostępności cyfrowej produktów.
Beneficjenci wsparcia zobowiązani będą do tworzenia i świadczenia usług elektronicznych spełniających standardy dostępności zgodnie z dyrektywami (UE) 2019/882 w sprawie wymogów dostępności produktów i usług i (UE) 2016/2102 w sprawie dostępności stron internetowych i mobilnych aplikacji organów sektora publicznego.

Wskazanie konkretnych terytoriów objętych wsparciem, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych - art. 22 ust. 3 lit.d) ppkt (v) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Interwencja CS będzie realizowana na obszarze całego województwa.
W ramach realizacji CS przewiduje się możliwość zastosowania instrumentów terytorialnych:

1. ZIT miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich
2. ZIT miejskich obszarów funkcjonalnych miast średnich
3. IIT – partnerstwa JST.

Zgodnie ze SRWL 2030 oraz KSRR 2030 interwencja w ramach powyższych IT powinna koncentrować się na: zwiększeniu dostępności do usług publicznych, w tym e-usług.

Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vi)
Ze względu na specyfikę wskazanego obszaru wsparcia, jakim jest rozwój cyfryzacji, istnieje możliwość realizacji przedsięwzięć międzyregionalnych, międzynarodowych i transnarodowych w zakresie wdrażania nowoczesnych rozwiązań na rzecz konkretnych e-usług będących przedmiotem indywidualnego projektu, jeśli zostaną one zidentyfikowane w trakcie wdrażania interwencji.
Ponadto interwencja będzie powiązana z celami SUERMB, w szczególności celem: Wzrost poziomu dobrobytu, Obszar Tematyczny: Innowacje.
Na poziomie krajowym interwencja będzie komplementarna z interwencją Programu Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfryzacji 2021-2027 – beneficjenci programu realizujący projekty w przedmiotowym celu szczegółowym będą korzystali z efektów wdrażania FERC polegających na zwiększeniu dostępu do ultraszybkiego Internetu szerokopasmowego oraz zaawansowanych usług cyfrowych.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
W ramach realizacji CS wsparcie będzie dystrybuowane w formie dotacji oraz instrumentów finansowych - pożyczki.
Przedsięwzięcia skierowane do MŚP, polegające na wdrożeniu dostępnych technologii TIK w przedsiębiorstwach będą finansowane poprzez pożyczki. Pozostałe przedsięwzięcia, realizowane przez inne podmioty niż MŚP, które nie mają charakteru komercyjnego, a co do zasady nie generują

przychodów i nie występują korzyści ekonomiczne finansowane będą wdrażane z wykorzystaniem dotacji. Przedsięwzięcia te nie mają bezpośredniego potencjału komercyjnego, nie generują bezpośrednio zysków. Ewentualny strumień oszczędności jest znikomy i nie uzasadnia zwrotnych form wsparcia. Realizacja wskazanej interwencji, innej niż przypisana MŚP, ma na celu osiągnięcie określonych korzyści społecznych i często wiąże się z obciążeniem finansowym projektodawcy, co przekłada się na niekomercyjną działalność i uzasadnia zastosowanie dotacyjnych form finansowania.

2.1.1.2.2 Wskaźniki

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 8 rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności

Tabela 2: Wskaźniki produktu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
1	1(ii)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCO 03	Przedsiębiorstwa objęte wsparciem z instrumentów finansowych	przedsiębiorstwa	0	6
1	1(ii)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCO 14	Instytucje publiczne otrzymujące wsparcie na opracowywanie usług, produktów i procesów cyfrowych	Szt.	0	12
1	1(ii)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCO 74	Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	osoby	0	50 000
1	1(ii)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCO 75	Wspierane strategie zintegrowanego rozwoju terytorialnego	Szt.	0	4

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 3: Wskaźniki rezultatu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok odniesienia	Cel końcowy (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
1	1(ii)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCR 11	Użytkownicy nowych i zmodernizowanych publicznych usług, produktów i procesów cyfrowych	Użytkownicy/rok	0	2019	33 000	Projekt/ Monitoring	

2.1.1.2.3 Indykatywny podział zaprogramowanych zasobów (UE) według rodzaju interwencji (nie dotyczy EFMRA)

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (viii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 4: Wymiar 1 – zakres interwencji

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(ii)	013	2 890 000,00
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(ii)	016	7 461 944,00
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(ii)	017	5 000 000,00
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(ii)	019	2 208 426,00

Tabela 5: Wymiar 2 – forma finansowania

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(ii)	01	14 670 370,00
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(ii)	03	2 890 000,00

Tabela 6: Wymiar 3 – terytorialny mechanizm realizacji i ukierunkowanie terytorialne

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(ii)	03	2 878 451,00
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(ii)	18	150 000,00
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(ii)	20	467 262,00
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(ii)	24	550 893,00
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(ii)	33	13 513 764,00

Tabela 7: Wymiar 6 – uzupełniające obszary tematyczne EFS+

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(ii)	Nie dotyczy	Nie dotyczy

Tabela 8: Wymiar 7 – wymiar „Równouprawnienie płci" w ramach EFS+, EFRR, Funduszu Spójności i FST

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(ii)	03	17 560 370,00

2.1.1.3 Cel Szczegółowy (iii) Wzmacnianie trwałego wzrostu i konkurencyjności MŚP oraz tworzenie miejsc pracy w MŚP, w tym poprzez inwestycje produkcyjne

2.1.1.3.1 Interwencja w ramach funduszy

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i), (iii), (iv), (v), (vi) i (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów.

Powiązane rodzaje działań – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+

Wsparcie w ramach niniejszego celu będzie wieloaspektowe i zostanie zaadresowane do sektora mikro, małych i średnich przedsiębiorstw, które bezpośrednio lub poprzez efekty (pośrednio) będą głównymi odbiorcami interwencji.

Bezpośrednie wsparcie konkurencyjności sektora MMŚP

- Wdrożenie wyników prac B+R i innowacji przez MŚP – bez poprzedzającego etapu prac B+R (projekty kompleksowe dotyczącego działalności B+R będą realizowane w CS i).

Przedsiębiorstwa sektora MŚP będą mogły uzyskać wsparcie na wdrożenie wyników prac B+R, bez etapu prac badawczych. Dzięki temu będą odważniej działać w obszarze innowacji oraz rozwoju

regionalnych inteligentnych specjalizacji. W konsekwencji zwiększą swoje możliwości rozwojowe i potencjał działania.

Wdrożenia wyników prac B+R może stanowić kontynuację działań podjętych w CS (i).

- Wsparcie konkurencyjności MŚP.

Interwencja na rzecz konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw w ramach programu obejmuje działania z zakresu wsparcia inwestycji w MŚP, mających na celu zwiększanie ich zaawansowania technologicznego i zdolności do wdrażania innowacji oraz stymulowania popytu na innowacje ze strony sektora przedsiębiorstw. W tym obszarze wspierane będę projekty inwestycyjne przedsiębiorstw, w tym w szczególności inwestycje w nowoczesne maszyny i urządzenia, technologie, wartości niematerialne i prawne, mające na celu rozbudowę przedsiębiorstw, czy rozwój produktu/usługi.

Wsparcie przedsiębiorstw sektora MMŚP poprzez usługi IOB

Odbiorcami wsparcia w ramach CS będą przedsiębiorstwa MMŚ zarówno funkcjonujące na rynku jak i te nowopowstałe. Silne otoczenie sektora przedsiębiorczości pozwala na jego harmonijny rozwój. Możliwość dostępu MMŚP w całym regionie do usług doradczych, inkubacyjnych stanowi istotny element interwencji CS.

W ramach CS przewiduje się:

- Rozwój usług w tym doradztwo dla przedsiębiorstw realizowanych przez akredytowane podmioty, m. in. ośrodki badawcze, IOB w tym OI także komercyjne, świadczone w oparciu o analizę popytu, w tym w formie bonów (bon na rozwój). Podmioty muszą posiadać akredytację na poziomie regionalnym w województwie lubuskim lub akredytację na poziomie krajowym.

Oferta IOB dla przedsiębiorców powinna wynikać z potrzeb i być do nich dostosowana. W realizacji przedmiotowego CS ważne jest podnoszenie jakości usług oferowanych przez IOB. Podmioty powinny dotrzeć ze swoją ofertą również do małych ośrodków miejskich oraz obszarów wiejskich z uwagi na trudności MŚP z rozpoznawalnością dobrej jakości oferty usługowej IOB. Istniejące przedsiębiorstwa powinny uzyskać możliwość rozwoju opartego o specjalistyczne doradztwo, oferowane przez podmioty znające potrzeby przedsiębiorstw, także w obszarze internacjonalizacji (ekspansja na rynki zagraniczne), czy tworzenia innowacyjnej oferty.

- Zwiększenie potencjału regionalnych IOB do realizacji proinnowacyjnych usług.

Budowanie przewagi konkurencyjnej i innowacyjnej MŚP oraz zdolności do transformacji MŚP wymaga interwencji na rzecz całego ekosystemu wspierania przedsiębiorczości. W tym celu w programie przewiduje się realizację wsparcia skierowanego na rozwój IOB oraz OI (infrastruktura i kompetencje), które będzie uwzględniało potrzeby regionalnych MŚP. Interwencja w infrastrukturę IOB na potrzeby wsparcia MŚP będzie miała na celu zapewnienie równego dostępu do usług IOB w wymiarze terytorialnym oraz uwzględnienie potrzeb MŚP, głównie z terenów poza dużymi miastami. Warunkiem wsparcia będzie weryfikacja zapotrzebowania na usługi/infrastrukturę IOB i OI. Celem wsparcia w tym obszarze będzie próba stworzenia sieci odpowiedniej jakości usług świadczonych na rzecz MŚP (zwłaszcza w obszarach RIS).
Wsparcie na rozwój infrastruktury w ramach istniejących IOB możliwe jest w oparciu o mechanizm analiz popytowych wraz z ich regularnym monitorowaniem w celu zapewnienia optymalnego wsparcia na rzecz MŚP, szczególnie poza dużymi ośrodkami miejskimi, przy jednoczesnym zachowaniu spójnej komunikacji pomiędzy IOB w zakresie oferowanych usług. Potrzeba dalszych inwestycji mających na celu wzmocnienie i rozwój potencjału podmiotów świadczących usługi biznesowe zostanie poprzedzona szczegółową analizą popytu i weryfikacją istniejącej oferty, tak aby instytucje te stanowiły stabilny i ważny element ekosystemu innowacji, zapewniając rynkowi znormalizowaną ofertę wysokiej jakości ułatwiającą transformację przedsiębiorstw.

- Wsparcie dla nowo powstałych przedsiębiorstw, w tym: platformy startowe, usługi inkubacyjne, usługi dotyczące prowadzenia działalności na wczesnym etapie rozwoju, wsparcie inkubatorów przedsiębiorczości.

Pomoc skierowana do nowo powstałych przedsiębiorstw skoncentrowana będzie na specjalistycznym doradztwie (również w zakresie własności intelektualnej) i możliwości zasilenia kapitałem. Jest to istotny problemem nowo powstających przedsiębiorstw ukierunkowanych na rozwój innowacyjnych produktów i usług.

Interwencja na rzecz tej grupy MŚP będzie realizowana poprzez wsparcie rozwoju nowych/ulepszonych usług/infrastruktury inkubatorów przedsiębiorczości, których aktywność pozwoli na powstanie nowoczesnych MŚP, wykorzystujących nowoczesne technologie w działalności inkubowanych podmiotów.

- Wsparcie rozwoju klastrów poprzez finansowanie usług klastrów dla przedsiębiorstw (odpowiadających na potrzeby przedsiębiorstw), w uproszczonej formie wsparcia, np. bonów dla przedsiębiorstw.

Wykorzystanie potencjału klastrów w regionie (inicjatyw klastrowych) w systemie świadczenia usług na rzecz regionalnych przedsiębiorstw jest ważnym elementem wspierającym budowanie przewag konkurencyjnych MŚP oraz zwiększania zdolności do sieciowania (a docelowo do klasteryzacji) w regionie.

Tworzenie warunków do rozwoju przedsiębiorstw

Wsparcie JST w tworzeniu warunków dla rozwoju przedsiębiorczości oraz obsługi inwestora, w tym na rzecz powstawania infrastruktury biznesowej dla MŚP. Odbiorcą wsparcia będą MŚP.

- Interwencja programu przewiduje, iż działania w tym obszarze zostaną ukierunkowane na wzmocnienie roli samorządu w tworzeniu oferty dla biznesu w ujęciu terytorialnym. Budowanie atrakcyjności inwestycyjnej danego obszaru, wymaga koordynacji i zabezpieczenia instytucjonalnego. Istotna w tym kontekście jest rola JST, która dysponując odpowiednimi zasobami może realnie wpływać na atrakcyjność zarządzanego obszaru.

W CS przewidziane jest wsparcie JST w tworzeniu warunków dla rozwoju przedsiębiorczości w zakresie obsługi inwestora i eksportera. Działania mogą objąć usługi doradcze związane z wejściem MŚP na nowe rynki. Zakres prowadzonych działań obejmie kompleksowy system wsparcia eksportera, m.in. poprzez:

a) wsparcie rozwoju aktywności eksportowej przedsiębiorstw poprzez rozwój kompetencji w zakresie internacjonalizacji oraz dostosowanie oferty firmy do wymagań rynków zagranicznych,
b) wsparcie procesów uzyskania międzynarodowych certyfikatów, patentów, uprawnień i pozwoleń,
c) wsparcie udziału MŚP, grup branżowych i międzybranżowych, IOB w międzynarodowych wydarzeniach gospodarczych, targach, misjach gospodarczych oraz w nawiązywaniu relacji z zagranicą, w tym w celu nawiązania współpracy międzynarodowej,
d) wsparcie IOB organizujących wydarzenia gospodarcze dla MŚP oraz inicjujących działania w obszarze współpracy międzynarodowej przedsiębiorstw,
e) badania i analizy rynków eksportowych w celu wyłonienia kluczowych rynków i oferowanych na nich produktach i usługach na rzecz działalności eksportowej MŚP oraz wyłonienie kluczowych kierunków, branż oraz produktów i usług mających istotne znaczenie dla rozwoju poszczególnych obszarów województwa,
f) wsparcie inwestorów napływających do regionu.

Koordynowane wsparcie na rzecz internacjonalizacji przedsiębiorstw sektora MMŚP

Planowane jest wsparcie udziału MŚP, grup branżowych i międzybranżowych, IOB w misjach, targach i w innych międzynarodowych wydarzeniach gospodarczych oraz w nawiązywaniu relacji z zagranicą, a także poprzez realizację kampanii promujących regionalną przedsiębiorczość.

Głównym działaniem planowanym do realizacji w tym obszarze jest:

- Wsparcie internacjonalizacji MŚP oraz promocji eksportu.

Wsparcie promocji gospodarczej i internacjonalizacji skierowane będzie do sektora MŚP – bezpośrednim oraz pośrednim adresatem wsparcia będą MŚP. JST mogą pełnić wyłącznie rolę koordynatora działań systemowych na rzecz MŚP. Rolę koordynatora takich działań przewiduje się na poziomie JST szczebla regionalnego.

Przy wyborze przedsięwzięć realizowanych w ramach przedmiotowego celu preferowane będą projekty wpisujące się w zdiagnozowane obszary RIS.

Ważnym elementem przedsięwzięć planowanych w ramach CS będzie możliwość wykorzystania szans rozwoju w obszarze zielonych technologii oraz transformacja do zielonej gospodarki, a zwłaszcza wsparcie rozwoju innowacyjności w zakresie zielonych technologii oraz stymulacja innowacji prośrodowiskowych.

Wsparcie dużych przedsiębiorstw musi być zgodne z postanowieniami art.5, ust. 2 rozporządzenia w sprawie EFRR 2021/1058.

Główne grupy docelowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa, grupy przedsiębiorstw i porozumień MMŚP z innymi podmiotami, JST, Instytucje Otoczenia Biznesu, inwestorzy i przyszli inwestorzy, pracowniczki i pracownicy wspartych podmiotów objęci komponentem szkoleniowym, mieszkanki i mieszkańcy regionu.

Działania na rzecz zapewnienia równości, włączenia społecznego i niedyskryminacji – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iv) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów i art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+:
W procesie wdrażania przedmiotowego CS realizowane będą działania wyrównujące szanse grup zagrożonych dyskryminacją, w tym głównie kobiet oraz osób młodych prowadzących działalność gospodarczą.
W związku wynikami badań obrazującymi ograniczenia aktywności kobiet w obszarze przedsiębiorczości, planuje się zastosowanie kryteriów premiujących dla projektów ukierunkowanych na wsparcie przedsiębiorczości kobiet. Ponadto w związku z widocznymi w Polsce ograniczeniami dla wchodzących na rynek młodych przedsiębiorców, w szczególności innowacyjnych firm, zapewnione będzie wsparcie dla nowo powstałych przedsiębiorstw, w tym: platformy startowe, usługi inkubacyjne, usługi dotyczące prowadzenia działalności na wczesnym etapie rozwoju.
Ponadto premiowane będą inicjatywy klastrowe wdrażające polityki wyrównywania szans, zarządzania różnorodnością i zapobiegania dyskryminacji, począwszy od zmian instytucjonalnych (proces rekrutacji, procedury zapobiegające mobbingowi i molestowaniu, kwestie związane z godzeniem życia rodzinnego itp.), po włączanie zasady równości szans w obszarze świadczenia usług na rzecz przedsiębiorstw działających w klastrze (np. poprzez prowadzenie działań wzmacniających).
Komponent szkoleniowy w projektach inwestycyjnych pozwoli na podnoszenie wiedzy przedsiębiorców i ich pracowników min. w zakresie wykorzystania nowych technologii, co wpłynie na szersze włączenie zawodowe różnych grup.
Nowe produkty powstałe w ramach projektów (infrastruktura czy usługi) będą zgodne z zasadami uniwersalnego projektowania.

Wskazanie konkretnych terytoriów objętych wsparciem, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych - art. 22 ust. 3 lit.d) ppkt (v) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Interwencja CS będzie realizowana na obszarze całego województwa.
W ramach realizacji CS przewiduje się możliwość zastosowania instrumentów terytorialnych:

1. ZIT miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich
2. ZIT miejskich obszarów funkcjonalnych miast średnich

3. IIT – partnerstwa JST.

Zgodnie ze SRWL 2030 oraz KSRR 2030 interwencja w ramach powyższych IT powinna koncentrować się m.in. na wzmacnianiu innowacyjności i konkurencyjności sektora przedsiębiorstw (w szczególności na obszarach ZIT) oraz rozwoju przedsiębiorczości lokalnej. Podejście terytorialne w przedmiotowym CS polegać będzie na realizacji projektów mających na celu tworzenie warunków rozwoju przedsiębiorczości na obszarach objętych strategiami terytorialnymi.

Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vi) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

W związku z przygranicznym położeniem regionu istnieje przestrzeń do realizacji projektów o charakterze transgranicznym. Planuje się umożliwienie realizacji projektów z partnerami z niemieckich regionów przygranicznych szczególnie w zakresie działań związanych z promocją gospodarki regionalnej, w tym wsparcie internacjonalizacji MŚP oraz promocji eksportu. W systemie wdrażania CS określone zostaną specjalne preferencje dla projektów uwzgledniających aspekt transgraniczny (wykorzystane mogą być m.in. takie instrumenty jak: kryteria premiujące projekty uwzględniające komponent transgraniczny, typy interwencji z obligatoryjnym komponentem transgranicznym (w zależności od potrzeb), specjalne konkursy dla projektów zawierających komponent transgraniczny).
Zapewniona zostanie komplementarność i synergia pomiędzy różnymi instrumentami finansowymi, w tym programami.
Na poziomie krajowym interwencja będzie komplementarna głównie z interwencją zaplanowaną w programie FENG.
Ponadto interwencja będzie powiązana z celami SUERMB, w szczególności celem: Wzrost poziomu dobrobytu, - zwiększenie globalnej konkurencyjności Regionu Morza Bałtyckiego, Obszar Tematyczny: Innowacje.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Wsparcie będzie dystrybuowane zgodnie z UP. IF będą zastosowane do przedsięwzięć związanych ze wsparciem rozwoju i konkurencyjności MŚP oraz indywidualnej internacjonalizacji MŚP. Charakteryzują się one niewielkim ryzykiem i małym potencjałem innowacyjnym, natomiast dużym potencjałem do generowania przychodów. Finansowanie działań związanych z wdrożeniem wyników prac B+R wykraczających poza zakres badań przemysłowych i eksperymentalnych prac rozwojowych (zgodnie z definicją zawartą w GBER) będzie wspierane dotacją warunkową.
Przedsięwzięcia ukierunkowane na wsparcie dla nowopowstałych przedsiębiorstw oraz projekty dotyczące tworzenia warunków dla rozwoju MŚP, nowej infrastruktury biznesowej dla MŚP (tj. przestrzeń coworkingowa, inkubatory przedsiębiorczości, parki technologiczne) finansowane będą w formie dotacyjnej. Przedsięwzięcia te nie są nastawione na osiąganie zysków, a ich rentowność jest bardzo niska. Wszelkie korzyści z ich realizacji skierowane będą do MŚP.

2.1.1.3.2 Wskaźniki

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 8 rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności

Tabela 2: Wskaźniki produktu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
1	1(iii)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCO 01	Przedsiębiorstwa objęte wsparciem (w tym: mikro, małe, średnie, duże)	przedsiębiorstwa	17	169

1	1(iii)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCO 02	Przedsiębiorstwa objęte wsparciem w formie dotacji	przedsiębiorstwa	2	10
1	1(iii)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCO 03	Przedsiębiorstwa objęte wsparciem z instrumentów finansowych	przedsiębiorstwa	10	104
1	1(iii)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCO 04	Przedsiębiorstwa otrzymujące wsparcie niefinansowe	przedsiębiorstwa	5	55
1	1(iii)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCO 15	Wytworzona zdolność inkubacji przedsiębiorstw	Szt.	0	17
1	1(iii)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCO 74	Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	osoby	0	50 000
1	1(iii)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCO 75	Wspierane strategie zintegrowanego rozwoju terytorialnego	Szt.	0	4

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 3: Wskaźniki rezultatu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok odniesienia	Cel końcowy (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
1	1(iii)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCR 02	Inwestycje prywatne uzupełniające wsparcie publiczne (w tym dotacje, instrumenty finansowe)	euro	0	2019	1 156 000,00	Projekt/ Monitoring	
1	1(iii)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCR 18	MŚP korzystające z usług inkubatora przedsiębiorczości po jego utworzeniu	Szt./rok	0	2019	8	Projekt/ Monitoring	

2.1.1.3.3 Indykatywny podział zaprogramowanych zasobów (UE) według rodzaju interwencji (nie dotyczy EFMRA)

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (viii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 4: Wymiar 1 – zakres interwencji

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(iii)	001	850 000,00
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(iii)	002	3 750 000,00
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(iii)	006	1 400 000,00
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(iii)	020	10 416 397,00
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(iii)	021	10 572 256,00
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(iii)	024	1 550 040,00
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(iii)	025	1 288 450,00
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(iii)	026	500 000,00
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(iii)	027	200 000,00

Tabela 5: Wymiar 2 – forma finansowania

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(iii)	01	18 967 143,00
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(iii)	03	11 560 000,00

Tabela 6: Wymiar 3 – terytorialny mechanizm realizacji i ukierunkowanie terytorialne

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(iii)	03	2 599 622,00
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(iii)	18	240 000,00
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(iii)	20	693 233,00
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(iii)	24	799 849,00
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(iii)	33	26 194 439,00

Tabela 7: Wymiar 6 – uzupełniające obszary tematyczne EFS+

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(iii)	Nie dotyczy	Nie dotyczy

Tabela 8: Wymiar 7 – wymiar „Równouprawnienie płci” w ramach EFS+, EFRR, Funduszu Spójności i FST

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(iii)	02	12 998 111,00
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(iii)	03	17 529 032,00

2.1.1.4 Cel Szczegółowy (iv) Rozwijanie umiejętności w zakresie inteligentnej specjalizacji, transformacji przemysłowej i przedsiębiorczości

2.1.1.4.1 Interwencja w ramach funduszy

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i), (iii), (iv), (v), (vi) i (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów.

Powiązane rodzaje działań – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+

Interwencja zaplanowana w ramach CS wynika bezpośrednio z zaleceń KE w zakresie budowania masy krytycznej badań naukowych i przyciągania talentów w strategicznych obszarach RIS. Wszystkie działania podejmowane w ramach CS muszą być powiązane z RIS.

Wsparcie realizowane w CS 1.4 jest bezpośrednio związane z działaniami planowanymi na poziomie CS 1.1 oraz CS. 1.3. To zainicjowane w przedmiotowym CS procesy oraz wzmocnione kompetencje podmiotów tworzących ekosystem innowacji w regionie, będą przekładały się również na aktywność tych podmiotów w CS 1.1 oraz 1.3, a także w innych programach czy w działalności międzynarodowej.

W ramach przedmiotowego CS kontynuowany będzie PPO na rzecz inteligentnych specjalizacji, jedynie w zakresie pozwalający na koncentrację zasobów w obszarach i technologiach o potencjalnie najwyższym społecznym i ekonomicznym zwrocie z inwestycji, przy jak najniższych kosztach środowiskowych. Niezbędne są przy tym dalsze działania na rzecz wypracowania efektywnych mechanizmów zaangażowania w PPO przedsiębiorców, a także zwiększenie interdyscyplinarności projektów badawczych i wdrożeniowych.

Planowane działania dla interwencji CS:

- Zwiększenia zdolności regionalnych ekosystemów innowacji do sieciowania przedsiębiorstw z sektorem nauki oraz partnerami społecznymi i gospodarczymi poprzez identyfikację bieżących potrzeb przedsiębiorców w obszarze technologii i umiejętności w zakresie inteligentnych specjalizacji regionu oraz wspólne kreowanie i planowanie rozwiązań w celu wypełnienia tych potrzeb z zaangażowaniem szkół wyższych, instytucji badawczych, organizacji pozarządowych i jednostek samorządu terytorialnego.
- Rozwój umiejętności i kompetencji na rzecz inteligentnych specjalizacji , głównie w MŚP.

Realizacja polityki wspierania innowacyjności, a w szczególności inteligentnych specjalizacji regionalnych, wymaga stałego rozwoju umiejętności oraz kompetencji kapitału ludzkiego. Dlatego tak istotne jest realizowanie działań szkoleniowych dla głównych uczestników systemu innowacji w regionie. Szkolenia dla MŚP wspierające zarządzanie innowacjami w MŚP, specjalne szkolenia dla pracowników przedsiębiorstw oraz przekwalifikowanie w dziedzinach określonych w RIS, czy szkolenia ukierunkowane na rozwój umiejętności w instytucjach otoczenia innowacji (szkolnictwa wyższego, instytucjach badawczych, IOB czy OI) przyczynią się do pogłębienia współpracy oraz transferu technologii w celu zwiększenia rentowności i przydatności rynkowej projektów badawczych.

W ramach projektów realizowanych w CS nie będą dofinansowane koszty operacyjne działalności IOB i innych organizacji.

Wsparcie w obszarze kompetencji pracowników przedsiębiorstw będzie komplementarne z działaniami planowanymi w ramach CS (d) EFS+.

Wsparcie w powyższym obszarze może być realizowane w ramach kompleksowych projektów obejmujących dwa opisane powyżej moduły lub w ramach indywidualnych przedsięwzięć.

Projekty w przedmiotowym CS muszą być powiązane z obszarami Regionalnych Inteligentnych Specjalizacji województwa lubuskiego oraz obszarami mającymi istotne znaczenie dla rozwoju poszczególnych obszarów województwa zidentyfikowanymi na poziomie Programu Rozwoju Innowacji 2030 i innych strategii/programów regionalnych lub w procesie ich monitorowania i prowadzonego procesu przedsiębiorczego odkrywania.

Główne grupy docelowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Przedsiębiorstwa, grupy przedsiębiorstw, IOB, klastry, Samorząd Województwa, pracowniczki i pracownicy wspartych podmiotów objęci komponentem szkoleniowym, mieszkanki i mieszkańcy województwa.

Działania na rzecz zapewnienia równości, włączenia społecznego i niedyskryminacji – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iv) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów i art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+:
W procesie realizacji interwencji przedmiotowego CS możliwe będą działania wyrównujące szanse grup zagrożonych dyskryminacją, w tym głównie kobiet oraz osób młodych prowadzących działalność gospodarczą.
W ramach projektów możliwe będą działania rozwijające kompetencje managerskie kobiet w powiązaniu z obszarem RIS. Ponadto przewiduje się szkolenia ukierunkowane na rozwój umiejętności interesariuszy RIS (MSP, IOB, OI etc.), które będą wzmocnione o działania wspierające kompetencje zarządzania różnorodnością, unikania stereotypów czy niedyskryminacji. Ponadto w związku z widocznymi w Polsce ograniczeniami dla wchodzących na rynek młodych przedsiębiorców,

zapewnione będzie wsparcie kompetencji osób młodych prowadzących działalność gospodarczą i wykorzystanie ich w procesie rozwijania RIS.

Wskazanie konkretnych terytoriów objętych wsparciem, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych - art. 22 ust. 3 lit.d) ppkt (v) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Interwencja CS będzie realizowana na obszarze całego województwa.
W ramach realizacji CS nie planuje się wykorzystania narzędzi terytorialnych.

Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vi)
W związku z przygranicznym położeniem regionu w CS, istnieje przestrzeń do realizacji projektów o charakterze transgranicznym. Planuje się umożliwienie realizacji projektów z partnerami z niemieckich regionów przygranicznych szczególnie w zakresie rozwoju publicznej infrastruktury organizacji badawczych, wsparcia działalności badawczo-rozwojowej przedsiębiorstw oraz konsorcjów przedsiębiorstw z organizacjami badawczymi. W systemie wdrażania CS określone zostaną specjalne preferencje dla projektów uwzględniających aspekt transgraniczny (wykorzystane mogą być m.in. takie instrumenty jak: kryteria premiujące projekty uwzględniające komponent transgraniczny, typy interwencji z obligatoryjnym komponentem transgranicznym (w zależności od potrzeb), specjalne konkursy dla projektów zawierających komponent transgraniczny).
Ze względu na specyfikę wskazanego obszaru wsparcia istotne będzie rozwijanie sieci kontaktów i współpracy w zakresie B+R w celu dalszego rozwijania inteligentnych specjalizacji. Projekty w powyższym obszarze mogą być realizowane w ramach programu Interreg Region Morza Bałtyckiego 2021-2027, Priorytet 1. Odporne gospodarki i społeczności.
Interwencja będzie komplementarna z interwencją określoną w Programie Interreg Brandenburgia-Polska 2021-2027 w Priorytecie 1: Innowacyjne pogranicze – transfer wiedzy i technologii na rzecz innowacyjnych rozwiązań, celu szczegółowym 1.1. głównie w zakresie współpracy lubuskich i brandenburskich uczelni wyższych, instytucji badawczych oraz przedsiębiorstw, w celu wspierania transferu wiedzy i technologii i wdrażania innowacyjnych rozwiązań.
Na poziomie europejskim interwencja komplementarna z działaniami finansowanymi z programu „Horyzont Europa" głównie w obszarze badań i innowacji powiązanych z inteligentnymi specjalizacjami.
Na poziomie krajowym interwencja będzie komplementarna głównie z interwencją programu Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki 2021-2027.
Ponadto realizacja CS będzie powiązana z celami SUERMB, w szczególności celem: Wzrost poziomu dobrobytu, Obszar Tematyczny: Innowacje.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Wsparcie będzie dystrybuowane w formie dotacji. Przedsięwzięcia planowane do realizacji w ramach CS same w sobie nie są bezpośrednio ukierunkowane na osiągnięcie terminowych zysków, a dodatkowo obarczone są ryzykiem niepowodzenia. Dotacja jest formą zachęty dla podmiotów do podjęcia współpracy na rzecz działań w zakresie B+R, animowania działań na rzecz innowacyjności regionu, rozwoju kompetencji na rzecz RIS. Przedsięwzięcia w ramach ww. celu nie przynoszą bezpośrednich korzyści finansowych, a są realizowane ze względu na szeroko rozumiane korzyści społeczne, w tym wzmacnianie ekosystemu innowacji. Zaletą wsparcia dotacyjnego w szeroko rozumianym obszarze B+R jest wywieranie efektu zachęty znacznie silniejszego niż w przypadku zastosowania instrumentów zwrotnych, co przełoży się na silny impuls rozwojowy dla lubuskiej gospodarki.

2.1.1.4.2 Wskaźniki

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 8 rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności

Tabela 2: Wskaźniki produktu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
1	1(iv)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCO 016	Udział podmiotów instytucjonalnych w procesie przedsiębiorczego odkrywania	szt.	2	20
1	1(iv)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCO 101	MŚP inwestujące w umiejętności w zakresie inteligentnej specjalizacji, transformacji przemysłowej i przedsiębiorczości	Szt.	2	23

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 3: Wskaźniki rezultatu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok odniesienia	Cel końcowy (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
1	1(iv)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCR 098	Pracownicy MŚP kończący szkolenia w zakresie rozwoju umiejętności w zakresie inteligentnej specjalizacji, transformacji przemysłowej i przedsiębiorczości (według rodzaju umiejętności: techniczne, zarzadzanie, przedsiębiorczość, ekologiczne, inne)	osoby	0	2019	35	Projekt/ Monitoring	

2.1.1.4.3 Indykatywny podział zaprogramowanych zasobów (UE) według rodzaju interwencji (nie dotyczy EFMRA)

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (viii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 4: Wymiar 1 – zakres interwencji

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(iv)	023	3 666 939,00

Tabela 5: Wymiar 2 – forma finansowania

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(iv)	01	3 666 939,00

Tabela 6: Wymiar 3 – terytorialny mechanizm realizacji i ukierunkowanie terytorialne

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(iv)	33	3 666 939,00

Tabela 7: Wymiar 6 – uzupełniające obszary tematyczne EFS+

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(iv)	Nie dotyczy	Nie dotyczy

Tabela 8: Wymiar 7 – wymiar „Równouprawnienie płci” w ramach EFS+, EFRR, Funduszu Spójności i FST

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(iv)	02	1 735 378,00
1	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(iv)	03	1 931 561,00

Cel Polityki 2 – Bardziej przyjazna dla środowiska, niskoemisyjna i przechodząca w kierunku gospodarki zeroemisyjnej oraz odporna Europa dzięki promowaniu czystej i sprawiedliwej transformacji energetycznej, zielonych i niebieskich inwestycji, gospodarki o obiegu zamkniętym, łagodzenia zmian klimatu i przystosowania się do nich, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem, oraz zrównoważonej mobilności miejskiej

2.1.2 Priorytet 2. Fundusze Europejskie na zielony rozwój Lubuskiego

⭘ Ten priorytet dotyczy zatrudnienia ludzi młodych
⭘ Ten priorytet dotyczy innowacyjnych działań społecznych
⭘ Ten priorytet dotyczy wsparcia dla osób najbardziej potrzebujących w ramach celu szczegółowego określonego w art. 4 ust. 1 lit. m) rozporządzenia w sprawie EFS+
⭘ Ten priorytet dotyczy wsparcia dla osób najbardziej potrzebujących w ramach celu szczegółowego określonego w art. 4 ust. 1 lit. l) rozporządzenia w sprawie EFS+
⭘ Ten priorytet dotyczy celu szczegółowego w zakresie mobilności miejskiej określonego w art. 3 ust. 1 lit. b) ppkt (viii) rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności
⭘ Ten priorytet dotyczy celu szczegółowego w zakresie łączności cyfrowej określonej w art. 3 ust. 1 lit. a) ppkt (v) rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności

2.1.2.1 Cel Szczegółowy (i) Wspieranie efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych

2.1.2.1.1 Interwencja w ramach funduszy

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i), (iii), (iv), (v), (vi) i (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów.

Powiązane rodzaje działań – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+

Zakres interwencji przedmiotowego Celu powinien doprowadzić do ograniczenia zużycia energii. W ramach działań zmniejszających zapotrzebowanie na energię przewiduje się wsparcie projektów polegających na zwiększeniu efektywności energetycznej w sektorze MŚP, obiektów publicznych oraz mieszkalnictwa wielorodzinnego.

Inwestycje w sektorze MŚP w regionie mają w znaczący sposób przyczyniać się do dalszego spadku energochłonności gospodarki (obserwowany jest stały wzrost zapotrzebowania na energię przez MŚP w związku z napływem do regionu kolejnych inwestorów). Najważniejszym celem interwencji jest zmniejszenie zapotrzebowania na wytwarzanie energii elektrycznej i ciepła, poprzez zastosowanie energooszczędnych technologii, wprowadzanie systemów zarządzania energią czy zmiany systemów wytwarzania i wykorzystywania energii (np. poprzez odzysk ciepła odpadowego z procesów technologicznych). Inwestycje przedsiębiorstw w przedmiotowym CS będą z założenia związane ze zwiększeniem efektywności energetycznej procesu produkcyjnego (np. inwestycja w bardziej oszczędne maszyny/urządzenia, czy też całe linie technologiczne), na podstawie audytów energetycznych.

Duży potencjał w zakresie dążenia do oszczędności paliw i energii mają inwestycje w sektorze publicznym, realizujące z jednej strony działania niezbędne do zapewnienia w perspektywie do 2050 r. wysokiej efektywności energetycznej i niskoemisyjności m.in. budynków publicznych, określone w Długoterminowej strategii renowacji budynków, z drugiej wynikające ze zobowiązania sektora publicznego do pełnienia wzorcowej roli w oszczędnym gospodarowaniu energią. Dlatego też projekty związane z poprawą efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej będą kluczowymi na drodze do ograniczania zużycia energii elektrycznej m.in. w miastach. Innym istotnym obszarem działalności samorządów, który ma znaczący wpływ na poprawę efektywności energetycznej jest oświetlenie (*Raport o stanie polskich miast Niskoemisyjność i efektywność*

energetyczna, Obserwatorium Polityki Miejskiej, Instytut Rozwoju Miast 2017). W związku z powyższym planuje się wsparcie inwestycji z zakresu modernizacji oświetlenia w kierunku instalacji energooszczędnych, które dodatkowo przyczynią się do redukcji emisji gazów cieplarnianych, w pełni wpisując tym samym zaplanowaną interwencję w ramy polityki klimatyczno-energetycznej UE 2030.

Ponadto, jak wynika z *Analizy stanu realizacji Strategii Energetyki Województwa Lubuskiego* największy udział w ogólnym zapotrzebowaniu na ciepło ma budownictwo mieszkaniowe – około 66% (2 670 MW) w zapotrzebowaniu mocy i 61% w zużyciu energii, dlatego także w tym obszarze wskazane jest wsparcie inwestycji służących wzrostowi efektywności energetycznej.

W przypadku braku technicznej możliwości wykonania podłączeń do sieci ciepłowniczej/braku uzasadnienia ekonomicznego na danym terenie, przewiduje się wsparcie zaspokajania potrzeb cieplnych przez niskoemisyjne źródła indywidualne.
Wsparciu powinny podlegać nie tylko inwestycje, które mają największy wpływ na poprawę efektywności energetycznej, efektywności kosztowej, ale również wpływające na poprawę stanu powietrza, obniżenie emisji gazów cieplarnianych czy zmniejszenie zjawiska ubóstwa energetycznego. Dlatego też należy przyjąć minimalny próg oszczędności, zależny od formy wsparcia i typu beneficjenta, jednak na poziomie nie niższym niż 30% energii pierwotnej (z wyjątkiem zabytków). Priorytetem będzie wsparcie projektów o charakterze kompleksowym.

W przypadku wymiany nieefektywnych źródeł ciepła preferowane będą źródła wykorzystujące energię z OZE. Dopuszcza się możliwość wykorzystania źródeł gazowych w sytuacji, gdy instalacje OZE nie będą technicznie wykonalne lub ekonomicznie opłacalne. Wymiana indywidualnego źródła ciepła węglowego na gazowe powinna być powiązana z termomodernizacją danego budynku tak, aby zmniejszyć zapotrzebowanie na energię z paliw kopalnych, emisję gazów cieplarnianych i ograniczyć zjawisko ubóstwa energetycznego.

Zakres działań w obszarze efektywności energetycznej, w odniesieniu do budynków, urządzeń technicznych, instalacji, czy procesów technologicznych, powinien wynikać z audytów energetycznych.
W przypadku projektów kompleksowych wspierane mogą być także uzasadnione elementy niewynikające z audytów energetycznych, jeżeli realizują szersze cele Europejskiego Zielonego Ładu, w tym strategii Fala renowacji na potrzeby Europy, jak rozwiązania przyczyniające się do zwiększenia powierzchni zielonych (zielone dachy, ściany), rozwoju elektromobilności, rozwoju infrastruktury związanej z dostępnością, czy rozwiązania na rzecz GOZ. Dodatkowe elementy wykraczające poza koszty wynikające z audytu energetycznego mogą stanowić max. 15% kosztów kwalifikowanych projektu.
Modernizacja energetyczna budynków przeprowadzana będzie z uwzględnieniem zachowania trwałych warunków siedliskowych dla ptaków lub nietoperzy.

Ważnym elementem poprawy efektywności energetycznej oraz wykorzystania OZE jest prowadzenie działań promocyjnych, doradczych oraz edukacyjnych. Zmiana świadomości mieszkańców wpływa na potrzeby inwestycyjne w zakresie efektywności energetycznej. Dodatkowo zmniejsza się koszt funkcjonowania infrastruktury, co przekłada się na poprawę wskaźników ekonomicznych zarówno przedsiębiorstw, jak i instytucji publicznych oraz samych mieszkańców. W związku z powyższym zaplanowano wsparcie przedsięwzięć w obszarze edukacji na rzecz efektywności energetycznej, jako komplementarnych dla zaplanowanej interwencji o charakterze inwestycyjnym. Podejmowane w tym obszarze działania będą wspierać wykonanie wojewódzkich programów ochrony powietrza i uchwał antysmogowych w postaci realizacji projektów edukacyjnych, szkoleniowych i innych, jako działań komplementarnych do Programu priorytetowego Czyste Powietrze.

W tym kontekście oraz w szeroko rozumianej interwencji CS, istotne są inwestycje z zakresu budowy świadomości z korzyści jakie daje zastosowanie efektywnych rozwiązań zarówno w procesie budowy, jak i eksploatacji budynków. Dlatego też w ramach CS przewidziano możliwość realizacji przedsięwzięć dotyczących budowy modelowych publicznych budynków pasywnych, które będą realizowane, jako pilotaż dla promowania i upowszechniania wykorzystania OZE, nowoczesnych rozwiązań technicznych dla minimalizowania wpływu eksploatacji budynków na środowisko. Projekty budynków pasywnych stanowiące nowe obiekty nie mogą naruszać zapisów Programu odnoszących się do wyłączeń i ograniczeń co do budowy niektórych typów budynków określonych w innych celach szczegółowych lub Umowie Partnerstwa, a alokacja na ten typ operacji nie powinna przekraczać 4,22% alokacji na cel szczegółowy 2(i). Projekty w tym obszarze będą dotyczyły tylko kontynuacji interwencji podjętej w perspektywie 2014-2020.

Główne działania planowane do realizacji

- Poprawa efektywności energetycznej mikro i małych przedsiębiorstw (wraz z audytem), w tym instalacja urządzeń OZE.
- Poprawa efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej wraz z instalacją urządzeń OZE oraz wymianą/modernizacją źródeł ciepła albo podłączeniem do sieci ciepłowniczej/chłodniczej w budynkach publicznych, których właścicielem jest samorząd terytorialny oraz podległe mu organy i jednostki organizacyjne oraz jednostki zarządzane, budynków użyteczności publicznej niezwiązanych z administracją rządową – w tym realizacja inwestycji polegających na budowie budynków pasywnych.
- Poprawa efektywności energetycznej budynków mieszkalnych wraz z instalacją urządzeń OZE oraz wymianą/modernizacją źródeł ciepła albo podłączeniem do sieci ciepłowniczej/chłodniczej w wielorodzinnych budynkach mieszkalnych, w tym budynkach spółdzielni mieszkaniowych oraz innych niż budynki mieszkalne stanowiące własność Skarbu Państwa (np. wspólnoty mieszkaniowe, TBS, budynki komunalne).
- Modernizacja infrastruktury oświetlenia publicznego (w tym oświetlenia ulicznego) w kierunku rozwiązań energooszczędnych.

Elementem powyższych typów interwencji mogą być działania związane z promocją oraz podnoszeniem świadomości na temat efektywności energetycznej i wykorzystania OZE.

Główne grupy docelowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Właściciele budynków, mieszkańcy, korzystający z budynków i infrastruktury objętej wsparciem, przedsiębiorstwa, mieszkanki i mieszkańcy regionu

Działania na rzecz zapewnienia równości, włączenia społecznego i niedyskryminacji – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iv) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów i art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+:
Działania dotyczące zwiększania efektywności energetycznej obiektów (publicznych oraz mieszkalnych) będą wpływały na zmniejszanie zjawiska ubóstwa energetycznego osób dotkniętych lub narażonych na ubóstwo energetyczne (osoby mniej zamożne, w tym osoby starsze, rodzice samotnie wychowujący dzieci - w większości kobiety, osoby z niepełnosprawnościami czy rodziny wielodzietne), co pośrednio wpłynie również na zmniejszanie zjawiska wykluczenia społecznego Ponadto wspieranie inwestycji w zakresie efektywności energetycznej wpłynie na poprawę jakości powietrza, co przełoży się pozytywnie na zdrowie i długość życia mieszkańców, a tym samym będzie pośrednio ograniczać zjawisko wykluczenia społecznego i związanego z nim ubóstwa. W przypadku budynków mieszkalnych, w tym komunalnych priorytetowo traktowane będą projekty ograniczające ubóstwo energetyczne oraz położone na obszarach o znacznym zanieczyszczeniu pyłowym określonych w Programie ochrony powietrza dla województwa i dla miast Zielona Góra i Gorzów Wielkopolski.
W pozostałych celach szczegółowych CP 2 przewiduje się także wsparcie na promocję oraz podnoszenie świadomości i wiedzy mieszkańców, przedsiębiorców i władz lokalnych w zakresie

efektywności energetycznej i wykorzystania OZE. Z badań wynika konieczność prowadzenia dalszych działań adaptacyjnych do zmian klimatu, w tym w zakresie ochrony powietrza, w celu poprawy warunków i jakości życia mieszkańców regionu, głównie obszarów miejskich.
Nowe produkty powstałe w ramach projektów (infrastruktura czy usługi) będą zgodne z zasadami uniwersalnego projektowania, celem zapewnienia wszystkim osobom jednakowego dostępu do produktów, infrastruktury, czy usług.

Wskazanie konkretnych terytoriów objętych wsparciem, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych - art. 22 ust. 3 lit.d) ppkt (v) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Interwencja CS będzie realizowana na obszarze całego województwa.
W ramach realizacji CS nie przewiduje się zastosowania instrumentów terytorialnych.

Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vi) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Ze względu na specyfikę wskazanego obszaru wsparcia, jakim jest gospodarowanie energią i minimalizowanie jej zużycia, w ramach celu szczegółowego istnieje możliwość realizacji przedsięwzięć międzyregionalnych, międzynarodowych i transnarodowych, jeśli zostaną one zidentyfikowane w trakcie wdrażania interwencji. Działania mogą być realizowane w Programie Interreg Europa Środkowa wspierającym opracowanie i wdrożenie strategii, planów działania, narzędzi, szkoleń, działań pilotażowych i powiązanych rozwiązań w zakresie: inteligentnej integracji rozwiązań neutralnych pod względem emisji CO2 w różnych sektorach, OZE, efektywności energetycznej budynków i infrastruktury publicznej, zmniejszenia emisji gazów cieplarnianych w przemyśle i innych sektorach, planowania energetycznego na szczeblu lokalnym i regionalnym, zarządzania popytem na energię i zmiany zachowań, systemów finansowania inwestycji w zakresie efektywności energetycznej i energii odnawialnej; ubóstwa energetycznego.
Na poziomie europejskim interwencja będzie komplementarna z programem Interreg Region Morza Bałtyckiego 2021-2027.
Na poziomie krajowym interwencja będzie komplementarna z interwencją zaplanowaną w programie Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat i Środowisko 2021-2027.
Ponadto interwencja będzie powiązana z celami SUERMB, w szczególności celem: Połączenie regionu, Obszar Tematyczny: Energia.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Wsparcie będzie dystrybuowane zgodnie z UP. IF zastosowane będą w przypadku wszystkich inwestycji poza budynkami komunalnymi i historycznymi (w tym zabytkowymi) oraz budynkami użyteczności publicznej spełniającymi kryteria warunkujące wsparcie dotacyjne. Planuje się skorzystanie z opcji przewidzianej w art. 58 ust. 5 rozp. ogólnego 2021-2027 w celu skrócenia okresu zwrotu z inwestycji. Kryterium warunkującym możliwość wsparcia dotacyjnego dla inwestycji w EE budynków publicznych jest przyjęcie przez region programu ochrony powietrza zgodnego z art. 23 dyrektywy 2008/50/WE i dodatkowo egzekwowanie zapisów uchwały antysmogowej oraz niewprowadzanie do tych aktów zmian niekorzystnych z punktu widzenia ochrony powietrza, w szczególności zmian polegających na łagodzeniu ograniczeń i zakazów w zakresie eksploatacji instalacji lub odroczeniu terminów wejścia w życie tych ograniczeń i zakazów. W przypadku inwestycji w EE budynków publicznych zostanie zastosowana dotacja warunkowa zgodnie z art. 57 ust. 1 rozp. ogólnego 2021-2027.

2.1.2.1.2 Wskaźniki

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 8 rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności

Tabela 2: Wskaźniki produktu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
2	2(i)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCO 19	Budynki publiczne o udoskonalonej charakterystyce energetycznej	m2	0	33 000

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 3: Wskaźniki rezultatu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok odniesienia	Cel końcowy (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
2	2(i)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCR 26	Roczne zużycie energii pierwotnej (w tym: w przystępnych cenowo i zrównoważonych mieszkaniach, , budynkach publicznych, przedsiębiorstwach, innych)	MWh/rok	19 440	2019	13 608	Projekt/ monitoring	
2	2(i)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCR 29	Szacowana emisja gazów cieplarnianych	Tony równoważnika CO2/rok	4 013,28	2019	3 190	Projekt/ Monitoring	

2.1.1.4.3 Indykatywny podział zaprogramowanych zasobów (UE) według rodzaju interwencji (nie dotyczy EFMRA)

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (viii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 4: Wymiar 1 – zakres interwencji

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(i)	038	2 000 000,00
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(i)	040	7 000 000,00
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(i)	041	7 000 000,00
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(i)	042	21 588 276,00
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(i)	043	4 024 500,00
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(i)	044	12 218 269,00
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(i)	045	36 900 000,00
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(i)	046	700 000,00

Tabela 5: Wymiar 2 – forma finansowania

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(i)	01	72 464 711,00
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(i)	03	16 121 384,00
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(i)	05	2 844 950,00

Tabela 6: Wymiar 3 – terytorialny mechanizm realizacji i ukierunkowanie terytorialne

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(i)	33	91 431 045,00

Tabela 7: Wymiar 6 – uzupełniające obszary tematyczne EFS+

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(i)	Nie dotyczy	Nie dotyczy

Tabela 8: Wymiar 7 – wymiar „Równouprawnienie płci" w ramach EFS+, EFRR, Funduszu Spójności i FST

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(i)	03	91 431 045,00

2.1.2.2 Cel Szczegółowy (ii) Wspieranie energii odnawialnej zgodnie z dyrektywą (UE) 2018/2001, w tym określonymi w niej kryteriami zrównoważonego rozwoju

2.1.2.2.1 Interwencja w ramach funduszy

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i), (iii), (iv), (v), (vi) i (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów.

Powiązane rodzaje działań – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+

Rozwój sektora odnawialnych źródeł energii jest kluczowym elementem obniżenia emisyjności gospodarki oraz dywersyfikacji źródeł wytwarzania energii. Mając przy tym na uwadze uwarunkowania regionalne, jak i potrzebę osiągnięcia celów klimatycznych strategii Europa 2020 (jak podano w *Sprawozdaniu krajowym – Polska 2020* Polska znajduje się poniżej orientacyjnego poziomu prowadzącego do osiągnięcia odnośnych celów zgodnie z unijnymi ramami energetycznymi oraz klimatycznymi na 2020 r. KE zaleca intensyfikację postępów m.in. w obszarze OZE), w przedmiotowym Celu zaplanowano interwencję wspierającą przejście na czystą energię.
Dlatego też wspierana będzie budowa i rozbudowa instalacji wytwarzania energii elektrycznej, cieplnej i chłodu użytkowego, a także magazynowanie energii ze wszystkich rodzajów OZE (w tym gazów odnawialnych), instalacje hybrydowe (integrujące wytwarzanie i przesył energii elektrycznej, ciepła i chłodu, w których w procesie wytwarzania energii wykorzystuje się dwa albo więcej źródła energii), a także magazyny energii. Dodatkowo w celu wspierania wytwarzania i dystrybucji energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych zaplanowano interwencję w zakresie przyłączenia danego źródła OZE do sieci elektroenergetycznej.

Promowane będą projekty demonstracyjne i pilotażowe oraz te o najwyższej efektywności kosztowej przedsięwzięcia.
Priorytetowo wspierana będzie produkcja odnawialnych gazów, w tym biogazu i biometanu, zgodnie z zapisami PEP 2040, w której wskazuje się na istotną rolę gazów odnawialnych w realizacji szeregu celów polityki energetycznej. Wykorzystanie biomasy do celów energetycznych powinno odbywać się z poszanowaniem zasady „nie czyń poważnych szkód", w szczególności w odniesieniu do zanieczyszczenia powietrza i różnorodności biologicznej. W zakresie biopaliw i biomasy, wspierane będą projekty związane z biopaliwami drugiej i trzeciej generacji, które spełniają kryteria środowiskowe określone w art 29 Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/2001 z dnia 11 grudnia 2018 r. w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych, z późn. zm.
Inwestycje w elektrownie wodne ograniczone będą do działań dotyczących istniejących obiektów. Nie mogą one powodować nieosiągnięcia dobrego stanu lub potencjału jednolitych części wód, nie mogą pogarszać stanu lub potencjału jednolitych części wód oraz nie mogą mieć znaczącego wpływu na cele ochrony obszarów objętych siecią Natura 2000.

Główne działania planowane do realizacji

- Budowa i rozbudowa OZE w zakresie wytwarzania energii elektrycznej wraz z magazynami energii działającymi na potrzeby danego źródła OZE oraz przyłączeniem do sieci. Moce przewidziane do dofinansowania w ramach programu regionalnego: energia elektryczna:
  - wiatr,
  - biomasa: nie więcej niż 5 MWe,
  - biogaz: nie więcej niż 0,5 MWe,
  - woda,
  - promieniowanie słoneczne.

Zaproponowane limity mocy nie dotyczą projektów realizowanych przez klastry energii lub spółdzielnie energetyczne oraz projektów parasolowych (grantowych), które będą realizowane na poziomie regionalnym. Pozostałe rodzaje OZE mogą być wspierane bez ograniczeń w zakresie mocy.

- Budowa i rozbudowa OZE w zakresie wytwarzania ciepła wraz z magazynami ciepła działającymi na potrzeby danego źródła OZE. Moce przewidziane do dofinansowania w ramach programu regionalnego: energia cieplna:
  - biomasa: nie więcej niż 5 MWth,
  - promieniowanie słoneczne,
  - geotermia,
  - biogaz: nie więcej niż 0,5 MWth.

Zaproponowane limity mocy nie dotyczą projektów realizowanych przez klastry energii lub spółdzielnie projektów parasolowych (grantowych), które będą realizowane na poziomie regionalnym. Pozostałe rodzaje OZE mogą być wspierane bez ograniczeń w zakresie mocy.

- Budowa magazynów energii wytworzonej z OZE (w zakresie wytwarzania energii cieplnej i/lub elektrycznej).

Główne grupy docelowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Właściciele oraz korzystający z infrastruktury objętej wsparciem, a także odbiorcy wyprodukowanej energii ze źródeł odnawialnych.

Działania na rzecz zapewnienia równości, włączenia społecznego i niedyskryminacji – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iv) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów i art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+:
Zwiększenie poziomu produkcji energii ze źródeł odnawialnych ma na celu m.in. ochronę przed pogłębianiem ubóstwa energetycznego wśród odbiorców końcowych.

Jak wskazują analizy, ubóstwo energetyczne dotyka szczególnie osoby mniej zamożne, w tym osoby starsze, osoby z niepełnosprawnościami, rodziny wielodzietne oraz rodziców samotnie wychowujących dzieci, w większości są to kobiety.
Ponadto wspieranie inwestycji w zakresie rozwoju OZE wpłynie na poprawę jakości powietrza, co przełoży się pozytywnie na zdrowie i długość życia mieszkańców, a tym samym będzie pośrednio ograniczać zjawisko wykluczenia społecznego i związanego z nim ubóstwa.
Nowe produkty powstałe w ramach projektów (infrastruktura czy usługi) będą zgodne z zasadami uniwersalnego projektowania.
Wskazanie konkretnych terytoriów objętych wsparciem, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych - art. 22 ust. 3 lit.d) ppkt (v) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Interwencja CS będzie realizowana na obszarze całego województwa.
W ramach realizacji CS przewiduje się możliwość zastosowania instrumentów terytorialnych:

1. ZIT miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich;
2. ZIT miejskich obszarów funkcjonalnych miast średnich;
3. IIT – partnerstwa JST.

Obszary charakteryzujące się dużym potencjałem w zakresie wykorzystania OZE są często zlokalizowane na obszarach gmin wiejskich, stąd planowane jest również kierunkowe wsparcie dla obszarów wiejskich, poza IT, np. poprzez preferencje punktowe podczas oceny projektów.

Zgodnie ze SRWL 2030 oraz KSRR 2030 interwencja w ramach powyższych IT oraz na obszarach wiejskich powinna koncentrować się na: realizacji działań związanych z poprawą jakości powietrza w powiązaniu z działaniami dotyczącymi wykorzystania OZE.

Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vi) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Ze względu na specyfikę wskazanego obszaru wsparcia, jakim jest wspieranie energii odnawialnej, w ramach CS, istnieje możliwość realizacji przedsięwzięć międzyregionalnych, międzynarodowych i transnarodowych, jeśli zostaną one zidentyfikowane w trakcie wdrażania interwencji. W związku z przygranicznym położeniem regionu nie wyklucza się realizacji projektów głównie o charakterze transgranicznym, jeśli zostaną one zidentyfikowane w trakcie wdrażania interwencji.
Na poziomie europejskim interwencja będzie komplementarna z programem Interreg Region Morza Bałtyckiego 2021-2027.
Interwencja będzie komplementarna z działaniami podejmowanymi w ramach Programu LIFE 2021-2027, Obszar: Klimat, Podprogram: Przejście na czystą energię.
Na poziomie krajowym interwencja będzie komplementarna z interwencją zaplanowaną w programie FEnIKS.
Interwencja będzie komplementarna z działaniami podejmowanymi w ramach Programu LIFE 2021-2027, Obszar: Klimat, Podprogram: Przejście na czystą energię.
Ponadto interwencja będzie powiązana z celami SUERMB, w szczególności celem: Połączenie regionu, Obszar Tematyczny: Energia.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Wsparcie będzie dystrybuowane zgodnie z UP. Projekty związane z budową i rozbudową OZE (energia elektryczna, ciepło) realizowane będą przez IF. Potencjał przedsięwzięć oraz wzrost cen energii powodują, iż inwestycje są opłacalne. Projekty OZE generują oszczędności i przychody, co daje potencjał do spłaty zobowiązań finansowych. Planuje się zastosowanie opcji przewidzianej w art. 58 ust. 5 rozp. ogólnego 2021-2027 w celu skrócenia okresu zwrotu z inwestycji.
Finansowanie dotacyjne przeznaczone będzie na niektóre rodzaje OZE, w których brakuje systemów wsparcia operacyjnego lub gdy technologia OZE jest niewystarczająco dojrzała lub charakteryzuje się wyższym ryzykiem albo niższą rentownością. W przypadku projektów, na które składa się

wytwarzanie i magazynowanie OZE, instrumenty finansowe kierowane będą na część projektu związaną z wytwarzaniem, a dotacja na część związaną z magazynowaniem.

2.1.2.2.2 Wskaźniki

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 8 rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności

Tabela 2: Wskaźniki produktu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
2	2(ii)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCO 22	Dodatkowa zdolność wytwarzania energii odnawialnej (w tym: energii elektrycznej, energii cieplnej)	MW	0	15
2	2(ii)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCO 74	Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	osoby	0	50 000
2	2(ii)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCO 75	Wspierane strategie zintegrowanego rozwoju terytorialnego	Szt.	0	4

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 3: Wskaźniki rezultatu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok odniesienia	Cel końcowy (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
2	2(ii)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCR 31	Wytworzona energia odnawialna ogółem (w tym: energia elektryczna, energia cieplna)	MWh/rok	0	2019	17 486	Projekt/ monitoring	
2	2(ii)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCR 32	Dodatkowa moc zainstalowana odnawialnych źródeł energii	MW	0	2019	15	Projekt/ Monitoring	

2.1.2.2.3 Indykatywny podział zaprogramowanych zasobów (UE) według rodzaju interwencji (nie dotyczy EFMRA)

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (viii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 4: Wymiar 1 – zakres interwencji

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(ii)	047	2 500 000,00
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(ii)	048	13 246 806,00
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(ii)	049	660 000,00
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(ii)	050	585 000,00
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(ii)	052	894 215,00
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(ii)	053	2 000 000,00

Tabela 5: Wymiar 2 – forma finansowania

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(ii)	01	3 886 021,00
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(ii)	03	13 600 000,00
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(ii)	05	2 400 000,00

Tabela 6: Wymiar 3 – terytorialny mechanizm realizacji i ukierunkowanie terytorialne

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(ii)	03	1 700 000,00
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(ii)	18	130 000,00
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(ii)	20	680 000,00
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(ii)	24	890 000,00
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(ii)	33	16 486 021,00

Tabela 7: Wymiar 6 – uzupełniające obszary tematyczne EFS+

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(i)	Nie dotyczy	Nie dotyczy

Tabela 8: Wymiar 7 – wymiar „Równouprawnienie płci” w ramach EFS+, EFRR, Funduszu Spójności i FST

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(ii)	03	19 886 021

2.1.2.3 Cel Szczegółowy (iv) Wspieranie przystosowania się do zmiany klimatu i zapobiegania ryzyku związanemu z klęskami żywiołowymi i katastrofami, a także odporności, z uwzględnieniem podejścia ekosystemowego

2.1.2.3.1 Interwencja w ramach funduszy

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i), (iii), (iv), (v), (vi) i (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów.

Powiązane rodzaje działań – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+

W przedmiotowym Celu planuje się kontynuację interwencji realizowanej w perspektywie 2014-2020.

Zmieniający się klimat i położenie regionu oraz rozwój obszarów miejskich powodują, iż na terenie całego województwa występują czasowe zagrożenia niebezpiecznymi zjawiskami, w tym głównie suszą i powodzią.

Wsparcie zostanie skierowane na dalsze rozwijanie systemów ratownictwa.

Interwencją objęte zostaną przedsięwzięcia mające na celu wyposażenie służb prowadzących akcje ratownicze w specjalistyczny sprzęt ratowniczy oraz sprzęt do usuwania skutków zjawisk katastrofalnych, co wpłynie na zwiększenie możliwości odpowiedniego reagowania na skutki niekorzystnych zjawisk pogodowych.

Wsparcie jednostek straży pożarnej możliwe będzie przy współpracy ze Związkiem Ochotniczych Straży Pożarnych (ZOSP RP), wskazana będzie w tym obszarze koordynacja działań ze strony ZOSP RP.

Ponadto, wsparcie uzyskają przedsięwzięcia dotyczące rozwoju potencjału służb publicznych – systemów wczesnego reagowania (ostrzegania) i prognozowania zagrożeń związanych z wystąpieniem zjawisk meteorologicznych oraz hydrologicznych wywołanych zmianami klimatu.

W zakresie przeciwdziałania suszom i powodziom wsparcie zostanie ukierunkowane na utrzymanie i rozwijanie naturalnej retencji. W celu spowolnienia odpływu wód ze zlewni, niwelowania skutków susz, właściwego kształtowania zasobów wodnych niezbędne jest wdrożenie działań mających na celu ochronę i odtwarzanie naturalnych lub seminaturalnych ekosystemów retencjonujących wodę (np. torfowiska, bagna, tereny podmokłe, stawy, starorzecza i oczka wodne, trwałe użytki zielone). Projekty z zakresu małej retencji będą mogły być realizowane przez podmioty inne niż podlegające administracji centralnej. Pomoc będzie skierowana na budowę infrastruktury niezbędnej dla minimalizacji możliwości wystąpienia ekstremalnych zjawisk pogodowych oraz likwidacji ich skutków.

Wsparcie otrzymają także przedsięwzięcia z zakresu adaptacji do skutków zmian klimatycznych miast. Działania ukierunkowane będą na zarządzanie wodami opadowymi/roztopowymi na obszarach zurbanizowanych poprzez różne formy retencji i rozwój infrastruktury zieleni, rozwój zielonej i błękitnej infrastruktury obszarów zurbanizowanych, ograniczenie zajmowania gruntów oraz zasklepiania gleby. Wdrożenie planów adaptacji miast do zmian klimatu, obok interwencji w obszarze ochrony przed klęskami żywiołowymi i zapobiegania im, wymienione zostało, jako priorytetowy obszar inwestycyjny we wnioskach dla Polski zawartych w *Sprawozdaniu krajowym – Polska 2019.*

Projekty dotyczące rozbudowy kanalizacji deszczowej mogą uzyskać wsparcie w ramach CS, jeśli wynikają z planów adaptacji miast do zmian klimatu (w przypadku miast powyżej 20 tys. mieszkańców) lub są uzasadnione zagrożeniem powodziowym (dla miast poniżej 20 tys. mieszkańców). Projekty w miastach, które nie posiadają planów adaptacji do zmian klimatu będą realizowane w sposób zintegrowany (powinny integrować działania takie jak: zielona i niebieska infrastruktura, zarządzanie wodami opadowymi, retencja wód opadowych na miejscu, m.in. rozwiązania oparte na mikroretencjach, odseparowanie gruntu w miejscach publicznych itp.). Zintegrowane podejście oznacza również, że brane będą pod uwagę potrzeby wszystkich interesariuszy – obywateli, należy zatem zasięgnąć opinii społeczności lokalnych i organizacji społeczeństwa obywatelskiego w sprawie zakresu tych projektów.
Podejmowana interwencja ma prowadzić do odciążenia kanalizacji deszczowej i ogólnospławnej, jednocześnie korzystnie wpływając na klimat miast, różnorodność biologiczną, czy funkcjonowanie ekosystemów.

Obok wsparcia inwestycyjnego projektów w obszarze adaptacji do zmian klimatu planuje się wsparcie projektów (zarówno jako odrębnych przedsięwzięć, jak i komponentów w projektach inwestycyjnych) o charakterze edukacyjnym w tym obszarze, w szczególności dotyczących wód i efektywnego zarządzania wodami opadowymi/roztopowymi oraz ochrony i przeciwdziałania skutkom zmian klimatycznych. Wsparcie kierowane będzie przede wszystkim do mieszkanek i mieszkańców województwa lubuskiego, a jego zasadniczym celem będzie promowanie właściwych postaw i zachowań zmniejszających wpływ człowieka na klimat oraz zwiększających świadomość potrzeb racjonalnego gospodarowania wodą. Dla kompleksowości oraz jak najszerszego oddziaływania dopuszcza się realizację w ramach projektów edukacyjnych także komponentów dotyczących CS (vi) oraz CS (vii).

Działania z zakresu edukacji ekologicznej będą prowadzone w celu wzmocnienia oddziaływania polityki spójności na środowisko, zmiany postaw i upowszechniania zielonych praktyk oraz przyczyniania się do osiągania celów środowiskowych i klimatycznych.

Wspierane inwestycje, nie mogą powodować nieosiągnięcia dobrego stanu lub potencjału jednolitych części wód, nie mogą też pogarszać stanu lub potencjału jednolitych części wód oraz nie mogą mieć znaczącego wpływu na cele ochrony obszarów objętych siecią Natura 2000.

Realizacja projektów powinna być zgodna z horyzontalną zasadą DNSH. Wsparcie inwestycyjne będzie mogło być jedynie skierowane na projekty, które nie powodują zastosowania art. 4 ust. 7 Dyrektywy 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 r. ustanawiającej ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej.

Główne działania planowane do realizacji

- Adaptacja terenów zurbanizowanych do zmian klimatu. Wdrażanie działań dla miast innych niż wspieranych na poziomie krajowym. Projekty polegające m. in. na gospodarowaniu wodami opadowymi, rozwoju zielonej i błękitnej infrastruktury obszarów zurbanizowanych.
- Opracowanie planów adaptacji do zmian klimatu.
- Budowa, przebudowa lub remont urządzeń wodnych i infrastruktury towarzyszącej służących zmniejszeniu skutków powodzi lub suszy - projekty o charakterze regionalnym i lokalnym wynikające z potrzeb JST i uzgodnione przez nie z ministrem właściwym ds. gospodarki wodnej i ministrem właściwym ds. klimatu i środowiska.
- Wspieranie małej retencji (w tym zagospodarowanie wód opadowych i roztopowych oraz rozwój błękitno-zielonej infrastruktury) - wsparcie projektów realizowanych przez podmioty inne niż podlegające/ nadzorowane przez administrację centralną.
- Rozwijanie systemów prognozowania i ostrzegania środowiskowego – w obrębie jednego województwa.
- Rozwijanie systemów ratownictwa (zakup sprzętu do prowadzenia akcji ratowniczych i usuwania skutków zjawisk katastrofalnych lub poważnych awarii chemiczno-ekologicznych). Projekty OSP i w uzasadnionych przypadkach Państwowej Straży Pożarnej oraz projekty jednostek innych niż zakres jednostek ochrony przeciwpożarowej, np. działających w obszarze ratownictwa wodnego.
- Edukacja w obszarze zmian klimatycznych oraz ochrony zasobów wodnych, również jako element powyższych projektów.

Główne grupy docelowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Mieszkanki i mieszkańcy regionu, jednostki prowadzące akcje ratownicze, samorządy, użytkownicy korzystający ze wspartej infrastruktury oraz zasobów środowiska, odbiorcy szkoleń.

Działania na rzecz zapewnienia równości, włączenia społecznego i niedyskryminacji – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iv) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów i art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+:
Z analiz wynika konieczność prowadzenia działań adaptacyjnych do zmian klimatu w celu poprawy warunków i jakości życia mieszkańców miast. Wspieranie inwestycji w tkankę przyrodniczą miast, powiększanie terenów zielonych, usuwanie i przeciwdziałanie zagrożeniom związanym ze zmianami klimatycznymi wpłynie pozytywnie na zdrowie i długość życia mieszkańców miast, a tym samym będzie pośrednio ograniczać zjawisko wykluczenia społecznego i związanego z nim ubóstwa. Przeciwdziałanie zagrożeniom związanym ze zmianami klimatycznymi w miastach w postaci racjonalnego i ekologicznego gospodarowania wodami opadowymi i rozptopowymi oraz inwestowania w zielono-niebieską infrastrukturę, podniesie paramenty zdrowotne i komfort życia mieszkańców miast, co z kolei powinno przełożyć się ograniczenie zjawiska utraty funkcji społeczno-gospodarczych wspieranych obszarów. Dbałość o środowisko naturalne, lepsze, bardziej efektywne gospodarowanie zasobami przyrodniczymi na terenach najsilniej zurbanizowanych będzie zapobiegać długofalowo wykluczeniu i marginalizacji tych obszarów; będzie sprzyjać tworzeniu miejsc

bezpiecznych dla życia mieszkańców i odpornych na występowanie nowych zjawisk kryzysowych, związanych ze zmianami klimatu i sprzyjać tworzeniu przestrzeni publicznej zachowującej funkcje przyrodnicze.
Poprzez zastosowanie standardu dostępności: architektonicznego i cyfrowego, zielono-niebieska infrastruktura będzie dostępna dla ogółu społeczeństwa, w tym będzie odpowiadała także na specyficzne potrzeby osób w niekorzystnej sytuacji: kobiet, osób z niepełnosprawnościami, osób starszych, osób o ograniczonych możliwościach poruszania się, opiekunów z dziećmi czy osobami zależnymi.

Wskazanie konkretnych terytoriów objętych wsparciem, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych - art. 22 ust. 3 lit.d) ppkt (v) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Interwencja CS będzie realizowana na obszarze całego województwa.
W ramach realizacji CS przewiduje się możliwość zastosowania instrumentów terytorialnych:

1. ZIT miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich
2. ZIT miejskich obszarów funkcjonalnych miast średnich
3. IIT – partnerstwa międzygminne

Planowane jest również kierunkowe wsparcie dla obszarów wiejskich, poza IT, np. poprzez preferencje punktowe podczas oceny projektów.

Obszary wymagające podejmowania działań związanych z niwelowaniem ryzyka związanego z klęskami żywiołowymi i katastrofami są często zlokalizowane na obszarach gmin wiejskich, stąd planowane jest również kierunkowe wsparcie dla obszarów wiejskich, poza IT, np. poprzez preferencje punktowe podczas oceny projektów.

Zgodnie ze SRWL 2030 oraz KSRR 2030 interwencja w ramach powyższych IT oraz na obszarach wiejskich powinna koncentrować się na: realizacji działań związanych z adaptacją do zmian klimatu.

Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vi) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
W związku z przygranicznym położeniem regionu w CS istnieje przestrzeń do realizacji projektów o charakterze transgranicznym. Planuje się umożliwienie realizacji projektów z partnerami z niemieckich regionów przygranicznych szczególnie w obszarze rozwijania nowoczesnych systemów ratownictwa. W systemie wdrażania CS określone zostaną specjalne preferencje dla projektów uwzgledniających aspekt transgraniczny (wykorzystane mogą być m.in. takie instrumenty jak: kryteria premiujące projekty uwzględniające komponent transgraniczny, typy interwencji z obligatoryjnym komponentem transgranicznym (w zależności od potrzeb), specjalne konkursy dla projektów zawierających komponent transgraniczny).
Realizacja przedmiotowego celu szczegółowego będzie powiązana i komplementarna z interwencją określoną w Programie Interreg Brandenburgia-Polska 2021-2027 w Priorytecie 2: Odporne i zrównoważone pogranicze – zmiany klimatu i różnorodność biologiczna oraz Programem Współpracy INTERREG Polska-Saksonia 2021-2027 w Priorytecie 1.: Pogranicze przyjazne środowisku – przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu.
Na poziomie europejskim interwencja będzie komplementarna z działaniami podejmowanymi w ramach Programu LIFE 2021-2027, Obszar: Klimat, Podprogram: Łagodzenie zmiany klimatu i przystosowanie się do niej.
Na poziomie krajowym interwencja będzie komplementarna z interwencją zaplanowaną w programie Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat i Środowisko 2021-2027.
Ponadto interwencja będzie powiązana z celami SUERMB, w szczególności celem: Wzrost dobrobytu, w zakresie adaptacji do zmian klimatycznych, zapobieganie i zarządzanie ryzykiem.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

W ramach realizacji CS wsparcie będzie dystrybuowane w formie dotacji. Przedsięwzięcia z przystosowania się do zmian klimatu, zapobiegania ryzyku związanego z klęskami żywiołowymi i katastrofami same w sobie nie są bezpośrednio ukierunkowane na osiągnięcie terminowych zysków (istnieje również trudność w oszacowaniu potencjalnych przychodów z projektów). Dodatkowo przedsięwzięcia te nie mają bezpośredniego potencjału komercyjnego, a są realizowane ze względu na szeroko rozumiane korzyści społeczne.

2.1.2.3.2 Wskaźniki

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 8 rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności

Tabela 2: Wskaźniki produktu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
2	2(iv)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCO 26	Zielona infrastruktura wybudowana lub zmodernizowana w celu przystosowania się do zmian klimatu	ha	0	24,6
2	2(iv)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCO 28	Powierzchnia objęta środkami ochrony przed niekontrolowanymi pożarami	ha	0	213 100
2	2(iv)	EFRR	Słabiej rozwinięty	PLRO 041	Liczba jednostek służb ratowniczych doposażonych w sprzęt do prowadzenia akcji ratowniczych i usuwania skutków katastrof	Szt.	0	18
2	2(iv)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCO 74	Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	osoby	0	50 000
2	2(iv)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCO 75	Wspierane strategie zintegrowanego rozwoju terytorialnego	Szt.	0	4

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 3: Wskaźniki rezultatu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok odniesienia	Cel końcowy (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
2	2(iv)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCR 35	Ludność odnosząca korzyści ze środków ochrony przeciwpowodziowej	osoby	0	2019	163 870	Projekt/ Monitoring	
2	2(iv)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCR 36	Ludność odnosząca korzyści ze środków ochrony przed niekontrolowanymi pożarami	osoby	0	2019	299 800	Projekt/ Monitoring	

2.1.2.3.3 Indykatywny podział zaprogramowanych zasobów (UE) według rodzaju interwencji (nie dotyczy EFMRA)

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (viii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 4: Wymiar 1 – zakres interwencji

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(iv)	046	562 555,00
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(iv)	058	5 200 000,00
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(iv)	059	5 620 293,00
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(iv)	060	2 300 000,00
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(iv)	061	900 000,00

Tabela 5: Wymiar 2 – forma finansowania

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(iv)	01	14 582 848,00

Tabela 6: Wymiar 3 – terytorialny mechanizm realizacji i ukierunkowanie terytorialne

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(iv)	03	3 399 013,00
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(iv)	18	35 000,00
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(iv)	20	906 404
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(iv)	24	1 612 605,00
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(iv)	33	8 629 826,00

Tabela 7: Wymiar 6 – uzupełniające obszary tematyczne EFS+

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(iv)	Nie dotyczy	Nie dotyczy

Tabela 8: Wymiar 7 – wymiar „Równouprawnienie płci” w ramach EFS+, EFRR, Funduszu Spójności i FST

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(iv)	03	14 582 848,00

2.1.2.4 Cel Szczegółowy (v) Wspieranie bezpiecznego dostępu do wody, zrównoważonej gospodarki wodnej obejmującej zintegrowane zarządzanie wodą, a także odporności wodnej

2.1.2.4.1 Interwencja w ramach funduszy

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i), (iii), (iv), (v), (vi) i (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów.

Powiązane rodzaje działań – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+

W ramach przedmiotowego celu szczegółowego wsparcie uzyskają przede wszystkim inwestycje w sieci kanalizacyjne na terenach objętych Krajowym Programem Oczyszczalnia Ścieków Komunalnych.

Analiza stanu realizacji KPOŚK wskazuje, że w dalszym ciągu część lubuskich aglomeracji nie spełnia wymogów dyrektywy ściekowej. Dotyczą one stopnia skanalizowania, wydajności oczyszczalni ścieków w aglomeracjach, standardów oczyszczania ścieków.

1. Priorytetem będzie wsparcie inwestycji ujętych w KPOŚK, w zakresie aglomeracji, które nie spełniają wymogów Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/3019 z dnia 27 listopada 2024 r. dotyczącej oczyszczania ścieków komunalnych. Realizowane będą dwa priorytety, w kolejności:

- priorytet 1. aglomeracje w przedziale 10-15 tys. RLM;
- priorytet. 2. aglomeracje z przedziału 2-10 tys. RLM pod warunkiem, że potrzeby z priorytetu 1. zostały zaspokojone.

Zgodnie z *Wykazem niezbędnych przedsięwzięć w zakresie budowy i modernizacji urządzeń kanalizacyjnych dla aglomeracji ≥ 2 000 RLM* do VI aktualizacji KPOŚK 10 aglomeracji w województwie nie wykazuje pełnej zgodności z ww. dyrektywą, w tym 1 znajdująca się w przedziale 10-15 tys. RLM oraz 9 w przedziale 2-10 tys. RLM. Z uwagi na brak aktualizacji KPOŚK pod kątem zmiany Dyrektywy - dokument nie uwzględnia aglomeracji powyżej 1 tys. RLM.

2. W kolejnym kroku przewiduje się wsparcie inwestycji w aglomeracjach w przedziale 1-15 tys. RLM ujętych w KPOŚK (przy czym warunek nie dotyczy aglomeracji z przedziału 1-2 tys. RLM), spełniających wymogi oraz niespełniających wymogów Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/3019 (projekty w zakresie spełnienia wymogów będą traktowane priorytetowo), pod warunkiem niewykorzystania dostępnej alokacji po zakończonych naborach wniosków ogłoszonych przez IZ dla aglomeracji określonych w pkt. 1.

3. W następnym kroku dopuszcza się wsparcie inwestycji na obszarach pozaaglomeracyjnych liczących poniżej 1 tys. RLM. Interwencja taka będzie warunkowana łącznym spełnieniem następujących warunków:

- pozostaną środki w programie po zakończonych naborach dla aglomeracji określonych w pkt. 1 oraz 2;
- wyczerpania środków przewidzianych w KPO na wsparcie obszarów poniżej 2 tys. RLM, a w dalszym ciągu wykazywania przez region potrzeby wsparcia pod warunkiem dostępnej alokacji po zakończonych naborach.

Interwencja w niniejszym obszarze wynika z faktu, iż w regionie odnotowuje się nadal niski stopień skanalizowania obszarów wiejskich. Z oczyszczalni ścieków na obszarach wiejskich korzystało w 2020 r. mniej niż 50% ogólnej liczby ludności.

Ponadto w przypadku aglomeracji z przedziału 1-15 tys. RLM wymagających dostosowania do wymogów Dyrektywy ściekowej, jako uzupełnienie sieci kanalizacyjnej, dopuszczalne będzie wsparcie budowy indywidualnych systemów oczyszczania ścieków, które pozwolą na osiągnięcie pełnej zgodności aglomeracji z wymogami Dyrektywy ściekowej. Wsparcie możliwe będzie jedynie w uzasadnionych przypadkach, tj. w miejscach, gdzie budowa systemów kanalizacji zbiorczej nie

przyniosłaby korzyści dla środowiska lub powodowałaby nadmierne koszty. Z uwagi na powyżej wskazane dysproporcje w zakresie rozwoju infrastruktury na obszarach miejskich i wiejskich, wsparcie będzie realizowanie komplementarnie i uzupełniająco do interwencji finansowanej ze środków EFRROW.

W uzasadnionych przypadkach oraz mając na uwadze priorytetyzację w obszarze gospodarki ściekowej, przewiduje się także wsparcie budowy i modernizacji linii wodociągowych, w tym systemów zaopatrzenia w wodę, ujęć i stacji uzdatniania wody. Zadania te będą mogły być realizowane jako uzupełniający element projektów dotyczących gospodarki ściekowej, a w uzasadnionych przypadkach, w sytuacji gdy zapewniona jest już gospodarka ściekowa zgodna z przepisami krajowymi i unijnymi na danym obszarze (lub taka zgodność zostanie uzyskana w wyniku zakończenia realizowanych już projektów), również jako samodzielne projekty. Wydatki na projekty lub ich części będą limitowane. Wsparciem objęte zostaną przedsięwzięcia w zakresie wydajnych (inteligentnych) sieci wodociągowych, pozwalające na efektywne wykorzystanie wody m.in. poprzez wykorzystanie systemów pomiaru zużycia wody czy monitorujących straty sieciowe.

Obszarem interwencji objęte zostaną przedsięwzięcia z zakresu systemów odbioru ścieków komunalnych, budowy i modernizacji oczyszczalni ścieków lub poprawy parametrów istniejących instalacji w celu dostosowania ich do obowiązujących norm.

W miarę budowy sieci kanalizacyjnych i oczyszczalni ścieków, sukcesywnie wzrasta ilość wytwarzanych komunalnych osadów ściekowych. Dlatego też przewiduje się wsparcie, jako elementów projektów działań z zakresu zagospodarowania osadów ściekowych, m.in. poprzez budowę instalacji odwadniania i kompostowania osadów ściekowych na oczyszczalniach ścieków.

Główne działania planowane do realizacji

- Projekty z zakresu gospodarki wodno-ściekowej (oczyszczalnie, sieci kanalizacyjne i wodociągowe, osady ściekowe) w ramach KPOŚK - przedsięwzięcia w ramach aglomeracji 1-15 tys. RLM (przede wszystkim wymagające dostosowania do wymogów Dyrektywy ściekowej) oraz miejscowości lub obszarów poniżej 1 tys. RLM.
- Systemy oczyszczania ścieków poza KPOŚK.
- Budowa i modernizacja infrastruktury niezbędnej do ujęcia, uzdatniania, magazynowania i dystrybucji wody do spożycia projekty gmin o liczbie ludności nie większej niż 15 tys. mieszkańców.

Główne grupy docelowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Mieszkanki i mieszkańcy województwa, właściciele nieruchomości, samorządy i instytucje, przedsiębiorstwa.

Działania na rzecz zapewnienia równości, włączenia społecznego i niedyskryminacji – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iv) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów i art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+:
Działania planowane do realizacji będą miały wpływ na na poprawę jakości życia i zdrowia mieszkańców, a tym samym pośrednio ograniczą zjawisko wykluczenia społecznego i ubóstwa, na które w szczególności narażone są osoby starsze, z niepełnosprawnościami, rodzice prowadzący samodzielnie gospodarstwa domowe (w większości kobiety samodzielnie wychowujące dzieci). Nastąpi to poprzez: poprawę warunków dla zaspokajania podstawowych potrzeb bytowych (dostęp do wysokiej jakości wody), zwiększenie odsetka ludności korzystającej z systemu oczyszczania ścieków oraz zmniejszenia ubóstwa dzięki wsparciu inwestycji, których celem jest ograniczenie strat wody oraz awaryjności systemów.
Ponadto w pozostałych celach szczegółowych CP 2 przewiduje się także wsparcie kampanii informacyjnych mających na celu podnoszenie świadomości i wiedzy mieszkańców, przedsiębiorców i władz lokalnych w zakresie ochrony środowiska i kształtowania postaw proekologicznych w tym racjonalnego gospodarowania wodą.

Nowe produkty powstałe w ramach projektów (infrastruktura czy usługi) będą zgodne z zasadami uniwersalnego projektowania.

Wskazanie konkretnych terytoriów objętych wsparciem, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych - art. 22 ust. 3 lit.d) ppkt (v) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Interwencja CS będzie realizowana na obszarze całego województwa.
W ramach realizacji CS nie przewiduje się zastosowania instrumentów terytorialnych.
Zarówno w obszarze gospodarki ściekowej, jak i poprawy efektywności wykorzystania wody pitnej dokumenty krajowe (KPOŚK oraz Program inwestycyjny w zakresie poprawy jakości i ograniczania strat wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi) wraz linią demarkacyjną określają między innymi obszary, do których powinna być kierowana interwencja, w ramach:

- gospodarki ściekowej wsparciem zostaną objęte w pierwszej kolejności aglomeracje ściekowe o wielkości od 1 do 10 tys. RLM, następnie aglomeracje poniżej 1 tys. RLM oraz inwestycje poza aglomeracjami.
- zaopatrzenia w wodę w gminach do 15 tys. mieszkańców.

Preferencją zostaną objęte inwestycje na obszarach wiejskich dla przedsięwzięć z zakresu gospodarki ściekowej poza KPOŚK oraz dla przedsięwzięć z zakresu gospodarki wodnej.

Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vi) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Ze względu na specyfikę wskazanego obszaru wsparcia, jakim jest gospodarka wodna, w ramach celu szczegółowego, istnieje możliwość realizacji przedsięwzięć międzyregionalnych, międzynarodowych i transnarodowych, jeśli zostaną one zidentyfikowane w trakcie wdrażania interwencji.
Działania te mogą być realizowane z wykorzystaniem Programu Interreg Region Morza Bałtyckiego 2021-2027 dotyczące współpracy w zakresie polityki zarządzania zasobami wodnymi; rozwiązań odnośnie zielonych technologii w gospodarce wodnej oraz w gospodarce wodami powodziowymi; wspierania transgranicznych rozwiązań na rzecz zrównoważonej gospodarki wodnej mające na celu zwiększenie ochrony przyrody i bioróżnorodności. Program zachęca do działań, które wdrażają dostępne rozwiązania w celu zapobiegania i redukcji zanieczyszczeń wody na różnych drogach wodnych.
Na poziomie krajowym interwencja będzie komplementarna z interwencją zaplanowaną w programie Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat i Środowisko 2021-2027.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
W ramach realizacji CS wsparcie będzie dystrybuowane w formie dotacji. Interwencja określona w celu szczegółowym sama w sobie nie jest bezpośrednio ukierunkowana na osiągnięcie terminowych zysków (istnieje również trudność w oszacowaniu potencjalnych przychodów z projektów). Dodatkowo przedsięwzięcia te nie mają bezpośredniego potencjału komercyjnego. Ponadto, co jest bardzo istotne przedmiotowe obszary interwencji w ramach ww. celu, nie przynoszą bezpośrednich korzyści finansowych, a są realizowane ze względu na szeroko rozumiane korzyści społeczne.

2.1.2.4.2 Wskaźniki

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 8 rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności

Tabela 2: Wskaźniki produktu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
2	2(v)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCO 31	Długość nowych lub zmodernizowanych sieci kanalizacyjnych w ramach zbiorowych systemów odprowadzania ścieków	km	0	11,71

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 3: Wskaźniki rezultatu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok odniesienia	Cel końcowy (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
2	2(v)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCR 42	Ludność przyłączona do zbiorowych systemów oczyszczania ścieków co najmniej II stopnia	osoby	0	2019	1 234	Projekt/ Monitoring	

2.1.2.4.3 Indykatywny podział zaprogramowanych zasobów (UE) według rodzaju interwencji (nie dotyczy EFMRA)

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (viii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 4: Wymiar 1 – zakres interwencji

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(v)	062	2 429 031,00
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(v)	063	900 000,00
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(v)	064	2 000 000,00
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(v)	065	3 943 331,00
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(v)	066	5 363 194,00

Tabela 5: Wymiar 2 – forma finansowania

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(v)	01	14 635 556,00

Tabela 6: Wymiar 3 – terytorialny mechanizm realizacji i ukierunkowanie terytorialne

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(v)	33	14 635 556,00

Tabela 7: Wymiar 6 – uzupełniające obszary tematyczne EFS+

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(v)	Nie dotyczy	Nie dotyczy

Tabela 8: Wymiar 7 – wymiar „Równouprawnienie płci" w ramach EFS+, EFRR, Funduszu Spójności i FST

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(v)	03	14 635 556,00

2.1.2.5 Cel Szczegółowy (vi) Wspieranie transformacji w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym i gospodarki zasobooszczędnej

2.1.2.5.1 Interwencja w ramach funduszy

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i), (iii), (iv), (v), (vi) i (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów.

Powiązane rodzaje działań – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+

W przedmiotowym celu wsparciem objęte zostaną przede wszystkim przedsięwzięcia dotyczące rozwoju systemu gospodarki odpadami komunalnymi oraz systemów produkcji, które generują mniej odpadów lub prowadzą do wytworzenia większej ilości produktów przy mniejszych nakładach surowców (optymalizacja wykorzystania wszystkich zasobów zgodnie z koncepcją gospodarki zasobooszczędnej). Wsparciem zostaną objęte inwestycje z zakresu gospodarki odpadami komunalnymi polegające na ich modernizacji i rozbudowie w kierunku efektywnego wysortowania odpadów (zwiększenia stopnia oraz jakości odzysku materiałów). Dążeniem jest także zwiększenie masy odpadów komunalnych poddawanych recyklingowi. Inwestycje w instalacje do przetwarzania odpadów zmieszanych mające na celu zwiększenia stopnia odzysku surowców dobrej jakości mogą być dopuszczone w ograniczonym zakresie, pod warunkiem wykazania wzrostu odzysku surowców oraz zapewnienia wysokiej jakości produktu na końcu procesu.
W przypadku Punktów Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych (PSZOK) premiowane będą projekty z komponentem w postaci punktu napraw, wymiany rzeczy, czy kompostowni bioodpadów. Zakres interwencji obejmie także budowę lub przebudowę instalacji do zagospodarowania odpadów zebranych selektywnie ulegających biodegradacji w procesach kompostowania lub fermentacji. Interwencją zostaną objęte działania na rzecz GOZ w przedsiębiorstwach, w tym służące redukcji zasobo- i energochłonności procesów produkcyjnych. Przewiduje się podejmowanie działań mających na celu stymulowanie wzrostu skłonności przedsiębiorstw do realizacji przedsięwzięć z zakresu GOZ.

Inwestycje realizowane w ramach niniejszego celu szczegółowego powinny wpisywać się w koncepcję przechodzenia na gospodarkę o obiegu zamkniętym, zapewniając tym samym zintegrowane podejście, zgodne z hierarchią sposobów postępowania z odpadami na poziomie wynikającym ze zobowiązań akcesyjnych oraz dorobku prawnego UE, tj. zapobieganie powstawaniu - przygotowanie do ponownego użycia (recykling) - inne metody odzysku - unieszkodliwianie.

W ramach projektów edukacyjnych, dla kompleksowości oraz jak najszerszego oddziaływania, dopuszcza się realizację także komponentów dotyczących CS (iv) oraz CS (vii).

Główne działania planowane do realizacji

- Kompleksowe projekty z zakresu gospodarki odpadami komunalnymi, zgodnie z hierarchią sposobów postępowania z odpadami.
- Systemy selektywnego zbierania odpadów komunalnych uwzględniające rozwiązania dotyczące zapobiegania powstawaniu odpadów lub ponowne użycie (PSZOK).
- Projekty w kierunku gospodarki zasobooszczędnej – projekty nie mające charakteru badawczo-rozwojowego, dotyczące wdrażania technologii.
- Projekty z zakresu GOZ realizowane przez przedsiębiorstwa.
- Edukacja w zakresie gospodarki o obiegu zamkniętym - kompleksowy element większego projektu lub w formie samodzielnych projektów pod warunkiem zachowania komplementarności z poziomem krajowym i zastosowaniem mechanizmów zapobiegających podwójnemu finansowaniu projektów.

Główne grupy docelowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Mieszkanki i mieszkańcy województwa, właściciele nieruchomości, instytucje, przedsiębiorstwa.

Działania na rzecz zapewnienia równości, włączenia społecznego i niedyskryminacji – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iv) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów i art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+:
Zapobieganie powstawaniu odpadów, promowanie ponownego ich użycia oraz zwiększanie świadomości konsumentów w zakresie GOZ umożliwi przeciwdziałanie marnotrawienia produktów, ograniczenia strumienia powstających odpadów, a tym samym pozytywnie wpłynie na sytuację finansową przede wszystkim najuboższych. Ekoprojektowanie pozwoli m.in. na produkcję wyrobów wielorazowego użytku, czy produktów bardziej oszczędnych w użytkowaniu, a więc przyniesie m.in. najuboższym znaczne oszczędności Zapobieganie powstawania odpadów, w tym zwłaszcza marnotrawienia niewykorzystanych produktów będzie możliwe poprzez kierowanie ich do punktów selektywnej zbiórki, natomiast punkty napraw przywrócą przedmiotom ich sprawność, co poprzez brak konieczności zakupu nowych rzeczy zmniejszyć może zjawisko ubóstwa. Punkty przyjmowania rzeczy używanych, inicjatywy współdzielenia (korzystanie z tych samych produktów), zwiększenie świadomości konsumentów oraz instalacje umożliwiające spożywanie wody prosto z kranu będą pozytywnie wpływać na sytuacje materialną grup zagrożonych ubóstwem. Realizowane projekty wpłyną zatem na sytuację osób wykluczonych lub znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej, w tym osób starszych, z niepełnosprawnościami, rodziców prowadzących samodzielnie gospodarstwa domowe (w większości kobiety samodzielnie wychowujące dzieci), które są najbardziej narażone na zjawisko ubóstwa.
Dodatkowe obligatoryjne działania informacyjno–edukacyjne dotyczące sposobów zapobiegania powstawaniu odpadów, a także zasad ich segregacji i działania informacyjno –promocyjne dot. gospodarki o obiegu zamkniętym, zwiększą świadomość w zakresie zrównoważonej konsumpcji i przyczynią się do zmniejszenia ubóstwa.
Nowe produkty powstałe w ramach projektów (infrastruktura czy usługi) będą zgodne z zasadami uniwersalnego projektowania.

Wskazanie konkretnych terytoriów objętych wsparciem, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych - art. 22 ust. 3 lit.d) ppkt (v) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Interwencja CS będzie realizowana na obszarze całego województwa.
W ramach realizacji CS nie przewiduje się zastosowania instrumentów terytorialnych.

Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vi) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Ze względu na specyfikę wskazanego obszaru wspierającego transformację w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym i gospodarki zasobooszczędnej, istnieje możliwość realizacji przedsięwzięć międzyregionalnych, międzynarodowych i transnarodowych, jeśli zostaną one zidentyfikowane w trakcie wdrażania interwencji. Zaplanowane działania są powiązane z działaniami zapisanymi w

programach o charakterze międzyregionalnym, ponadnarodowym i transgranicznym głównie w programie Interreg Europa Środkowa 2021-2027.
Na poziomie europejskim interwencja będzie komplementarna z programem Interreg Region Morza Bałtyckiego 2021-2027.
Interwencja będzie komplementarna z działaniami podejmowanymi w ramach Programu LIFE 2021-2027, Obszar: Środowisko, Podprogram: Gospodarka o obiegu zamkniętym i jakość życia.
Na poziomie krajowym interwencja będzie komplementarna z interwencją zaplanowaną w programie Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat i Środowisko 2021-2027.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
W ramach realizacji CS wsparcie będzie dystrybuowane w formie dotacji. Interwencja określona w celu szczegółowym sama w sobie nie jest bezpośrednio ukierunkowana na osiągnięcie terminowych zysków (istnieje również trudność w oszacowaniu potencjalnych przychodów z projektów).
Obszary wsparcia w ramach ww. celu, nie przynoszą bezpośrednich korzyści finansowych, a są realizowane ze względu na szeroko rozumiane korzyści społeczne i środowiskowe. Wsparcie dotacyjne dla inwestycji przedsiębiorstw w GOZ nie będzie skierowane na inwestycje, które charakteryzują się dużym potencjałem rynkowym, wysoką efektywnością kosztową i stosunkowo szybkim okresem zwrotu. Mogą one być wspierane z wykorzystaniem IF dostępnych w ramach innych programów.

2.1.2.5.2 Wskaźniki
Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 8 rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności

Tabela 2: Wskaźniki produktu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
2	2(vi)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCO 107	Inwestycje w obiekty do selektywnego zbierania odpadów	EUR	0	494 446,42

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 3: Wskaźniki rezultatu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok odniesienia	Cel końcowy (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
2	2(vi)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCR 103	Odpady zbierane selektywnie	Tony/rok	0	2019	271	Projekt/ Monitoring	

2.1.2.5.3 Indykatywny podział zaprogramowanych zasobów (UE) według rodzaju interwencji (nie dotyczy EFMRA)
Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (viii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 4: Wymiar 1 – zakres interwencji

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(vi)	067	1 842 574,00

Tabela 5: Wymiar 2 – forma finansowania

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(vi)	01	1 842 574,00

Tabela 6: Wymiar 3 – terytorialny mechanizm realizacji i ukierunkowanie terytorialne

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(vi)	33	1 842 574,00

Tabela 7: Wymiar 6 – uzupełniające obszary tematyczne EFS+

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(vi)	Nie dotyczy	Nie dotyczy

Tabela 8: Wymiar 7 – wymiar „Równouprawnienie płci" w ramach EFS+, EFRR, Funduszu Spójności i FST

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(vi)	03	1 842 574,00

2.1.2.6 Cel Szczegółowy (vii) Wzmacnianie ochrony i zachowania przyrody, różnorodności biologicznej oraz zielonej infrastruktury, w tym na obszarach miejskich, oraz ograniczanie wszelkich rodzajów zanieczyszczenia

2.1.2.6.1 Interwencja w ramach funduszy

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i), (iii), (iv), (v), (vi) i (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów.

Powiązane rodzaje działań – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+

Województwo lubuskie posiada istotny kapitał przyrodniczy (lasy, akweny, rzeki oraz liczne obszary chronionego krajobrazu), co niewątpliwie przyczynia się do dobrej jakości życia jego mieszkańców. Jakość kapitału przyrodniczego w miastach odbiega od standardu, jaki można zdiagnozować na pozostałych obszarach w regionie. SRWL 2030 wskazuje, że konieczne jest wspieranie przedmiotowych obszarów w celu ich ochrony, zapobiegania degradacji, zachowania dla przyszłych pokoleń.

Na terenach cennych przyrodniczo wspierana będzie w szczególności ochrona zagrożonych gatunków, siedlisk przyrodniczych i ekotonów, opracowanie i wdrożenie programów odtwarzania i renaturalizacji ekosystemów, prowadzenie monitoringu stanu ochrony siedlisk i gatunków (który będzie realizowany w ramach interwencji programu krajowego FEnIKS), przywracanie właściwego składu gatunkowego siedlisk przyrodniczych leśnych, eliminacja obcych gatunków inwazyjnych czy budowa lub przebudowa przepustów i przejść dla zwierząt.

Wsparciem mogą zostać objęte działania zidentyfikowane w Priorytetowych ramach działań (PAF) dla sieci Natura 2000 w Polsce dla Wieloletnich Ram Finansowych na lata 2021-2027.

Wsparcie obszarów Natura 2000 (dotyczy opracowywania i wdrażania zapisów dokumentów planistycznych) możliwe będzie w zakresie komplementarnym dla interwencji podejmowanej na poziomie krajowym.

Intensywny rozwój miast, obszarów zamieszkałych przez ludzi nie sprzyja, a nawet często zagraża środowisku naturalnemu. Szczególnie jest to widoczne na terenach silnie zurbanizowanych. Stąd w ramach CS przewiduje się również wsparcie dla działań w zakresie rozwoju zielono-niebieskiej infrastruktury, zarówno na obszarach miejskich, jak i poza nimi. Działania te będą skierowane m.in. na tworzenie i rozwój użytków zielonych o właściwościach retencyjnych m.in. parków miejskich (w tym parków kieszonkowych), niskiej zieleni i zadrzewień oraz otwartych zielonych przestrzeni, na których zachowana jest naturalna, nieprzetworzona przyroda.
Działania w tym zakresie pozytywnie wpływają również na bioróżnorodność oraz poprawę jakości powietrza czy obniżenie temperatury (szczególnie w okresach letnich) w zwartej miejskiej zabudowie.

Kapitał przyrodniczy ma istotny wpływ na stan środowiska w regionie, jednakże należy mieć także na uwadze, że jest on również motorem napędowym regionalnej turystyki, co dodatkowo podkreśla wagę pomocy w tym obszarze.
W związku z pełnieniem przez obszary o wysokich walorach przyrodniczych funkcji turystyczno-rekreacyjnych będą realizowane działania ograniczające negatywny wpływ człowieka na środowisko przyrodnicze w ramach rozwoju m.in. infrastruktury kanalizującej ruch turystyczny. Inwestycje, które nie przyczyniają się do ochrony, odnowy oraz zrównoważonego użytkowania obszarów chronionych, takie jak np. parkingi czy drogi dojazdowe, nie będą kwalifikowalne.
Na wsparcie projektów infrastrukturalnych nie związanych bezpośrednio z ochroną siedlisk i gatunków chronionych, takich jak ośrodki, centra ochrony bioróżnorodności, banki genowe oraz infrastruktura związana z kanalizowaniem ruchu turystycznego zostanie przekazane maksymalnie 30% alokacji przeznaczonej na niniejszy cel.

Wsparcie w ramach niniejszego celu będzie ukierunkowane na działania wdrażające zapisy dokumentów strategicznych i planistycznych oraz służące opracowaniu lub aktualizacji dokumentów planistycznych dla obszarów chronionych w ramach parków krajobrazowych i rezerwatów przyrody oraz obszarów chronionego krajobrazu.

Zmiany zachodzące w regionie wymuszają także podjęcie działań związanych z rekultywacją terenów, odzyskaniem terenów zdegradowanych. Jest to ważny element przywracania wysokiej jakości kapitału przyrodniczego w regionie. Zakłada się wsparcie inwestycji na rzecz remediacji (w tym dekontaminacji) i rekultywacji terenów zanieczyszczonych, a także rekultywacji terenów zdegradowanych, w tym nielegalnych składowisk odpadów. Podejmowane działania powinny prowadzić w pierwszej kolejności do przeznaczenia terenów na cele przyrodnicze (rozwój terenów zielonych i zielonej infrastruktury), publiczne, czy społeczne. W przypadku, kiedy takie przeznaczenie nie jest możliwe ze względu na poziom skażenia lub względy związane z ładem przestrzennym i zrównoważonym rozwojem, wówczas dopuszcza się działalność gospodarczą wnoszącą istotny wkład w realizację co najmniej jednego celu środowiskowego w rozumieniu Rozporządzenia w sprawie Taksonomii. Wsparcie może być udzielone w przypadkach, gdy podmiot odpowiedzialny za degradację terenu czy też nielegalne składowanie odpadów nie może być zidentyfikowany lub nie może zostać obarczony odpowiedzialnością za sfinansowanie remediacji lub rekultywacji zgodnie z zasadą „zanieczyszczający płaci" oraz Dyrektywą 2004/35.

Interwencja zostanie także skierowana na demontaż wyrobów azbestowych z możliwością zastąpienia materiałami nieszkodliwymi, w celu przywrócenia stanu obiektu sprzed demontażu. Koszty związane z wymianą materiałów na termoizolacyjne będą stanowić maksymalnie 30% kosztów projektu. Koszty związane z transportem wyrobów azbestowych na składowisko i koszty ich składowania są kwalifikowalne.

W ramach projektów edukacyjnych, dla kompleksowości oraz jak najszerszego oddziaływania, dopuszcza się realizację także komponentów dotyczących CS (iv) oraz CS (vi).

Główne działania planowane do realizacji
W obszarze ochrony i zachowania przyrody, różnorodności biologicznej oraz zielonej infrastruktury i krajobrazu wspierane będą projekty, których celem będzie zachowanie i poprawa stanu gatunków i siedlisk oraz ochrona ekosystemów, a także ochrona i przywracanie walorów przyrodniczo-krajobrazowych w szczególności na obszarach objętych różnymi formami ochrony przyrody oraz terenach zurbanizowanych.

- Wdrażanie zapisów zatwierdzonych dokumentów strategicznych i planistycznych z zakresu ochrony przyrody - wsparcie parków krajobrazowych, rezerwatów i obszarów Natura 2000, komplementarnie do wsparcia na poziomie krajowym.
- Opracowanie dokumentów planistycznych dla obszarów chronionych - parki krajobrazowe (również te pokrywające się z obszarami Natura 2000) i rezerwaty (nie pokrywające się z obszarami Natura 2000).
- Projekty w zakresie tworzenia centrów ochrony różnorodności biologicznej na obszarach chronionego krajobrazu oraz obszarach miejskich i pozamiejskich w oparciu o gatunki rodzime np. banki genowe, parki miejskie, ogrody botaniczne, ekoparki.
- Rekultywacja, w tym remediacja, terenów zdegradowanych działalnością gospodarczą – projekty jednostek samorządu terytorialnego i ich związków na terenach nie należących do Skarbu Państwa.
- Projekty z zakresu usuwania azbestu z budynków publicznych i prywatnych.
- Projekty służące edukacji i informacji w zakresie ochrony przyrody i różnorodności biologicznej, również jako element powyższych projektów - wsparcie dla projektów wpisujących się w cele strategii regionalnych.

Główne grupy docelowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Mieszkanki i mieszkańcy województwa, JST, inni korzystający z zasobów środowiska.

Działania na rzecz zapewnienia równości, włączenia społecznego i niedyskryminacji – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iv) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów i art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+:
Wspieranie inwestycji służących ograniczeniu degradacji środowiska, w tym na obszarach miejskich wpłynie na poprawę jakości powietrza, co przełoży się pozytywnie na zdrowie i długość życia mieszkańców, a tym samym będzie pośrednio ograniczać zjawisko wykluczenia społecznego i związanego z nim ubóstwa.
Realizowane działania wpłyną również na poprawę warunków i jakości życia mieszkańców, zapewniając m.in. miejsca odpoczynku i ochrony przed hałasem. Dzięki uwzględnieniu w projektach wymogów uniwersalnego projektowania i mechanizmu racjonalnych usprawnień zapewniony będzie odpowiedni dostęp do infrastruktury obiektów edukacji ekologicznej, czy infrastruktury służącej promowaniu form ochrony przyrody, odpowiadającej na specyficzne potrzeby osób o ograniczonych możliwościach poruszania się, w tym osób starszych, z niepełnosprawnościami, opiekunów dzieci i osób zależnych.
Z badań wynika konieczność prowadzenia dalszych działań adaptacyjnych do zmian klimatu, w tym w zakresie ochrony powietrza, w celu poprawy warunków i jakości życia mieszkańców regionu, głównie obszarów miejskich.
Kampanie informacyjno-edukacyjnej zwiększające świadomość ekologiczną społeczeństwa będą realizowane z zachowaniem standardów dostępności, z wykorzystaniem różnorodnych form i kanałów komunikacji, w celu dotarcia do możliwie największej liczby mieszkańców.

Wskazanie konkretnych terytoriów objętych wsparciem, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych - art. 22 ust. 3 lit.d) ppkt (v) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Interwencja CS będzie realizowana na obszarze całego województwa.
W ramach realizacji CS przewiduje się możliwość zastosowania instrumentów terytorialnych:

1. ZIT miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich,
2. ZIT miejskich obszarów funkcjonalnych miast średnich,
3. IIT – partnerstwa JST.

Obszary cenne przyrodniczo są często zlokalizowane na obszarach gmin wiejskich, stąd planowane jest również kierunkowe wsparcie dla obszarów wiejskich, poza IT, np. poprzez preferencje punktowe podczas oceny projektów.

Zgodnie ze SRWL 2030 oraz KSRR 2030 interwencja w ramach powyższych IT oraz na obszarach wiejskich powinna koncentrować się na: realizacji działań związanych z ochroną środowiska naturalnego.

Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vi) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Ze względu na specyfikę wskazanego obszaru wsparcia, jakim jest wzmacnianie działalności mającej na celu zachowanie możliwie naturalnego charakteru środowiska przyrodniczego przy bogactwie i różnorodności form życia, istnieje możliwość realizacji przedsięwzięć międzyregionalnych, międzynarodowych i transnarodowych, jeśli zostaną one zidentyfikowane w trakcie wdrażania interwencji. Wymiana wiedzy i kompetencji oraz wsparcie transferu dobrych praktyk w kwestiach związanych z ochroną i zrównoważonym wykorzystaniem krajobrazów przyrodniczych i kulturowych oraz ochroną i rozwojem różnorodności biologicznej mogą być wykorzystane do przygotowania transgranicznych, międzyregionalnych czy transnarodowych rozwiązań.
Na poziomie europejskim realizacja CS będzie powiązana i komplementarna z interwencją określoną w Programie Interreg Brandenburgia-Polska 2021-2027 w Priorytecie Priorytet 2: Odporne i zrównoważone pogranicze – zmiany klimatu i różnorodność biologiczna.
Interwencja będzie komplementarna z działaniami podejmowanymi w ramach Programu LIFE 2021-2027, Obszar: Środowisko, Podprogram: Przyroda i różnorodność biologiczna.
Na poziomie krajowym interwencja będzie komplementarna z interwencją zaplanowaną w programie FEnIKS.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

W ramach realizacji CS wsparcie będzie dystrybuowane w formie dotacji. Przedmiotowe obszary interwencji w ramach ww. celu, nie przynoszą bezpośrednich korzyści finansowych, są realizowane ze względu na szeroko rozumiane korzyści społeczne i środowiskowe.

2.1.2.6.2 Wskaźniki

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 8 rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności

Tabela 2: Wskaźniki produktu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
2	2(vii)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCO 36	Zielona infrastruktura objęta wsparciem do celów innych niż przystosowanie się do zmian klimatu	ha	0	58,08
2	2(vii)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCO 74	Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	osoby	0	50 000
2	2(vii)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCO 75	Wspierane strategie zintegrowanego rozwoju terytorialnego	Szt.	0	5

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 3: Wskaźniki rezultatu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok odniesienia	Cel końcowy (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
2	2(vii)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCR 95	Ludność mająca dostęp do nowej lub zmodernizowanej zielonej infrastruktury	osoby	0	2019	44 000	Projekt/ Monitoring	

2.1.2.6.3 Indykatywny podział zaprogramowanych zasobów (UE) według rodzaju interwencji (nie dotyczy EFMRA)

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (viii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 4: Wymiar 1 – zakres interwencji

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(vii)	046	170 000,00
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(vii)	073	400 000,00
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(vii)	074	1 000 000,00
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(vii)	077	600 000,00
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(vii)	078	1 482 585,00
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(vii)	079	10 554 696,25
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(vii)	080	804 405,75
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(vii)	167	800 000,00

Tabela 5: Wymiar 2 – forma finansowania

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(vii)	01	15 811 687,00

Tabela 6: Wymiar 3 – terytorialny mechanizm realizacji i ukierunkowanie terytorialne

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(vii)	03	2 911 760,00
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(vii)	18	180 000,00
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(vii)	20	952 940,00
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(vii)	24	1 249 409,00
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(vii)	33	10 517 578,00

Tabela 7: Wymiar 6 – uzupełniające obszary tematyczne EFS+

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(vii)	Nie dotyczy	Nie dotyczy

Tabela 8: Wymiar 7 – wymiar „Równouprawnienie płci” w ramach EFS+, EFRR, Funduszu Spójności i FST

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
2	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(vii)	03	15 811 687,00

Cel Polityki 2 – Bardziej przyjazna dla środowiska, niskoemisyjna i przechodząca w kierunku gospodarki zeroemisyjnej oraz odporna Europa dzięki promowaniu czystej i sprawiedliwej transformacji energetycznej, zielonych i niebieskich inwestycji, gospodarki o obiegu zamkniętym, łagodzenia zmian klimatu i przystosowania się do nich, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem, oraz zrównoważonej mobilności miejskiej

2.1.3 Priorytet 3. Fundusze Europejskie na rozwój mobilności miejskiej w Lubuskiem

O Ten priorytet dotyczy zatrudnienia ludzi młodych
O Ten priorytet dotyczy innowacyjnych działań społecznych
O Ten priorytet dotyczy wsparcia dla osób najbardziej potrzebujących w ramach celu szczegółowego określonego w art. 4 ust. 1 lit. m) rozporządzenia w sprawie EFS+
O Ten priorytet dotyczy wsparcia dla osób najbardziej potrzebujących w ramach celu szczegółowego określonego w art. 4 ust. 1 lit. l) rozporządzenia w sprawie EFS+
X Ten priorytet dotyczy celu szczegółowego w zakresie mobilności miejskiej określonego w art. 3 ust. 1 lit. b) ppkt (viii) rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności
O Ten priorytet dotyczy celu szczegółowego w zakresie łączności cyfrowej określonej w art. 3 ust. 1 lit. a) ppkt (v) rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności

2.1.3.1 Cel Szczegółowy (viii) Wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej jako elementu transformacji w kierunku gospodarki zeroemisyjnej

2.1.3.1.1 Interwencja w ramach funduszy

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i), (iii), (iv), (v), (vi) i (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów.

Powiązane rodzaje działań – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+

W celu osiągnięcia zmiany w kierunku niskoemisyjnego i efektywnie korzystającego z zasobów społeczeństwa, konieczne jest podjęcie działań związanych z mobilnością miejską, która w dalszym ciągu jest dużym źródłem zagęszczenia ruchu i emisji zanieczyszczeń.
W związku z tym wsparcie tego CS ukierunkowano na wzmocnienie zrównoważonego transportu w miastach, tj. uwzględniającego transport publiczny, rowerowy i ruch pieszych oraz transport zintegrowany w zakresie mobilności w miastach i obszarach miejskich.
W kontekście problemów miast związanych z mobilnością miejską (zanieczyszczenie hałasem, niska emisja, kongestia), najbardziej zasadne są inwestycje zmierzające do przejścia na transport ekologiczny i niskoemisyjny, realizacja SUMP w powiązaniu z działaniami dotyczącymi kompleksowych programów rozbudowy infrastruktury systemów transportu publicznego.
Ponadto ważne jest wsparcie wszystkich form aktywnej mobilności indywidualnej, w tym ruchu pieszego i rowerowego z zachowaniem wysokich standardów bezpieczeństwa pieszych i rowerzystów w ruchu drogowym.
Wszystkie działania podejmowane w obszarze transportu miejskiego, zarówno w zakresie infrastruktury jak i taboru będą uwzględniać dostępność dla osób o ograniczonej mobilności oraz z niepełnosprawnościami. Wspierane będą również działania w zakresie wdrażania nowych technologii służących zwiększeniu zrównoważonej mobilności miejskiej i udziału transportu niskoemisyjnego.
W obliczu wzrastającego natężenia ruchu na drogach lubuskich miast, a co za tym idzie powstawanie wąskich gardeł, priorytetowym celem działalności organizatorów publicznej komunikacji zbiorowej jest dbałość o jakość i dostępność zarządzanych przez nich miejskich systemów transportu publicznego. Również odpowiednia jakość i systemowe podejście do infrastruktury zeroemisyjnego transportu indywidualnego (np. rowerowego) powinny stanowić równoległe pole działań na rzecz poprawy systemu transportu miejskiego oraz zmniejszenia jego presji na środowisko. Bardzo ważne stają się tutaj działania informacyjno-promujące, pokazujące zalety i korzyści wykorzystania transportu zbiorowego, czy roweru, które muszą być trafnie dobrane do specyfiki lokalnego rynku przewozów. Celem realizacji działań informacyjno-promocyjnych i edukacji w zakresie wykorzystania

transportu zbiorowego i roweru, jako „zielonej alternatywy" (element realizowanego projektu infrastrukturalnego), powinno być wypracowanie wśród mieszkańców poczucia tożsamości i własnej wartości zachowań prośrodowiskowych.

Inwestycje będą skupione na zakupie taboru i dostosowaniu infrastruktury do potrzeb transportu zbiorowego, w celu zmniejszenia presji środowiskowej transportu w miastach i zwiększenia jego atrakcyjności, w tym poprzez zwiększenie częstotliwości kursów lub ich zasięgu (łączenie przedmieść z centrum, zabezpieczenie potrzeb przemieszczania się na linii dom – praca/szkoła) – zgodnie ze zgłoszonymi potrzebami beneficjentów.
W dalszym ciągu problemem w regionie jest stan i jakość infrastruktury transportu publicznego. W podnoszeniu jakości usług znaczenie ma system zarządzania ruchem i integralność transportu publicznego z pozostałymi rodzajami transportu – integracja połączeń autobusowych z kolejowymi, odpowiednia infrastruktura poprawiająca bezpieczeństwo i łatwość przejazdów. Elementy te wymagają uzupełnienia lub budowy od podstaw. Stworzenie kompleksowego systemu transportowego w powiązaniu z nowoczesną infrastrukturą pozwoli na poprawę bezpieczeństwa w ruchu drogowym, zmniejszy jego oddziaływanie na środowisko i wpływ hałasu na mieszkańców. Znaczną i najbardziej odczuwalną zmianą dla mieszkańców jest modernizacja niskoemisyjnego taboru dla połączeń miejskich i podmiejskich oraz inwestycje w zakresie zeroemisyjnego taboru. Niskoemisyjny/zeroemisyjny transport wymaga odpowiedniej infrastruktury do jego obsługi. Często brak jej na terenie ośrodków miejskich, dlatego ważne jest, aby powstał kompleksowy system transportu odpowiadający potrzebom mieszkańców lubuskiego.

Powyższe działania powinny być powiązane z rozwojem systemów roweru miejskiego, infrastruktury okołorowerowej, dróg rowerowych, a także bezpiecznych ciągów pieszo-rowerowych.

Inwestycje w zrównoważoną mobilność miejską będą opierać się na odpowiednim planowaniu mobilności miejskiej. Wsparcie inwestycji w ramach CS będzie uzależnione od przyjęcia Planów Zrównoważonej Mobilności Miejskiej (SUMP) lub od przyjęcia odpowiedniego dokumentu z zakresu planowania transportu miejskiego (np. odpowiednio dostosowanej strategii terytorialnej), na obszarze, w którym realizowana jest inwestycja – zgodnie z właściwymi wymogami Umowy Partnerstwa [28]. W przypadku wymogu przyjęcia SUMP, wymóg ten będzie uznany za spełniony jeżeli plan ten: 1) będzie obejmował właściwy funkcjonalny obszar miejski, 2) będzie zgodny z wymogami SUMP określonymi we właściwym Komunikacie Komisji dotyczącym SUMP oraz rozporządzeniem UE w sprawie sieci TEN-T, oraz 3) będzie przyjęty przez organ właściwy terytorialnie oraz rzeczowo, w formie zapewniającej praktyczną realizację SUMP. Wsparcie programu może zostać ukierunkowane na przygotowanie i aktualizację SUMP.
W ramach CS nie będą wspierane inwestycje w infrastrukturę drogową służącą dla ruchu pojazdów samochodowych niewykorzystywanych w transporcie publicznym, z wyłączeniem obiektów P+R oraz środków ukierunkowanych na poprawę bezpieczeństwa niechronionych użytkowników dróg (w tym pieszych i rowerzystów).Wyjątek dotyczy infrastruktury dla pojazdów samochodowych wykorzystywanych na potrzeby indywidualnego transportu publicznego, w tym np. buspas dla taksówek, czy samochodów wykorzystywanych w systemie carsharing.

[28] Zgodnie z UP: we wszystkich miastach wojewódzkich oraz w gminach położonych w ich miejskich obszarach funkcjonalnych przyznanie dofinansowania projektom będzie uzależnione od przyjęcia SUMP; w innych miastach powyżej 100 000 mieszkańców oraz w gminach położonych w ich miejskich obszarach funkcjonalnych przyznanie dofinansowania projektom będzie uzależnione od przyjęcia: SUMP lub innego dokumentu z zakresu planowania transportu miejskiego oraz zobowiązania, że SUMP zostanie przyjęty nie później niż do 31 grudnia 2025 r.; w pozostałych miastach poniżej 100 000 mieszkańców przyznanie dofinansowania projektom będzie uzależnione od przyjęcia odpowiedniego dokumentu z zakresu planowania transportu miejskiego (np. odpowiednio dostosowanej strategii ZIT), przy czym preferowany będzie SUMP.

Lokalizacja obiektów P+R objętych wsparciem będzie zapewniała integrację z publicznym transportem zbiorowym. W miastach pow. 50 tys. mieszkańców wsparcie dla tych obiektów będzie możliwe pod warunkiem ich zlokalizowania poza obszarem śródmieścia/strefą zabudowy śródmiejskiej, wyznaczonym w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego albo w planie zagospodarowania przestrzennego.
Priorytetowe wsparcie otrzymają projekty powiązane z wprowadzaniem integracji taryfowej oraz wdrażaniem koncepcji MaaS.

Główne działania planowane do realizacji
Projekty infrastrukturalne i taborowe na rzecz zrównoważonej mobilności miejskiej (transport miejski i miejskich obszarów funkcjonalnych) – projekty inne niż projekty wspierane z programu krajowego[29], co oznacza:

- rozwój infrastruktury transportu publicznego, w tym węzły przesiadkowe,
- rozwój infrastruktury dla transportu niezmotoryzowanego obejmujące inwestycję w drogi rowerowe, ciągi piesze i pieszo-rowerowe,
- zakup taboru transportu publicznego (nisko i zeroemisyjny tabor kołowy spełniający wymogi dla „ekologicznie czystych pojazdów" w rozumieniu dyrektywy 2009/33/WE), przy czym zakup taboru innego niż bezemisyjny będzie możliwy tylko w przypadku, gdy zakup taboru bezemisyjnego nie będzie uzasadniony z przyczyn eksploatacyjnych lub technicznych,
- cyfryzacja transportu miejskiego – w tym obejmująca technologie wspierające dekarbonizację transportu i zrównoważoną mobilność, jak również rozwiązania umożliwiające integrację taryfową i wdrożenie koncepcji MaaS –priorytetowe wsparcie otrzymają projekty powiązane z wprowadzaniem integracji taryfowej oraz wdrażaniem koncepcji MaaS
- rozwój infrastruktury ładowania i tankowania pojazdów zeroemisyjnych, zapewniającej niedyskryminacyjny dostęp dla wszystkich użytkowników (w przypadku infrastruktury dla użytkowników indywidualnych) – jeżeli nie ma możliwości finansowania inwestycji ze źródeł prywatnych.

Elementem powyższych typów interwencji mogą być działania edukacyjne dotyczące korzyści z rozwoju transportu publicznego.

Główne grupy docelowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Mieszkanki i mieszkańcy regionu, użytkownicy korzystający z dofinansowanej miejskiej infrastruktury i środków transportu zbiorowego, samorządy, operatorzy infrastruktury ładowania i tankowania pojazdów zeroemisyjnych.

Działania na rzecz zapewnienia równości, włączenia społecznego i niedyskryminacji – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iv) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów i art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+:
Przy projektowaniu i wdrażaniu przedsięwzięć infrastrukturalnych i organizacyjnych z zakresu mobilności będą podejmowane obligatoryjne działania na rzecz wyrównywania szans oraz przeciwdziałania dyskryminacji w dostępie do infrastruktury i usług transportu miejskiego, zgodnie ze standardem: transportowym (w szczególności dla infrastruktury komunikacji publicznej oraz taboru miejskiego), architektonicznym (m.in. w odniesieniu do stanowisk postojowych, przemieszczania się oraz oznaczeń wewnątrz i na zewnątrz budynków) oraz cyfrowym (w odniesieniu do sprzętu informatycznego szczególnego przeznaczenia, np. biletomatów). Wobec czego wspierana infrastruktura, tabor miejski oraz oferta przewozowa będą odpowiadały na specyficzne potrzeby wszystkich potencjalnych użytkowników, w szczególności uwzględniały potrzeby osób w niekorzystnej sytuacji: kobiet, osób z niepełnosprawnościami, osób starszych, osób o ograniczonych możliwościach poruszania się, opiekunów z dziećmi czy osobami zależnymi. Pozytywny wpływ na

[29] Na poziomie krajowym będą to projekty dużej skali i wartości realizowane na obszarach funkcjonalnych miast wojewódzkich

zasadę dostępności dla osób z niepełnosprawnościami będzie kryterium dostępu warunkującym otrzymanie dofinansowania.
Inwestycje będą również uwzględniać kwestie bezpieczeństwa, w szczególności na rzecz niezmotoryzowanych uczestników ruchu (w tym kobiet z dziećmi i osób starszych).

W celu uniknięcie dyskryminacji pośredniej, jaką jest nierówny dostęp do informacji, której doświadczają osoby państw trzecich (osoby mieszkające w Polsce o innym pochodzeniu), zaplanowane zostaną działania zapewniające powszechnie dostępne, przejrzyste i aktualizowane przez kompetentne instytucje informacje w językach obcych, przede wszystkim angielskim.

Wskazanie konkretnych terytoriów objętych wsparciem, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych - art. 22 ust. 3 lit.d) ppkt (v) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Interwencja CS będzie realizowana na obszarze całego województwa, w miastach i ich obszarach funkcjonalnych.
W ramach realizacji CS przewiduje się możliwość zastosowania instrumentów terytorialnych:

1. ZIT miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich,
2. ZIT miejskich obszarów funkcjonalnych miast średnich,
3. IIT – partnerstwa JST.

Zgodnie ze SRWL 2030 oraz KSRR 2030 interwencja w ramach powyższych IT powinna koncentrować się na: realizacji działań związanych z rozwojem zintegrowanych systemów transportu publicznego przy wykorzystaniu elektromobilności i nisko- oraz bezemisyjnych środków transportu, w tym promowanie ruchu pieszego i rowerowego.

Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vi) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Ze względu na specyfikę wskazanego obszaru wsparcia, jakim jest zmniejszenie emisji z transportu na rzecz zielonej mobilności miejskiej, istnieje możliwość realizacji przedsięwzięć międzyregionalnych, międzynarodowych i transnarodowych, jeśli zostaną one zidentyfikowane w trakcie wdrażania interwencji. Działania powinny być skierowane na opracowanie i wdrożenie zintegrowanych strategii zmniejszających zapotrzebowanie na transport, wdrażanie nowych ekologicznych rozwiązań i technologii zarówno na terytoriach mniej, jak i bardziej rozwiniętych pod względem ekologicznej mobilności miejskiej, promowanie systemów transportowych o najniższej emisyjności oraz zmniejszenie wpływu systemów transportowych na zanieczyszczenie powietrza i hałas, zdrowie publiczne i dziedzictwo kulturowe.
Na poziomie europejskim interwencja będzie komplementarna z programem Interreg Region Morza Bałtyckiego 2021-2027.
Realizacja CS będzie komplementarna z Programem Interreg Europa Środkowa 2021-2027.
Na poziomie krajowym interwencja będzie komplementarna z interwencją zaplanowaną w programie Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat i Środowisko 2021-2027.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
W ramach realizacji CS wsparcie będzie dystrybuowane w formie dotacji. Przedmiotowe obszary interwencji w ramach ww. celu, nie przynoszą bezpośrednich korzyści finansowych, a są realizowane ze względu na szeroko rozumiane korzyści społeczne i środowiskowe (są to zadania z zakresu usług publicznych).

2.1.3.1.2 Wskaźniki

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 8 rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności

Tabela 2: Wskaźniki produktu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
3	2(viii)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCO 57	Pojemność ekologicznego taboru do zbiorowego transportu publicznego	osoby	0	1 600
3	2(viii)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCO 58	Wspierana infrastruktura rowerowa	km	0	76
3	2(viii)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCO 74	Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	osoby	0	50 000
3	2(viii)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCO 75	Wspierane strategie zintegrowanego rozwoju terytorialnego	Szt.	0	4

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 3: Wskaźniki rezultatu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok odniesienia	Cel końcowy (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
3	2(viii)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCR 29	Szacowana emisja gazów cieplarnianych	Tony równoważnika CO2/rok	1 665	2019	900	Projekt/ Monitoring	

2.1.3.1.3 Indykatywny podział zaprogramowanych zasobów (UE) według rodzaju interwencji (nie dotyczy EFMRA)

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (viii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 4: Wymiar 1 – zakres interwencji

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
3	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(viii)	046	342 372,00
3	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(viii)	077	936 000,00
3	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(viii)	081	6 500 000,00
3	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(viii)	082	16 200 000,00
3	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(viii)	083	32 000 000,00
3	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(viii)	085	3 100 000,00
3	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(viii)	086	6 000 000,00

Tabela 5: Wymiar 2 – forma finansowania

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
3	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(viii)	01	65 078 372,00

Tabela 6: Wymiar 3 – terytorialny mechanizm realizacji i ukierunkowanie terytorialne

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
3	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(viii)	03	24 428 214,00
3	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(viii)	18	1 000 000,00
3	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(viii)	20	4 685 643,00
3	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(viii)	24	9 926 433,00
3	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(viii)	33	25 038 082,00

Tabela 7: Wymiar 6 – uzupełniające obszary tematyczne EFS+

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
3	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(viii)	Nie dotyczy	Nie dotyczy

Tabela 8: Wymiar 7 – wymiar „Równouprawnienie płci” w ramach EFS+, EFRR, Funduszu Spójności i FST

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
3	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(viii)	0	9 761 756
3	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(viii)	03	55 316 616,00

Cel Polityki 3 – Lepiej połączona Europa dzięki zwiększeniu mobilności (Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego)

2.1.4 Priorytet 4. Fundusze Europejskie na dostępność komunikacyjną Lubuskiego

☐ Ten priorytet dotyczy zatrudnienia ludzi młodych
☐ Ten priorytet dotyczy innowacyjnych działań społecznych
☐ Ten priorytet dotyczy wsparcia dla osób najbardziej potrzebujących w ramach celu szczegółowego określonego w art. 4 ust. 1 lit. m) rozporządzenia w sprawie EFS+
☐ Ten priorytet dotyczy wsparcia dla osób najbardziej potrzebujących w ramach celu szczegółowego określonego w art. 4 ust. 1 lit. l) rozporządzenia w sprawie EFS+
☐ Ten priorytet dotyczy celu szczegółowego w zakresie mobilności miejskiej określonego w art. 3 ust. 1 lit. b) ppkt (viii) rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności
☐ Ten priorytet dotyczy celu szczegółowego w zakresie łączności cyfrowej określonej w art. 3 ust. 1 lit. a) ppkt (v) rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności

2.1.4.1 Cel Szczegółowy (ii) Rozwój i udoskonalanie zrównoważonej, odpornej na zmiany klimatu, inteligentnej i intermodalnej mobilności na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, w tym poprawa dostępu do TEN-T oraz mobilności transgranicznej

2.1.4.1.1 Interwencja w ramach funduszy

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i), (iii), (iv), (v), (vi) i (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów.

Powiązane rodzaje działań – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+

Mimo znacznej poprawy jakości, oraz dostępności infrastruktury drogowej obserwuje się, iż obszary zmarginalizowane i peryferyjne nadal są niewystarczająco dostępne. Jak wskazuje UP, dotyczy to w szczególności obszarów na granicach poszczególnych województw, względnie w sąsiedztwie granicy państwowej (lądowej i morskiej). Ponadto połączenia nowo wybudowanych autostrad i dróg ekspresowych z siecią dróg drugorzędnych nie zawsze są wystarczające, aby zlikwidować izolację tych obszarów.

Zaplanowana w CS interwencja przyczyni się do wzmocnienia układu powiązań drogowych w regionie, co będzie miało szczególne znaczenie dla procesów włączających obszary peryferyjne regionu oddalone względem miast wojewódzkich oraz lokalnych ośrodków rozwoju gospodarczego. W rezultacie wsparcia CS nastąpi poprawa warunków ruchu na drogach, w tym wzrost bezpieczeństwa ruchu, zwiększając mobilność mieszkańców (ułatwiając dostęp do rynku pracy, usług społecznych, kulturalnych, czy edukacji). Usprawnienie połączeń transportowych pozytywnie wpłynie na wzrost atrakcyjności inwestycyjnej i turystycznej województwa.

Wspierane inwestycje przyczynią się również do promocji publicznego transportu zbiorowego oraz transportu rowerowego (nie tylko w kontekście turystyki, ale coraz częściej, jako środek transportu z i do pracy/szkoły, co przełoży się na zmniejszenie udziału emisji transportu indywidualnego w podziale zadań przewozowych).

Ograniczenie wpływu transportu drogowego na środowisko, będzie osiągane również dzięki inwestycjom mającym na celu wyprowadzenie ruchu pojazdów z centrów miast poprzez budowę obwodnic miejscowości, co wpłynie również na poprawę bezpieczeństwa w miastach.

Dla celów środowiskowych w obszarze transportu, istotne znaczenie ma ponadto poprawa konkurencyjności kolejowych przewozów pasażerskich. Kluczowy w tym kontekście jest nowoczesny, niezawodny, szybki i dostępny dla każdego tabor kolejowy, umożliwiający włączenie go na liniach szczególnie uczęszczanych (zwiększenie częstotliwości kursów), czy w połączeniach kierowanych do miejscowości oddalonych (cel włączający). Działania w tym obszarze mają wpływ na wybór transportu kolejowego, jako alternatywy dla transportu indywidualnego.

Na szczeblu regionalnym dokumentem strategicznym odpowiadającym za kierunek rozwoju transportu będzie Regionalny Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego z prognozą rozwoju do roku 2030, który wyznacza najważniejsze kierunki rozwoju w ujęciu wieloobszarowym

oraz wskazuje inwestycje dla osiągnięcia celów rozwojowych. Realizacja przedsięwzięć w ramach CP3, będzie uzależniona od zgodności danego projektu z dokumentem (lub załącznikiem do dokumentu).
W przypadku inwestycji realizowanych na obszarach miejskich, inwestycje te będą musiały być spójne z właściwymi Planami Zrównoważonej Mobilności Miejskiej, a jeśli nie są one wymagane – z innymi właściwymi dokumentami planowania mobilności miejskiej.
Z zastrzeżeniem obwodnic, obejść miejscowości, umożliwiających przekierowanie ruchu z centrów miast poza ich ścisły obszar i obiektów P+R. Poza wskazanymi wyjątkami inwestycje drogowe realizowane na obszarach miast nie będą obejmowały budowy nowych, ani zwiększenia pojemności lub przepustowości istniejących dróg albo parkingów i nie będą przyczyniały się do zwiększenia natężenia ruchu samochodowego w obszarach miejskich.

Wszystkie projekty obejmujące budowę lub modernizację dróg będą obejmowały dostosowanie dróg do nośności 11,5 tony/oś.
Tam gdzie jest to technicznie możliwe, realizowane projekty w zakresie infrastruktury drogowej będą obejmowały zapewnienie retencji i podczyszczania wód opadowych poprzez wykorzystanie zielonej i niebieskiej infrastruktury oraz rozwiązań opartych na przyrodzie.

Wsparciem w ramach programu objęty będzie zakup bezemisyjnego taboru kolejowego wykorzystywanego do przewozów pasażerskich o charakterze użyteczności publicznej, wykonywanych przez operatorów wyłonionych zgodnie z prawem UE (w tym tzw. czwartym pakietem kolejowym[30]). W przypadku umów zawartych po grudniu 2020 roku dofinansowanie będzie dotyczyć zakupu taboru udostępnianego operatorom wybranym w konkurencyjnej procedurze przetargowej w rozumieniu Rozporządzenia 1370/2007, z zastrzeżeniem wyjątków wskazanych w tym rozporządzeniu. Realizowane będą te projekty, w których nastąpi pełne rozliczenie korzyści wynikającej z dofinansowania inwestycji taborowej. Między innymi możliwe będzie przejęcie taboru przez organizatora po cenie rynkowej bez pomocy publicznej, bądź udostępnienie taboru innym uczestnikom rynku na niedyskryminujących warunkach.
Zakupiony tabor będzie wyposażony w system ERTMS/ECTS.

Działania planowane do realizacji
W ramach przedmiotowego celu realizowane będą projekty dotyczące:
- budowy, przebudowy i modernizacji dróg nie należących do sieci TEN-T. Wsparciem zostaną objęte następujące kategorie inwestycji drogowych:
  - budowa lub przebudowa dróg wojewódzkich, w tym przepraw mostowych w celu umożliwienia wykonywania codziennych przewozów publicznego transportu zbiorowego o charakterze użyteczności publicznej;
  - budowa i przebudowa obwodnic i obejść miejscowości w przebiegu dróg wojewódzkich;
  - punktowe inwestycje poprawiające bezpieczeństwo ruchu drogowego (drogi wojewódzkie), a także inwestycje zwiększające bezpieczeństwo niezmotoryzowanych uczestników ruchu;
- inwestycji w transport kolejowy poza TEN-T – bezemisyjny tabor kolejowy do przewozów regionalnych o charakterze użyteczności publicznej (w sieci TEN-T i poza TEN-T).
- cyfryzacji sektora transportu – dedykowane działania o charakterze regionalnym lub lokalnym.
- rozwoju infrastruktury dla transportu niezmotoryzowanego obejmujące inwestycje w drogi rowerowe.

[30] Zgodnie ze zobowiązaniem władz polskich, związanych z publicznym wsparciem na restrukturyzację Przewozów Regionalnych/POLREGIO, po grudniu 2020 r. w regionalnych przewozach kolejowych stosowanie innego trybu powierzenia przewozów niż konkurencyjny będzie możliwe w szczególnie wyjątkowych przypadkach, np. gdy operator jest (zgodnie z prawem UE) zintegrowany z zarządcą infrastruktury (brak obowiązku unbundlingu – rozdzielenia działalności polegającej na wykonywaniu przewozów i zarządzaniu infrastrukturą).

- poprawy bezpieczeństwa w całym sektorze transportu, w tym również działania edukacyjno-promocyjne oraz wdrażanie rozwiązań egzekwujących przestrzeganie dopuszczalnej prędkości oraz z zakresu infrastruktury niechronionych użytkowników drogi - dedykowane działania o charakterze regionalnym lub lokalnym, realizowane przez samorządy.

Główne grupy docelowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Mieszkanki i mieszkańcy województwa lubuskiego oraz wszyscy korzystający z dofinansowanej infrastruktury transportowej lub środków transportu, samorządy.

Działania na rzecz zapewnienia równości, włączenia społecznego i niedyskryminacji – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iv) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów i art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+:
W ramach obszaru wsparcia będą podejmowane szczególne działania na rzecz wyrównywania szans oraz przeciwdziałania dyskryminacji w dostępie do infrastruktury transportu kolejowego i drogowego. Wspierana infrastruktura będzie odpowiadała na potrzeby wszystkich potencjalnych użytkowników, w szczególności osób z niepełnosprawnościami, osób starszych, osób o ograniczonych możliwościach poruszania się, opiekunów z dziećmi czy osobami zależnymi.

Celem podejmowanych działań m.in. w zakresie transportu kolejowego i drogowego, obiektów inżynieryjnych i obiektów obsługi podróżnych będzie eliminacja barier i zwiększenie dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami zgodnie z architektonicznym standardem dostępności. Inwestycje (dążąc do zmniejszenia ruchu samochodowego w centrach gmin) będą również uwzględniać kwestie bezpieczeństwa, w szczególności na rzecz niezmotoryzowanych uczestników ruchu.

W celu uniknięcie dyskryminacji pośredniej, jaką jest nierówny dostęp do informacji, której doświadczają osoby państw trzecich (osoby mieszkające w Polsce o innym pochodzeniu), zaplanowane zostaną działania zapewniające powszechnie dostępne, przejrzyste i aktualizowane przez kompetentne instytucje informacje w językach obcych, przede wszystkim angielskim.

Wskazanie konkretnych terytoriów objętych wsparciem, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych - art. 22 ust. 3 lit.d) ppkt (v) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Interwencja CS będzie realizowana na obszarze całego województwa.
W ramach realizacji CS nie przewiduje się zastosowania instrumentów terytorialnych.

Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vi) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Ze względu na specyfikę wskazanego obszaru wsparcia, jakim jest rozwój regionalnej sieci transportowej, istnieje możliwość realizacji przedsięwzięć międzyregionalnych, międzynarodowych i transnarodowych, jeśli zostaną one zidentyfikowane w trakcie wdrażania interwencji.
Działania powinny być skierowane na opracowanie i wdrożenie strategii, planów działania, narzędzi, szkoleń, działań pilotażowych i powiązanych rozwiązań w zakresie: elastycznego regionalnego transportu pasażerskiego odpowiadającego na zapotrzebowanie; poprawy dostępności obszarów wiejskich i odległych oraz ich połączenia z głównymi korytarzami transportowymi UE; usuwania barier i wąskich gardeł w transporcie transgranicznym; strategicznego transportu regionalnego i planowania przestrzennego; multimodalnego transportu towarowego i łańcuchów logistycznych na obszarach wiejskich i peryferyjnych oraz połączenia z węzłami transportowymi.
Na poziomie europejskim realizacja przedmiotowego celu szczegółowego będzie komplementarna z Interwencją zaplanowaną w instrumencie Łącząc Europę" (Connecting Europe Facility – CEF) w latach 2021-2027.
Realizacja przedmiotowego celu szczegółowego będzie komplementarna z Programem Interreg Europa Środkowa 2021-2027.
Na poziomie krajowym interwencja będzie komplementarna z interwencją zaplanowaną w programie Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat i Środowisko 2021-2027.

Ponadto interwencja będzie powiązana z celami SUERMB, w szczególności celem: Połączenie regionu, Obszar Tematyczny: Transport.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

W ramach realizacji CS wsparcie będzie dystrybuowane w formie dotacji. Wsparcie obszaru transportu opisane w przedmiotowym CS nie przynosi bezpośrednich korzyści finansowych, a jest realizowane ze względu na szeroko rozumiane korzyści społeczne (są to zadania z zakresu usług publicznych).

2.1.4.1.2 Wskaźniki

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 8 rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności

Tabela 2: Wskaźniki produktu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
4	3(ii)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCO 44	Długość nowych lub rozbudowanych dróg– poza TEN-T	km	0	8,64
4	3(ii)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCO 46	Długość dróg przebudowanych lub zmodernizowanych – poza TEN-T	km	0	15,42
4	3(ii)	EFRR	Słabiej rozwinięty	PLRO 113	Liczba zakupionych jednostek kolejowego taboru pasażerskiego	Szt.	0	4

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 3: Wskaźniki rezultatu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok odniesienia	Cel końcowy (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
4	3(ii)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCR 55	Roczna liczba użytkowników nowo wybudowanych, przebudowanych, rozbudowanych lub zmodernizowanych dróg	pasażerokilometry/rok	81 354 897	2019	34 378 847	Projekt/ Monitoring	

2.1.4.1.3 Indykatywny podział zaprogramowanych zasobów (UE) według rodzaju interwencji (nie dotyczy EFMRA)

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (viii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 4: Wymiar 1 – zakres interwencji

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
4	EFRR	Słabiej rozwinięty	3(ii)	083	6 700 000,00
4	EFRR	Słabiej rozwinięty	3(ii)	089	11 440 000,00
4	EFRR	Słabiej rozwinięty	3(ii)	090	21 385 132,00
4	EFRR	Słabiej rozwinięty	3(ii)	093	21 286 819,00
4	EFRR	Słabiej	3(ii)	106	6 018 269,00

		rozwinięty			
4	EFRR	Słabiej rozwinięty	3(ii)	107	26 271 175,00

Tabela 5: Wymiar 2 – forma finansowania

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
4	EFRR	Słabiej rozwinięty	3(ii)	01	93 101 395,00

Tabela 6: Wymiar 3 – terytorialny mechanizm realizacji i ukierunkowanie terytorialne

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
4	EFRR	Słabiej rozwinięty	3(ii)	33	93 101 395,00

Tabela 7: Wymiar 6 – uzupełniające obszary tematyczne EFS+

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
4	EFRR	Słabiej rozwinięty	3(ii)	Nie dotyczy	Nie dotyczy

Tabela 8: Wymiar 7 – wymiar „Równouprawnienie płci” w ramach EFS+, EFRR, Funduszu Spójności i FST

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
4	EFRR	Słabiej rozwinięty	3(ii)	03	93 101 395,00

Cel Polityki 4 – Europa o silniejszym wymiarze społecznym, bardziej sprzyjająca włączeniu społecznemu i wdrażająca Europejski filar praw socjalnych (Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego)

2.1.5 Priorytet 5. Fundusze europejskie na rzecz zwiększenia dostępności regionalnej infrastruktury społecznej

❍ Ten priorytet dotyczy zatrudnienia ludzi młodych
❍ Ten priorytet dotyczy innowacyjnych działań społecznych
❍ Ten priorytet dotyczy wsparcia dla osób najbardziej potrzebujących w ramach celu szczegółowego określonego w art. 4 ust. 1 lit. m) rozporządzenia w sprawie EFS+
❍ Ten priorytet dotyczy wsparcia dla osób najbardziej potrzebujących w ramach celu szczegółowego określonego w art. 4 ust. 1 lit. l) rozporządzenia w sprawie EFS+
❍ Ten priorytet dotyczy celu szczegółowego w zakresie mobilności miejskiej określonego w art. 3 ust. 1 lit. b) ppkt (viii) rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności
❍ Ten priorytet dotyczy celu szczegółowego w zakresie łączności cyfrowej określonej w art. 3 ust. 1 lit. a) ppkt (v) rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności

2.1.5.1 Cel Szczegółowy (ii) Poprawa równego dostępu do wysokiej jakości usług sprzyjających włączeniu społecznemu w zakresie kształcenia, szkoleń i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój łatwo dostępnej infrastruktury, w tym poprzez wspieranie odporności w zakresie kształcenia i szkolenia na odległość oraz online

2.1.5.1.1 Interwencja w ramach funduszy

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i), (iii), (iv), (v), (vi) i (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów.

Powiązane rodzaje działań – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+

Problemy demograficzne w regionie, w tym procesy odpływu mieszkańców mają bezpośrednie przełożenie na sytuację w obszarze edukacji. Dostęp do wysokiej jakości kształcenia pozwala wpływać na procesy wyludniania miast i regionu, stąd kontynuacja wsparcia dla tego obszaru jest niezmiernie istotna. Konieczne jest zbudowanie atrakcyjnego systemu edukacji w regionie. System ten powinien gwarantować dobre wykształcenie, w tym zawodowe, które pozwoli na zwiększenie szans na rynku pracy i znalezienie atrakcyjnego zatrudnienia w regionie.
Interwencja powinna dążyć do tworzenia szans edukacyjnych dla młodych ludzi i budowania zrównoważonej oferty edukacyjnej między obszarami miejskimi i wiejskimi.

Edukacja przedszkolna

Interwencja przedmiotowego Celu zostanie uzupełniona o działania dotyczące rozwoju infrastruktury edukacji przedszkolnej. Działania w tym obszarze powinny odpowiadać na realne zapotrzebowanie na nowe miejsca w placówkach przedszkolnych, w tym uwzględniać migracje dzieci z obszarów wiejskich w kierunku miast i zapotrzebowanie na miejsca w przedszkolach wykraczające poza granice administracyjne.

Edukacja ogólna

Zgodnie z UP inwestycje infrastrukturalne w edukacji ogólnej (szkolnictwo podstawowe i średnie) są możliwe w mniejszym stopniu, jeżeli na etapie wdrażania na podstawie analiz potrzeb regionalnych lub lokalnych zostanie wykazane, że potrzeby w zakresie edukacji włączającej, edukacji przedszkolnej oraz kształceniu zawodowym zostały wyczerpane.
Inwestycje zostaną ukierunkowane na poprawę kompetencji STEM potrzebnych na rynku pracy, czyli doposażenie/infrastruktura pracowni do nauczania praktycznego Wsparcie takie będzie możliwe o ile potrzeba wynika ze zdiagnozowanych potrzeb regionalnych lub lokalnych, określonych w dokumencie Analiza obszaru infrastruktury edukacyjnej oraz w oparciu o diagnozę Beneficjanta uwzględnioną na

poziomie projektu (w tym uwzględniającą wyzwania demograficzne) i wpisuje się w priorytety związane z równym dostępem do kształcenia i szkolenia, podniesieniem jakości edukacji oraz jej większym powiązaniem z rynkiem pracy. Wspierane będą również inwestycje związane z dostosowaniem infrastruktury do potrzeb uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.
W ramach realizowanego typu projektów nie jest możliwe wsparcie w zakresie podstawowej bazy dydaktycznej, niezwiązanej z nauczaniem praktycznym (związanym ze STEM), w celu wsparcia umiejętności praktycznych uczniów lub zawodowym.

Kształcenie zawodowe
Wsparcie zostanie skierowane szczególnie na modernizację niskiej jakości bazy techniczno-dydaktycznej szkolnictwa branżowego, w celu stworzenia infrastruktury edukacyjnej zawodowej, która będzie swoimi warunkami zbliżona do rzeczywistego środowiska pracy zawodowej pod kątem wyposażenia, doposażenia warsztatów, pracowni itp. Dostosowanie infrastruktury będzie również odpowiadało na oczekiwania rynku pracy względem kierunków i jakości kształcenia zawodowego, w tym zwłaszcza w zakresie zawodów przyszłości, zielonej gospodarki, czy Przemysłu 4.0.
Poprawa warunków kształcenia poprzez modernizację infrastruktury, w tym wyposażenia i zapewnienia warunków nauki zbliżonych do warunków rzeczywistych, ze szczególnym uwzględnieniem zapotrzebowania rynku na kierunki kształcenia, wspólnie z działaniami podejmowanymi ze środków EFS+ w ramach CS (f) na rzecz podnoszenia kwalifikacji nauczycieli pozwoli wzmocnić trend wśród uczniów do wyboru szkoły branżowej, jako dającej faktyczne umiejętności i kompetencje pożądane na rynku pracy.

Edukacja dorosłych
Wsparcie w obszarze zwiększania aktywności zawodowej osób dorosłych (w wieku 25-64 lata) poprzez promocję kształcenia ustawicznego, wsparcie procesów dostosowywania oferty szkoleniowej do potrzeb zgłaszanych w tym zakresie przez rynek pracy (elastyczne reagowanie na zmiany) musi być kontynuowane w kolejnej perspektywie, ma bowiem ono ogromne znaczenie, szczególnie w kontekście obciążenia demograficznego. Rozwój usług w tym obszarze wymaga wsparcia interwencji w infrastrukturę i wyposażenie. Inwestycje te muszą być związane ze szkoleniami zawodowymi w zawodach deficytowych na rynku pracy.

Edukacja włączająca
Istotnym wyzwaniem jest poprawa warunków kształcenia uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych na wszystkich poziomach kształcenia. Działania będą miały na celu stworzenie jak najlepszych warunków infrastrukturalnych i sprzętowych do edukacji dla ww. Grupy w szkołach ogólnodostępnych, tak aby wyrównywać ich szanse w edukacji i włączać w proces edukacji na równych warunkach. Interwencja będzie uwzględniała obszary deficytowe, a także oparta będzie o zasadę dostępności dla osób z niepełnosprawnościami (np. wykorzystanie modelu *Przestrzeń dostępnej szkoły*).

Uzupełnieniem powyższego zakresu interwencji będzie wsparcie przyszkolnej infrastruktury sportowej, w tym przystosowanie do potrzeb osób z niepełnosprawnościami o ile wynika to z analizy potrzeb, jest powiązane z celami EFS+ i wspiera rozwój działań integracyjnych, włączających, w ramach walki z wykluczeniem społecznym (z zastrzeżeniem, że wsparcie infrastruktury sportowej może być jedynie małym elementem projektu oraz zapewniać pełną dostępność do wspartej infrastruktury).
Inwestycje w infrastrukturę sportową mają na celu także popularyzowanie właściwych postaw w zakresie wpływu ruchu na zdrowie, tak istotne w kontekście chorób cywilizacyjnych (cukrzyca, otyłość, wady postawy), czy nauki organizacji czasu wolnego w oparciu o aktywność sportową. Infrastruktura sportowa, to również przestrzeń do działań społecznych, w tym o charakterze integracyjnym i włączającym w ramach walki z wykluczeniem społecznym (poprzez kształtowanie i budowanie relacji i kompetencji społecznych – tak istotnych z punktu widzenia potrzeb uczniów z

doświadczeniem migracyjnym oraz ze środowisk defaworyzowanych jak i przeciwdziałania skutkom pandemii COVID-19 dla psychicznego i fizycznego zdrowia uczniów).

Wsparcie w ramach CS będzie wynikało z analizy potrzeb w obszarze edukacji oraz będzie odpowiadało na główne rekomendacje z *Analizy obszaru infrastruktury edukacyjnej*. Dokument ten będzie zawierał inwentaryzacje posiadanych w województwie zasobów infrastrukturalnych oraz określał możliwe kierunki wsparcia planowanego do finansowania z programu. Planuje się okresową aktualizację dokumentu.

Wsparcie ma zapewnić warunki kształcenia niedyskryminujące żadnej grupy defaworyzowanej. Szkoły specjalne i inne placówki prowadzące do segregacji lub utrzymania segregacji jakiejkolwiek grupy defaworyzowanej i/lub zagrożonej wykluczeniem społecznym nie będą wspierane w zakresie infrastruktury i wyposażenia.

Ważnym aspektem wsparcia edukacji i poprawy jej dostępności jest możliwość realizacji nauki zdalnej. Wsparcie w zakresie ICT jest możliwe tylko jako drobny element projektu, jeżeli wynika z analizy potrzeb, z zastrzeżeniem, że inwestycje nie mogą dotyczyć zakresu wsparcia, który będzie objęty KPO.

Wsparcie tego obszaru realizowane ze środków EFRR powinno odbywać się w ścisłej korelacji ze wsparciem EFS+, tak aby możliwie najsilniej wzmocnić efekt interwencji.
Wszystkie działania realizowane w tym CS będą bezpośrednio powiązane i będą mieć uzupełniający charakter w stosunku do interwencji prowadzonej w ww. zakresie w celach EFS+.

Główne działania planowane do realizacji

- Wsparcie infrastruktury szkół lub placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie ogólne w zakresie dostosowania infrastruktury i wyposażenia do potrzeb osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi
- Wsparcie infrastruktury na potrzeby świadczenia usług wychowania przedszkolnego (przedszkoli lub innych form edukacji przedszkolnej), w tym budowa (tylko w uzasadnionych przypadkach), remont, przebudowa infrastruktury dydaktycznej, wyposażenia w sprzęt specjalistyczny i pomoce dydaktyczne.
- Inwestycje w infrastrukturę edukacyjną i szkoleniową szkół zawodowych (branżowych i techników) oraz centrów i placówek prowadzących kształcenie zawodowe i ustawiczne, np.: budowa (tylko w uzasadnionych przypadkach) i wyposażenie w bazę dydaktyczną nowych obiektów, a także przebudowa, remont i wyposażenie w bazę dydaktyczną już istniejących obiektów, ukierunkowane na tworzenie i rozwój warsztatów/pracowni kształcenia praktycznego w branżach zgodnych z potrzebami rynku pracy, w tym z RIS.

Działania infrastrukturalne powinny uwzględniać dostępność dla osób ze szczególnymi potrzebami.

Główne grupy docelowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Uczestnicy procesu edukacji, w tym dzieci przedszkolne, uczniowie szkół i placówek podstawowych i ponadpodstawowych, w tym osoby z obszarów wiejskich i ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, dorośli biorący udział w edukacji, nauczyciele, instruktorzy praktycznej nauki zawodu, pracodawcy, placówki, organy prowadzące szkoły.

Działania na rzecz zapewnienia równości, włączenia społecznego i niedyskryminacji – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iv) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów i art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+:
Podejmowane w ramach CS działania dotyczące infrastruktury będą obejmowały m.in. zapewnienie równego dostępu do wysokiej jakości usług sprzyjających włączeniu społecznemu w zakresie

kształcenia, w tym zwiększenie dostępności placówek edukacyjnych dla uczniów ze szczególnymi potrzebami na wszystkich poziomach edukacji.
Zasada równosci i niedyskryminacji będzie realizowana poprzez zastosowanie uniwersalnego projektowania oraz mechanizmu racjonalnych usprawnień. W wyniku realizowanych projektów nastąpi poprawa dostępu do usług edukacyjnych w wymiarze terytorialnym, głównie na obszarach wiejskich. Szczególne działania będą również nakierowane na poprawę dostępu do edukacji, podnoszenia kwalifikacji i rozwoju osób z grup dyskryminowanych, w tym zapewnienie dostępu do zajęć z zakresu rozwoju osobistego, poprawy kondycji fizycznej oraz mozliwości pracy z psychologiem. Edukacja włączająca zostanie zapewniona m.in. dzięki wykorzystaniu edukacyjnego standardu dostępności, czy Modelu Dostępnej Szkoły. Umożliwi uczestnictwo w życiu szkoły każdego ucznia, bez względu na ograniczenia wynikające z niepełnosprawności czy specjalnych potrzeb. Zwiększenie dostępności do edukacji przedszkolnej wyrówna z kolei szanse w dostępie do zatrudnienia opiekunów dzieci, w szczególności kobiet z obszarów wiejskich, sprzyjając ich aktywizacji zawodowej.

Wskazanie konkretnych terytoriów objętych wsparciem, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych - art. 22 ust. 3 lit.d) ppkt (v) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Interwencja CS będzie realizowana na obszarze całego województwa.

Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vi) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
W związku z przygranicznym położeniem regionu istnieje przestrzeń do realizacji projektów o charakterze transgranicznym, jeśli zostaną one zidentyfikowane w trakcie wdrażania interwencji. Realizacja przedmiotowego celu szczegółowego będzie komplementarna w szczególności z Programem Współpracy Interreg Polska-Saksonia 2021-2027 w Priorytecie 2.: Pogranicze otwarte na edukację, kulturę i turystykę oraz Programem Współpracy Interreg Brandenburgia-Polska 2021-2027 w Priorytecie 3: Atrakcyjne pogranicze – edukacja, kultura i turystyka.
Ponadto interwencja będzie powiązana z celami SUERMB, w szczególności celem: Wzrost dobrobytu, Obszar Tematyczny: Edukacja.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
W ramach realizacji CS wsparcie będzie dystrybuowane w formie dotacji. Przedmiotowe obszary interwencji w ramach ww. celu, nie przynoszą bezpośrednich korzyści finansowych, a są realizowane ze względu na szeroko rozumiane korzyści społeczne (są to zadania z zakresu usług publicznych).

2.1.5.1.2 Wskaźniki
Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 8 rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności

Tabela 2: Wskaźniki produktu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
5	4(ii)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCO 66	Pojemność grup w nowych lub zmodernizowanych placówkach opieki nad dziećmi	osoby	0	450
5	4(ii)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCO 67	Pojemność klas w nowych lub zmodernizowanych placówkach oświatowych	osoby	0	1 000
5	4(ii)	EFRR	Słabiej rozwinięty	PLRO 125	Liczba wspartych szkół	Szt.	0	5
5	4(ii)	EFRR	Słabiej rozwinięty	PLRO 132	Liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami (EFRR/FST/FS)	Szt.	0	5

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 3: Wskaźniki rezultatu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok odniesienia	Cel końcowy (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
5	4(ii)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCR 70	Roczna liczba użytkowników nowych lub zmodernizowanych placówek opieki nad dziećmi	użytkownicy/rok	358	2019	360	Projekt/ Monitoring	
5	4(ii)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCR 71	Roczna liczba użytkowników nowych lub zmodernizowanych placówek oświatowych	użytkownicy/rok	3 457	2019	800	Projekt/ Monitoring	

2.1.5.1.3 Indykatywny podział zaprogramowanych zasobów (UE) według rodzaju interwencji (nie dotyczy EFMRA)

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (viii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 4: Wymiar 1 – zakres interwencji

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
5	EFRR	Słabiej rozwinięty	4(ii)	121	3 387 064,00
5	EFRR	Słabiej rozwinięty	4(ii)	122	42 506,00
5	EFRR	Słabiej rozwinięty	4(ii)	124	5 975 341,00
5	EFRR	Słabiej rozwinięty	4(ii)	172	200 000,00

Tabela 5: Wymiar 2 – forma finansowania

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
5	EFRR	Słabiej rozwinięty	4(ii)	01	9 604 911,00

Tabela 6: Wymiar 3 – terytorialny mechanizm realizacji i ukierunkowanie terytorialne

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
5	EFRR	Słabiej rozwinięty	4(ii)	33	9 604 911,00

Tabela 7: Wymiar 6 – uzupełniające obszary tematyczne EFS+

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
5	EFRR	Słabiej rozwinięty	4(ii)	Nie dotyczy	Nie dotyczy

Tabela 8: Wymiar 7 – wymiar „Równouprawnienie płci” w ramach EFS+, EFRR, Funduszu Spójności i FST

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
5	EFRR	Słabiej rozwinięty	4(ii)	02	3 092 271,00
5	EFRR	Słabiej rozwinięty	4(ii)	03	6 512 640,00

2.1.5.2 Cel Szczegółowy (iii) Wspieranie włączenia społeczno-gospodarczego społeczności marginalizowanych, gospodarstw domowych o niskich dochodach oraz grup w niekorzystnej sytuacji, w tym osób o szczególnych potrzebach, dzięki zintegrowanym działaniom obejmującym usługi mieszkaniowe i usługi społeczne [Cel Szczegółowy (iv) Wspieranie integracji społeczno-gospodarczej obywateli państw trzecich, w tym migrantów, dzięki zintegrowanym działaniom obejmującym usługi mieszkaniowe i usługi społeczne – CS (iv) będzie realizowany, jako komponent CS (iii)].

2.1.5.2.1 Interwencja w ramach funduszy

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. D) ppkt (i), (iii), (iv), (v), (vi) i (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów.

Powiązane rodzaje działań – art. 22 ust. 3 lit. D) ppkt (i) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+

W CS realizowane będą działania dotyczące wspierania rozwoju infrastruktury społecznej powiązanej z procesem integracji społecznej, aktywizacji społeczno-zawodowej i deinstytucjonalizacji usług. Ponadto w celu stopniowego przechodzenia od opieki instytucjonalnej do świadczonej w społeczności lokalnej planowane są inwestycje w rozwój zasobów mieszkaniowych – o ile nie prowadzi to do segregacji mieszkańców (wsparte lokale nie powinny być zapewniane na obszarach odizolowanych od społeczności lokalnej i słabo skomunikowanej), w tym mieszkania wspomagane, treningowe, lub inne połączone z usługami (z poszanowaniem wszystkich zasad dotyczących podmiotowości i niezależnego życia) lub w podmioty świadczące usługi wsparcia w środowisku.

Przez ostatnie lata udało się rozpocząć stopniowy rozwój sieci domów dziennego pobytu. Tworzone i funkcjonujące placówki korzystały dotychczas ze środków krajowych (np. Program *Senior+*) jak i pochodzących ze środków unijnych w ramach EFS w RPO-L2020. W województwie wg stanu na grudzień 2021 r. funkcjonowało 16 DDP w ramach Programu Senior+[31]. Ponadto ze środków RPO-L2020 utworzono kolejnych 11 domów (wsparcie dla ponad 2 tys. osób). Jednocześnie lubuskie organizacje pozarządowe prowadzą kluby seniora i inne ośrodki wsparcia dla tej grupy wiekowej. Jednakże potrzeby w tym zakresie są w dalszym ciągu znaczne, ze względu na problem starzejącego się społeczeństwa, potrzebę dostosowania infrastruktury do potrzeb osób obejmowanych wsparciem oraz tworzenie jej w mniejszych miejscowościach, a także planowane działania związane z przechodzeniem od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej w społeczności lokalnej. W związku z tym możliwe będą inwestycje w budowę, remont, przebudowę, rozbudowę, nadbudowę, adaptację, wyposażenie infrastruktury związanej z tworzeniem dziennych form pobytu.

W CS wzmacniany będzie również system pieczy w zakresie inwestycyjnym, w tym na rzecz infrastruktury służącej wsparciu rodzin oraz dzieci i młodzieży w społeczności lokalnej (w tym placówek wsparcia dziennego), infrastruktury potrzebnej do rozwoju rodzinnych form pieczy zastępczej (w tym rodzin zastępczych, rodzinnych domów dziecka, placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego).

[31] Informacje na podstawie danych ze strony www.bip.lubuskie.uw.gov.pl.

Kolejnym wyzwaniem w ramach obszaru infrastruktury społecznej są działania nakierowane na kompleksowe wsparcie rodziny (biologicznej, adopcyjnej i zastępczej) w zakresie prawidłowego kształtowaniem więzi rodzinnych, celem ochrony zarówno rodziny, jako podstawowej komórki społecznej, jak i dzieci. W dokumentach strategicznych wsparcie rodziny jest wskazane jako wymagające szczególnej interwencji, zwłaszcza w zakresie dostępu do specjalistycznej ścieżki wsparcia. Kierunek ten potwierdzają cele wyznaczone w *Wojewódzkim programie wsparcia rodziny i pieczy zastępczej* i *Regionalnym Planie Deinstytucjonalizacji Usług Społecznych.* Wszystkie dokumenty potwierdzają konieczność interwencji w zakresie interdyscyplinarnego działania przy szczególnym uwzględnieniu potrzeb każdej z grup. W związku z tym realizowane będą działania z obszaru infrastruktury służącej wsparciu rodzin oraz dzieci i młodzieży w społeczności lokalne.

Zgodnie z dokumentem *Zdrowa Przyszłość […]* deinstytucjonalizacja opieki długoterminowej, opieki paliatywnej i hospicyjnej jest rekomendowanym kierunkiem zmian postulowanym przez WHO, UE i OECD. Rozwój form zdeinstytucjonalizowanych udzielanych w znacznym stopniu osobom w starszym wieku, ma za zadanie poprawę zdrowia i jakości życia u osób starszych i ich opiekunów oraz wsparcie w utrzymaniu niezależności tych osób umożliwiającej im jak najdłuższe funkcjonowanie w środowisku lokalnym, opóźniając tym samym konieczność skorzystania z opieki instytucjonalnej w placówce całodobowej, co jest istotne w perspektywie pogłębiających się zmian demograficznych związanych ze starzeniem się społeczeństwa i ograniczonymi zasobami (w szczególności kadrowymi) systemu. Biorąc pod uwagę zasadę DI realizowane będą usługi świadczone w formach domowych lub dziennych np. hospicja domowe, dzienne ośrodki opieki paliatywnej.

Działania z zakresu rozwoju infrastruktury (EFRR) powinny być powiązane z realizacją przedsięwzięć dotyczących aktywizacji społeczno-zawodowej oraz usługami społecznymi, w tym wsparciem psychologicznym, doradczym, terapeutycznym.

Szczegółowy zakres interwencji w obszarze usług społecznych będzie wynikał z uzgodnień z podmiotem odpowiedzialnym za koordynację obszaru włączenia społecznego, następnie zaś z regionalnego planu rozwoju usług społecznych.

Na potrzeby określenia typów wsparcia w CS została przeprowadzona wstępna analiza zasobów infrastrukturalnych. Zawiera ona również wskazanie, jaka potencjalnie interwencja powinna być podejmowana w przypadku wsparcia konkretnych grup osób, aby umożliwić przejście do usług świadczonych na poziomie społeczności lokalnych.

Wszystkie działania realizowane w CS będą bezpośrednio powiązane i będą mieć uzupełniający charakter w stosunku do interwencji prowadzonej w ww. zakresie w celach współfinansowanych ze środków EFS+ (CP 4, CS h, k, l), szczególnie w odniesieniu do zdefiniowanych tam typów projektów ukierunkowanych na poszczególne kategorie odbiorców.

Rozwój usług społecznych na rzecz osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym, wspierany ze środków EFRR, będzie zgodny z założeniami Konwencji ONZ o Prawach Osób Niepełnosprawnych, w tym Komentarzem ogólnym Nr 5 (2017) oraz Uwagami końcowymi dla Polski Komitetu ONZ ds. Praw Osób Niepełnosprawnych, Strategią Rozwoju Usług Społecznych […] oraz z kierunkami wskazanymi w Krajowym Programie Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu (aktualizacja 2021-2027) oraz Strategii na Rzecz Osób z Niepełnosprawnościami 2021-2030.

Decyzje o udzieleniu wsparcia powinny być poprzedzone analizą dostępnych form świadczenia usług (tj. instytucjonalne, środowiskowe i w rodzinie) oraz uwzględniać indywidualne potrzeby jednostek, które będą odbiorcami usług (w tym preferowane przez nich opcje opieki, z uwzględnieniem opcji zgodnych z Konwencją ONZ o Prawach Osób Niepełnosprawnych). Jeśli opcje preferowane przez odbiorców usług nie są dostępne, priorytetem powinno być ich zapewnienie.

Wsparcie dla ZAZ oraz WTZ będzie mieć charakter warunkowy tj. będzie możliwe tylko o ile placówka otrzyma wsparcie z EFS+ zgodnie z warunkami wskazanymi w odpowiedniej części programu w ramach CS 4h oraz gdy będzie wynikało z regionalnej strategii deinstytucjonalizacji.

Główne działania planowane do realizacji

- Rozwój infrastruktury społecznej powiązanej z procesem integracji społecznej, aktywizacji społeczno-zawodowej i deinstytucjonalizacji usług m.in.: infrastruktury placówek reintegracyjnych (ZAZ), służącej wsparciu dziennemu, środowiskowemu i w formie opieki wytchnieniowej świadczonej w formie zdeinstytucjonalizowanej, rodzinnych domów pobytu lub mieszkań (w tym adaptowalnych, wspomaganych lub innych związanych z usługami*)*, infrastruktury służącej wsparciu rodzin oraz dzieci i młodzieży w społeczności lokalnej (w tym placówek wsparcia dziennego), infrastruktury potrzebnej do rozwoju rodzinnych form pieczy zastępczej (w tym rodzin zastępczych, rodzinnych domów dziecka, placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego) zostanie połączony z działaniami finansowanymi z EFS+ w CS (h), (k) oraz (l) m.in. w takich obszarach jak piecza zastępcza, wsparcie rodziny, usługi opiekuńcze i asystenckie, wsparcie osób w kryzysie bezdomności czy aktywizacja społeczno – zawodowa.
- Rozwój infrastruktury służącej opiece paliatywnej i hospicyjnej w formach zdeinstytucjonalizowanych, świadczącej usługi w społeczności lokalnej, a więc z poszanowaniem zasad indywidualizacji wsparcia, zapewnienia osobom kontroli nad swoim życiem i decyzjami, które ich dotyczą, pierwszeństwa indywidualnych potrzeb mieszkańców przed wymaganiami organizacyjnymi) zostanie połączony z działaniami finansowanymi z EFS+ w CS (k) oraz (g) m.in. w takich obszarach jak usługi zdrowotne w społeczności lokalnej, deinstytucjonalizacji opieki medycznej czy kształcenie kadr, w tym w zawodach medycznych i niemedycznych.
- Rozwój infrastruktury mieszkaniowej (w tym mieszkania wspomagane, z poszanowaniem wszystkich zasad dotyczących podmiotowości i niezależnego życia) lub w podmioty świadczące usługi wsparcia w środowisku. Typ zostanie połączony z działaniami finansowanymi z EFS+ w CS (k) m.in. w takich obszarach jak opieka długoterminowa (społeczna i zdrowotna) czy usługi opiekuńcze.
- Rozwój infrastruktury na potrzeby mieszkań adaptowalnych oraz mieszkań o charakterze treningowym lub wspomaganym lub innych mieszkań z usługami, skierowane w szczególności dla osób opuszczających pieczę zastępczą, zakłady poprawcze albo młodzieżowe ośrodki wychowawcze, osób z niepełnosprawnościami, osób wychodzących z kryzysu bezdomności, migrantów. Typ ten zostanie połączony z działaniami finansowanymi z EFS+ w CS (i), (k) oraz (l).

Główne grupy docelowe – art. 22 ust. 3 lit. D) ppkt (iii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Osoby dotknięte/zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym oraz ich rodziny, w szczególności osoby wymagające wsparcia w codziennym funkcjonowaniu/niesamodzielne i ich opiekunowie, obywatele państw trzecich, samorządy, podmioty ekonomii społecznej, organizacje pozarządowe.

Działania na rzecz zapewnienia równości, włączenia społecznego i niedyskryminacji – art. 22 ust. 3 lit. D) ppkt (iv) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów i art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+:
Produkty powstałe w ramach projektów będą zgodne z zasadami uniwersalnego projektowania, a realizowane działania z zasadami DI. Jednocześnie w wyniku realizacji projektów nastąpi poprawa dostępu do infrastruktury powiązanej z procesami integracji i aktywizacji oraz deinstytucjonalizacji usług społecznych.
Dzięki dofinansowanej w ramach projektów infrastrukturze możliwe będzie realizowanie usług na rzecz grup ze specjalnymi potrzebami. Szczególne działania będą nakierowane na poprawę dostępu do zapewnienia potrzeb bytowych osób w kryzysie bezdomności, OzN, migrantów, osób opuszczających pieczę zastępczą celem umożliwienia wejścia/powrotu do samodzielnego życia (w tym osób narażonych na dyskryminację ze względu na orientację seksualną, płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, niepełnosprawność lub wiek).

Likwidacja barier dostępności umożliwi tym samym osobom narażonym na dyskryminację ze względu na niepełnosprawność oraz wiek, korzystanie z oferowanych w tych obiektach usług oraz dostęp do mieszkalnictwa treningowego i wspomaganego.
Ponadto, wraz ze wsparciem placówek dziennego pobytu oraz zdeinstytucjonalizowanych form opieki wytchnieniowej, nastąpi pośrednio wsparcie opiekunów faktycznych, którzy sprawują opiekę nad osobami potrzebującymi wsparcia w codziennym funkcjonowaniu , czyli wg statystyk kobiet, które z racji pełnienia tej opieki narażone są na dyskryminację w życiu zawodowym i społecznym.

Wskazanie konkretnych terytoriów objętych wsparciem, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych – art. 22 ust. 3 lit.d) ppkt (v) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Interwencja CS będzie realizowana na obszarze całego województwa.
W ramach realizacji CS nie planuje się wykorzystania narzędzi terytorialnych.

Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe – art. 22 ust. 3 lit. D) ppkt (vi) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
W związku z przygranicznym położeniem regionu istnieje przestrzeń do realizacji projektów o charakterze transgranicznym, jeśli zostaną one zidentyfikowane w trakcie wdrażania interwencji. Projekty o takim charakterze mogą dotyczyć wymiany doświadczeń i budowania potencjału w celu rozwiazywania różnych problemów oraz wdrażania dobrych praktyk w obszarze interwencji przedmiotowego CS. Inicjatywy w tym zakresie mogą być również realizowane w programie Interreg Europa 2021-2027.
Ponadto elementy projektów kierowanych do realizacji w CS mogą zostać częściowo wypracowane w ramach interwencji programu Interreg Region Morza Bałtyckiego 2021-2027 – głównie w zakresie opracowania wspólnych standardów usług publicznych (społecznych) czy zintegrowanych usług publicznych (społecznych) dostosowanych do potrzeb regionów i konkretnych terytoriów.
Zapewniona zostanie komplementarność pomiędzy różnymi instrumentami finansowymi, w tym programami.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych – art. 22 ust. 3 lit. D) ppkt (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
W ramach realizacji CS wsparcie będzie dystrybuowane w formie dotacji. Przedmiotowe obszary interwencji w ramach ww. celu, nie przynoszą bezpośrednich korzyści finansowych, a są realizowane ze względu na szeroko rozumiane korzyści społeczne (są to zadania z zakresu usług publicznych).

2.1.5.2.2 Wskaźniki
Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. D) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 8 rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności

Tabela 2: Wskaźniki produktu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
5	4(iii)	EFRR	Słabiej rozwinięty	PLRO205	Liczba wspartych obiektów, w których realizowane są usługi społeczne	szt.	0	1

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. D) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 3: Wskaźniki rezultatu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok odniesienia	Cel końcowy (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
5	4(iii)	EFRR	Słabiej rozwinięty	PLRR105	Roczna liczba użytkowników obiektów świadczących usługi społeczne	Użytkownicy/rok	0	2019	200	Projekt/ Monitoring	

2.1.5.2.3 Indykatywny podział zaprogramowanych zasobów (UE) według rodzaju interwencji (nie dotyczy EFMRA)

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. D) ppkt (viii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 4: Wymiar 1 – zakres interwencji

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
5	EFRR	Słabiej rozwinięty	4(iii)	126	242 685,00
5	EFRR	Słabiej rozwinięty	4(iii)	127	2 553 307,00

Tabela 5: Wymiar 2 – forma finansowania

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
5	EFRR	Słabiej rozwinięty	4(iii)	01	2 795 992,00

Tabela 6: Wymiar 3 – terytorialny mechanizm realizacji i ukierunkowanie terytorialne

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
5	EFRR	Słabiej rozwinięty	4(iii)	33	2 795 992,00

Tabela 7: Wymiar 6 – uzupełniające obszary tematyczne EFS+

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
5	EFRR	Słabiej rozwinięty	4(iii)	Nie dotyczy	Nie dotyczy

Tabela 8: Wymiar 7 – wymiar „Równouprawnienie płci” w ramach EFS+, EFRR, Funduszu Spójności i FST

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
5	EFRR	Słabiej rozwinięty	4(iii)	03	2 795 992,00

2.1.5.3 Cel Szczegółowy (v) Zapewnianie równego dostępu do opieki zdrowotnej i wspieranie odporności systemów opieki zdrowotnej, w tym podstawowej opieki zdrowotnej, oraz wspieranie przechodzenia od opieki instytucjonalnej do opieki rodzinnej i środowiskowej

2.1.5.3.1 Interwencja w ramach funduszy

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i), (iii), (iv), (v), (vi) i (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów.

Powiązane rodzaje działań – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+

Wsparcie skierowane będzie na inwestycje przyczyniające się do wzmocnienia jakości życia poprzez poprawę zdrowia mieszkańców i zmniejszające nierówności w dostępie do opieki zdrowotnej. Przedsięwzięcia te mają kluczowe znaczenie w wielu wymiarach życia i gospodarki od wzrostu komfortu życia, poprzez aktywność zawodową, społeczną, po przeciwdziałanie zjawiskom demograficznym.

Realizacja Celu zwiększy dostęp do odpowiedniej infrastruktury ochrony zdrowia, co pozwoli na wyrównywanie różnic w dostępie do opieki zdrowotnej zarówno w układzie terytorialnym, jak też jeśli chodzi o czas oczekiwania na realizację świadczenia zdrowotnego.

Utrzymanie efektywnego systemu opieki zdrowotnej na obszarze województwa wymaga stałego doposażania jednostek ochrony zdrowia w nowoczesny sprzęt i aparaturę medyczną nowej generacji oraz utrzymanie i rozwój kadry medycznej.

W ramach CS przewiduje się zatem kontynuowanie wsparcia jednostek ochrony zdrowia ukierunkowanego na wzmocnienie reformy związanej z odwracaniem piramidy świadczeń, – wsparcie infrastruktury szpitalnej, w zakresie opieki jednego dnia oraz ambulatoryjnej, przy równoczesnym wzmacnianiu roli POZ i AOS w systemie opieki zdrowotnej. Przewiduje się również wsparcie Dziennych Domów Opieki Medycznej oraz dopuszcza się wsparcie Centrów Zdrowia Psychicznego (w uzgodnieniu z MZ).

Do najważniejszych obszarów wymagających interwencji należą między innymi konieczność zabezpieczenia potrzeb zdrowotnych wynikających ze zmian demograficznych (spadek urodzeń, rosnąca grupa osób w wieku poprodukcyjnym), a także głównych problemów zdrowotnych mieszkańców, w tym choroba niedokrwienna serca i udar oraz nowotwory (zwłaszcza nowotwór złośliwy tchawicy, oskrzeli i płuc (choroby cywilizacyjne, opieka psychiatryczna).

Z uwagi na diagnozowany wzrost zachorowań i umieralności na nowotwory złośliwe, wzrasta także potrzeba wparcia opieki onkologicznej na poziomie AOS oraz oddziałów szpitalnych w ramach opieki jednego dnia. W KPO w obszarze zdrowia wdrażane będą reformy przede wszystkim w zakresie lecznictwa szpitalnego. EFS+ oraz EFRR będą uzupełniać i wzmacniać te reformy poprzez inwestycje w POZ i AOS. Projekty finansowane w ramach programu regionalnego ze środków EFRR lub EFS+ nie mogą powielać zakresu, na który dany podmiot otrzymał wsparcie w ramach KPO.

Ponadto diagnozuje się konieczność wzmocnienia opieki geriatrycznej i pediatrycznej w regionie, jako odpowiedź na wyzwania demograficzne, poprzez inwestycje w zdeinstytucjonalizowane formy opieki. Istotnym obszarem w regionie jest również opieka psychiatryczna i konieczność jej dostosowywania do bieżących potrzeb i wymogów społecznych. Istotnym elementem wsparcia jest właściwe zabezpieczenie sprzętowe i infrastrukturalne w zakresie przeciwdziałania, zapobiegania i walki z chorobami zakaźnymi.

Celem interwencji programu, w nawiązaniu do działań na poziomie krajowym, będzie wkład w optymalizację piramidy świadczeń poprzez m.in. wzmocnienie infrastrukturalne podstawowej i ambulatoryjnej (w tym przyszpitalnej) opieki zdrowotnej, deinstytucjonalizację opieki medycznej (w tym wsparcie inwestycji dostosowujących oddziały szpitalne do świadczenia opieki jednego dnia), upowszechnienie profilaktyki zdrowotnej, w szczególności na rzecz wydłużenia aktywności zawodowej pracowników, czy kształcenie kadr medycznych i niemedycznych (podejmowanych w

ramach interwencji EFS+). Istotnym narzędziem wsparcia powyższych interwencji będzie także wzmocnienie potencjału systemu ochrony zdrowia do rozwoju obszaru e-zdrowia i telemedycyny (z uwzględnieniem demarkacji z interwencją poziomu krajowego oraz CS 1.2).

Interwencja podejmowana w CS będzie powiązana z celami EFS+.

Realizacja wsparcia w przedmiotowym CS będzie wynikała z określonych w regionie potrzeb zidentyfikowanych na poziomie regionalnej strategii ochrony zdrowia, wojewódzkiego planu transformacji oraz będzie wynikała z map potrzeb zdrowotnych.

Ponadto interwencja będzie zgodna z krajowym dokumentem określającym ramy strategiczne w obszarze zdrowia "Zdrowa Przyszłość. Ramy strategiczne rozwoju systemu ochrony zdrowia na lata 2021-2027, z perspektywą do 2030". Warunkiem koniecznym dla podejmowania interwencji w sektorze zdrowia jest ich zgodność z uzgodnionym przez Komitet Sterujący Planem działań. Interwencja CS nie będzie powielała podmiotowego lub przedmiotowego wsparcia innych programów wdrażanych na poziomie krajowym.

Główne działania planowane do realizacji

- Wsparcie infrastruktury i wyposażenia placówek opieki zdrowotnej w celu poprawy dostępności, jakości i wydajności usług świadczonych na wszystkich szczeblach opieki zdrowotnej (inwestycje w nowoczesną infrastrukturę i sprzęt szpitali, w tym wsparcie na rzecz diagnostyki będą możliwe, o ile będą nakierowane na rozwój opieki jednego dnia oraz wzmocnienie ambulatoryjnej opieki specjalistycznej).
- Wdrożenie standardu dostępności POZ dla osób ze szczególnymi potrzebami w obszarze architektonicznym, cyfrowym, komunikacyjnym i organizacyjnym. Wsparcie to możliwe będzie także w powiazaniu z działaniami z EFS+ CS (k) oraz w ramach cross-financingu.
- Wsparcie Dziennych Domów Opieki Medycznej.
- Tworzenie oraz wsparcie Centrów Zdrowia Psychicznego.

Wsparcie w powyższym zakresie może uwzględniać elementy dotyczące systemów informatycznych w placówkach medycznych.

Wsparcie infrastruktury będzie powiązane z interwencją na rzecz podnoszenia kompetencji pracowników ochrony zdrowia możliwych do wsparcia ze środków EFS+, w tym w ramach CS g.

Wsparcie w powyższym zakresie mogą uzyskać wyłącznie podmioty funkcjonujące w publicznym systemie ochrony zdrowia.

Dla zapewnienia spójności z krajowymi ramami strategicznymi reformy psychiatrii projekty infrastrukturalne w zakresie reformy zdrowia psychicznego będą realizowane po uzgodnieniu z ministrem właściwym do spraw zdrowia. Inwestycje będą skupione przede wszystkim na pierwszym i drugim poziomie referencyjnym i nie będą prowadziły do zwiększenia ogólnej liczby łóżek szpitalnych w systemie ochrony zdrowia, w tym w dziedzinie psychiatrii oraz psychiatrii dziecięcej. Trzeci poziom referencyjny może być wspierany jedynie w ramach kompleksowych projektów Centrów Zdrowia Psychicznego obejmujących inwestycje we wszystkie poziomy referencyjne.

Główne grupy docelowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Mieszkanki i mieszkańcy (w tym osoby z najtrudniejszym dostępem do opieki zdrowotnej, mieszkańcy obszarów wiejskich, osoby z problemami zdrowia psychicznego), podmioty wykonujące działalność leczniczą, samorządy, kadra podmiotów świadczących usługi zdrowotne.

Działania na rzecz zapewnienia równości, włączenia społecznego i niedyskryminacji – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iv) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów i art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+:
W procesie wdrażania przedmiotowego CS szczególne działania będą nakierowane na likwidację barier architektonicznych poprzez zastosowanie uniwersalnego projektowania oraz mechanizmu racjonalnych usprawnień. Realizowane projekty będą zgodne ze standardami dostępności, modelem dostępnej placówki służby zdrowia, dzięki czemu wsparta infrastruktura i realizowane przy jej wykorzystaniu usługi zdrowotne będą uwzględniać specjalne potrzeby przyszłych użytkowników. Zwiększenie dostępności do usług podstawowej i ambulatoryjnej opieki zdrowotnej zapobiegnie wykluczeniu społecznemu w szczególności w przypadku osób szczególnie narażonych na dyskryminację z uwagi na swoją sytuację społeczno-ekonomiczną, orientację seksualną, płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, niepełnosprawność lub wiek, w tym osób mniej zamożnych, starszych, z niepełnosprawnościami oraz mieszkańców obszarów wiejskich.
Efektem realizowanych projektów będzie poprawa dostępu do usług zdrowotnych, szczególnie dla osób narażonych na dyskryminację ze względu na miejsce zamieszkania (z obszarów z niskim dostępem do usług zdrowotnych, w szczególności wiejskich), na orientację seksualną (działania podnoszące świadomość personelu medycznego w odniesieniu do grup narażonych na dyskryminację), wiek i poziom sprawności (eliminacja barier fizycznych i dostosowanie infrastruktury do potrzeb osób starszych i OzN).

Wskazanie konkretnych terytoriów objętych wsparciem, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych - art. 22 ust. 3 lit.d) ppkt (v) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Interwencja CS będzie realizowana na obszarze całego województwa.
W ramach realizacji CS nie planuje się wykorzystania narzędzi terytorialnych.

Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vi) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
W związku z przygranicznym położeniem regionu istnieje przestrzeń do realizacji projektów o charakterze transgranicznym, jeśli zostaną one zidentyfikowane w trakcie wdrażania interwencji. Projekty o takim charakterze mogą dotyczyć wymiany doświadczeń i budowania potencjału w celu rozwiazywania różnych problemów oraz wdrażania dobrych praktyk w obszarze interwencji przedmiotowego CS. Inicjatywy w tym zakresie mogą być również realizowane w programie Interreg Europa 2021-2027. Ponadto elementy projektów kierowanych do realizacji w CS mogą zostać częściowo wypracowane w ramach interwencji programu Interreg Region Morza Bałtyckiego 2021-2027 – głównie w zakresie opracowanie wspólnych standardów usług publicznych w regionie Morza Bałtyckiego, w tym poprzez pilotaż w zakresie testowania i opracowywanie nowych modeli opieki zdrowotnej.
Na poziomie europejskim interwencja będzie komplementarna z Programem UE dla zdrowia na lata 2021–2027.
Na poziomie krajowym interwencja będzie komplementarna z interwencją zaplanowaną w programie FEnIKS.
Ponadto interwencja będzie powiązana z celami SUERMB, w szczególności celem: Wzrost dobrobytu, Obszar Tematyczny: Zdrowie.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
W ramach realizacji CS wsparcie będzie dystrybuowane w formie dotacji. Przedmiotowe obszary interwencji w ramach ww. celu, nie przynoszą bezpośrednich korzyści finansowych, a są realizowane ze względu na szeroko rozumiane korzyści społeczne (są to zadania z zakresu usług publicznych).

2.1.5.3.2 Wskaźniki

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 8 rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności

Tabela 2: Wskaźniki produktu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
5	4(v)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCO 69	Pojemność nowych lub zmodernizowanych placówek opieki zdrowotnej	Osoby/rok	1 000	261 624
5	4(v)	EFRR	Słabiej rozwinięty	PLRO 133	Liczba wspartych podmiotów wykonujących działalność leczniczą	Szt.	1	4

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 3: Wskaźniki rezultatu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok odniesienia	Cel końcowy (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
5	4(v)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCR 73	Roczna liczba użytkowników nowych lub zmodernizowanych placówek opieki zdrowotnej	Użytkownicy/rok	18	2019	209 299	Projekt/ Monitoring	

2.1.5.3.3 Indykatywny podział zaprogramowanych zasobów (UE) według rodzaju interwencji (nie dotyczy EFMRA)

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (viii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 4: Wymiar 1 – zakres interwencji

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
5	EFRR	Słabiej rozwinięty	4(v)	128	25 890 747,00
5	EFRR	Słabiej rozwinięty	4(v)	129	7 557 533,00
5	EFRR	Słabiej rozwinięty	4(v)	130	1 375 007,00
5	EFRR	Słabiej rozwinięty	4(v)	172	200 000,00

Tabela 5: Wymiar 2 – forma finansowania

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
5	EFRR	Słabiej rozwinięty	4(v)	01	35 023 287,00

Tabela 6: Wymiar 3 – terytorialny mechanizm realizacji i ukierunkowanie terytorialne

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
5	EFRR	Słabiej rozwinięty	4(v)	33	35 023 287,00

Tabela 7: Wymiar 6 – uzupełniające obszary tematyczne EFS+

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
5	EFRR	Słabiej rozwinięty	4(v)	Nie dotyczy	Nie dotyczy

Tabela 8: Wymiar 7 – wymiar „Równouprawnienie płci" w ramach EFS+, EFRR, Funduszu Spójności i FST

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
5	EFRR	Słabiej rozwinięty	4(v)	03	35 023 287,00

2.1.5.4 Cel szczegółowy (vi) Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych

2.1.5.4.1 Interwencja w ramach funduszy

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i), (iii), (iv), (v), (vi) i (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów.

Powiązane rodzaje działań – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+

Kultura i turystyka oraz ochrona zabytków, to w dalszym ciągu obszary wymagające wsparcia. Potencjały jakie niosą ze sobą mają wielowymiarowy aspekt począwszy od tożsamościowego, społecznego, edukacyjnego, po gospodarczy i wymagają szczególnej uwagi. Kultura to istotny czynnik wpływający na rozwój społeczny, kształtujący tożsamość, świadomość i poszerzający horyzonty. Natomiast zrównoważona turystyka to istotny element rozwoju gospodarczego regionu, wpływający również na atrakcyjność województwa lubuskiego i komfort życia jego mieszkańców. Przedmiotem wsparcia w programie będą działania w obszarze turystyki zrównoważonej, która zakłada minimalizację ingerencji w środowisko przyrodnicze, co jest zbieżne z celami transformacji ekologicznej. Angażowanie lokalnych zasobów w obsługę ruchu turystycznego, wspieranie rozwoju wewnątrzregionalnego i międzysąsiedzkiego ruchu turystycznego, cyfryzacja zasobów, etc., które mieszczą się w interwencji tego CS będą wspierały działania na rzecz transformacji ekologicznej również w tych sektorach.
Rozwój obszarów kultury i turystyki, to szansa na rozwój gospodarczy całego województwa, a także możliwość realizacji działań aktywizujących w obrębie włączenia społecznego i innowacyjnych rozwiązań społecznych.

Wsparcie CS będzie zgodne z zapisami UP. UP wskazuje, iż interwencja funduszy europejskich w obszarze kultury i turystyki przyczyni się do odbudowy obu sektorów po kryzysie COVID-19 i zwiększy ich wpływ na rozwój gospodarczy i spójność społeczną. Ponadto w dokumencie zwraca się uwagę, iż działalność instytucji kultury postrzegana jest jako silnie integrująca, przeciwdziałająca wykluczeniu społecznemu i mająca wpływ na budowę kompetencji społecznych, medialnych, kreatywnych. Ponadto dokument zwraca uwagę na bardzo ważną kwestię uwarunkowań, które determinują rodzaj wsparcia, tzn. nierównomierny geograficznie dostęp do oferty kulturalnej oraz ograniczenia w dostępności do obiektów kultury dla osób ze szczególnymi potrzebami, w tym osób z niepełnosprawnościami.

Inwestycje w kulturę i zrównoważoną turystykę będą zgodne z CS wskazanym w rozporządzeniu dotyczącym EFRR wiążącym rozwój kultury i turystyki z rozwojem gospodarczym, włączeniem społecznym i innowacjami społecznymi w skali regionalnej lub lokalnej. Wsparcie nie będzie udzielane na przedsięwzięcia obejmujące wyłącznie konserwację, renowację i rekonstrukcję

obiektów bez powiązania z włączeniem społecznym, rozwojem gospodarczym, czy innowacjami społecznymi.
Lubuskie cechuje się cennymi zasobami przyrodniczymi oraz unikatowymi zabytkami dziedzictwa kulturowego, które są istotne w działaniach rozwijających działalność turystyczną i kulturalną mieszkańców. Mimo wielu walorów sprzyjających rozwojowi kultury i turystyki, region wg diagnozy sporządzonej na potrzeby przygotowania Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030, ma niewystarczająco rozbudowaną infrastrukturę, przez co nie jest możliwe osiągnięcie odpowiedniej masy krytycznej, pozwalającej na udział przedmiotowych obszarów we wzroście gospodarczym regionu. Stąd też na poziomie SRWL 2030, wśród wyzwań definiuje się również Wyzwanie 2. *Wysokiej jakości usługi publiczne i włączenie społeczne*, a w nim: rozwój infrastruktury i usług kulturalnych oraz popularyzacja dziedzictwa kulturowego i efektywniejsze wykorzystanie go w ramach rozwoju turystyki kulturowej.
W ślad za tym wyzwaniem SRWL 2030 definiuje CO 1.6: Rozwój potencjału turystycznego, który szeroko obejmuje temat kultury i turystyki, w kontekście aktywnej integracji mieszkańców, gospodarki, uatrakcyjnienia województwa dla odwiedzających region i chcących zamieszkać w Lubuskiem oraz CO 2.4 Zapewnienie bogatej oferty kulturalnej oraz ochrona i promocja dziedzictwa kulturowego w kontekście podniesienia jakości życia mieszkańców.

Działania podejmowane w ramach CS powinny przełożyć się na poprawę wskaźników ekonomicznych i zrównoważony rozwój gospodarczy województwa. Ponadto, korzyścią wynikającą z realizacji działań w ramach kultury i zrównoważonej turystyki będzie zwiększenie spójności społecznej oraz rozwój lokalnych społeczności.

Działania podejmowane w ramach CS mają również służyć tworzeniu warunków sprzyjających otwartemu, nieograniczonemu, integracyjnemu i świadomemu uczestnictwu w kulturze, kształtującemu postawy ważne dla rozwoju mieszkańców regionu oraz odwiedzających placówki kultury.

Opracowując i realizując projekty, które mają wpływ na dziedzictwo kulturowe, zasadne jest wykorzystywanie zaleceń wynikających z dokumentu „Europejskie zasady jakości dla finansowanych przez UE interwencji o potencjalnym wpływie na dziedzictwo kulturowe" opracowanego przez ICOMOS.
Preferencją mogą zostać objęte projekty wpisujące się w założenia Nowego Europejskiego Bauhausu.
Wsparcie w ramach przedmiotowego CS będzie zgodnie z rekomendacjami zawartymi w sprawozdaniach ETO *Wsparcie UE na rzecz turystyki – potrzeba nowej orientacji strategicznej i lepszego podejścia do finansowania* oraz *Unijne inwestycje w obiekty kultury – kwestia wymagająca lepszego ukierunkowania działań i sprawniejszej koordynacji.* Podejmowane działania w zakresie infrastruktury muszą wykazać stabilność finansową i materialną trwałością obiektów po okresie finansowania ze środków UE. Premiowane będą działania, których elementem będzie komponent związany z ucyfrowieniem usług, uodparniający na sytuacje kryzysowe.
Wsparcie CS jest komplementarne do interwencji Programu w ramach EFS+, w tym w zakresie podnoszenia umiejętności i kompetencji w związku z nowymi wyzwaniami stojącymi przed obszarami kultury i turystyki (w tym: cyfryzacja, dostosowanie obsługi do potrzeb osób ze specjalnymi potrzebami, ekonomizacja infrastruktury, transformacja ekologiczna).
Jednocześnie wsparcie będzie powiązanie z działaniami na rzecz zwiększenia aktywności zawodowej osób biernych zawodowo i bezrobotnych w celu zapewnienia kadr dla kultury i turystyki, czy rozwojem ekonomii społecznej w kierunkach związanych z obsługą obu sektorów.
Preferencją zostaną objęte projekty, które przyczyniają się do powstawania miejsc pracy oraz projekty przewidujące wykorzystanie potencjału lokalnych PES/przedsiębiorstw społecznych.

W całym CS inwestycje w elementy infrastruktury drogowej (w tym w parkingi) nie będą wspierane, chyba że stanowią nieodłączny element większego projektu, nie są one dominującym elementem

tego projektu a ich koszt nie przekracza 15% kosztów kwalifikowalnych. W miastach projekty te nie mogą obejmować budowy nowych dróg lub parkingów oraz w odniesieniu do istniejących - zwiększenia ich pojemności lub przepustowości, ani nie mogą w inny sposób przyczyniać się do zwiększenia natężenia ruchu samochodowego.

Główne działania planowane do realizacji

- Zachowanie i modernizacja obiektów dziedzictwa kulturowego.
- Konserwacja zabytków ruchomych oraz zabytkowych muzealiów, starodruków, księgozbiorów, materiałów bibliotecznych, archiwalnych i zbiorów audiowizualnych (w tym filmowych) oraz ich ochrona i digitalizacja.
- Rozwój infrastruktury kultury i zrównoważonej turystyki .
- Rozwój infrastruktury do prowadzenia działalności kulturalnej ważnej dla edukacji i aktywności kulturalnej (m.in. teatry, zespoły artystyczne, galerie, biblioteki, centra kultury, muzea) – wspieranie zaplecza dla utrzymania niematerialnego dziedzictwa kulturowego znajdującego się na Krajowej liście niematerialnego dziedzictwa kulturowego oraz rzemiosła i dawnych zawodów) – podmioty prowadzone lub nadzorowane na szczeblu regionalnym.
- Rozwój turystycznych szlaków tematycznych i produktów turystycznych (odwołujących się do walorów historycznych, kulturowych, przyrodniczych regionu).
- Projekty dotyczące nowych i innowacyjnych produktów w dziedzinie kultury i turystyki, wynikające ze współpracy uczelni i szkół artystycznych i instytucji sektora kultury z przedsiębiorstwami i klastrami przemysłów kreatywnych.

Elementem powyżej opisanych typów interwencji będą także działania dotyczące ułatwienia dostępu do zabytków, instytucji kultury oraz szlaków turystycznych, w tym dostosowanie ww. obiektów do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Wsparcie w powyższym zakresie może uwzględniać niewielkie elementy dotyczące systemów informatycznych w instytucjach kultury.

Przedsiębiorstwa realizujące przedsięwzięcia w sektorze turystycznym mogą uzyskać wsparcie w ramach CP1.

Główne grupy docelowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Mieszkanki i mieszkańcy województwa, odwiedzający region, turyści.

Działania na rzecz zapewnienia równości, włączenia społecznego i niedyskryminacji – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iv) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów i art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+:
Realizacja zasady równości szans i niedyskryminacji we wdrażaniu przedmiotowego CS odnosić się będzie przede wszystkim do dostępności infrastruktury, która będzie miała na celu włączenie osób z grup defaworyzowanych w uczestnictwo w kulturze. Projekty będą adresowane do osób dotkniętych największymi barierami w dostępie do dóbr kultury, w tym mieszkańców małych miast i obszarów wiejskich, osób z niepełnosprawnościami, osób starszych, opiekunów z dziećmi czy osobami zależnymi. Poprzez wspierane TIK oraz digitalizację zasobów kultury możliwe będzie włącznie społeczne grup, które dotychczas były wykluczone z korzystania z oferty kulturalnej spowodowanej głównie z sytuacją finansową, brakiem chęci partycypacji w wydarzeniach kulturalnych, brakami w infrastrukturze, brakiem kompetencji kulturowych oraz ograniczonym dostępem do informacji o wydarzeniach kulturalnych.
W procesie inwestycyjnym zastosowana będzie zasada uniwersalnego projektowania oraz mechanizm racjonalnych usprawnień. W wyniku realizowanych projektów nastąpi poprawa dostępu do usług kulturalnych w wymiarze terytorialnym, w tym na obszarach wiejskich. Poprzez zastosowanie standardu dostępności architektonicznego, cyfrowego oraz informacyjno-promocyjnego, produkty turystyczne będą dostępne dla ogółu społeczeństwa. Przewiduje się również wsparcie beneficjentów w zakresie stosowania klauzul społecznych w procedurach związanych z prawem zamówień publicznych m.in. poprzez odpowiednie działania podejmowane ze środków PT.

Wskazanie konkretnych terytoriów objętych wsparciem, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych - art. 22 ust. 3 lit.d) ppkt (v) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Interwencja CS będzie realizowana na obszarze całego województwa.
W ramach realizacji CS nie planuje się wykorzystania narzędzi terytorialnych.

Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vi) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
W związku z przygranicznym położeniem regionu istnieje przestrzeń do realizacji projektów o charakterze transgranicznym, jeśli zostaną one zidentyfikowane w trakcie wdrażania interwencji. Zapewniona zostanie komplementarność pomiędzy różnymi instrumentami finansowymi, w tym programami.
Realizacja przedmiotowego celu szczegółowego będzie komplementarna w szczególności z Programem Współpracy Interreg Polska-Saksonia 2021-2027 w Priorytecie 2: Pogranicze otwarte na edukację, kulturę i turystykę oraz Programem Współpracy Interreg Brandenburgia-Polska 2021-2027 w Priorytecie 3: Atrakcyjne pogranicze – edukacja, kultura i turystyka.
Na poziomie europejskim interwencja niniejszego celu szczegółowego będzie komplementarna z Programem Kreatywna Europa 2021-2027.
Na poziomie krajowym interwencja niniejszego celu szczegółowego będzie komplementarna z interwencją zaplanowaną w programie FEnIKS.
Ponadto interwencja będzie powiązana z celami SUERMB, w szczególności celem: Wzrost dobrobytu, Obszar Tematyczny: Kultura oraz Obszar Tematyczny: Turystyka.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
W ramach realizacji CS wsparcie będzie dystrybuowane w formie dotacji. Przedmiotowe obszary interwencji w ramach ww. celu, nie przynoszą bezpośrednich korzyści finansowych, a są realizowane ze względu na szeroko rozumiane korzyści społeczne (są to zadania z zakresu usług publicznych).

2.1.5.4.2 Wskaźniki
Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 8 rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności

Tabela 2: Wskaźniki produktu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
5	4(vi)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCO 77	Liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem	Szt.	0	3
5	4(vi)	EFRR	Słabiej rozwinięty	PLRO 132	Liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami (EFRR/FST/FS)	Szt.	0	3

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 3: Wskaźniki rezultatu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok odniesienia	Cel końcowy (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
5	4(vi)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCR 77	Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem	Odwiedzający/rok	2 400	2019	13 500	Projekt/ Monitoring	

2.1.5.4.3 Indykatywny podział zaprogramowanych zasobów (UE) według rodzaju interwencji (nie dotyczy EFMRA)

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (viii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 4: Wymiar 1 – zakres interwencji

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
5	EFRR	Słabiej rozwinięty	4(vi)	165	2 524 782,00
5	EFRR	Słabiej rozwinięty	4(vi)	166	11 512 425,00

Tabela 5: Wymiar 2 – forma finansowania

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
5	EFRR	Słabiej rozwinięty	4(vi)	01	14 037 207,00

Tabela 6: Wymiar 3 – terytorialny mechanizm realizacji i ukierunkowanie terytorialne

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
5	EFRR	Słabiej rozwinięty	4(vi)	33	14 037 207,00

Tabela 7: Wymiar 6 – uzupełniające obszary tematyczne EFS+

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
5	EFRR	Słabiej rozwinięty	4(vi)	Nie dotyczy	Nie dotyczy

Tabela 8: Wymiar 7 – wymiar „Równouprawnienie płci” w ramach EFS+, EFRR, Funduszu Spójności i FST

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
5	EFRR	Słabiej rozwinięty	4(vi)	03	14 037 207,00

Cel Polityki 4. Europa o silniejszym wymiarze społecznym, bardziej sprzyjająca włączeniu społecznemu i wdrażająca Europejski filar praw socjalnych (Europejski Fundusz Społeczny)

2.1.6 Priorytet 6. Fundusze Europejskie na wsparcie obywateli – rynek pracy

❍ Ten priorytet dotyczy zatrudnienia ludzi młodych
❍ Ten priorytet dotyczy innowacyjnych działań społecznych
❍ Ten priorytet dotyczy wsparcia dla osób najbardziej potrzebujących w ramach celu szczegółowego określonego w art. 4 ust. 1 lit. m) rozporządzenia w sprawie EFS+
❍ Ten priorytet dotyczy wsparcia dla osób najbardziej potrzebujących w ramach celu szczegółowego określonego w art. 4 ust. 1 lit. l) rozporządzenia w sprawie EFS+
❍ Ten priorytet dotyczy celu szczegółowego w zakresie mobilności miejskiej określonego w art. 3 ust. 1 lit. b) ppkt (viii) rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności
❍ Ten priorytet dotyczy celu szczegółowego w zakresie łączności cyfrowej określonej w art. 3 ust. 1 lit. a) ppkt (v) rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności

2.1.6.1 Cel Szczegółowy (a) poprawa dostępu do zatrudnienia i działań aktywizujących dla wszystkich osób poszukujących pracy, w szczególności osób młodych, zwłaszcza poprzez wdrażanie gwarancji dla młodzieży, długotrwale bezrobotnych oraz grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, jak również dla osób biernych zawodowo, a także poprzez promowanie samozatrudnienia i ekonomii społecznej

2.1.6.1.1 Interwencja w ramach funduszy

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i), (iii), (iv), (v), (vi) i (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów.

Powiązane rodzaje działań – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+

Kluczowym problemem hamującym rozwój kapitału ludzkiego na poziomie społecznym i gospodarczym jest utrudniony dostęp do rynku pracy, stąd konieczne jest podejmowanie szeregu kompleksowych działań zmierzających do niwelowania tego zjawiska oraz łagodzenia jego skutków. Komisja Europejska w *Sprawozdaniu krajowym – Polska 2019* wskazuje, iż ogólna sytuacja polskiego rynku pracy jest dobra, jednakże przejście na gospodarkę opartą na wiedzy stwarza istotne wyzwania w zakresie rozwoju umiejętności, uczenia się dorosłych i zwiększania podaży pracy.

Poziom aktywności zawodowej mieszkańców woj. lubuskiego, a także negatywne skutki jego niskiego poziomu oraz konieczność zwiększenia podaży pracy wskazują na potrzebę kontynuowania wsparcia na rzecz osób pozostających bez pracy, w tym długotrwale bezrobotnych, kobiet, osób o niskich kwalifikacjach, osób z niepełnosprawnościami, osób młodych i po 50 roku życia. Jest to szczególnie istotne biorąc pod uwagę wyniki *Diagnozy społeczno-gospodarczej woj. lubuskiego* (opracowanie z kwietnia 2019 r.), zgodnie z którymi do najistotniejszych wyzwań należy reagowanie na zmiany sytuacji na rynku pracy, wynikające z niżu demograficznego, migracji oraz starzenia się społeczeństwa. Ponadto, zgodnie z zapisami SRWL, lubuski rynek pracy wymaga działań na rzecz poprawy zasobu miejsc pracy oraz zwiększenia aktywności zawodowej i zapewnienia wykwalifikowanych kadr poprzez podnoszenie kwalifikacji osób pracujących i poszukujących pracy. Dodatkowym wyzwaniem w obszarze rynku pracy będzie niwelowanie skutków gospodarczych pandemii COVID-19.

Walka z bezrobociem jest jednym z najważniejszych priorytetów Unii Europejskiej. Dlatego też jednym z kluczowych zadań programu jest zaspokojenie potrzeby rozwijania umiejętności i jednocześnie sprostanie wyzwaniom społecznym i wyzwaniom w dziedzinie zatrudnienia zwłaszcza w okresie po pandemii COVID-19. W jej wyniku stopa bezrobocia i wskaźnik bierności zawodowej w UE zdecydowanie wzrosły, a miliony ludzi straciło pracę dotkliwie odczuwając negatywne skutki kryzysu.

Ważne jest więc wsparcie doskonalenia umiejętności i kompetencji potrzebnych do znalezienia pracy na ciągle zmieniającym się rynku pracy, a także zapewnienie większego dostępu do stabilnego zatrudnienia.

Wsparcia wymagają nie tylko osoby niepracujące. Należy skierować je również do osób pracujących, które chcą poprawić swoją sytuację na rynku pracy. Kompleksowe wsparcie obejmie formy pomocy, przyczyniające się do skutecznej aktywizacji zawodowej lub poprawy sytuacji zawodowej na rynku pracy i dające szansę osiągnięcia konkretnych korzyści:

- zdobycia doświadczenia zawodowego u pracodawcy;
- nabycia kompetencji i kwalifikacji zawodowych, w tym tzw. kompetencji miękkich i społecznych (np. samodzielność, umiejętność organizacji pracy i radzenia sobie w trudnych sytuacjach, efektywna komunikacja, współpraca, asertywność itp.);
- długofalowej poprawy sytuacji osoby na rynku pracy i wzmocnienia szans atrakcyjnej kariery.

Każda z osób z grupy docelowej (ubodzy pracujący czy też osoby pracujące na umowach krótkoterminowych bądź cywilno-prawnych, osoby odchodzące z rolnictwa) różni się w swojej charakterystyce choćby ze względu na aktywność na rynku pracy, doświadczenie, czy wykształcenie. Ważne będzie więc rozróżnienie i bardziej zindywidualizowane i ukierunkowane podejście do wszystkich wspieranych grup, dzięki któremu wszyscy zostaną wyposażeni nie tylko w nowe umiejętności, ale też w informacje o tym, jak budować swoją karierę i jak funkcjonuje współczesny rynek pracy.

Na szczególną uwagę zasługują także osoby młode w wieku od 15 do 29 r.ż. w tym w szczególności osoby bez pracy, które nie uczestniczą w kształceniu i szkoleniu (tzw. młodzież NEET). Jednym z kluczowych wyzwań w obszarze rynku pracy jest wspieranie osób młodych, już na samym starcie ich kariery zawodowej. Młody wiek, wiąże się z brakiem wystarczającego doświadczenia zawodowego, co utrudnia tym osobom wejście na rynek pracy i odnalezienie na nim stabilnego zatrudnienia. Realizacja wsparcia na rzecz osób młodych uwzględni wymagania *Gwarancji dla młodzieży*.

Jednym z celów w planie działania Europejskiego Filaru Praw Socjalnych jest posiadanie zatrudnienia do 2030 r. przez co najmniej 78% osób w wieku 20-64 lat. Zgodnie z ostatnimi danymi badania BAEL, wskaźnik zatrudnienia za IV kwartał 2020 roku dla województwa lubuskiego osób w wieku 20-64 lata osiągnął poziom 72,8% (w Polsce 74,4%). Planowane w Programie działania mają przyczynić się do realizacji ww. celu.

W procesie realizacji wsparcia na rzecz grupy docelowej przewidzianej w tym celu, uwzględnione zostaną działania wspierające transformację ekologiczną, poprzez realizację szkoleń w zakresie umiejętności ekologicznych lub zielonych miejsc pracy, o ile potrzeby w tym zakresie zostaną zdefiniowane w trakcie opracowywania na rzecz uczestnika projektu indywidualnej ścieżki wsparcia. Biorąc pod uwagę cel prozatrudnieniowy, który będzie towarzyszył projektom realizowanym w tym CS niezbędne jest uwzględnienie w procesie planowania wsparcia na rzecz uczestników tych obszarów gospodarki, które będą generować miejsca pracy (m.in. w tzw. zielonych sektorach).

Główne działania planowane do realizacji

- Kompleksowa aktywizacja zawodowa osób pozostających bez pracy, zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy, w tym dotacje na samozatrudnienie.
- Realizacja działań na rzecz osób znajdujących się w trudnej sytuacji na rynku pracy, w tym zatrudnionych na umowach krótkoterminowych, umowach cywilno-prawnych, ubogich pracujących, z niepełnosprawnościami lub o ograniczonej mobilności i osób odchodzących z rolnictwa mająca na celu poprawę ich sytuacji na rynku pracy.
- Wsparcie osób młodych znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy.

Główne grupy docelowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

- osoby pozostające bez pracy, w szczególności: osoby młode do 29 roku życia (w tym NEET), osoby długotrwale bezrobotne, kobiety, osoby o niskich kwalifikacjach i kompetencjach, osoby w wieku 50 lat i więcej, osoby z niepełnosprawnością;
- ubodzy pracujący, osoby zatrudnione na umowach krótkoterminowych, osoby pracujące na podstawie umów cywilno-prawnych, osoby odchodzące z rolnictwa.

Działania na rzecz zapewnienia równości, włączenia społecznego i niedyskryminacji – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iv) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów i art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+:

IZ zapewni, iż wsparcie w ramach tego celu szczegółowego będzie realizowane z poszanowaniem zasad horyzontalnych UE o których mowa w TUE oraz praw człowieka określonych w Karcie Praw Podstawowych UE, a także w zgodzie z zapisami art. 9 rozporządzenia ogólnego w sprawie wspólnych przepisów, w tym m.in., iż podejmie odpowiednie kroki w celu zapobiegania wszelkiej dyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną podczas przygotowywania, wdrażania, monitorowania, sprawozdawczości i ewaluacji programów, ze szczególnym uwzględnieniem zapewnienia dostępności dla osób z niepełnosprawnościami. Przestrzeganie tych fundamentalnych zasad dotyczy wszystkich instytucji w systemie realizacji Programu, jak i Beneficjentów. Instytucje zapewnią niedyskryminacyjny system naboru i oceny w oparciu o odpowiednie kryteria wyboru, które będą uwzględniały zasady horyzontalne, a Beneficjenci będą zobligowani do przestrzegania wymogów dotyczących zasad równości szans i zapobiegania dyskryminacji czy konieczności zapewnienia odpowiedniej dostępności usług lub infrastruktury.

W celu zapobiegania dyskryminacji prowadzone będą działania edukacyjne adresowane zarówno do pracowników instytucji zaangażowanych we wdrażanie programów, jak również do projektodawców. Działania będą obejmowały m.in. organizowanie szkoleń w zakresie niedyskryminacji i zarządzania różnorodnością oraz podnoszenia świadomości na temat przepisów i polityk antydyskryminacyjnych.

W przypadku zasady dotyczącej równości kobiet i mężczyzn prowadzone będą działania edukacyjne adresowane zarówno do pracowników instytucji zaangażowanych we wdrażanie programów, jak również do projektodawców dotyczące m.in. dot. realizacji zasady równości kobiet i mężczyzn, w tym obejmujące zagadnienie nieświadomych uprzedzeń płciowych. Ponadto realizowane w programie inicjatywy na rzecz zatrudnienia, będą w szczególny sposób zapewniać wyrównywanie szans kobiet, jako grupy której sytuacja na rynku pracy jest trudniejsza. Realizowana interwencja będzie obejmować działania, które ułatwią im wejście/powrót na rynek pracy m.in. zapewnienie opieki nad osobą wymagającą wsparcia w codziennym funkcjonowaniu oraz zwrot kosztów dojazdu.

Wskazanie konkretnych terytoriów objętych wsparciem, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych - art. 22 ust. 3 lit.d) ppkt (v) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Interwencja CS będzie realizowana na obszarze całego województwa.

W ramach realizacji CS nie planuje się wykorzystania narzędzi terytorialnych.

Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vi) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Interwencja w obszarze rynku pracy będzie komplementarna przede wszystkim ze wsparciem zaplanowanym do realizacji ze środków EFS+ na poziomie programu krajowego, w ramach którego zaplanowano modernizację instytucji rynku pracy, w tym m.in. wypracowanie jednolitych standardów jakości funkcjonowania PSZ i OHP czy zapewnienie skutecznej koordynacji działań skierowanych do os. młodych i długotrwale bezrobotnych. Na poziomie regionalnym realizowane z kolei będzie wsparcie w postaci aktywizacji zawodowej skierowane do os. bezrobotnych oraz w trudnej sytuacji na rynku pracy.

W przypadku zdiagnozowania potrzeb możliwe będzie rozszerzanie projektów w obszarze działań rynku pracy, jego modernizacji i wsparcia uczestników o komponent ponadnarodowy w ramach właściwego obszaru w programie FERS. Współpraca z partnerami zagranicznymi przyczyni się do

wymiany doświadczeń, stworzy możliwości wykorzystania rozwiązań niestosowanych dotychczas w Polsce, a także umożliwi wprowadzenie nowych rozwiązań, zwiększając przez to jakość podejmowanej interwencji. Współpraca może opierać się m.in. na wymianie doświadczeń, warsztatach, rozpowszechnianiu dobrych praktyk, testowaniu oraz udoskonalaniu istniejących produktów np. kursów, metod, narzędzi, procedur.
W ramach współpracy ponadnarodowej na poziomie krajowym w programie FERS będą realizowane następujące typy operacji:

1. **Projekty współpracy ponadnarodowej**, zakładające wdrożenie nowych rozwiązań dzięki współpracy z partnerem zagranicznym**.**
2. **Funkcjonowanie sieci współpracy w obszarach wsparcia EFS**, umożliwiających wymianę doświadczeń i wzajemne uczenie się w celu wypracowania i wdrożenia nowych rozwiązań.
3. **Rozszerzenie projektów standardowych o komponent współpracy ponadnarodowej** (rozszerzanie projektów przeznaczone jest dla podmiotów realizujących projekty standardowe, które chcą podnieść jakość realizowanych działań poprzez wykorzystanie współpracy z partnerem ponadnarodowym).

IZ będzie zachęcała wnioskodawców do udziału w konkursach organizowanych w ramach programu FERS. Beneficjenci programu regionalnego, realizujący projekty w ramach CS mogą wnioskować do FERS o środki na jego umiędzynarodowienie. W ramach dotacji może zostać nawiązana współpraca w zakresie zgodnym ze specyfiką CS i realizowanych działań.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
W ramach realizacji CS (a) wsparcie będzie dystrybuowane w formie dotacji. Przedmiotowe obszary interwencji w ramach ww. celu, nie przynoszą bezpośrednich korzyści finansowych, a są realizowane ze względu na szeroko rozumiane korzyści społeczne (są to zadania z zakresu usług publicznych).

2.1.6.1.2 Wskaźniki

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 8 rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności

Tabela 2: Wskaźniki produktu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
6	4(a)	EFS+	Słabiej rozwinięty	EECO02	Liczba osób bezrobotnych, w tym długotrwale bezrobotnych, objętych wsparciem w programie	osoby	1 229	6 073
6	4(a)	EFS+	Słabiej rozwinięty	EECO07	Liczba osób w wieku 18-29 lat objętych wsparciem w programie	osoby	283	1 397

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 3: Wskaźniki rezultatu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok odniesienia	Cel końcowy (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
6	4(a)	EFS+	Słabiej rozwinięty	EECR04	Liczba osób pracujących, łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek, po opuszczeniu programu	osoby	6 060	2019	4 251	Projekt/ Monitoring	
6	4(a)	EFS+	Słabiej	EECR05	Liczba osób	osoby	4 956	2018	2 821	Ewaluacja	

			rozwinięty		pracujących, łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek, 6 miesięcy po opuszczeniu programu						

2.1.6.1.3 Indykatywny podział zaprogramowanych zasobów (UE) według rodzaju interwencji (nie dotyczy EFMRA)

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (viii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 4: Wymiar 1 – zakres interwencji

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(a)	134	15 291 595,00
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(a)	136	10 714 152,00

Tabela 5: Wymiar 2 – forma finansowania

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(a)	01	26 005 747,00

Tabela 6: Wymiar 3 – terytorialny mechanizm realizacji i ukierunkowanie terytorialne

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(a)	33	26 005 747,00

Tabela 7: Wymiar 6 – uzupełniające obszary tematyczne EFS+

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(a)	10	26 005 747,00

Tabela 8: Wymiar 7 – wymiar „Równouprawnienie płci” w ramach EFS+, EFRR, Funduszu Spójności i FST

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(a)	02	26 005 747,00

2.1.6.2 Cel Szczegółowy (d) wspieranie dostosowania pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian, wspieranie aktywnego i zdrowego starzenia się oraz zdrowego i dobrze dostosowanego środowiska pracy, które uwzględnia zagrożenia dla zdrowia

2.1.6.2.1 Interwencja w ramach funduszy

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i), (iii), (iv), (v), (vi) i (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów.

Powiązane rodzaje działań – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+

Dynamiczna sytuacja gospodarcza (w tym zmiany wynikające z kryzysu epidemicznego), konieczność dostosowywania umiejętności i kompetencji do nowości i innowacji pojawiających się w danych branżach oraz nastawienie pracodawców i pracowników na rozwój determinują konieczność promowania wśród ww. grup działań skoncentrowanych na zwiększanie kompetencji i kwalifikacji. Ma to kluczowy wpływ na sytuację rynku pracy w regionie, ponieważ w województwie lubuskim to sektor MŚP znacznie kształtuje wskaźnik zatrudnienia. Procesy adaptacyjne w przedsiębiorstwach wiążą się bezpośrednio z koniecznością ciągłej aktualizacji, podnoszenia i zmiany kwalifikacji oraz umiejętności pracowników, w tym w obszarze ekologicznej transformacji i gospodarki neutralnej dla klimatu. Dla właściwego efektu wsparcia, tj. poprawy jakości kadr konieczna jest odpowiedź na potrzeby i trendy rynku pracy. Bardzo dobrym rozwiązaniem w omawianym obszarze wsparcia będzie zastosowanie sytemu popytowego skierowanego do pracodawców i pracowników.

W ramach celu szczegółowego założono wspieranie działań w zakresie profilaktyki zdrowotnej oraz wczesną diagnostykę chorób związanych z miejscem pracy. Ponadto ważną kwestią, pozwalającą powrócić na rynek pracy lub przeciwdziałać skróceniu aktywności zawodowej jest zwiększenie dostępności do usług rehabilitacyjnych zarówno dla osób aktywnych zawodowo jak i bezrobotnych (interwencja wdrażana w formie programu polityki zdrowotnej) – w ramach *Wojewódzkiego Planu Transformacji Województwa Lubuskiego na lata 2022-2026* zwrócono uwagę na potrzebę wdrożenia programów w tym zakresie. W związku z tym planuje się realizację programów kierowanych do osób zagrożonych przerwaniem aktywności zawodowej ze względów zdrowotnych, w tym rehabilitacji ułatwiającej powrót do pracy. Pozwoli to na stworzenie odpowiedniego zabezpieczenia zdrowotnego, m.in. poprzez zapewnienie warunków sprzyjających poprawie i utrzymaniu dobrego stanu zdrowia osób aktywnych zawodowo.
Utrzymanie funkcjonowania osób na rynku pracy i przedłużenie ich aktywności zawodowej wymaga szeregu działań na rzecz wspierania zdrowia i aktywności zarówno w miejscu pracy, jak i poza nim. W tym celu powinno być prowadzone zarówno tymczasowe wsparcie psychologiczne, które zmniejszyłoby ryzyko m.in. wypalenia zawodowego czy depresji, jak i działania na rzecz aktywności fizycznej osób pracujących. Pozwolą one na zmniejszenie ryzyka występowania chorób zawodowych oraz uniknięcia wczesnego odchodzenia z rynku pracy.
Działania realizowane w obszarze dobrze przystosowanego środowiska pracy, w tym CS obejmą m.in.: przygotowanie i wdrożenie programów:

1. ułatwiających powroty do pracy i utrzymanie zatrudnienia,
2. minimalizujących zdrowotne czynniki ryzyka w miejscu pracy.

W ramach realizacji programów planuje się następujące formy wsparcia:

1. przekwalifikowujące dla osób pracujących w trudnych warunkach lub długotrwale pracujących w warunkach negatywnie wpływających na zdrowie,
2. ergonomię miejsca pracy oraz działania mające na celu eliminowanie ryzyka utraty zdrowia przez pracownika w miejscu pracy,
3. rehabilitację medyczną ułatwiającą powrót rekonwalescentów na rynek pracy oraz zapobiegającą przedwczesnemu kończeniu kariery zawodowej,
4. wdrażanie programów profilaktyki zdrowotnej oraz wczesnej diagnostyki chorób związanych z miejscem pracy (w formule RPZ).

Dostosowywanie się do zmian wiąże się również z potrzebą adaptacji do nowych warunków społeczno-gospodarczych. Dlatego niezwykle istotne, z punktu widzenia niskiego poziomu znajomości tematu wśród pracodawców, wydaje się rozpowszechnienie zastosowania elastycznych form zatrudnienia i rozpowszechnienie zastosowania elastycznych form organizacji i zarządzania czasem pracy. Przykładowo niższe wskaźniki zatrudnienia kobiet związane są często z napotykaniem barier w postaci nieelastycznego czasu pracy, co przy opiece nad dziećmi lub osobami potrzebującymi wsparcia w codziennym funkcjonowaniu (np. osoby z niepełnosprawnością czy starsi członkowie rodziny) wiąże się z ich nieaktywnością na rynku pracy. Zgodnie z dokumentem *Sprawozdanie krajowe – Polska 2020* w 2018 r. utrzymywała się wysoka różnica w poziomie aktywności zawodowej kobiet i mężczyzn – 14,4 punktu procentowego. Jednocześnie, jak zauważyli autorzy dokumentu od 2015 r. rośnie wskaźnik bierności zawodowej kobiet w związku z opieką nad dziećmi lub dorosłymi osobami potrzebującymi wsparcia w codziennym funkcjonowaniu. W 2018 r. osiągnął poziom 6,7% wszystkich kobiet w grupie wiekowej 15-64 lat, czyli o 2 punkty procentowe wyższy od średniej UE.

Ponadto pandemia COVID-19 uwidoczniła kolejne wyzwanie, którym jest potrzeba zwiększenia umiejętności wykorzystywania nowych technologii podczas wykonywania pracy zdalnej dla różnych grup pracowników. Dzięki temu mogliby oni wykonywać pracę w preferowanym przez siebie miejscu i czasie. Pozwoliłoby to na bardziej efektywne dla pracownika dysponowanie czasem i dopasowaniem go do potrzeb prywatnych. Część branż/ firm stosuje zadaniowy system pracy, co idealnie wpisywałoby się w taką formę organizacji pracy.

Działania związane z wiedzą i kompetencjami pracowników oraz kompetentnymi kadrami zarządzającymi realizowane będą za pośrednictwem BUR w ramach PSF.

Główne działania planowane do realizacji

- Podnoszenie wiedzy i dostosowanie kompetencji pracownika.
- Wsparcie pracodawców we wprowadzaniu elastycznych form zatrudnienia, w tym pracy zdalnej.
- Zwiększenie udziału kobiet w rynku pracy, zwłaszcza kobiet mieszkających na obszarach wiejskich.
- Kompetentna kadra zarządzająca (wsparcie skierowane do przedsiębiorców), którego celem jest optymalizacja procesów zarządzania oraz budowa strategii wspierających rozwój przedsiębiorstw, w tym w obszarze transformacji ekologicznej.
- Zapewnienie bezpiecznego i zdrowego miejsca pracy oraz zapobieganie chorobom zawodowym pracowników, wsparcie powrotu do zdrowia osób aktywnych zawodowo.
- Outplacement dla pracowników zagrożonych zwolnieniem, przewidzianych do zwolnienia lub zwolnionych z przyczyn niedotyczących pracownika oraz osób odchodzących z rolnictwa.
- Działania wspierające rehabilitację umożliwiającą powrót do pracy.
- Wsparcie budowania zdolności partnerów społecznych.

Główne grupy docelowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

- przedsiębiorcy,
- pracownicy,
- osoby odchodzące z rolnictwa,
- osoby aktywne zawodowo kwalifikujące się do profilaktyki leczenia lub rehabilitacji medycznej, w tym zwłaszcza osoby pracujące w warunkach negatywnie wpływających na zdrowie,
- osoby bezrobotne (kwalifikujące się do rehabilitacji w powiązaniu z działaniami wspierającymi powrót na rynek pracy),
- pracodawcy,
- organizacje partnerów społecznych i ich przedstawiciele.

Działania na rzecz zapewnienia równości, włączenia społecznego i niedyskryminacji – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iv) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów i art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+:
IZ zapewni, iż wsparcie w ramach tego CS będzie realizowane z poszanowaniem zasad horyzontalnych UE o których mowa w TUE oraz praw człowieka określonych w Karcie Praw Podstawowych UE, a także w zgodzie z zapisami art. 9 rozporządzenia ogólnego w sprawie wspólnych przepisów, w tym m.in., iż podejmie odpowiednie kroki w celu zapobiegania wszelkiej dyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną podczas przygotowywania, wdrażania, monitorowania, sprawozdawczości i ewaluacji programów, ze szczególnym uwzględnieniem zapewnienia dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.
Przestrzeganie tych fundamentalnych zasad dotyczy wszystkich instytucji w systemie realizacji Programu, jak i Beneficjentów. Instytucje zapewnią niedyskryminacyjny system naboru i oceny w oparciu o odpowiednie kryteria, które będą uwzględniały zasady horyzontalne, a Beneficjenci będą zobligowani do przestrzegania wymogów dotyczących zasad równości szans i zapobiegania dyskryminacji czy konieczności zapewnienia odpowiedniej dostępności usług lub infrastruktury.
W celu zapobiegania dyskryminacji prowadzone będą działania edukacyjne adresowane zarówno do pracowników instytucji zaangażowanych we wdrażanie programów, jak i do projektodawców. Działania będą obejmowały m.in. organizowanie szkoleń w zakresie niedyskryminacji i zarządzania różnorodnością oraz podnoszenia świadomości na temat przepisów i polityk antydyskryminacyjnych.
W przypadku zasady równości kobiet i mężczyzn prowadzone będą działania edukacyjne adresowane zarówno do pracowników instytucji zaangażowanych we wdrażanie programów, jak również do projektodawców dot. m.in. realizacji zasady równości kobiet i mężczyzn, w tym obejmujące zagadnienie nieświadomych uprzedzeń płciowych, segregacji płciowej na rynku pracy czy stereotypów związanych z płcią w podziale obowiązków opiekuńczych między mężczyznami i kobietami.
Ponadto przewiduje się realizację odrębnego typu dot. zwiększenia udziału kobiet z terenów wiejskich w rynku pracy. Jednocześnie interwencja związana z elastycznymi formami pracy ma na celu wsparcie kobiet, które wypadają z rynku pracy w związku z opieką nad osobami potrzebującymi wsparcia w codziennym funkcjonowaniu.

Wskazanie konkretnych terytoriów objętych wsparciem, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych - art. 22 ust. 3 lit.d) ppkt (v) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Interwencja CS będzie realizowana na obszarze całego województwa.
W ramach realizacji CS nie planuje się wykorzystania narzędzi terytorialnych.

Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vi) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
W związku z przygranicznym położeniem regionu w CS istnieje przestrzeń do realizacji projektów o charakterze transgranicznym. Planuje się umożliwienie realizacji projektów z partnerami z niemieckich regionów przygranicznych w obszarze współpracy przedsiębiorstw w zakresie wprowadzania efektywnych rozwiązań dotyczących wspierania pracowników i przedsiębiorstw, w tym w zakresie adaptacyjności do zmian na rynku pracy, ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji na pograniczu oraz w zakresie aktywnego i zdrowego starzenia pracowników i pracodawców. W systemie wdrażania określone zostaną specjalne preferencje dla projektów uwzgledniających aspekt transgraniczny (w zależności od potrzeb takie instrumenty jak: kryteria premiujące projekty uwzględniające komponent transgraniczny czy typy interwencji z obligatoryjnym komponentem).
Możliwe będzie rozszerzanie projektów o komponent ponadnarodowy w ramach właściwego obszaru w programie FERS. Współpraca z partnerami zagranicznymi przyczyni się do wymiany doświadczeń, stworzy możliwości wykorzystania rozwiązań niestosowanych dotychczas w Polsce, a także umożliwi wprowadzenie nowych. Współpraca może opierać się m.in. na wymianie doświadczeń, warsztatach, rozpowszechnianiu dobrych praktyk, testowaniu oraz udoskonalaniu istniejących produktów (np. kursów, metod).

W ramach współpracy ponadnarodowej w programie FERS będą realizowane następujące typy operacji:

1. **Projekty współpracy ponadnarodowej**, zakładające wdrożenie nowych rozwiązań dzięki współpracy z partnerem zagranicznym.
2. **Funkcjonowanie sieci współpracy w obszarach wsparcia EFS**, umożliwiających wymianę doświadczeń i wzajemne uczenie się.
3. **Rozszerzenie projektów standardowych o komponent współpracy ponadnarodowej** (rozszerzanie projektów przeznaczone jest dla podmiotów realizujących projekty standardowe).

IZ będzie zachęcała wnioskodawców do udziału w konkursach organizowanych w ramach FERS. Beneficjenci programu regionalnego, realizujący projekty mogą wnioskować do programu FERS o środki na jego umiędzynarodowienie. W ramach dotacji może zostać nawiązana współpraca w zakresie zgodnym ze specyfiką CS i realizowanych działań.
W ramach programu będą realizowane działania komplementarne do interwencji wdrażanych w ramach programu krajowego FERS.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
W ramach realizacji CS (d) wsparcie będzie dystrybuowane w formie dotacji. Przedmiotowe obszary interwencji w ramach ww. celu, nie przynoszą bezpośrednich korzyści finansowych, a są realizowane ze względu na szeroko rozumiane korzyści społeczne. Celem działań nie jest osiąganie korzyści finansowych mogących sfinansować instrument dłużny.

2.1.6.2.2 Wskaźniki

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 8 rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności

Tabela 2: Wskaźniki produktu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
6	4(d)	EFS+	Słabiej rozwinięty	PLDCO04	Liczba pracowników mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw (w tym spółdzielni i przedsiębiorstw społecznych) objętych usługą rozwojową	osoby	453	3 938
6	4(d)	EFS+	Słabiej rozwinięty	PLDCO06	Liczba osób objętych wsparciem z zakresu outplacementu	osoby	27	137
6	4(d)	EFS+	Słabiej rozwinięty	PLDCO07	Liczba pracodawców objętych wsparciem dotyczącym poprawy środowiska pracy	podmiot	3	4

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 3: Wskaźniki rezultatu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok odniesienia	Cel końcowy (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
6	4(d)	EFS+	Słabiej rozwinięty	EECR03	Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu	osoby	3 717	2019	3 347	Projekt/ Monitoring	
6	4(d)	EFS+	Słabiej rozwinięty	PLDCR02	Liczba osób, które w wyniku realizacji wsparcia z zakresu outplacementu/ poprawy środowiska pracy podjęły pracę lub kontynuowały	osoby	17	2019	273	Projekt/ Monitoring	

					zatrudnienie						
6	4(d)	EFS+	Słabiej rozwinięty	EECR06	Liczba osób znajdujących się w lepszej sytuacji na rynku pracy 6 miesięcy po opuszczeniu programu	osoby	675	2019	788	Ewaluacja	

2.1.6.2.3 Indykatywny podział zaprogramowanych zasobów (UE) według rodzaju interwencji (nie dotyczy EFMRA)

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (viii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 4: Wymiar 1 – zakres interwencji

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(d)	140	11 274 722,00
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(d)	142	2 254 105,00
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(d)	144	878 444,00
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(d)	146	1 000 000,00
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(d)	147	4 965 120,00

Tabela 5: Wymiar 2 – forma finansowania

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(d)	01	20 372 391,00

Tabela 6: Wymiar 3 – terytorialny mechanizm realizacji i ukierunkowanie terytorialne

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(d)	33	20 372 391,00

Tabela 7: Wymiar 6 – uzupełniające obszary tematyczne EFS+

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(d)	01	300 000,00
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(d)	07	200 000,00
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(d)	10	19 872 391,00

Tabela 8: Wymiar 7 – wymiar „Równouprawnienie płci” w ramach EFS+, EFRR, Funduszu Spójności i FST

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(d)	01	1 376 288,00
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(d)	02	18 996 103,00

2.1.6 Priorytet 6. Fundusze Europejskie na wsparcie obywateli – edukacja

2.1.6.3 Cel Szczegółowy (f) wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami

2.1.6.3.1 Interwencja w ramach funduszy

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i), (iii), (iv), (v), (vi) i (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów.

Powiązane rodzaje działań – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+

Celem dla tego obszaru jest wspieranie dostępności i możliwości ukończenia dobrej jakości kształcenia.

Do istotnych barier w obszarze wychowania przedszkolnego zaliczyć można nierównomierną sieć placówek, w tym dysproporcje w dostępności pomiędzy obszarami wiejskimi i miejskimi.

Podniesienie kompetencji kluczowych i przekrojowych (m.in. krytycznego myślenia, umiejętności korzystania z mediów, umiejętności społeczno-emocjonalnych) oraz właściwych postaw i umiejętności, w tym wykorzystywania nabytej wiedzy w praktyce, a także rozwijanie indywidualnego podejścia do ucznia, szczególnie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi oraz wsparcie uczniów w niekorzystnej sytuacji zwiększy szanse na zatrudnienie przyszłych absolwentów. Ważne jest podjęcie działań zmierzających do stałego podnoszenia poziomu kształcenia jak również wzmacnianie potencjału uczniów w niekorzystnej sytuacji społeczno-ekonomicznej (np. stypendia). Celem programu stypendialnego będzie wsparcie uczniów szczególnie uzdolnionych, u których trudna sytuacja materialna lub życiowa stanowi barierę w rozwoju.

Uczniowie powinni być objęci doradztwem edukacyjno-zawodowym, tak aby wybór szkoły odpowiadał ich preferencjom, predyspozycjom i zapotrzebowaniu rynku pracy. W związku z tym będzie ono realizowane na wszystkich poziomach kształcenia.

Mając na uwadze osiągnięcie celu w zakresie nabywania przez uczniów kompetencji kluczowych podejmowane będą niezbędne działania stwarzające odpowiednie warunki do jego realizacji.

Kolejnym wyzwaniem jest wzmocnienie społecznej i wychowawczej funkcji placówek oświatowych. Wsparcie powinno być nakierowane na budowanie kompetencji wychowawczych i psychologicznych kadr.

W dalszym ciągu obserwuje się znaczący poziom niedostosowania kwalifikacji absolwentów szkół kształcenia zawodowego do potrzeb rynku pracy. Skuteczne szkolnictwo wymaga podniesienia jakości nauczania, warunków w których odbywają się zajęcia oraz nawiązania szerszej współpracy z potencjalnymi pracodawcami w celu kształcenia w miejscu pracy. Niezbędnym jest wspieranie uczniów oraz słuchaczy publicznych szkół policealnych uczestniczących w stażach i praktykach również w segmencie wymiany stażystów pomiędzy szkołami z innych krajów. Ponadto w Polsce udział absolwentów kierunków STEM jest niższy aniżeli średnia w UE (PL20,8% - EU26%). Niezbędne jest w związku z tym podjęcie działań wspierających wybór przez uczniów kierunków z nauk przyrodniczych czy matematycznych.

Zgodnie *Gwarancją dla dzieci* równe możliwości dostępu do form wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem oraz kształcenia, stanowią klucz do włączenia dzieci. Planowany typ umożliwi uczniom o specjalnych potrzebach uczestnictwo w życiu społecznym i zawodowym. Działania obejmą m.in. efektywną nauką, rozwój talentów, przygotowaniem do samodzielności, nauką radzenia sobie ze stresem. Istotne jest również wprowadzenie mediacji rówieśniczej oraz asystentury ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. W tym obszarze niezbędne jest przygotowanie strategii

nauczania dla nauczycieli oraz adaptacja warunków panujących w placówkach do potrzeb uczniów/dzieci a także indywidualne programy edukacyjno-terapeutyczne.

Niezwykle ważny jest rozwój kompetencji nauczycieli oraz kadry pedagogicznej na wszystkich szczeblach edukacji. Działania w zakresie promocji i zwiększania atrakcyjności kształcenia zawodowego, rozwijania kompetencji cyfrowych oraz szkoleń dla nauczycieli będą komplementarne do działań podejmowanych na poziomie krajowym.

W dalszym ciągu obserwuje się wśród młodzieży postrzeganie szkolnictwa branżowego jako mniej atrakcyjnego. Odwrócenie tego trendu wymaga wprowadzenia działań uświadamiających.

Procesy globalizacji wymagają koncentrowania się na poszukiwaniu i odkrywaniu nowych rozwiązań w organizacji szkolnego procesu dydaktycznego, ukierunkowanego m.in. na nabywanie przez uczniów umiejętności w ramach wdrażania ZSU. Wprowadzenie nowatorskich rozwiązań programowych, organizacyjnych lub metodycznych umożliwi poprawę jakości pracy placówek co przełoży się na lepsze przygotowanie uczniów oraz kreowanie postaw proinnowacyjnych. Analizy w tym zakresie prowadzone były na etapie przygotowania PRI.

W celu budowania kapitału społecznego promowane (kryteria premiujące) będą projekty realizowane w partnerstwie (np. szkoła podstawowa z terenu wiejskiego z miejską). Ponadto realizowane będą działania wspierające zieloną transformację, uwzględniające aspekty edukacji środowiskowej na wszystkich poziomach edukacji, podnoszące jakość edukacji także we współpracy z przedsiębiorcami, w szczególności w zakresie umiejętności i kompetencji zorientowanych na potrzeby zielonej i cyfrowej transformacji, dostosowywanie oferty szkolnictwa zawodowego do potrzeb zielonej i cyfrowej transformacji oraz kształtowanie u uczniów szkół prowadzących kształcenie zawodowe kompetencji kluczowych i umiejętności uniwersalnych w tym na potrzeby zielonej i cyfrowej transformacji.

Kolejnym wyzwaniem w obszarze edukacji jest wzmocnienie potencjału kadr ochrony zdrowia – w tym celu oferowane będą bony dla absolwentów kierunków medycznych aby kontynuowali oni pracę w regionie (m.in. na działania wspierające podnoszenie kwalifikacji). Jednocześnie planowane jest wsparcie w zakresie kształcenia zawodowego/branżowego na potrzeby systemu opieki zdrowotnej (działania będą dotyczyć wyłącznie kształcenia przeddyplomowego zgodnego z odpowiednimi regulacjami prawnymi).

W ramach celu przewiduje się również wsparcie dedykowane obszarom wiejskim.

Ważnym aspektem jest możliwość realizacji nauki zdalnej. W związku z tym doposażenie placówek będzie mogło stanowić element wsparcia w ramach przedmiotowego celu oraz w nawiązaniu do inwestycji podejmowanych w CP4, CS(ii).

Główne działania planowane do realizacji

- Mądry przedszkolak – upowszechnienie wychowania przedszkolnego – utworzenie nowych miejsc, w tym również nowych i alternatywnych form wychowania; realizacja dodatkowych zajęć oraz zajęć zwiększających kompetencje kluczowe; działania wspierające umiejętności językowe dzieci z obszarów wiejskich; opieka psychologiczna (w tym dla dzieci z doświadczeniem uchodźstwa – na podstawie innych przesłanek niż status migranta); szkolenia, doradztwo oraz inne formy podwyższania kwalifikacji dla nauczycieli, w szczególności na rzecz zindywidualizowanego podejścia do ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.
- Kompetentny i odkrywczy uczeń – wzrost dostępności i jakości kształcenia ogólnego; rozwój kompetencji kluczowych i kompetencji przyszłości; wsparcie psychologiczne i wyrównywanie deficytów powstałych w wyniku pandemii COVID-19; stypendia; wsparcie uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (w tym uczniów z doświadczeniem migracji i uchodźstwa – na podstawie innych przesłanek niż status migranta); opieka psychologiczna i pedagogiczna; poradnictwo i doradztwo edukacyjno-zawodowe; programy z elementami profilaktyki przeciwko

wypadaniu uczniów z systemu szkolnego lub z elementami profilaktyki przeciwdziałającej porzucaniu szkoły jako programy wychowawcze szkół; rozwój kompetencji cyfrowych; działania społeczno-wychowawczych; wsparcie rozwijania zainteresowań poza edukacją formalną; wprowadzanie nowych metod nauczania; działania wspierające umiejętności językowe dzieci z obszarów wiejskich.

- Specjalista dla rynku pracy – efektywny system formalnego kształcenia zawodowego – dostosowanie oferty edukacyjnej kształcenia zawodowego do potrzeb rynku pracy; podniesienie prestiżu szkolnictwa branżowego; organizacja praktycznych form nauczania, w tym staże i praktyki poza granicą kraju; włączenie pracodawców; doradztwo edukacyjno-zawodowe; stypendia; działania społeczno-wychowawczych; wyrównywanie deficytów powstałych w wyniku pandemii COVID-19; rozwój kształcenia zawodowego/branżowego kadr na potrzeby systemu opieki zdrowotnej; kształcenie nauczycieli zawodu i instruktorów praktycznej nauki zawodu – szkolenia, doradztwo oraz inne formy podwyższania kwalifikacji; wsparcie kształcenia umiejętności interpersonalnych i społecznych; realizacja programów z elementami profilaktyki przeciwko wypadaniu uczniów z systemu szkolnego lub z elementami profilaktyki przeciwdziałającej porzucaniu szkoły – programy wychowawcze szkół; zapewnienie uczniom wsparcia psychologicznego.
- Profesjonalny nauczyciel – podniesienie i rozwój kompetencji nauczycieli m.in. z zakresu pracy z uczniem, wykorzystywania programów i materiałów edukacyjnych i cyfrowych; wsparcie działań zwiększających kompetencje cyfrowe i informatyczne oraz wykorzystania metod i narzędzi cyfrowych; rozwój narzędzi informatycznych i materiałów cyfrowych wspierających cyfryzację procesów edukacyjnych; doskonalenie zawodowe nauczycieli w szkołach ćwiczeń (zgodnie z modelem wypracowanym w POWER).
- Skuteczna edukacja włączająca – wsparcie placówek w prowadzeniu edukacji włączającej, podnoszenie kompetencji kadry pedagogicznej, bezpośrednie wsparcie uczniów (np. zapewnienie usług asystenckich).
- Bony dla absolwentów kierunków medycznych.

Główne grupy docelowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

- dzieci w wieku przedszkolnym, określonym w ustawie Prawo oświatowe,
- otoczenie uczniów, w tym rodzina,
- nowo utworzone i istniejące OWP, w tym, specjalne i integracyjne,
- nauczyciele zatrudnieni w OWP, w tym w specjalnych i integracyjnych,
- szkoły i placówki systemu oświaty prowadzące kształcenie ogólne,
- uczniowie i słuchacze szkół lub placówek systemu oświaty,
- uczniowie i słuchacze szkół lub placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie zawodowe (w tym publiczne szkoły policealne),
- absolwenci kierunków medycznych (tj. lekarskiego, pielęgniarskiego i położniczego),
- publiczne szkoły i placówki systemu oświaty (instytucje i kadra pedagogiczna) prowadzące kształcenie zawodowe (w tym publiczne szkoły policealne),
- nauczyciele szkół i placówek systemu oświaty,
- instruktorzy praktycznej nauki zawodu,
- instytucje z otoczenia społeczno-gospodarczego szkół lub placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie zawodowe,
- przedsiębiorcy i pracodawcy.

Działania na rzecz zapewnienia równości, włączenia społecznego i niedyskryminacji – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iv) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów i art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+:

IZ zapewni, iż wsparcie w ramach tego celu szczegółowego będzie realizowane z poszanowaniem zasad horyzontalnych UE o których mowa w TUE oraz praw człowieka określonych w Karcie Praw Podstawowych Unii Europejskiej, a także w zgodzie z zapisami art. 9 rozporządzenia ogólnego w

sprawie wspólnych przepisów, w tym m.in., iż podejmie odpowiednie kroki w celu zapobiegania wszelkiej dyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną podczas przygotowywania, wdrażania, monitorowania, sprawozdawczości i ewaluacji programów, ze szczególnym uwzględnieniem zapewnienia dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.
W celu promowania zasady równości szans i zapobiegania dyskryminacji prowadzone będą działania edukacyjne adresowane zarówno do pracowników instytucji zaangażowanych we wdrażanie programów, jak również do projektodawców. Działania będą obejmowały m.in. organizowanie szkoleń w zakresie niedyskryminacji i zarządzania różnorodnością oraz podnoszenia świadomości na temat przepisów i polityk antydyskryminacyjnych.
W przypadku zasady dotyczącej równości kobiet i mężczyzn prowadzone będą działania edukacyjne adresowane zarówno do pracowników instytucji zaangażowanych we wdrażanie programów, jak również do projektodawców dotyczące m.in. realizacji zasady równości kobiet i mężczyzn, w tym zagadnień nieświadomych uprzedzeń płciowych czy segregacji płciowej w różnych obszarach życia. Ponadto w przypadku działań związanych z doradztwem edukacyjno–zawodowym uwzględniany będzie aspekt płci przy wyborze zawodu, tak aby zwalczać stereotypy związane z płcią w tym zakresie oraz wspierać promowanie przedmiotów z obszaru STEM.
Wsparcie osób uczących się będzie zaprojektowane z uwzględnieniem indywidualnej sytuacji i potrzeb w szczególności związanych ze specjalnymi potrzebami i niepełnosprawnością. Dodatkowo szkoły i placówki oświatowe zachęcane będą do realizacji zajęć z zakresu przeciwdziałania dyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną. Umożliwi to stworzenie przestrzeni wolnej od dyskryminacji, przyjaznej, wspierającej i otwartej na osoby w różnej sytuacji.

Wskazanie konkretnych terytoriów objętych wsparciem, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych - art. 22 ust. 3 lit.d) ppkt (v) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Interwencja CS będzie realizowana na obszarze całego województwa.
W ramach realizacji CS przewiduje się możliwość zastosowania instrumentów terytorialnych:
1. ZIT miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich,
2. ZIT miejskich obszarów funkcjonalnych miast średnich,
3. IIT – partnerstwa JST.
Interwencja w ramach powyższych instrumentów powinna koncentrować się na: realizacji działań związanych z poprawą dostępu do usług publicznych, w tym dobrej jakości edukacji włączającej.

Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vi) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
W związku z przygranicznym położeniem regionu istnieje przestrzeń do realizacji projektów o charakterze transgranicznym. Planuje się umożliwienie realizacji projektów z partnerami z niemieckich regionów przygranicznych w obszarze edukacji dzieci i młodzieży na każdym poziomie. W systemie wdrażania określone zostaną specjalne preferencje dla projektów uwzgledniających aspekt transgraniczny. W zależności od potrzeb wykorzystane mogą być takie instrumenty jak: kryteria premiujące projekty uwzględniające komponent transgraniczny czy typy interwencji z obligatoryjnym komponentem transgranicznym.
Możliwe będzie rozszerzanie projektów o komponent ponadnarodowy w ramach właściwego obszaru w FERS. Współpraca z partnerami zagranicznymi przyczyni się do wymiany doświadczeń, stworzy możliwości wykorzystania rozwiązań niestosowanych dotychczas w Polsce, a także umożliwi wprowadzenie nowych rozwiązań, zwiększając przez to jakość podejmowanej interwencji.
Współpraca może opierać się m.in. na wymianie doświadczeń, warsztatach, rozpowszechnianiu dobrych praktyk, testowaniu oraz udoskonalaniu istniejących produktów (np. kursów, metod, narzędzi).
W ramach współpracy ponadnarodowej w programie FERS będą realizowane następujące typy operacji:

1. **Projekty współpracy ponadnarodowej**, zakładające wdrożenie nowych rozwiązań dzięki współpracy z partnerem zagranicznym.
2. **Funkcjonowanie sieci współpracy w obszarach wsparcia EFS**, umożliwiających wymianę doświadczeń i wzajemne uczenie się.
3. **Rozszerzenie projektów standardowych o komponent współpracy ponadnarodowej** (rozszerzanie projektów przeznaczone jest dla podmiotów realizujących projekty standardowe).

Jednocześnie w przypadku uczniów i absolwentów szkół zawodowych oraz pracowników placówek systemu oświaty możliwe będzie skorzystanie z programu Erasmus+.

IZ będzie zachęcała wnioskodawców do udziału w konkursach organizowanych w ramach FERS. Beneficjenci programu regionalnego, realizujący projekty mogą wnioskować do programu FERS o środki na jego umiędzynarodowienie. W ramach dotacji może zostać nawiązana współpraca w zakresie zgodnym ze specyfiką CS i realizowanych działań.
W ramach programu będą realizowane działania komplementarne do interwencji wdrażanych w ramach programu krajowego FERS.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
W ramach realizacji CS (f) wsparcie będzie dystrybuowane w formie dotacji. Przedmiotowe obszary interwencji w ramach ww. celu, nie przynoszą bezpośrednich korzyści finansowych, a są realizowane ze względu na szeroko rozumiane korzyści społeczne (są to zadania z zakresu usług publicznych).

2.1.6.3.2 Wskaźniki

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 8 rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności

Tabela 2: Wskaźniki produktu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
6	4(f)	EFS+	Słabiej rozwinięty	PLFCO02	Liczba dofinansowanych miejsc wychowania przedszkolnego	sztuki	191	95
6	4(f)	EFS+	Słabiej rozwinięty	PLFCO03	Liczba uczniów szkół i placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie ogólne objętych wsparciem	osoby	4 122	27 481
6	4(f)	EFS+	Słabiej rozwinięty	PLFCO04	Liczba uczniów i słuchaczy szkół i placówek kształcenia zawodowego objętych wsparciem	osoby	1 645	12 335
6	4(f)	EFS+	Słabiej rozwinięty	PLEFCO05	Liczba uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego uczestniczących w stażach uczniowskich	osoby	247	3 701

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 3: Wskaźniki rezultatu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok odniesienia	Cel końcowy (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
6	4(f)	EFS+	Słabiej rozwinięty	PLFCR01	Liczba uczniów, którzy nabyli kwalifikacje po opuszczeniu programu	osoby	15 310	2019	16 489	Projekt/ Monitoring	uczniowie szkół prowadzących kształcenie ogólne
6	4(f)	EFS+	Słabiej	PLFCR01	Liczba uczniów, którzy nabyli	osoby	10 837	2019	5 551	Projekt/	uczniowie

			rozwinięty		kwalifikacje po opuszczeniu programu					Monitoring	szkół prowadzących kształcenie zawodowe
6	4(f)	EFS+	Słabiej rozwinięty	PLFCR04	Liczba miejsc wychowania przedszkolnego, które funkcjonują przez co najmniej 24 miesiące po zakończeniu projektu	sztuki	550	2019	71	Ewaluacja	

2.1.6.3.3 Indykatywny podział zaprogramowanych zasobów (UE) według rodzaju interwencji (nie dotyczy EFMRA)

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (viii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 4: Wymiar 1 – zakres interwencji

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(f)	140	41 676 851,00
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(f)	148	9 000 000,00
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(f)	149	13 500 000,00
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(f)	152	900 000,00
6	EFS +	Słabiej rozwinięty	4 (f)	157	2 500 000,00
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(f)	160	5 000 000,00

Tabela 5: Wymiar 2 – forma finansowania

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(f)	01	72 576 851,00

Tabela 6: Wymiar 3 – terytorialny mechanizm realizacji i ukierunkowanie terytorialne

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(f)	03	25 460 851,00
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(f)	18	1 300 000,00
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(f)	20	8 476 674,00
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(f)	24	7 184 381,00
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(f)	33	30 154 945,00

Tabela 7: Wymiar 6 – uzupełniające obszary tematyczne EFS+

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(f)	01	3 500 000,00
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(f)	10	69 076 851,00

Tabela 8: Wymiar 7 – wymiar „Równouprawnienie płci” w ramach EFS+, EFRR, Funduszu Spójności i FST

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(f)	02	72 576 851,00

2.1.6.4 Cel Szczegółowy (g) wspieranie uczenia się przez całe życie, w szczególności elastycznych możliwości podnoszenia i zmiany kwalifikacji dla wszystkich, z uwzględnieniem umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, lepsze przewidywanie zmian i zapotrzebowania na nowe umiejętności na podstawie potrzeb rynku pracy, ułatwianie zmian ścieżki kariery zawodowej i wspieranie mobilności zawodowej

2.1.6.4.1 Interwencja w ramach funduszy

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i), (iii), (iv), (v), (vi) i (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów.

Powiązane rodzaje działań – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+

Komisja Europejska w dokumencie *Sprawozdanie krajowe – Polska 2019* wskazała, iż dorośli rzadko angażują się w wykształcenie i szkolenie. Zgodnie z raportem *OECD Economic Surveys: Poland* wiele osób dorosłych ma słabe umiejętności czytania i pisania, umiejętności rozumowania matematycznego i umiejętności cyfrowe.

Jednocześnie zmiany w gospodarce i pojawiające się nowe potrzeby rynku pracy wymagają ciągłego podnoszenia kwalifikacji i kompetencji przez osoby dorosłe. Wśród pracodawców najbardziej cenione są osoby o określonych, potwierdzonych kwalifikacjach bądź takie, które gotowe są na podjęcie działań służących ich podnoszeniu lub uzupełnieniu. W ramach CS wsparcie uzyskają osoby dorosłe, które z własnej inicjatywy chcą podnieść kwalifikacje/ kompetencje lub przekwalifikować się. Usługi w tym zakresie będą realizowane w systemie PSF, za pośrednictwem Bazy Usług Rozwojowych.

Jak wskazano powyżej wiele osób dorosłych ma słabe umiejętności czytania i pisania, umiejętności rozumowania matematycznego i umiejętności cyfrowe. Problem ten ma swoje odzwierciedlenie nie tylko w związku z pracą zawodową, ale przekłada się również na inne aspekty życia. Osoby, o niskich umiejętnościach są w większym stopniu narażone na bezrobocie, ponadto częściej dotyka je bieda, wykluczenie społeczne czy problemy zdrowotne. Jednocześnie ich dzieci są w większym stopniu zagrożone osiąganiem słabych wyników w nauce. Dlatego osoby posiadające niskie kompetencje podstawowe będą mogły podnieść swoje umiejętności/kompetencje w ramach działań podejmowanych poza systemem PSF. Działania realizowane będą zgodnie z zaleceniem Rady z dnia 19 grudnia 2016 r. w sprawie ścieżek poprawy umiejętności: nowe możliwości dla dorosłych (2016/C 484/01).

Zaplanowana interwencja obejmie działania dedykowane rozwojowi kompetencji podstawowych, w tym cyfrowych (poza BUR) oraz wsparciu podnoszenia kompetencji i umiejętności osób dorosłych (usługi rozwojowe za pośrednictwem BUR).

Planowane w ramach Programu działania mają przyczynić się do realizacji celu zawartego w *Zobowiązaniach społecznych z Porto* dotyczącego osób dorosłych.

W ramach celu przewiduje się również wsparcie dedykowane obszarom wiejskim.

Główne działania planowane do realizacji

- Aktywni na rynku pracy – uczenie się dorosłych – odpowiedź na wyzwania cywilizacji (upowszechnienie idei uczenia się przez całe życie w celu zwiększenia uczestnictwa osób dorosłych w procesie kształcenia, dostosowanie oferty (zakresu i formy) kształcenia do potrzeb i wymogów rynku, w tym wsparcie kompetencji językowych i cyfrowych), jak również kształcenie w zakresie zielonych kompetencji – usługi rozwojowe za pośrednictwem BUR; kształcenia podyplomowe kadr medycznych i niemedycznych (z wyłączeniem kształcenia specjalizacyjnego, które jest koordynowane i zarządzane przez MZ) oraz ustawiczny rozwój zawodowy osób wykonujących regulowane ustawowo zawody medyczne.
- Podstawowe kompetencje, w tym cyfrowe dla grup wykluczonych cyfrowo (realizowane poza systemem BUR i PSF) umożliwiające wdrażanie *upskilling pathways.*

Główne grupy docelowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
osoby dorosłe, nieuczestniczące w dalszym kształceniu w systemie oświaty zgłaszające z własnej inicjatywy chęć podniesienia kwalifikacji/kompetencji lub przekwalifikowania się.

Działania na rzecz zapewnienia równości, włączenia społecznego i niedyskryminacji – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iv) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów i art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+:
IZ zapewni, iż wsparcie w ramach tego celu szczegółowego będzie realizowane z poszanowaniem zasad horyzontalnych UE o których mowa w TUE oraz praw człowieka określonych w Karcie Praw Podstawowych Unii Europejskiej, a także w zgodzie z zapisami art. 9 rozporządzenia ogólnego w sprawie wspólnych przepisów, w tym m.in., iż podejmie odpowiednie kroki w celu zapobiegania wszelkiej dyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną podczas przygotowywania, wdrażania, monitorowania, sprawozdawczości i ewaluacji programów, ze szczególnym uwzględnieniem zapewnienia dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.
Przestrzeganie tych fundamentalnych zasad dotyczy wszystkich instytucji w systemie realizacji Programu, jak i Beneficjentów.
W celu promowania zasady równości szans i zapobiegania dyskryminacji prowadzone będą działania edukacyjne adresowane zarówno do pracowników instytucji zaangażowanych we wdrażanie programów, jak również do projektodawców. Działania będą obejmowały m.in. organizowanie szkoleń w zakresie niedyskryminacji i zarządzania różnorodnością oraz podnoszenia świadomości na temat przepisów i polityk antydyskryminacyjnych.
W przypadku zasady dotyczącej równości kobiet i mężczyzn prowadzone będą działania edukacyjne adresowane zarówno do pracowników instytucji zaangażowanych we wdrażanie programów, jak również do projektodawców dotyczące m.in. realizacji zasady równości kobiet i mężczyzn, w tym zagadnień nieświadomych uprzedzeń płciowych czy segregacji płciowej w różnych obszarach życia. Ponadto realizowane w programie regionalnym inicjatywy na rzecz uczenia się przez całe życie, będą w szczególny sposób zapewniać wyrównywanie szans kobiet, jako grupy której sytuacja na rynku pracy z różnorakich przyczyn jest trudniejsza m.in. z powodu sprawowania opieki nad osobami potrzebującymi wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, problemów z godzeniem życia zawodowego z prywatnym czy trudniejszą ścieżką kariery. Realizowana interwencja będzie obejmować działania, które ułatwią w szczególności kobietom podnoszenie kwalifikacji i kompetencji, w tym m.in. zapewnienie opieki nad osobą potrzebującą wsparcia w codziennym funkcjonowaniu.

Wskazanie konkretnych terytoriów objętych wsparciem, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych - art. 22 ust. 3 lit.d) ppkt (v) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Interwencja CS będzie realizowana na obszarze całego województwa.
W ramach realizacji CS nie planuje się wykorzystania narzędzi terytorialnych.

Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vi) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe z udziałem beneficjentów zlokalizowanych w co najmniej jednym innym państwie członkowskim lub poza Unią są dozwolone. Współpraca Beneficjentów z województwa lubuskiego z partnerami z jednego lub wielu krajów może polegać przykładowo na wymianie doświadczeń, wspólnych warsztatach, rozpowszechnianiu wiedzy o przykładach dobrych praktyk, wypracowaniu nowych rozwiązań oraz adaptacji zagranicznych rozwiązań w Polsce lub równoległym tworzeniu nowych. Realizacja projektów partnerskich z partnerami z innych regionów i krajów, możliwa jest pod warunkiem, że przyczynia się do realizacji celów programu zgodnie z art. 63 ust. 4 rozporządzenia ogólnego.
Projekty partnerskie możliwe będą do realizacji w ramach krajowego programu FERS. Dostępne są tam następujące typy operacji:

1. **Projekty współpracy ponadnarodowej**, zakładające wdrożenie nowych rozwiązań dzięki współpracy z partnerem zagranicznym.
2. **Funkcjonowanie sieci współpracy w obszarach wsparcia EFS**, umożliwiających wymianę doświadczeń i wzajemne uczenie się z partnerami zagranicznymi w celu wypracowania i wdrożenia nowych rozwiązań.
3. **Rozszerzenie projektów standardowych o komponent współpracy ponadnarodowej** (rozszerzanie projektów przeznaczone jest dla podmiotów realizujących projekty standardowe, które chcą podnieść jakość realizowanych działań poprzez wykorzystanie współpracy z partnerem ponadnarodowym).

IZ programem regionalnym będzie zachęcała wnioskodawców do udziału w konkursach dotacji organizowanych w ramach programu FERS. Beneficjenci programu regionalnego, realizujący projekty w ramach CS mogą wnioskować do programu FERS o środki na jego umiędzynarodowienie. W ramach dotacji może zostać nawiązana współpraca w zakresie zgodnym ze specyfiką celu szczegółowego i realizowanych działań.
W ramach programu będą realizowane działania komplementarne do interwencji wdrażanych w ramach programu krajowego FERS.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

W ramach realizacji CS (g) wsparcie będzie dystrybuowane w formie dotacji. Przedmiotowe obszary interwencji w ramach ww. celu, nie przynoszą bezpośrednich korzyści finansowych, a są realizowane ze względu na szeroko rozumiane korzyści społeczne (są to zadania z zakresu usług publicznych).

2.1.6.4.2 Wskaźniki

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 8 rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności

Tabela 2: Wskaźniki produktu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
6	4(g)	EFS+	Słabiej rozwinięty	PLGCO01	Liczba osób dorosłych objętych usługami rozwojowymi	osoby	723	5 419
6	4(g)	EFS+	Słabiej rozwinięty	PLGCO03	Liczba osób dorosłych objętych wsparciem w zakresie umiejętności lub kompetencji podstawowych, realizowanym poza Bazą Usług Rozwojowych	osoby	272	2 723

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 3: Wskaźniki rezultatu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok odniesienia	Cel końcowy (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
6	4(g)	EFS+	Słabiej rozwinięty	EECR03	Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu	osoby	7 193	2019	6 240	Projekt/ Monitoring	

2.1.6.4.3 Indykatywny podział zaprogramowanych zasobów (UE) według rodzaju interwencji (nie dotyczy EFMRA)

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (viii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 4: Wymiar 1 – zakres interwencji

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(g)	142	0,00
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(g)	151	13 695 447,00

Tabela 5: Wymiar 2 – forma finansowania

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(g)	01	13 695 447,00

Tabela 6: Wymiar 3 – terytorialny mechanizm realizacji i ukierunkowanie terytorialne

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(g)	33	13 695 447,00

Tabela 7: Wymiar 6 – uzupełniające obszary tematyczne EFS+

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(g)	01	750 000,00
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(g)	10	12 945 447,00

Tabela 8: Wymiar 7 – wymiar „Równouprawnienie płci” w ramach EFS+, EFRR, Funduszu Spójności i FST

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(g)	02	13 695 447,00

2.1.6 Priorytet 6. Fundusze Europejskie na wsparcie obywateli – włączenie społeczne

2.1.6.5 Cel Szczegółowy (h) wspieranie aktywnego włączenia społecznego w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa, oraz zwiększanie zdolności do zatrudnienia, w szczególności grup w niekorzystnej sytuacji

2.1.6.5.1 Interwencja w ramach funduszy

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i), (iii), (iv), (v), (vi) i (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów.

Powiązane rodzaje działań – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+

Pomimo obserwowalnej polepszającej się sytuacji w dalszym ciągu istnieje potrzeba przeciwdziałania zjawisku wykluczenia społecznego i marginalizacji. Wsparcie w tym Celu opierać się będzie na dostarczaniu narzędzi oraz instrumentów aktywnej integracji, powiązanych ze świadczeniem usług na poziomie lokalnym, które będą jednocześnie wykorzystywać lokalny kapitał ludzki oraz wzmacniać jego potencjał. Aktywizacja społeczna jest podstawą wsparcia osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym lub wykluczonych społecznie. W celu wykorzystania potencjałów poszczególnych osób i grup wdrażane będą bardziej zindywidualizowane usługi zarówno aktywizacji społecznej jak i zawodowej. Nacisk zostanie położony na nabycie, przywrócenie lub wzmocnienie kompetencji społecznych, zaradności, samodzielności i aktywności społecznej, a także na podnoszenie kwalifikacji zawodowych oraz ich lepsze dopasowanie do potrzeb rynku pracy.

Wykorzystywane będą instrumenty aktywizacji edukacyjnej, zdrowotnej, zawodowej i społecznej realizowane m. in. przez ośrodki pomocy społecznej czy powiatowe centra pomocy rodzinie. Jednym z wdrażanych instrumentów będą także usługi aktywnej integracji realizowane przez takie podmioty, jak centra integracji społecznej / centra usług społecznych, kluby integracji społecznej, czy w uzasadnionych przypadkach zakłady aktywności zawodowej lub warsztaty terapii zajęciowej. Interwencja będzie obejmowała m.in. stosowanie narzędzi wykorzystywanych przez podmioty reintegracyjne do kompleksowego wspierania osób wykluczonych społecznie. W celu podniesienia jakości świadczonych usług przez centra integracji społecznej, działalność tych podmiotów oparta będzie o jednolite standardy określone w dokumencie pn. *Koncepcja Systemów Standaryzacji Centrów Integracji Społecznej w województwie lubuskim*. Działania realizowane w tym typie będą powiązane z interwencją prowadzoną w ww. zakresie w CS (iii) współfinansowanym ze środków EFRR. Pozwoli to na zapewnienie komplementarnego wsparcia oraz wzmocni efekt synergii planowanej interwencji.

Ponadto realizowane będą w dalszym ciągu działania z obszaru ekonomii społecznej w regionie, świadczone przez akredytowane ośrodki wsparcia ekonomii społecznej. Wsparcie rozwoju przedsiębiorczości społecznej jest procesem długofalowym zwłaszcza na obszarach, gdzie gospodarka społeczna nie ma zakorzenienia. Podjęte w okresie 2014-2020 działania mające na celu stworzenie systemu wsparcia oraz tworzenie miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych przyniosły zakładane rezultaty w postaci miejsc pracy dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Podmioty ekonomii społecznej dzięki posiadanym narzędziom wsparcia realizowały dotychczas zadania w obszarze pomocy społecznej, uzyskując bardzo dobre efekty. Osoby, do których wsparcie kierują PES, często wymagają długiego procesu adaptacji i socjalizacji, co związane jest z trudnym i złożonym procesem reintegracji. Proces rozwoju ekonomii społecznej jest też procesem długim, który powinien opierać się na ciągłości wsparcia i być oparty na rozwoju społeczności lokalnych. W związku z tym interwencja ta wymaga kontynuacji w celu zwiększenia potencjału utworzonych podmiotów oraz stwarzania warunków dla ich rozwoju. W jej obszarze mieszczą się działania, które pozwolą zwiększać wykorzystanie narzędzi ES w realizacji zadań JST oraz przyczynią się do wzrostu liczby JST współpracujących z PES w kluczowych obszarach takich jak usługi społeczne. Przełoży się to na budowanie rynku dla tych podmiotów. Będzie również oddziaływać na ustabilizowanie pozycji PES

poprzez zapewnienie profesjonalnego wsparcia w zakresie specjalistycznych usług dopasowanych do ich branży lub profilu działalności. Niezwykle istotne jest też kontynuowanie działań w obszarze animacji środowisk lokalnych realizowanych przez OWES. Animacja lokalna służy tworzeniu i rozwojowi PES. Działania związane z tworzeniem miejsc pracy wymagają interwencji animatora w środowisku, z którego pochodzą osoby zagrożone wykluczeniem, a także pracy z tymi osobami nad wzmocnieniem sfery zarówno społecznej (aktywizacja społeczna) jak i zawodowej. Jedynie tak może zostać zrealizowana kompleksowa ścieżka, która utrwala otrzymane wsparcie i pomaga utrzymać utworzone miejsca pracy. Kontynuowane będą także działania skierowane na ekonomizację PES realizowane przez OWES. Wpływają one na wprowadzanie nowych i skutecznych instrumentów aktywizacji osób doświadczających trudności związanych z wejściem i utrzymaniem się na rynku pracy. W tym obszarze katalog działań będzie zawierał m.in. usługi wsparcia dla podmiotów ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych, w tym wsparcie realizacji indywidualnego procesu reintegracji w przedsiębiorstwach społecznych, bezzwrotne wsparcie finansowe na utworzenie miejsca pracy i jego utrzymanie w przedsiębiorstwie społecznym przez 12 miesięcy oraz wsparcie finansowe na działania reintegracyjne, usługi wspierające rozwój przedsiębiorstw społecznych realizowane również za pośrednictwem BUR, wsparcie PES celem zwiększenia ich potencjału i możliwości realizacji usług na rzecz społeczności lokalnych, animację lokalną służącą tworzeniu i rozwojowi PES, wsparcie wzrostu udziału PES i PS w realizacji zadań publicznych JST, usługi wsparcia istniejących przedsiębiorstw społecznych. W ramach działalności OWES podejmowane będą również aktywne działania, w tym kampanie promocyjne i inicjatywy informacyjne ukierunkowane na przeciwdziałanie wszelkiej dyskryminacji, np.: mowy nienawiści lub przemocy ze względu na orientacje seksualną, pochodzenie etniczne, niepełnosprawność.
Powoływanie nowych podmiotów ekonomii społecznej będzie uwzględniać kluczowe sfery rozwoju obejmujące również transformację ekologiczną. W zależności od zdiagnozowanych potrzeb lokalnego rynku oraz predyspozycji osób obejmowanych wsparciem przedsiębiorstwa społeczne mogą podejmować działalność gospodarczą i społeczną w dziedzinie gospodarki o obiegu zamkniętym m.in. rolnictwa ekologicznego, energii ze źródeł odnawialnych, budownictwa społecznego, mieszkalnictwa i mobilności. Konieczne będzie również dostarczenie przedsiębiorcom społecznym możliwości nabywania wiedzy i umiejętności w tym zakresie.
Nie planuje się wsparcia finansowego (dotacje) na utrzymanie miejsc pracy utworzonych w poprzedniej perspektywie.

Wsparcie w ramach WTZ i ZAZ może być zapewnione przez ograniczony czas dla konkretnego uczestnika (1-2 lata). Warunkiem wsparcia w ramach WTZ jest zaoferowanie uczestnikom realnej ścieżki dojścia do ZAZ (lub innej formy zatrudnienia). Wsparcie w ramach ZAZ jest możliwe pod warunkiem, że 5% uczestników ZAZ wejdzie na otwarty rynek pracy/zarejestruje się w Urzędzie Pracy.

Planowane w ramach Programu działania mają przyczynić się do realizacji celu zawartego w *Zobowiązaniach społecznych z Porto* dotyczącego zmniejszenia liczby osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym.

Główne działania planowane do realizacji

- Wsparcie aktywizacyjne osób i rodzin zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym oraz osób biernych zawodowo z zastosowaniem instrumentów aktywnej integracji (m.in. edukacyjnych, społecznych, zawodowych, zdrowotnych, mieszkaniowych i rekreacyjno-kulturalnych) ukierunkowane na aktywizację społeczno-zawodową.
- Wsparcie aktywizacyjne osób i rodzin zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym, w tym osób z niepełnosprawnościami oraz osób biernych zawodowo realizowane przez podmioty reintegracyjne oraz tworzenie nowych podmiotów, w ramach których prowadzona będzie m.in. aktywizacja społeczna, zawodowa, edukacyjna, zdrowotna.
- Trwałe miejsca pracy w ekonomii społecznej.

Główne grupy docelowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

- osoby określone w art. 1 ust 2 ustawy o zatrudnieniu socjalnym (z uwzględnieniem ust. 3) a także osoby w ich otoczeniu,
- osoby lub rodziny zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym a także osoby w ich otoczeniu,
- osoby bierne zawodowo,
- środowiska lub lokalne społeczności zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w szczególności lokalne społeczności na obszarach zdegradowanych, w tym objętych rewitalizacją,
- organizacje pozarządowe,
- podmioty ekonomii społecznej, w szczególności przedsiębiorstwa społeczne, ich pracownicy i kierownictwo,
- jednostki samorządu terytorialnego,
- osoby fizyczne (w szczególności osoby wykluczone i zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, osoby planujące założenie PES lub podjęcie pracy w PES),
- partnerzy społeczni i gospodarczy, w tym przedsiębiorcy,
- osoby prawne planujące utworzenie miejsc pracy w sektorze ES lub wsparcie ich funkcjonowania.

Działania na rzecz zapewnienia równości, włączenia społecznego i niedyskryminacji – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iv) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów i art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+:

IZ zapewni, iż wsparcie będzie realizowane z poszanowaniem zasad horyzontalnych UE o których mowa w TUE oraz praw człowieka określonych w Karcie Praw Podstawowych UE, a także w zgodzie z zapisami art. 9 rozporządzenia ogólnego w sprawie wspólnych przepisów, w tym m.in., iż podejmie odpowiednie kroki w celu zapobiegania wszelkiej dyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną podczas przygotowywania, wdrażania, monitorowania, sprawozdawczości i ewaluacji programów, ze szczególnym uwzględnieniem zapewnienia dostępności dla osób z niepełnosprawnościami. Przestrzeganie ww. zasad dotyczy wszystkich instytucji w systemie realizacji, jak i Beneficjentów. Instytucje zapewnią niedyskryminacyjny system naboru i oceny.

W celu zapobiegania dyskryminacji prowadzone będą działania edukacyjne adresowane zarówno do pracowników instytucji zaangażowanych we wdrażanie programów, jak i do projektodawców. Będą obejmowały m.in. organizowanie szkoleń w zakresie niedyskryminacji i zarządzania różnorodnością oraz podnoszenia świadomości na temat przepisów i polityk antydyskryminacyjnych.

W przypadku zasady równości kobiet i mężczyzn prowadzone będą działania edukacyjne adresowane do pracowników instytucji zaangażowanych we wdrażanie jak i do projektodawców dot. m.in. realizacji zasady równości kobiet i mężczyzn, w tym zagadnień nieświadomych uprzedzeń płciowych czy segregacji płciowej.

Ponadto realizowane w programie inicjatywy na rzecz inkluzji społecznej, będą w szczególny sposób zapewniać wyrównywanie szans kobiet, jako grupy której sytuacja związana z wykluczeniem z jest trudniejsza m.in. z powodu sprawowania opieki nad osobami wymagającymi wsparcia w codziennym funkcjonowaniu. Realizowana interwencja będzie obejmować działania, które ułatwią w szczególności kobietom udział w projektach m.in. zapewnienie opieki nad ww. osobami.

Realizowana interwencja będzie obejmować również działania, które ułatwią w szczególności osobom z niepełnosprawnościami udział w aktywizacji, w tym m.in. dostosowanie miejsc świadczenia usług do osób z niepełnosprawnością (np. mechanizm racjonalnych usprawnień), czy stworzenie sytemu rekrutacji uwzględniającego potrzeby ww. osób.

Wskazanie konkretnych terytoriów objętych wsparciem, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych - art. 22 ust. 3 lit.d) ppkt (v) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Interwencja CS będzie realizowana na obszarze całego województwa.
W ramach realizacji CS przewiduje się możliwość zastosowania instrumentów terytorialnych:
1. ZIT miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich,
2. ZIT miejskich obszarów funkcjonalnych miast średnich,
3. IIT – partnerstwa JST.

Interwencja w ramach powyższych instrumentów powinna koncentrować się na: realizacji działań związanych aktywizacją zawodowa i społeczną osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i marginalizacją.

Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vi) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe z udziałem beneficjentów zlokalizowanych w co najmniej jednym innym państwie członkowskim lub poza Unią są dozwolone. Współpraca Beneficjentów z województwa lubuskiego z partnerami z jednego lub wielu krajów może polegać przykładowo na wymianie doświadczeń, wspólnych warsztatach, rozpowszechnianiu wiedzy o przykładach dobrych praktyk, wypracowaniu nowych rozwiązań w partnerstwie zagranicznym, adaptacji zagranicznych rozwiązań w Polsce oraz równoległym tworzeniu nowych rozwiązań. Realizacja projektów partnerskich z partnerami z innych regionów i krajów, możliwa jest pod warunkiem, że przyczynia się do realizacji celów programu zgodnie z art. 63 ust. 4 rozporządzenia ogólnego.
Projekty partnerskie możliwe będą do realizacji w ramach krajowego programu FERS. Dostępne są tam następujące typy operacji:

1. **Projekty współpracy ponadnarodowej**, zakładające wdrożenie nowych rozwiązań dzięki współpracy z partnerem zagranicznym.
2. **Funkcjonowanie sieci współpracy w obszarach wsparcia EFS**, umożliwiających wymianę doświadczeń i wzajemne uczenie się z partnerami zagranicznymi w celu wypracowania i wdrożenia nowych rozwiązań.
3. **Rozszerzenie projektów standardowych o komponent współpracy ponadnarodowej** (rozszerzanie projektów przeznaczone jest dla podmiotów realizujących projekty standardowe, które chcą podnieść jakość realizowanych działań poprzez wykorzystanie współpracy z partnerem ponadnarodowym).

IZ programem regionalnym będzie zachęcała wnioskodawców do udziału w konkursach dotacji organizowanych w ramach programu FERS. Beneficjenci programu regionalnego, realizujący projekty w ramach CS mogą wnioskować do programu FERS o środki na jego umiędzynarodowienie. W ramach dotacji może zostać nawiązana współpraca w zakresie zgodnym ze specyfiką celu szczegółowego i realizowanych działań.
W ramach programu będą realizowane działania komplementarne do interwencji wdrażanych w ramach programu krajowego FERS.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
W ramach realizacji CS (h) wsparcie będzie dystrybuowane w formie dotacji. Przedmiotowe obszary interwencji w ramach ww. celu, nie przynoszą bezpośrednich korzyści finansowych, a są realizowane ze względu na szeroko rozumiane korzyści społeczne (są to zadania z zakresu usług publicznych).

2.1.6.5.2 Wskaźniki

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 8 rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności

Tabela 2: Wskaźniki produktu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
6	4(h)	EFS+	Słabiej rozwinięty	EECO02	Liczba osób bezrobotnych, w tym długotrwale bezrobotnych, objętych wsparciem w programie	osoby	374	1 870
6	4(h)	EFS+	Słabiej rozwinięty	EECO04	Liczba osób biernych zawodowo objętych wsparciem w programie	osoby	339	2 202
6	4(h)	EFS+	Słabiej rozwinięty	PLHCO01	Liczba podmiotów ekonomii społecznej objętych wsparciem	podmioty	13	128

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 3: Wskaźniki rezultatu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok odniesienia	Cel końcowy (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
6	4(h)	EFS+	Słabiej rozwinięty	EECR01	Liczba osób poszukujących pracy po opuszczeniu programu	osoby	819	2019	352	Projekt/ Monitoring	
6	4(h)	EFS+	Słabiej rozwinięty	EECR03	Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu	osoby	1 394	2019	1 282	Projekt/ Monitoring	
6	4(h)	EFS+	Słabiej rozwinięty	EECR04	Liczba osób pracujących, łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek, po opuszczeniu programu	osoby	722	2019	458	Projekt/ Monitoring	
6	4(h)	EFS+	Słabiej rozwinięty	PLHCR01	Liczba miejsc pracy utworzonych w przedsiębiorstwach społecznych	sztuki	430	2019	425	Projekt/ Monitoring	

2.1.6.5.3 Indykatywny podział zaprogramowanych zasobów (UE) według rodzaju interwencji (nie dotyczy EFMRA)

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (viii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 4: Wymiar 1 – zakres interwencji

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(h)	136	4 797 341,00
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(h)	138	14 000 000,00
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(h)	153	16 292 242,00

Tabela 5: Wymiar 2 – forma finansowania

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(h)	01	35 089 583,00

Tabela 6: Wymiar 3 – terytorialny mechanizm realizacji i ukierunkowanie terytorialne

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(h)	03	11 990 401,00
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(h)	18	600 000,00
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(h)	20	2 952 860,00
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(h)	24	2 352 860,00
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(h)	33	17 193 462,00

Tabela 7: Wymiar 6 – uzupełniające obszary tematyczne EFS+

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(h)	01	750 000,00
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(h)	05	34 339 583,00

Tabela 8: Wymiar 7 – wymiar „Równouprawnienie płci” w ramach EFS+, EFRR, Funduszu Spójności i FST

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(h)	02	35 089 583,00

2.1.6.6 Cel Szczegółowy (i) wspieranie integracji społeczno-gospodarczej obywateli państw trzecich, w tym migrantów

2.1.6.6.1 Interwencja w ramach funduszy

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i), (iii), (iv), (v), (vi) i (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów.

Powiązane rodzaje działań – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+

Polski rynek pracy staje się coraz bardziej atrakcyjny dla migrantów zarobkowych. Zgodnie z danymi wskazanymi w opracowaniu *Rynek pracy województwa lubuskiego w 2019 r.* na koniec 2019 r. w województwie lubuskim pracowało ponad 23,5 tys. cudzoziemców (zgłoszonych do ubezpieczeń społecznych). W porównaniu z rokiem 2018 r. było ich więcej o ponad 1,5 tys. osób. Stale rośnie liczba zezwoleń na pracę wydawanych cudzoziemcom. Ważnym elementem w przygotowaniu warunków pracy dla tej grupy jest stworzenie na poziomie regionalnym kompleksowego systemu wsparcia. Pandemia COVID-19 oraz działania wojenne na Ukrainie uwidoczniły potrzebę stworzenia skutecznej ścieżki integracji i włączenia społecznego tej grupy osób. Szeroko rozumiana integracja może przynieść korzyści zarówno dla osób zainteresowanych jak i dla społeczności lokalnych oraz

regionalnej gospodarki. Wielu migrantów zarobkowych już przed pandemią oraz konfliktem zbrojnym napotykało na sporo trudności w znalezieniu zatrudnienia, edukacji czy dostępie do podstawowych usług. Natomiast okres pandemii pokazał, iż grupy te są nadreprezentowane w sektorach, które najbardziej ucierpiały w wyniku zamrażania gospodarki np. gastronomia, transport, handel detaliczny, hotelarstwo czy opieka domowa. Ponadto migranci zarobkowi są również częściej zatrudniani w ramach mniej korzystnych warunków pracy, np. czasowo.
W związku z utrzymującym się niedoborem siły roboczej, atrakcyjność polskiego rynku pracy dla migrantów będzie mieć bardzo duże znaczenie. Ważnym elementem w tworzeniu warunków pracy dla tej grupy jest uznawanie ich umiejętności i umożliwianie im pracy w zawodach odpowiadających ich umiejętnościom i doświadczeniu. Ponadto istotna jest również możliwość nauki języka, wsparcie edukacji dzieci, wsparcie w rozwiązywaniu problemów bytowych czy prawnych. Dlatego niezwykle ważne jest posiadanie kompleksowego systemu wsparcia uwzględniającego różne obszary pomocy. Będzie on obejmował stworzenie ścieżki opartej o następujące działania: zaoferowaniu osobie możliwości integracji społecznej i zawodowej poprzez np. naukę języka polskiego, zajęcia kulturalne, doradztwo zawodowe, szkolenia zawodowe, stażu itp. Obejmie ona również pomoc prawną, wsparcie psychologiczne oraz pomoc w zapewnieniu opieki nad dzieckiem (znalezieniem odpowiedniej placówki lub refundacją kosztów instytucjonalnej opieki nad dzieckiem na czas uczestnictwa rodzica w zajęciach) a także pomoc w znalezieniu zakwaterowania – są to bardzo istotne formy pomocy szczególnie dla osób przybywających na teren województwa lubuskiego w związku z działaniami wojennymi toczącymi się na terenie Ukrainy tj. od 24 lutego 2022 r.
Wyzwaniem w stosunku do tej grupy osób będzie zapewnienie bezpieczeństwa oraz jak najszybsze zdiagnozowanie i dotarcie z odpowiednią formą pomocy (dla jednych osób będzie to wsparcie psychologiczne, pomoc prawna, znalezienie zakwaterowania, a dla innych nauka języka polskiego i znalezienie pracy). Innym wyzwaniem będzie reagowanie adekwatnie do rozwoju wydarzeń na terenie Ukrainy (liczba uchodźców może nagle się zwiększać lub zmniejszać).
Wsparcie dla osób z państw trzecich będzie wpisywało się w założenia wynikające z planu działania UE na rzecz integracji i włączenia społecznego na lata 2021–2027, szczególnie w działania z takich obszarów jak kształcenie i szkolenie sprzyjające włączeniu społecznemu, poprawa możliwości zatrudnienia i uznawania umiejętności, informowania na temat możliwości skorzystania z usług zdrowotnych oraz tworzenie partnerstw z organizacjami lokalnymi. Działania będą wynikać także z krajowych dokumentów strategicznych, w tym np. *Krajowego Programu Przeciwdziałaniu Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu. Aktualizacja 2021-2027, polityka publiczna z perspektywą do roku 2030* oraz będą komplementarne do interwencji realizowanej w ramach Funduszu Azylu, Migracji i Integracji.
Możliwe będzie wykorzystanie efektów działań wynikających z realizacji projektu *Budowa struktur integracji cudzoziemców w Polsce – etap II – pilotaż ośrodków integracji cudzoziemców* oraz doświadczeń Centrów Integracji Cudzoziemców zwłaszcza w kontekście udzielanego wsparcia osobom przybywającym na teren województwa lubuskiego w związku z działaniami wojennymi toczącymi się na terenie Ukrainy tj. po 24 lutego 2022 r.

Główne działania planowane do realizacji

- Usługi wsparcia dla obywateli państw trzecich i ich otoczenia w procesie integracji na rynku pracy oraz w lepszym funkcjonowaniu w społeczności lokalnej (m.in. kursy językowe, szkolenia z zakresu wartości i kultury polskiej, szkolenia zawodowe, wsparcie prawne, psychologiczne, pomoc w zapewnieniu opieki nad dzieckiem (w tym refundacja kosztów opieki nad dzieckiem na czas uczestnictwa rodzica w zajęciach), pomocy w znalezieniu zakwaterowania oraz dostarczenie praktycznych informacji dotyczących różnych aspektów życia w Polsce).

Główne grupy docelowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów obywatele państw trzecich, migranci zarobkowi, ich rodziny i osoby z najbliższego otoczenia.

Działania na rzecz zapewnienia równości, włączenia społecznego i niedyskryminacji – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iv) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów i art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+:
IZ zapewni, iż wsparcie będzie realizowane z poszanowaniem zasad horyzontalnych UE o których mowa w TUE oraz praw człowieka określonych w Karcie Praw Podstawowych UE, a także w zgodzie z zapisami art. 9 rozporządzenia ogólnego w sprawie wspólnych przepisów, w tym m.in., iż podejmie odpowiednie kroki w celu zapobiegania wszelkiej dyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną podczas przygotowywania, wdrażania, monitorowania, sprawozdawczości i ewaluacji programów, ze szczególnym uwzględnieniem zapewnienia dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.
Przestrzeganie tych zasad dotyczy wszystkich instytucji w systemie realizacji, jak i Beneficjentów. Instytucje zapewnią niedyskryminacyjny system naboru i oceny w oparciu o odpowiednie kryteria, a Beneficjenci będą zobligowani do przestrzegania wymogów dotyczących zasad równości szans i zapobiegania dyskryminacji czy konieczności zapewnienia odpowiedniej dostępności usług lub infrastruktury.
W celu zapobiegania dyskryminacji prowadzone będą działania edukacyjne adresowane zarówno do pracowników instytucji zaangażowanych we wdrażanie programów, jak i do projektodawców. Będą obejmowały m.in. organizowanie szkoleń w zakresie niedyskryminacji i zarządzania różnorodnością oraz podnoszenia świadomości na temat przepisów i polityk antydyskryminacyjnych. Niezbędne jest również podejmowanie działań mających na celu eliminowania uprzedzeń i dyskryminacji względem osób będących migrantami.
W przypadku zasady równości kobiet i mężczyzn również prowadzone będą działania edukacyjne adresowane zarówno do pracowników instytucji zaangażowanych we wdrażanie programów, jak również do projektodawców dotyczące m.in. realizacji zasady równości kobiet i mężczyzn, w tym zagadnień nieświadomych uprzedzeń płciowych czy segregacji płciowej. Biorąc pod uwagę specyfikę grupy jaką są migranci można przyjąć, iż większą ich część stanowią kobiety, które często mają utrudniony dostęp do rynku pracy a ich integracja z nowym otoczeniem jest dłuższa. W związku z tym zaplanowano działania, które mają im ułatwić aktywizację społeczną i zawodową jak np. pomoc w opiece nad dzieckiem czy dostosowane do ich indywidualnych potrzeb programy integracyjne.

Wskazanie konkretnych terytoriów objętych wsparciem, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych - art. 22 ust. 3 lit.d) ppkt (v) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Interwencja CS będzie realizowana na obszarze całego województwa.
W ramach realizacji CS nie planuje się wykorzystania narzędzi terytorialnych.

Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vi) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Działania przewidziane dla osób z państw trzecich będą komplementarne z działaniami realizowanymi z Funduszu Azylu, Migracji i Integracji. Zaplanowane przedsięwzięcie będzie również komplementarne z obszarem tematycznym *Edukacja* określonym w strategii UE dla Regionu Morza Bałtyckiego oraz z programem krajowym Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego.
Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe z udziałem beneficjentów zlokalizowanych w co najmniej jednym innym państwie członkowskim lub poza Unią są dozwolone. Współpraca Beneficjentów z województwa lubuskiego z partnerami z jednego lub więcej krajów może polegać przykładowo na wymianie doświadczeń, wspólnych warsztatach, rozpowszechnianiu wiedzy o przykładach dobrych praktyk, wypracowaniu nowych rozwiązań w partnerstwie zagranicznym, adaptacji zagranicznych rozwiązań w Polsce oraz równoległym tworzeniu nowych rozwiązań. Realizacja projektów partnerskich z partnerami z innych regionów i krajów, możliwa jest pod warunkiem, że przyczynia się do realizacji celów programu zgodnie z art. 63 ust. 4 rozporządzenia ogólnego.
Projekty partnerskie możliwe będą do realizacji w ramach krajowego programu FERS. Dostępne są tam następujące typy operacji:

1. **Projekty współpracy ponadnarodowej**, zakładające wdrożenie nowych rozwiązań dzięki współpracy z partnerem zagranicznym**.**
2. **Funkcjonowanie sieci współpracy w obszarach wsparcia EFS**, umożliwiających wymianę doświadczeń i wzajemne uczenie się.
3. **Rozszerzenie projektów standardowych o komponent współpracy ponadnarodowej** (rozszerzanie projektów przeznaczone jest dla podmiotów realizujących projekty standardowe, które chcą podnieść jakość realizowanych działań poprzez wykorzystanie współpracy z partnerem ponadnarodowym).

IZ programem regionalnym będzie zachęcała wnioskodawców do udziału w konkursach dotacji organizowanych w ramach programu FERS. Beneficjenci programu regionalnego, realizujący projekty w ramach CS mogą wnioskować do programu FERS o środki na jego umiędzynarodowienie. W ramach dotacji może zostać nawiązana współpraca w zakresie zgodnym ze specyfiką celu szczegółowego i realizowanych działań.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

W ramach realizacji CS (i) wsparcie będzie dystrybuowane w formie dotacji. Przedmiotowe obszary interwencji w ramach ww. celu, nie przynoszą bezpośrednich korzyści finansowych, a są realizowane ze względu na szeroko rozumiane korzyści społeczne (są to zadania z zakresu usług publicznych).

2.1.6.6.2 Wskaźniki

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 8 rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności

Tabela 2: Wskaźniki produktu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
6	4(i)	EFS+	Słabiej rozwinięty	EECO13	Liczba osób z krajów trzecich objętych wsparciem w programie	osoby	0	874

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 3: Wskaźniki rezultatu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok odniesienia	Cel końcowy (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
6	4(i)	EFS+	Słabiej rozwinięty	EECR04	Liczba osób pracujących, łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek, po opuszczeniu programu	osoby	19	2019	391	Projekt/ Monitoring	

2.1.6.6.3 Indykatywny podział zaprogramowanych zasobów (UE) według rodzaju interwencji (nie dotyczy EFMRA)

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (viii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 4: Wymiar 1 – zakres interwencji

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(i)	156	1 840 000,00
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(i)	157	1 457 341,00

Tabela 5: Wymiar 2 – forma finansowania

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(i)	01	3 297 341,00

Tabela 6: Wymiar 3 – terytorialny mechanizm realizacji i ukierunkowanie terytorialne

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(i)	33	3 297 341,00

Tabela 7: Wymiar 6 – uzupełniające obszary tematyczne EFS+

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(i)	10	3 297 341,00

Tabela 8: Wymiar 7 – wymiar „Równouprawnienie płci" w ramach EFS+, EFRR, Funduszu Spójności i FST

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(i)	02	3 297 341,00

2.1.6.7 Cel Szczegółowy (k) zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej

2.1.6.7.1 Interwencja w ramach funduszy

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i), (iii), (iv), (v), (vi) i (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów.

Powiązane rodzaje działań – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+

Odpowiedzią na wyzwanie określone w CS będzie interwencja oparta na zwiększeniu dostępu do usług społecznych i zdrowotnych i poprawie ich jakości. Działania będą zgodne z Konwencją ONZ o prawach osób niepełnosprawnych (w szczególności z art. 19), KPP UE i Konwencją ONZ o prawach dziecka (w szczególności art. 20 i 21) oraz odpowiednimi strategiami krajowymi**.**

Zgodnie z *Rekomendacją CM/Rec(2014) 2* wsparcie dla seniorów powinno być dostępne w ramach danej społeczności, tak aby umożliwić osobom starszym pozostanie w swoich domach tak długo, jak to tylko możliwe. Podejmowane będą więc działania w celu stworzenia na poziomie społeczności lokalnych kompleksowego systemu usług społecznych i zdrowotnych.

Zwiększa się popyt na usługi społeczne związane z potrzebami osób w wieku poprodukcyjnym. Będą zatem wspierane i rozwijane miejsca opieki nad osobami wymagającymi wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, szczególnie osobami starszymi np. kluby seniora czy domy dziennego pobytu. Zwiększanie usług w społeczności lokalnej powinno wiązać się ze stopniowym zmniejszaniem

świadczenia usług w ramach opieki instytucjonalnej (działania zapobiegające umieszczaniu osób w opiece instytucjonalnej). Ważnym zadaniem jest też skierowane wsparcia na zwiększenie liczby usług opiekuńczych i asystenckich świadczonych w miejscu zamieszkania oraz rozwijanie usług opiekuńczych w formie opieki wytchnieniowej. Ponadto w związku ze zmianami demograficznymi, które mogą prowadzić do zmniejszania liczby osób mogących świadczyć usługi opieki, istotne jest podejmowanie działań łączących cały proces DI z nowymi technologiami (rozwiązania *smart*), tak aby w maksymalny sposób uniezależnić osoby starsze od konieczności pomocy osób trzecich.

Liczba osób leczonych z powodu chorób i zaburzeń psychicznych stale wzrasta. Wsparcie w tym zakresie, koncentrujące się na usługach dużych szpitali psychiatrycznych, współwystępuje z niską dostępnością do pozainstytucjonalnego wsparcia. Kluczowe jest zatem zwiększenie dostępności do pomocy psychiatrycznej w formie zdeinstytucjonalizowanej. Działania w tym obszarze będą komplementarne w stosunku do interwencji realizowanej na poziomie krajowym.

Interwencja powinna skupić się także na zapewnieniu dostępu do usług tam, gdzie ich nie ma (białe plamy), a także wsparciu funkcjonujących podmiotów świadczących usługi społeczne, aby poprawić ich jakość. Z uwagi na niewielką podaż, a duży popyt, na terenie województwa wsparcie powinno zostać skierowane na wprowadzenie dodatkowych usług dla osób z niepełnosprawnościami i innych potrzebujących (w tym dla osób z doświadczeniem uchodźstwa, na podstawie innych przesłanek niż status migranta) w formie mieszkań wspomaganych oraz treningowych. W ramach tej form, osoby potrzebujące wsparcia uczą się samodzielnego życia pod okiem specjalistów. Takie działania mają ogromne znaczenie w procesie DI i stanowią alternatywę dla placówek wsparcia całodobowego.

Niezbędne jest także tworzenie, nowych miejsc w ośrodkach interwencji kryzysowej, domach dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży oraz powstawania nowych ośrodków, ze szczególnym uwzględnieniem typów obejmujących miejsca schronienia, w tym dla osób doświadczających przemocy. Usługi interwencji kryzysowej mogą być także świadczone jako jeden z elementów kompleksowego wsparcia.

Formuła funkcjonowania systemów wsparcia w gminach opiera się na OPS i świadczonych przez nie usługach, co powoduje kierowanie usług do osób najbiedniejszych, a nie do ogółu mieszkańców. Od 2020 r. istnieje możliwość wspierania mieszkańców w ramach CUS, które mają być nową instytucją lokalnej polityki społecznej. Zgodnie z założeniami z usług mają korzystać wszyscy mieszkańcy społeczności lokalnej. Dla każdej osoby zgodnie ze zgłaszanymi potrzebami będą tworzone indywidualne plany usług społecznych.

W *Sprawozdaniu krajowym – Polska 2019* wskazano, iż w Polsce opieka długoterminowa jest słabo rozwinięta, brakuje standardowych usług i spójnego strategicznego podejścia. Podmioty opieki długoterminowej to instytucje zapewniające opiekę, jednak w rzeczywistości w większości przypadków jest ona świadczona przez opiekunów nieformalnych (członków rodziny), którzy nie mają prawie żadnego wsparcia instytucjonalnego. W związku z tym konieczne jest podjęcie działań w obszarze deinstytucjonalizacji usług zdrowotnych.

W celu poprawy dostępu do podstawowych usług zdrowotnych i profilaktyki, planowane jest wdrażanie programów profilaktycznych chorób stanowiących poważny problem w regionie. Programy profilaktyczne i inne usługi zdrowotne finansowane z EFS+ będą wdrażane przy zapewnieniu m.in. dostępności i udziału osób w szczególnie trudnej sytuacji, adresowania działań na białe plamy w dostępie do usług, a także koordynacji usług zdrowotnych i społecznych, przy czym środki z EFS+ nie będą przeznaczone na finansowanie leczenia.
Przedsięwzięcia w zakresie usług zdrowotnych przyczynią się do realizacji celów wskazanych w dokumencie: *Zdrowa przyszłość […]*.

Zgodnie z zaleceniami Rady (UE) 2021/1004 *(Gwarancja dla dzieci)* ważne jest zapobieganie wykluczeniu społecznemu dzieci przez zapewnienie im dostępu do kluczowych usług. Jednocześnie poza ograniczonym dostępem do usług społecznych dzieci spotykają się również z utrudnionym dostępem do niektórych usług zdrowotnych m.in. opieki stomatologicznej czy badania optometryczne, oraz do przedmiotów wspomagających funkcjonowanie (np. aparaty ortodontyczne, soczewki kontaktowe, okulary). Dzieci z grup zagrożonych mają także mniej możliwości by korzystać z programów z zakresu profilaktyki chorób. Ubóstwo dochodowe i inne uwarunkowania w istotnym stopniu wpływają na ogólny rozwój i stan zdrowia dzieci. W związku z tym planowana jest realizacja programów zdrowotnych skierowanych do dzieci i młodzieży, ze szczególnym uwzględnieniem grup zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Szczegółowy zakres interwencji w obszarze usług społecznych będzie na początku wdrażania Programu wynikał z uzgodnień z podmiotem odpowiedzialnym za koordynację obszaru włączenia społecznego, następnie zaś z regionalnego planu rozwoju usług społecznych.

Działania realizowane w tym CS będą powiązane z interwencją prowadzoną w ww. zakresie w CS (iii) – EFRR, szczególnie w odniesieniu do zdefiniowanych tam typów projektów. Pozwoli to na zapewnienie komplementarnego wsparcia oraz wzmocni efekt synergii.
W ramach celu przewiduje się również wsparcie dedykowane obszarom wiejskim.

Główne działania planowane do realizacji

- Rozwój usług asystenckich wspierających aktywność społeczną, edukacyjną lub zawodową osób z niepełnosprawnościami.
- Rozwój usług mieszkalnictwa o charakterze treningowym lub wspomaganym w połączeniu z usługami wspierającymi lub innych rozwiązań łączących wsparcie społeczne i mieszkaniowe.
- Rozwój (z zachowaniem zasady deinstytucjonalizacji) usług opiekuńczych, specjalistycznych usług opiekuńczych oraz usług zdrowotnych świadczonych w społeczności lokalnej w formach dziennych i całodobowych, w tym świadczonych w miejscu zamieszkania.
- Rozwój usług wspierających osoby starsze i osoby z niepełnosprawnością w szczególnie trudnej sytuacji społeczno-ekonomicznej, które w przeciwnym wypadku nie miałyby w ogóle dostępu do takich usług w miejscu zamieszkania (kompleksowe wsparcie obejmujące usługi opiekuńcze, pielęgnacyjne, rehabilitacyjne, asystenckie, wytchnieniowe, pomocy sąsiedzkiej, remontowe, gastronomiczne w miejscu zamieszkania, integrację seniorów ze społecznością lokalną jako gwarancja wydłużenie samodzielności i zwiększenie jakości funkcjonowania).
- Wsparcie nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych np. telemedycyny, teleopieki, systemów przywoławczych, wyłącznie jako elementu wsparcia i pod warunkiem zagwarantowania kompleksowości usługi wsparcia, jak również mających na celu wyłącznie poprawę dostępu do usług zdrowotnych, w szczególności dla osób starszych i z niepełnosprawnościami (w ramach tych działań nie będą finansowane świadczenia zdrowotne – konsultacje medyczne a jedynie szkolenia z korzystania z takiego sprzętu i rozwiązań).
- Upowszechnianie transportu indywidualnego typu door-to-door dla osób z ograniczoną mobilnością jako wsparcie uzupełniające w ramach projektu dotyczącego usług społecznych.
- Usługi interwencji kryzysowej oraz usługi w zakresie przeciwdziałania przemocy.
- Szkolenie kadr na potrzeby świadczenia usług w społeczności lokalnej (typ realizowany tylko jako uzupełnienie innych).
- Wsparcie opiekunów faktycznych/nieformalnych osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu.
- Tworzenie centrów usług społecznych i rozwój dostarczanych przez nie usług.
- Wsparcie procesu deinstytucjonalizacji instytucji całodobowych w tym m.in. poprzez oferowanie takich usług jak wsparcie wytchnieniowe, mieszkalnictwo wspomagane, a także

przygotowanie, uzyskanie i zmiana kompetencji oraz udział pracowników tych instytucji w działaniach poza placówkami.
- Wsparcie procesu deinstytucjonalizacji opieki medycznej poprzez rozwój usług świadczonych w społeczności lokalnej.
- Programy profilaktyczne chorób będących istotnym problemem zdrowotnym regionu w oparciu o dane z map potrzeb zdrowotnych.

Główne grupy docelowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
- osoby potrzebujące usług społecznych (w tym dzieci), w szczególności osoby mieszkające w instytucjach lub zagrożone umieszczeniem w instytucjach, a także ich rodziny i opiekunowie,
- osoby potrzebujące wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, w tym dzieci,
- osoby kwalifikujące się do objęcia wsparciem z programu profilaktycznego, w tym dzieci,
- pracownicy jednostek samorządu terytorialnego ich związków, stowarzyszeń i porozumień,
- pracownicy jednostek organizacyjnych JST posiadających osobowość prawną,
- przedstawiciele organizacji pozarządowych,
- pracownicy i przedstawiciele podmiotów ekonomii społecznej.

Działania na rzecz zapewnienia równości, włączenia społecznego i niedyskryminacji – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iv) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów i art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+:
IZ zapewni, iż wsparcie będzie realizowane z poszanowaniem zasad horyzontalnych UE o których mowa w TUE oraz praw człowieka określonych w Karcie Praw Podstawowych UE, a także w zgodzie z zapisami art. 9 rozporządzenia ogólnego w sprawie wspólnych przepisów, w tym m.in., iż podejmie odpowiednie kroki w celu zapobiegania wszelkiej dyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną podczas przygotowywania, wdrażania, monitorowania, sprawozdawczości i ewaluacji programów, ze szczególnym uwzględnieniem zapewnienia dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.
Przestrzeganie tych zasad dotyczy wszystkich instytucji w systemie realizacji, jak i Beneficjentów. Instytucje zapewnią niedyskryminacyjny system naboru i oceny w oparciu o kryteria, które będą uwzględniały zasady horyzontalne, a Beneficjenci będą zobligowani do przestrzegania wymogów.
W celu zapobiegania dyskryminacji prowadzone będą działania edukacyjne adresowane zarówno do pracowników instytucji zaangażowanych we wdrażanie, jak i projektodawców. Będą obejmowały m.in. organizowanie szkoleń w zakresie niedyskryminacji i zarządzania różnorodnością oraz podnoszenia świadomości na temat przepisów i polityk antydyskryminacyjnych.
W przypadku zasady równości kobiet i mężczyzn prowadzone będą działania edukacyjne adresowane do pracowników instytucji zaangażowanych we wdrażanie programów, jak i do projektodawców dot. m.in. realizacji zasady równości kobiet i mężczyzn, w tym zagadnień nieświadomych uprzedzeń płciowych czy segregacji płciowej.
Podejmowane działania będą zgodnie z zasadami deinstytucjonalizacji, co będzie sprzyjać wzmacnianiu niezależności życia korzystających z usług osób. Wsparcie będzie skoncentrowane na potrzebach osoby zgodnie z jej indywidualnymi preferencjami i będzie zakładało w pełni włączający charakter.
Biorąc pod uwagę, iż kobiety częściej sprawują opiekę nad osobami wymagającymi wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, co zmniejsza ich poziom aktywizacji społecznej i zawodowej działania zaplanowane w ramach tej interwencji będą uwzględniały narzędzia wspierające tą grupę jak np. zapewnienie opieki nad dzieckiem z niepełnosprawnością czy osobą starszą.

Wskazanie konkretnych terytoriów objętych wsparciem, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych - art. 22 ust. 3 lit.d) ppkt (v) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Interwencja CS będzie realizowana na obszarze całego województwa.
W ramach realizacji CS nie planuje się wykorzystania narzędzi terytorialnych.

Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vi) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

W związku z przygranicznym położeniem regionu istnieje przestrzeń do realizacji projektów o charakterze transgranicznym. Planuje się umożliwienie realizacji projektów z partnerami z niemieckich regionów przygranicznych w obszarze efektywnych rozwiązań na rzecz dystrybucji usług społecznych. W systemie wdrażania określone zostaną specjalne preferencje dla projektów uwzgledniających aspekt transgraniczny. W zależności od potrzeb mogą być wdrażane takie instrumenty jak: kryteria premiujące projekty uwzględniające komponent transgraniczny czy typy interwencji z obligatoryjnym komponentem transgranicznym.

W przypadku zdiagnozowania potrzeb możliwe będzie rozszerzanie projektów o komponent ponadnarodowy w ramach właściwego obszaru w FERS. Współpraca z partnerami zagranicznymi przyczyni się do wymiany doświadczeń, stworzy możliwości wykorzystania rozwiązań niestosowanych dotychczas w Polsce, a także umożliwi wprowadzenie nowych, zwiększając przez to jakość podejmowanej interwencji. Współpraca może opierać się m.in. na wymianie doświadczeń, warsztatach, rozpowszechnianiu dobrych praktyk, testowaniu oraz udoskonalaniu istniejących produktów (np. kursów, metod, narzędzi).

W ramach współpracy ponadnarodowej na poziomie krajowym w programie FERS będą realizowane następujące typy operacji:

1. **Projekty współpracy ponadnarodowej**, zakładające wdrożenie nowych rozwiązań dzięki współpracy z partnerem zagranicznym.
2. **Funkcjonowanie sieci współpracy w obszarach wsparcia EFS**, umożliwiających wymianę doświadczeń i wzajemne uczenie się.
3. **Rozszerzenie projektów standardowych o komponent współpracy ponadnarodowej** (rozszerzanie projektów przeznaczone jest dla podmiotów realizujących projekty standardowe, które chcą podnieść jakość realizowanych działań poprzez wykorzystanie współpracy z partnerem ponadnarodowym).

IZ będzie zachęcała wnioskodawców do udziału w konkursach organizowanych w ramach FERS. Beneficjenci programu regionalnego, realizujący projekty w ramach CS mogą wnioskować do programu FERS o środki na jego umiędzynarodowienie. W ramach dotacji może zostać nawiązana współpraca w zakresie zgodnym ze specyfiką CS i realizowanych działań.

W ramach programu będą realizowane działania komplementarne do interwencji wdrażanych w ramach FERS.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

W ramach realizacji CS (k) wsparcie będzie dystrybuowane w formie dotacji. Przedmiotowe obszary interwencji w ramach ww. celu, nie przynoszą bezpośrednich korzyści finansowych, a są realizowane ze względu na szeroko rozumiane korzyści społeczne (są to zadania z zakresu usług publicznych).

2.1.6.6.2 Wskaźniki

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 8 rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności

Tabela 2: Wskaźniki produktu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
6	4(k)	EFS+	Słabiej rozwinięty	PLKLCO02	Liczba osób objętych usługami świadczonymi w społeczności lokalnej w programie	osoby	481	2 798

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 3: Wskaźniki rezultatu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok odniesienia	Cel końcowy (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
6	4(k)	EFS+	Słabiej rozwinięty	PLKLCR02	Liczba utworzonych miejsc świadczenia usług w społeczności lokalnej	sztuki	22	2019	458	Projekt/ Monitoring	

2.1.6.6.3 Indykatywny podział zaprogramowanych zasobów (UE) według rodzaju interwencji (nie dotyczy EFMRA)

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (viii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 4: Wymiar 1 – zakres interwencji

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(k)	157	0,00
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(k)	158	14 000 000,00
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(k)	160	1 000 000,00
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(k)	161	6 227 239,00

Tabela 5: Wymiar 2 – forma finansowania

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(k)	01	21 227 239,00

Tabela 6: Wymiar 3 – terytorialny mechanizm realizacji i ukierunkowanie terytorialne

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(k)	33	21 227 239,00

Tabela 7: Wymiar 6 – uzupełniające obszary tematyczne EFS+

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(k)	06	2 880 000,00
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(k)	10	18 347 239,00

Tabela 8: Wymiar 7 – wymiar „Równouprawnienie płci” w ramach EFS+, EFRR, Funduszu Spójności i FST

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(k)	02	21 227 239,00

2.1.6.8 Cel Szczegółowy (l) wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci

2.1.6.8.1 Interwencja w ramach funduszy

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i), (iii), (iv), (v), (vi) i (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów.

Powiązane rodzaje działań – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+

Celem niniejszej interwencji będzie wsparcie osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz rodzin i dzieci, w tym szczególnie doświadczających trudności opiekuńczo-wychowawczych, dzieci przebywających w pieczy zastępczej, osób najbardziej potrzebujących.

Doświadczenie perspektywy 2014-2020 pokazało, iż niezwykle istotne jest projektowanie wsparcia ukierunkowanego na rozwój umiejętności funkcjonowania w społeczeństwie. Przy realizacji projektów z obszaru aktywizacji społecznej nakierowanych na wzmacnianie kompetencji społecznych, zaradności, samodzielności i aktywności społecznej nacisk powinno położyć się także na pracę z psychologiem/psychoterapeutą. Istotne jest również wspieranie aktywności w środowiskach lokalnych, co przełoży się na podniesienie aktywności mieszkańców w miejscach gdzie występuje największe zagęszczenie problemów społecznych, np. poprzez projekty zwiększające aktywność mieszkańców.

Z punktu widzenia wzmocnienia opiekuńczych funkcji rodziny ważną rolę odgrywać będą placówki wsparcia dziennego. W zakresie wsparcia rodziny (w tym dzieci i młodzieży) znajdą się usługi pomocy środowiskowej, usługi wspierające i interwencyjne ukierunkowane na wspieranie rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym, dysfunkcją i niewydolnością wychowawczą we właściwym pełnieniu ich funkcji (w tym dla rodzin z doświadczeniem uchodźstwa, na podstawie innych przesłanek niż status migranta). Wsparcie oferowane rodzinom w perspektywie 2014-2020 wskazuje na duże zapotrzebowanie na poradnictwo specjalistyczne, pomoc psychologiczną, terapię uzależnień oraz podniesienie zdolności opiekuńczo-wychowawczych rodziców. Dobre rezultaty przynoszą warsztaty realizowane zgodnie z programem „Szkoła dla rodziców i wychowawców", mające na celu podniesienie zdolności i kwalifikacji w zakresie opiekuńczo wychowawczym. Realizowane będą również działania profilaktyczne dotyczące wsparcia rodzin z problemami opiekuńczo-wychowawczymi w celu uniknięcia ich rozdzielenia z rodziną biologiczną.
Jednocześnie w regionie nie ma rozbudowanego systemu wsparcia dla rodzin zastępczych. Brakuje specjalistów oraz szerokiego wachlarza działań dopasowanych bezpośrednio do potrzeb dzieci (głównie wsparcia pedagogiczno-psychologicznego). Problemem, który dotyka wiele rodzin jest m.in. wypalenie zawodowe, wynikające z nieproporcjonalnej liczby rodzin w stosunku do umieszczanej w nich liczby dzieci. Dlatego niezwykle istotne jest wzmocnienie osób tworzących rodzinną pieczę zastępczą, będącą najbliższą dziecku i pozwalającą na jego bezpieczny rozwój oraz tworzenie warunków umożliwiających rozwój tej formy opieki.
Istotnym problemem jest również niewystarczające specjalistyczne wsparcie dla rodzin dotkniętych niepełnosprawnością, rodzin dysfunkcyjnych lub opiekunów faktycznych.
Ponadto zgodnie z zaleceniami Rady (UE) 2021/1004 (Gwarancja dla dzieci), kluczowym działaniem jest zapewnienie dzieciom i ich rodzinom odpowiednich warunków mieszkaniowych oraz właściwego zakwaterowania tymczasowego. Są to działania pomagające w zwalczaniu wykluczenia społecznego dzieci i minimalizacji ryzyka bezdomności. Zapewnianie wsparcia dzieciom opuszczającym placówki lub rodzinną pieczę zastępczą ma kluczowe znaczenie dla wsparcia ich niezależności życiowej i integracji społecznej. Planowane jest kompleksowe wsparcie tych osób (przed ukończeniem 18 r. ż. opracowywane są indywidualne plany usamodzielniania). Ścieżka wsparcia oparta będzie o analizę potrzeb oraz zasobów, tak aby zachować indywidualne podejście uwzględniające sytuacje danego dziecka.

W ramach tego CS niezbędne jest wsparcie dla rodzin adopcyjnych w ramach pomocy przedadpocyjnej (w tym preadopcyjnej) i postadopcyjnej poprzez podniesienie kwalifikacji opiekuńczo – wychowawczych rodziców. Ważnym aspektem udzielania wparcia w procesie adopcyjnym jest uwzględnienie specyfiki funkcjonowania dzieci pod kątem integracji sensorycznej, zaburzeń przywiązania oraz problematyki FASD. Wparcie postadopcyjne pozwoli na opracowanie planu pomocy dziecku i rodzinie oraz umożliwi skuteczne udzielenie wsparcia i przeprowadzenie terapii dla rodziny adopcyjnej.

Problem skutecznego wsparcia dla osób w kryzysie bezdomności w Polsce związany jest m.in. z nieefektywną pomocą mieszkaniową, która wynika zarówno z niedostatecznego dostępu do mieszkań komunalnych, jak również z utrudnionego, szczególnie w mniejszych miejscowościach, dostępu do usług mieszkaniowych dla tej grupy. W związku z tym wsparcie powinno zostać skierowane w stronę inicjatyw związanych z wprowadzaniem dodatkowych usług dla tej grupy m.in. w formie mieszkań wspomaganych oraz treningowych. Jednocześnie aby zapewnić kompleksowość wsparcia tej grupy realizowane będą usługi środowiskowe i działania z obszaru aktywizacji społecznej.

Mając na celu budowanie zdolności i potencjału partnerów społeczeństwa obywatelskiego przewiduje się takie działania jak mini dotacje dla organizacji pozarządowych, których wsparcie ukierunkowane będzie na działania wskazane w dokumencie *Rekomendacje dla programowania EFS+ w obszarze budowy zdolności organizacyjnych partnerów społeczeństwa obywatelskiego*.
W obszarze NGO w ostatnich latach nastąpiło wiele zmian w otoczeniu prawnym. Ponadto jak wynika z badania Stowarzyszenia Klon/Jawor w wyniku pandemii COVID-19 w 2020 r. 33% NGO w Polsce zawiesiło wszystkie swoje działania. W przypadku regionu problemem jest profesjonalizacja III sektora – 11,6% organizacji zatrudnia pracowników na umowę o pracę. W związku z tym w regionie potrzebne jest wzmocnienie potencjału tych podmiotów poprzez utworzenie centrów wsparcia. Pomimo zawarcia działań w zakresie budowy zdolności partnerów społeczeństwa obywatelskiego w celu (l), zakres merytoryczny tych działań będzie szerszy i będzie mógł dotyczyć budowy zdolności partnerów społeczeństwa obywatelskiego w obszarach wszystkich celów szczegółowych EFS+.

W ramach celu przewiduje się również wsparcie dedykowane obszarom wiejskim.

Szczegółowy zakres interwencji w obszarze usług społecznych będzie na początku wdrażania wynikał z uzgodnień z podmiotem odpowiedzialnym za koordynację obszaru włączenia społecznego, następnie zaś z regionalnego planu rozwoju usług społecznych.

Działania realizowane w tym CS będą powiązane z interwencją prowadzoną w ww. zakresie w CS (iii) – EFRR, szczególnie w odniesieniu do zdefiniowanych tam typów projektów ukierunkowanych na poszczególne kategorie odbiorców. Pozwoli to na zapewnienie komplementarnego wsparcia oraz wzmocni efekt synergii planowanej interwencji.

Główne działania planowane do realizacji

- Wsparcie dla rodzin, w szczególności tych wychowujących dzieci i przeżywających trudności opiekuńczo-wychowawcze, w tym m.in. asystentura rodzinna, poradnictwo specjalistyczne, terapia, mediacja, zwiększenie partycypacji dzieci w procesie ich wspierania, treningi/turnusy opiekuńczo-wychowawcze oraz działania antydyskryminacyjne wspierające rodziny i ich członków doświadczających różnych form dyskryminacji np.: mowy nienawiści lub przemocy ze względu na orientacje seksualną, pochodzenie etniczne, niepełnosprawność.
- Wsparcie dla rodzin adopcyjnych w regionie, poprzez podniesienie kwalifikacji opiekuńczo-wychowawczych oraz poprawę jakości funkcjonowania rodzin adopcyjnych, w tym: wsparcie przedadopcyjne/preadopcyjne (np. diagnostyczne, szkoleniowe, doradcze) i postadopcyjne .

- Usługi środowiskowe i aktywizacja społeczna dla osób w kryzysie bezdomności i zagrożonych wykluczeniem mieszkaniowym oraz wdrażanie idei Najpierw mieszkanie.
- Wsparcie procesu deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej i innych instytucji dla dzieci m.in. poprzez tworzenie jej rodzinnych form, usługi wsparcia dla rodzin zastępczych (w tym kandydatów) oraz szkolenia kadr, a także kompleksowe wsparcie osób usamodzielnianych i opuszczających pieczę zastępczą (m.in. programy usamodzielniania – treningi i warsztaty samodzielności, asystent usamodzielniania, wsparcie w edukacji, mieszkalnictwo, poradnictwo prawne i psychologiczne).
- Usługi wsparcia dla dzieci i młodzieży przebywających w rodzinach i różnego rodzaju instytucjach całodobowych.
- Wsparcie tworzenia i funkcjonowania mieszkań treningowych lub wspomaganych oraz innych rozwiązań łączących wsparcie społeczne i mieszkaniowe (jako element powyższych projektów – typ nie może być realizowany samodzielnie).
- Wsparcie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, znajdujących się w sytuacji powodującej ubóstwo oraz uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu społecznym, rodzinnym i zawodowym (projekty OPS).
- Budowanie zdolności i potencjału partnerów społeczeństwa obywatelskiego w regionie.
- Centra Wsparcia NGO.

Główne grupy docelowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

- dzieci, młodzież i rodziny (biologiczne, zastępcze, adopcyjne) lub kandydaci na rodziny zastępcze i adopcyjne oraz ich otoczenie,
- osoby opuszczające pieczę zastępczą,
- osoby potrzebujące interwencji kryzysowej i ich otoczenie,
- ofiary przemocy, w tym przemocy w rodzinie i ich otoczenie,
- osoby w kryzysie bezdomności i zagrożone wykluczeniem mieszkaniowym oraz ich otoczenie,
- kadry realizujące usługi społeczne lub zarządzające usługami społecznymi,
- jednostki samorządu terytorialnego (JST) ich związki, stowarzyszenia i porozumienia,
- jednostki organizacyjne JST posiadające osobowość prawną,
- partnerzy społeczni, gospodarczy oraz przedstawiciele społeczeństwa obywatelskiego,
- organizacje pozarządowe,
- podmioty ekonomii społecznej,
- środowiska lub lokalne społeczności zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w szczególności lokalne społeczności na obszarach zdegradowanych, w tym objętych rewitalizacją.

Działania na rzecz zapewnienia równości, włączenia społecznego i niedyskryminacji – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iv) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów i art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+:

IZ zapewni, iż wsparcie będzie realizowane z poszanowaniem zasad horyzontalnych UE o których mowa w TUE oraz praw człowieka określonych w Karcie Praw Podstawowych UE, a także w zgodzie z zapisami art. 9 rozporządzenia ogólnego w sprawie wspólnych przepisów, w tym m.in., iż podejmie odpowiednie kroki w celu zapobiegania wszelkiej dyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną podczas przygotowywania, wdrażania, monitorowania, sprawozdawczości i ewaluacji programów, ze szczególnym uwzględnieniem zapewnienia dostępności dla osób z niepełnosprawnościami. Przestrzeganie tych zasad dotyczy wszystkich instytucji w systemie realizacji, jak i Beneficjentów. Instytucje zapewnią niedyskryminacyjny system naboru i oceny w oparciu o kryteria, które będą uwzględniały zasady horyzontalne, a Beneficjenci będą zobligowani do przestrzegania wymogów. W celu zapobiegania dyskryminacji prowadzone będą działania edukacyjne adresowane zarówno do pracowników instytucji zaangażowanych we wdrażanie programów, jak i do projektodawców. Będą

obejmowały m.in. organizowanie szkoleń w zakresie niedyskryminacji i zarządzania różnorodnością oraz podnoszenia świadomości na temat przepisów i polityk antydyskryminacyjnych.
W przypadku zasady równości kobiet i mężczyzn prowadzone będą działania edukacyjne adresowane do pracowników instytucji zaangażowanych we wdrażanie programów, jak i do projektodawców dot. m.in. realizacji zasady równości kobiet i mężczyzn, w tym zagadnień nieświadomych uprzedzeń płciowych czy segregacji płciowej.
Podejmowane działania będą zgodnie z zasadami deinstytucjonalizacji, co będzie sprzyjać wzmacnianiu niezależności życia korzystających z usług osób. Wsparcie będzie skoncentrowane na potrzebach osoby zgodnie z jej indywidualnymi preferencjami i zakłada w pełni włączający charakter. Biorąc pod uwagę, iż kobiety częściej sprawują opiekę nad osobami wymagającymi wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, co zmniejsza ich poziom aktywizacji społecznej i zawodowej działania zaplanowane w ramach tej interwencji będą uwzględniały narzędzia wspierające tą grupę jak np. zapewnienie opieki nad dzieckiem czy osobą starszą.

Wskazanie konkretnych terytoriów objętych wsparciem, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych - art. 22 ust. 3 lit.d) ppkt (v) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Interwencja CS będzie realizowana na obszarze całego województwa.
W ramach realizacji CS nie planuje się wykorzystania narzędzi terytorialnych.

Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vi) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe z udziałem beneficjentów zlokalizowanych w co najmniej jednym innym państwie członkowskim lub poza Unią są dozwolone. Współpraca Beneficjentów z województwa lubuskiego z partnerami z jednego lub więcej krajów może polegać przykładowo na wymianie doświadczeń, wspólnych warsztatach, rozpowszechnianiu wiedzy o przykładach dobrych praktyk, wypracowaniu nowych rozwiązań w partnerstwie zagranicznym, adaptacji zagranicznych rozwiązań w Polsce oraz równoległym tworzeniu nowych. Realizacja projektów partnerskich z partnerami z innych regionów i krajów, możliwa jest pod warunkiem, że przyczynia się do realizacji celów programu zgodnie z art. 63 ust. 4 rozporządzenia ogólnego.
Projekty partnerskie możliwe będą do realizacji w ramach krajowego programu FERS. Dostępne są tam następujące typy operacji:

1. **Projekty współpracy ponadnarodowej**, zakładające wdrożenie nowych rozwiązań dzięki współpracy z partnerem zagranicznym.
2. **Funkcjonowanie sieci współpracy w obszarach wsparcia EFS**, umożliwiających wymianę doświadczeń i wzajemne uczenie się z partnerami zagranicznymi w celu wypracowania i wdrożenia nowych rozwiązań.
3. **Rozszerzenie projektów standardowych o komponent współpracy ponadnarodowej** (rozszerzanie projektów przeznaczone jest dla podmiotów realizujących projekty standardowe, które chcą podnieść jakość realizowanych działań poprzez wykorzystanie współpracy z partnerem ponadnarodowym).

IZ programem regionalnym będzie zachęcała wnioskodawców do udziału w konkursach dotacji organizowanych w ramach programu FERS. Beneficjenci programu regionalnego, realizujący projekty w ramach CS mogą wnioskować do programu FERS o środki na jego umiędzynarodowienie. W ramach dotacji może zostać nawiązana współpraca w zakresie zgodnym ze specyfiką celu szczegółowego i realizowanych działań.
W ramach programu będą realizowane działania komplementarne do interwencji wdrażanych w ramach programu krajowego Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego.
Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

W ramach realizacji CS wsparcie będzie dystrybuowane w formie dotacji. Przedmiotowe obszary interwencji w ramach ww. celu, nie przynoszą bezpośrednich korzyści finansowych, a są realizowane ze względu na szeroko rozumiane korzyści społeczne (są to zadania z zakresu usług publicznych).

2.1.6.6.2 Wskaźniki

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 8 rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności

Tabela 2: Wskaźniki produktu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
6	4(l)	EFS+	Słabiej rozwinięty	EECO01	Całkowita liczba osób objętych wsparciem	osoby	512	3 415
6	4(l)	EFS+	Słabiej rozwinięty	PLKLCO01	Liczba osób objętych usługami w zakresie wspierania rodziny i pieczy zastępczej	osoby	350	2 332

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 3: Wskaźniki rezultatu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok odniesienia	Cel końcowy (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
6	4(l)	EFS+	Słabiej rozwinięty	PLHILCR01	Liczba osób, których sytuacja społeczna uległa poprawie po opuszczeniu programu	osoby	126	2019	206	Projekt/ Monitoring	
6	4(l)	EFS+	Słabiej rozwinięty	PLKLCR06	Liczba utworzonych w programie miejsc świadczenia usług wspierania rodziny i pieczy zastępczej istniejących po zakończeniu projektu	sztuki	2	2019	43	Projekt/ Monitoring	

2.1.6.6.3 Indykatywny podział zaprogramowanych zasobów (UE) według rodzaju interwencji (nie dotyczy EFMRA)

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (viii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 4: Wymiar 1 – zakres interwencji

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(l)	157	232 441,00
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(l)	159	9 362 242,00
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(l)	163	8 000 000,00

Tabela 5: Wymiar 2 – forma finansowania

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(l)	01	17 594 683,00

Tabela 6: Wymiar 3 – terytorialny mechanizm realizacji i ukierunkowanie terytorialne

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(l)	33	17 594 683,00

Tabela 7: Wymiar 6 – uzupełniające obszary tematyczne EFS+

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(l)	06	10 694 683,00
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(l)	08	5 000 000,00
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(l)	10	1 900 000,00

Tabela 8: Wymiar 7 – wymiar „Równouprawnienie płci” w ramach EFS+, EFRR, Funduszu Spójności i FST

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
6	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(l)	02	17 594 683,00

Cel Polityki 4. Europa o silniejszym wymiarze społecznym, bardziej sprzyjająca włączeniu społecznemu i wdrażająca Europejski filar praw socjalnych (Europejski Fundusz Społeczny)

2.1.7 Priorytet 7. Fundusze Europejskie na rozwój lokalny kierowany przez społeczność

❍ Ten priorytet dotyczy zatrudnienia ludzi młodych
❍ Ten priorytet dotyczy innowacyjnych działań społecznych
❍ Ten priorytet dotyczy wsparcia dla osób najbardziej potrzebujących w ramach celu szczegółowego określonego w art. 4 ust. 1 lit. m) rozporządzenia w sprawie EFS+
❍ Ten priorytet dotyczy wsparcia dla osób najbardziej potrzebujących w ramach celu szczegółowego określonego w art. 4 ust. 1 lit. l) rozporządzenia w sprawie EFS+
❍ Ten priorytet dotyczy celu szczegółowego w zakresie mobilności miejskiej określonego w art. 3 ust. 1 lit. b) ppkt (viii) rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności
❍ Ten priorytet dotyczy celu szczegółowego w zakresie łączności cyfrowej określonej w art. 3 ust. 1 lit. a) ppkt (v) rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności

2.1.7.1 Cel Szczegółowy (f) wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami

2.1.7.1.1 Interwencja w ramach funduszy

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i), (iii), (iv), (v), (vi) i (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów.

Powiązane rodzaje działań – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+

W SRWL przyjęto, iż jednym z kluczowych celów operacyjnych jest *wspieranie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego i poczucia tożsamości regionalnej.* Kierunkami interwencji mającymi przyczynić się do jego realizacji są przede wszystkim działania nakierowane na zwiększanie aktywności i partycypacji obywatelskiej w życiu publicznym i społecznym. Istotne jest, aby podejmować również działania aktywizacyjne na obszarach wiejskich, w społecznościach lokalnych. Jednym z narzędzi wykorzystywanym w celu aktywizacji są działania czynne, czyli takie które włączają mieszkańców w ich realizację. Obszarami, które umożliwiają takie działania są szeroko pojęta kultura czy edukacja. Wdrażanie interwencji najbliżej obywateli z wykorzystaniem m.in. dostępnych zasobów lokalnych pozwoli na zniwelowanie bariery jaką w przypadku dostępu np. do kultury jest w regionie wykluczenie komunikacyjne.

Na obszarach wiejskich ośrodkami kultury stają się świetlice wiejskie, biblioteki, a także szkoły. Wycieczki szkolne i przedszkolne do muzeów, teatrów, kina czy filharmonii to dla uczniów małych szkół często jedyna okazja do obcowania z kulturą poza miejscem zamieszkania. Istotnym działaniem z perspektywy rozwoju regionu i aktywności mieszkańców jest umożliwienie nie tylko dzieciom, ale także osobom dorosłym z terenów wiejskich dostępu do kultury, a także styczności z kulturą jako formą edukacji i aktywizacji społeczności.

Ośrodki szkolne i przedszkolne są miejscem, do których dzieci mają łatwy dostęp, oraz w których pierwszy raz stykają się z kulturą. W okresie wczesnego dzieciństwa możliwości rozwojowe dzieci są największe, a dzięki opiece przedszkolnej dzieci najczęściej po raz pierwszy oglądają przedstawienia, rozwijają swoją muzykalność na zajęciach rytmiki. Szkoły organizują czas wolny uczniów w dni wolne od zajęć szkolnych np. poprzez zajęcia świetlicowe, konkursy, wystawy tematyczne, czy warsztaty (np. taneczne, muzyczne, teatralne, rysunkowe). Stają się więc pierwszymi kulturalnymi ośrodkami dla dzieci. Aktywizacja kulturalna społeczności lokalnych z wykorzystaniem placówek edukacyjnych pozwoli, szczególnie w przypadku dzieci na rozwój umiejętności poznawczych, manualnych a także odreagowanie wewnętrznych napięć i niepowodzeń. Pomoże również zagospodarować czas dzieci i

młodzieży oraz dopasować zajęcia do ich potrzeb. Działania związane z pobudzeniem ekspresji mają ogromny wpływ na rozwój dzieci, zapewniają lepszy start w dorosłość oraz budują pewność siebie. Z punktu widzenia edukacji, rozwoju i aktywizacji ważny jest także czynnik udziału dorosłych członków społeczności lokalnych w tworzeniu życia kulturalnego danego obszaru poprzez m.in. partycypowanie w warsztatach, grupach teatralnych czy terapiach artystyczno-zajęciowych. Działania wzmacniające społeczności lokalne powinny odbywać się w ramach RLKS.

RLKS stanowi instrument skupiony na oddolnym planowaniu i realizowaniu działań. Dzięki zaawansowanym formom współpracy wszystkich interesariuszy zarówno publicznych, jak i prywatnych, może przynieść wartość dodaną w postaci realizacji projektów dokładnie dopasowanych do miejscowych potrzeb, a równocześnie wzmocnić kapitał społeczny. W RLKS nie mniej ważnym celem od realizacji zaplanowanych w strategii projektów i operacji, jest zaktywizowanie interesariuszy i ich zaangażowanie we wspólne przedsięwzięcia. Jest to także instrument wspierający zintegrowany rozwój terytorialny. Musi on być kierowany przez lokalną grupę działania, która obejmuje zasięgiem co najmniej 2 gminy i wdrażany na podstawie strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność . Ponadto powinien sprzyjać włączeniu, wspierać tworzenie sieci kontaktów i współpracę z innymi miejscowymi partnerami oraz innowacyjne podejście (w skali lokalnej), a także dostępność.

Oddolny charakter tego narzędzia umożliwia realizację zadań na rzecz lokalnego rozwoju społecznego poprzez rozbudzanie aktywności obywatelskiej, społecznej, chęci do współpracy, prowadzenia działań edukacyjno-kulturalnych, szerokiego otwarcia się na świat, a także rozwoju obszarów wiejskich. Realizacja projektów w ramach omawianego typu pozwoli również wesprzeć potencjał LGD w organizowaniu społeczności lokalnej i animacji społecznej w ramach rozwoju dialogu społecznego i obywatelskiego. Zwiększenie udziału społeczności lokalnej w programowaniu i rozwoju danego obszaru przyczyni się także do poprawy spójności społecznej.

Szczegółowe kierunki i zakres wsparcia wyznaczać będą Lokalne Strategie Rozwoju tworzone przy udziale społeczności lokalnych. Zaangażowanie lokalnych społeczności wpływa na lepsze zdefiniowanie problemów obszaru i określenie sposobów ich rozwiązania.

Główne działania planowane do realizacji
Szkoła i przedszkole jako ośrodek kultury i aktywizacji lokalnej społeczności (realizacja projektów w obszarze integracji społecznej w szczególności na obszarach wiejskich dla lokalnej społeczności na bazie ww. placówek kierowanych zarówno do dzieci, jak i dorosłych).

Główne grupy docelowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
grupę docelową tworzą wszyscy mieszkańcy obszaru objętego lokalną strategią rozwoju.

Działania na rzecz zapewnienia równości, włączenia społecznego i niedyskryminacji – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iv) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów i art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+:
IZ zapewni, iż wsparcie w ramach każdego podjętego w programie celu szczegółowego będzie realizowane z poszanowaniem zasad horyzontalnych UE o których mowa w Traktacie o Unii Europejskiej (TUE) oraz praw człowieka określonych w Karcie Praw Podstawowych Unii Europejskiej, a także w zgodzie z zapisami art. 9 rozporządzenia ogólnego w sprawie wspólnych przepisów, w tym m.in., iż podejmie odpowiednie kroki w celu zapobiegania wszelkiej dyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną podczas przygotowywania, wdrażania, monitorowania, sprawozdawczości i ewaluacji programów, ze szczególnym uwzględnieniem zapewnienia dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.
W celu promowania zasady równości szans i zapobiegania dyskryminacji prowadzone będą działania edukacyjne adresowane zarówno do pracowników instytucji zaangażowanych we wdrażanie

programów, jak również do projektodawców. Działania będą obejmowały m.in. organizowanie szkoleń w zakresie niedyskryminacji i zarządzania różnorodnością oraz podnoszenia świadomości na temat przepisów i polityk antydyskryminacyjnych.
W przypadku zasady dotyczącej równości kobiet i mężczyzn prowadzone będą działania edukacyjne adresowane zarówno do pracowników instytucji zaangażowanych we wdrażanie programów, jak również do projektodawców dotyczące m.in. realizacji zasady równości kobiet i mężczyzn, w tym zagadnień nieświadomych uprzedzeń płciowych czy segregacji płciowej w różnych obszarach życia. Wsparcie osób uczących się będzie zaprojektowane z uwzględnieniem indywidualnej sytuacji i potrzeb w szczególności związanych ze specjalnymi potrzebami i niepełnosprawnością. Dodatkowo szkoły i placówki oświatowe zachęcane będą do realizacji na obszarach wiejskich dodatkowych zajęć z zakresu przeciwdziałania dyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną. Umożliwi to stworzenie w społecznościach lokalnych przestrzeni wolnej od dyskryminacji, przyjaznej, wspierającej i otwartej na osoby w różnej sytuacji.

Wskazanie konkretnych terytoriów objętych wsparciem, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych - art. 22 ust. 3 lit.d) ppkt (v) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Interwencja będzie realizowana na obszarze całego województwa z wykorzystaniem jednego z narzędzi terytorialnych – Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność.

Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vi) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe z udziałem beneficjentów zlokalizowanych w co najmniej jednym innym państwie członkowskim lub poza Unią są dozwolone. Współpraca Beneficjentów z województwa lubuskiego z partnerami z jednego lub więcej krajów może polegać przykładowo na wymianie doświadczeń, wspólnych warsztatach, rozpowszechnianiu wiedzy o przykładach dobrych praktyk, wypracowaniu nowych rozwiązań w partnerstwie zagranicznym, adaptacji zagranicznych rozwiązań w Polsce oraz równoległym tworzeniu nowych rozwiązań. Realizacja projektów partnerskich z partnerami z innych regionów i krajów, możliwa jest pod warunkiem, że przyczynia się do realizacji celów programu zgodnie z art. 63 ust. 4 rozporządzenia.
Projekty partnerskie możliwe będą do realizacji w ramach krajowego programu FERS. Dostępne są tam następujące typy operacji:

1. **Projekty współpracy ponadnarodowej**, zakładające wdrożenie nowych rozwiązań dzięki współpracy z partnerem zagranicznym.
2. **Funkcjonowanie sieci współpracy w obszarach wsparcia EFS**, umożliwiających wymianę doświadczeń i wzajemne uczenie się z partnerami zagranicznymi w celu wypracowania i wdrożenia nowych rozwiązań.
3. **Rozszerzenie projektów standardowych o komponent współpracy ponadnarodowej** (rozszerzanie projektów przeznaczone jest dla podmiotów realizujących projekty standardowe, które chcą podnieść jakość realizowanych działań poprzez wykorzystanie współpracy z partnerem ponadnarodowym).

IZ programem regionalnym będzie zachęcała wnioskodawców do udziału w konkursach dotacji organizowanych w ramach programu FERS.
W ramach programu będą realizowane działania komplementarne do interwencji wdrażanych w ramach programu krajowego FERS.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
W ramach realizacji CS (f) wsparcie będzie dystrybuowane w formie dotacji. Interwencja określona w celu szczegółowym nie jest ukierunkowana na osiągnięcie zysków, a planowane przedsięwzięcia nie

mają potencjału komercyjnego. Ponadto, co jest bardzo istotne przedmiotowe obszary interwencji w ramach ww. celu, nie przynoszą bezpośrednich korzyści finansowych, a są realizowane ze względu na szeroko rozumiane korzyści społeczne (są to zadania z zakresu usług publicznych).

2.1.7.1.2 Wskaźniki

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 8 rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności

Tabela 2: Wskaźniki produktu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
7	4(f)	EFS+	Słabiej rozwinięty	EECO17	Liczba osób pochodzących z obszarów wiejskich objętych wsparciem w programie	osoby	946	4 730
7	4(f)	EFS+	Słabiej rozwinięty	PL0CO03	Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	osoby	946	4 730
7	4(f)	EFS+	Słabiej rozwinięty	PL0CO04	Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	sztuki	1	10

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 3: Wskaźniki rezultatu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok odniesienia	Cel końcowy (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
7	4(f)	EFS+	Słabiej rozwinięty	PLFCR01	Liczba uczniów, którzy nabyli kwalifikacje po opuszczeniu programu	osoby	7 349	2019	1 868	Projekt/ Monitoring	
7	4(f)	EFS+	Słabiej rozwinięty	SCR01	Liczba osób, które zakończyły udział w działaniach kulturalnych, aktywizacyjnych lub edukacyjnych	osoby	0	2019	3 122	Projekt/ Monitoring	

2.1.7.1.3 Indykatywny podział zaprogramowanych zasobów (UE) według rodzaju interwencji (nie dotyczy EFMRA)

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (viii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 4: Wymiar 1 – zakres interwencji

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
7	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(f)	148	3 095 145,00
7	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(f)	152	1 505 000,00

Tabela 5: Wymiar 2 – forma finansowania

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
7	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(f)	01	4 600 145,00

Tabela 6: Wymiar 3 – terytorialny mechanizm realizacji i ukierunkowanie terytorialne

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
7	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(f)	11	1 050 000,00
7	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(f)	12	3 550 145,00

Tabela 7: Wymiar 6 – uzupełniające obszary tematyczne EFS+

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
7	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(f)	05	4 600 145,00

Tabela 8: Wymiar 7 – wymiar „Równouprawnienie płci" w ramach EFS+, EFRR, Funduszu Spójności i FST

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
7	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(f)	02	4 600 145,00

2.1.7.2 Cel Szczegółowy (g) wspieranie uczenia się przez całe życie, w szczególności elastycznych możliwości podnoszenia i zmiany kwalifikacji dla wszystkich, z uwzględnieniem umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, lepsze przewidywanie zmian i zapotrzebowania na nowe umiejętności na podstawie potrzeb rynku pracy, ułatwianie zmian ścieżki kariery zawodowej i wspieranie mobilności zawodowej

2.1.7.2.1 Interwencja w ramach funduszy

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i), (iii), (iv), (v), (vi) i (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów.

Powiązane rodzaje działań – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+

Zgodnie z wnioskami wskazanymi w *Analizie sytuacji społeczno-ekonomicznej województwa lubuskiego w obszarach oddziaływania Europejskiego Funduszu Społecznego* w województwie występuje niski stopień aktywności edukacyjnej osób w wieku 25-64 lata. W 2019 r. jedynie 3% dorosłych Lubuszan uczestniczyło w kształceniu lub szkoleniu. Jednocześnie jak wynika z raportu *OECD Economic Surveys: Poland* wiele osób dorosłych ma słabe umiejętności czytania i pisania, umiejętności rozumowania matematycznego i umiejętności cyfrowe. Sytuacja ta została również poddana analizie w diagnozie strategicznej do SRWL. Wnioski w niej zawarte także wskazują na brak aktywności Lubuszan w kształceniu ustawicznym i realizacji idei uczenia się przez całe życie. Jednocześnie poziom wykształcenia dorosłych mieszkańców obszarów wiejskich jest znacznie niższy niż w miastach. Dlatego niezbędne są działania mające na celu zmniejszanie dysproporcji w poziomie wykształcenia osób dorosłych, zwłaszcza pochodzących z terenów wiejskich i miejskich zagrożonych degradacją lub odczuwających potrzebę nabycia nowych lub podniesienia już posiadanych kompetencji, przydatnych i pożądanych na rynku pracy. Uczenie się dorosłych znacząco przyczynia się

do zwiększenia szans na zatrudnienie lub utrzymanie miejsca pracy oraz na dostęp do miejsc pracy o lepszych warunkach, co również wiąże się z mobilnością zawodową.

Wsparcie inicjatyw na rzecz kształcenia osób dorosłych przyniesie największe efekty przy współpracy z lokalnymi grupami działania, które dzięki swojej działalności na danych obszarach są najbardziej świadome problemów i potrzeb osób zamieszkujących te tereny. Opracowane Lokalne Strategie Rozwoju umożliwią rozwiązanie problemów z konkretnych obszarów, a realizacja projektów dostosowanych do miejscowych potrzeb stanowić będzie wzmocnienie kapitału społecznego.

Tworzenie lokalnych punktów wsparcia kształcenia osób dorosłych, jako jednego z dostępnych działań realizowanych w ramach CS (g), umożliwi realizację idei Lifelong Learning poprzez określenie potrzeb w zakresie kształcenia, doradztwa oraz w zakresie kierunku podnoszenia lub nabywania nowych kwalifikacji i kompetencji. Korzystanie z lokalnych punktów wsparcia kształcenia umożliwi wyrównanie dysproporcji w wykształceniu, zwiększy szansę na zatrudnienie, utrzymanie miejsca pracy oraz nadążenie za dynamicznymi zmianami na rynku pracy. Powyższe działania zminimalizują wykluczenie z rynku pracy osób z obszarów wiejskich.

Osoby z niepełnosprawnościami zamieszkujące tereny wiejskie napotykają na szereg utrudnień w kontynuowaniu lub uzupełnianiu swojej edukacji. Wykluczenie komunikacyjne i brak dostosowania transportu publicznego do ich potrzeb powoduje niemożność dojazdu do ośrodków szkoleniowych spoza terenu ich zamieszkania. Podjęte działania w społeczności lokalnej w zakresie edukacji osób dorosłych np. powstawanie lokalnych punktów wsparcia kształcenia osób dorosłych dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami zniweluje powyższe bariery, wyrówna ich szanse, umożliwi podnoszenie lub nabycie nowych kwalifikacji i kompetencji oraz zwiększy szansę na powrót na rynek pracy. Wartością dodaną będzie wzrost pewności siebie, a także chęć bycia częścią społeczności lokalnej oraz aktywnego uczestniczenia w jej życiu.

Istotnym problemem wielu regionów jest marginalizacja społeczna i zawodowa osób starszych. Działania zaplanowane w ramach celu szczegółowego np. lokalne punkty wsparcia kształcenia oparte na dobrych praktykach LOWE umożliwią zaktywizowanie tych osób – uzupełnienie, zmianę lub podwyższanie ich kwalifikacji zawodowych, co pozwoli na przywrócenie ich na rynek pracy, zwiększenie pewności siebie i własnych umiejętności, umocnienie pełnionych dotychczas ról społecznych oraz zwiększenie uczestnictwa w życiu społecznym. Realizacja tego typu działań przez RLKS zapewni współpracę społeczności lokalnych, zdefiniowanie i uwzględnienie wspólnych potrzeb przy wykorzystaniu potencjału tych społeczności oraz wypracowanie rozwiązań, co z kolei doprowadzi do rozwoju danego obszaru poprzez mobilizację na szczeblu lokalnym.

RLKS stanowi instrument skupiony na oddolnym planowaniu i realizowaniu działań. Dzięki zaawansowanym formom współpracy wszystkich interesariuszy zarówno publicznych, jak i prywatnych, może przynieść wartość dodaną w postaci realizacji projektów dokładnie dopasowanych do miejscowych potrzeb, a równocześnie wzmocnić kapitał społeczny. W RLKS nie mniej ważnym celem od realizacji zaplanowanych w strategii projektów i operacji, jest zaktywizowanie interesariuszy i ich zaangażowanie we wspólne przedsięwzięcia. Jest to także instrument wspierający zintegrowany rozwój terytorialny. Musi on być kierowany przez lokalną grupę działania, która obejmuje zasięgiem co najmniej 2 gmin i wdrażany na podstawie strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność. Jednocześnie powinien sprzyjać włączeniu, wspierać tworzenie sieci kontaktów i współpracę z innymi miejscowymi partnerami oraz innowacyjne podejście (w skali lokalnej), a także dostępność.

Wsparcie w tym obszarze ma na celu popularyzację podnoszenia kwalifikacji i kompetencji, w tym umiejętności podstawowych wśród dorosłych mieszkańców regionu. Działania będą komplementarne do interwencji z poziomu krajowego w FERS, w zakresie tworzenia Klubów Rozwoju Cyfrowego

Szczegółowe kierunki i zakres wsparcia wyznaczać będą Lokalne Strategie Rozwoju tworzone przy udziale społeczności lokalnych. Zaangażowanie lokalnych społeczności wpływa na lepsze

zdefiniowanie problemów obszaru i określenie sposobów ich rozwiązania. Możliwe będzie realizowanie wsparcia na wypracowanych na poziomie krajowym dobrych praktykach.

Główne działania planowane do realizacji

- Lokalne kształcenie – wsparcie lokalnych inicjatyw na rzecz kształcenia osób dorosłych m.in. poprzez tworzenie lokalnych punktów wsparcia kształcenia osób dorosłych, w tym służących aktywizacji osób starszych, o niskich kwalifikacjach czy osób z niepełnosprawnościami.

Główne grupy docelowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

- grupę docelową tworzą dorośli mieszkańcy o niskich kwalifikacjach, zagrożeni degradacją lub wykluczeniem z rynku pracy pochodzący z obszaru objętego lokalną strategią rozwoju.

Działania na rzecz zapewnienia równości, włączenia społecznego i niedyskryminacji – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iv) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów i art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+:
IZ zapewni, iż wsparcie w ramach tego CS będzie realizowane z poszanowaniem zasad horyzontalnych UE o których mowa w TUE oraz praw człowieka określonych w Karcie Praw Podstawowych UE, a także w zgodzie z zapisami art. 9 rozporządzenia ogólnego w sprawie wspólnych przepisów, w tym m.in., iż podejmie odpowiednie kroki w celu zapobiegania wszelkiej dyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną podczas przygotowywania, wdrażania, monitorowania, sprawozdawczości i ewaluacji programów, ze szczególnym uwzględnieniem zapewnienia dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.
Przestrzeganie tych fundamentalnych zasad dotyczy wszystkich instytucji w systemie realizacji Programu, jak i Beneficjentów.
W celu zapobiegania dyskryminacji prowadzone będą działania edukacyjne adresowane zarówno do pracowników instytucji zaangażowanych we wdrażanie programów, jak i do projektodawców. Będą obejmowały m.in. organizowanie szkoleń w zakresie niedyskryminacji i zarządzania różnorodnością oraz podnoszenia świadomości na temat przepisów i polityk antydyskryminacyjnych.
W przypadku zasady równości kobiet i mężczyzn prowadzone będą działania edukacyjne adresowane do pracowników instytucji zaangażowanych we wdrażanie programów, jak i do projektodawców dot. m.in. realizacji zasady równości kobiet i mężczyzn, w tym zagadnień nieświadomych uprzedzeń płciowych czy segregacji płciowej w różnych obszarach życia.
Ponadto realizowane inicjatywy na rzecz uczenia się przez całe życie, będą w szczególny sposób zapewniać wyrównywanie szans kobiet i osób z niepełnosprawnościami, jako grup których sytuacja na rynku pracy z różnorakich przyczyn jest trudniejsza m.in. w przypadku kobiet z powodu sprawowania opieki nad osobami wymagającymi wsparcia w codziennym funkcjonowaniu czy trudniejszą ścieżką kariery. Realizowana interwencja będzie obejmować działania, które ułatwią w szczególności kobietom i osobom z niepełnosprawnościami podnoszenie kwalifikacji i kompetencji, w tym m.in. zapewnienie opieki nad ww. osobami, dostosowanie miejsc świadczenia usług do osób z niepełnosprawnością (np. mechanizm racjonalnych usprawnień), czy stworzenie sytemu rekrutacji uwzględniającego potrzeby ww. osób.

Wskazanie konkretnych terytoriów objętych wsparciem, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych - art. 22 ust. 3 lit.d) ppkt (v) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Interwencja będzie realizowana na obszarze całego województwa z wykorzystaniem jednego z narzędzi terytorialnych – Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność.

Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vi) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe z udziałem beneficjentów zlokalizowanych w co najmniej jednym innym państwie członkowskim lub poza Unią są dozwolone. Współpraca Beneficjentów z województwa lubuskiego z partnerami z jednego lub więcej krajów

może polegać przykładowo na wymianie doświadczeń, wspólnych warsztatach, rozpowszechnianiu wiedzy o przykładach dobrych praktyk, wypracowaniu nowych rozwiązań w partnerstwie zagranicznym, adaptacji zagranicznych rozwiązań w Polsce oraz równoległym tworzenie nowych rozwiązań. Realizacja projektów partnerskich z partnerami z innych regionów i krajów, możliwa jest pod warunkiem, że przyczynia się do realizacji celów programu zgodnie z art. 63 ust. 4 rozporządzenia ogólnego.
Projekty partnerskie możliwe będą do realizacji w ramach krajowego programu FERS. Dostępne są tam następujące typy operacji:

1. **Projekty współpracy ponadnarodowej**, zakładające wdrożenie nowych rozwiązań dzięki współpracy z partnerem zagranicznym.
2. **Funkcjonowanie sieci współpracy w obszarach wsparcia EFS**, umożliwiających wymianę doświadczeń i wzajemne uczenie się z partnerami zagranicznymi w celu wypracowania i wdrożenia nowych rozwiązań.
3. **Rozszerzenie projektów standardowych o komponent współpracy ponadnarodowej** (rozszerzanie projektów przeznaczone jest dla podmiotów realizujących projekty standardowe, które chcą podnieść jakość realizowanych działań poprzez wykorzystanie współpracy z partnerem ponadnarodowym).

IZ programem regionalnym będzie zachęcała wnioskodawców do udziału w konkursach dotacji organizowanych w ramach programu FERS.
W ramach programu będą realizowane działania komplementarne do interwencji wdrażanych w ramach programu krajowego FERS.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
W ramach realizacji CS (g) wsparcie będzie dystrybuowane w formie dotacji. Przedmiotowe obszary interwencji w ramach ww. celu, nie przynoszą bezpośrednich korzyści finansowych, a są realizowane ze względu na szeroko rozumiane korzyści społeczne (są to zadania z zakresu usług publicznych).

2.1.7.2.2 Wskaźniki

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 8 rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności

Tabela 2: Wskaźniki produktu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
7	4(g)	EFS+	Słabiej rozwinięty	PLGCO03	Liczba osób dorosłych objętych wsparciem w zakresie umiejętności lub kompetencji podstawowych, realizowanym poza Bazą Usług Rozwojowych	osoby	112	560
7	4(g)	EFS+	Słabiej rozwinięty	PL0CO03	Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	osoby	112	560
7	4(g)	EFS+	Słabiej rozwinięty	PL0CO04	Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	sztuki	1	5

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 3: Wskaźniki rezultatu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok odniesienia	Cel końcowy (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
7	4(g)	EFS+	Słabiej rozwinięty	EECR03	Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu	osoby	4 532	2019	364	Projekt/ Monitoring	

2.1.7.2.3 Indykatywny podział zaprogramowanych zasobów (UE) według rodzaju interwencji (nie dotyczy EFMRA)

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (viii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 4: Wymiar 1 – zakres interwencji

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
7	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(g)	151	2 723 189,00

Tabela 5: Wymiar 2 – forma finansowania

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
7	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(g)	01	2 723 189,00

Tabela 6: Wymiar 3 – terytorialny mechanizm realizacji i ukierunkowanie terytorialne

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
7	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(g)	11	1 314 955,00
7	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(g)	12	1 408 234,00

Tabela 7: Wymiar 6 – uzupełniające obszary tematyczne EFS+

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
7	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(g)	05	2 723 189,00

Tabela 8: Wymiar 7 – wymiar „Równouprawnienie płci” w ramach EFS+, EFRR, Funduszu Spójności i FST

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
7	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(g)	02	2 723 189,00

2.1.7.3 Cel Szczegółowy (k) zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej

2.1.7.3.1 Interwencja w ramach funduszy

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i), (iii), (iv), (v), (vi) i (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów.

Powiązane rodzaje działań – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+

W *Analizie sytuacji społeczno-ekonomicznej województwa lubuskiego* (…) zauważono, iż zmiany w strukturach populacji wskazują na postępujący proces starzenia się społeczeństwa regionu. W roku 2019 mieszkało w nim 178 tysięcy osób w wieku 65 lat i więcej. Stanowiło to 17,6% ogółu mieszkańców. Spadkowi wielkości populacji towarzyszą niekorzystne zmiany struktury ludności według wieku, które świadczą o rosnącej skali starzenia się populacji. Zaistniała sytuacja powoduje, iż niezbędne jest stworzenie warunków umożliwiających osobom starszym jak najdłuższe funkcjonowanie w społecznościach lokalnych poprzez zwiększenie dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług społecznych. Jest to przedmiotem rekomendacji zawartej w sprawozdaniu *Semestr zimowy 2019*, zaś zasadność tego typu interwencji podkreśla diagnoza strategiczna dla SRWL. Ponadto działania związane z interwencją mającą na celu organizację miejsc pobytu dziennego dla osób starszych wpłyną na zmniejszenie liczby osób umieszczanych w instytucjach pomocowych.

Nowym rozwiązaniem, niestosowanym wcześniej w naszym województwie na szeroką skalę a dotyczącym obszarów wiejskich są tzw. gospodarstwa opiekuńcze/opieka zielona. Jest to szczególny typ rolnictwa społecznego, którego najważniejszą cechą jest wykorzystywanie potencjału gospodarstwa rolnego do prowadzenia działań o charakterze terapeutycznym, opiekuńczym i integracyjnym, celem włączenia społecznego osób przebywających w danym gospodarstwie opiekuńczym, przy jednoczesnym dostosowaniu do potrzeb i możliwości danej osoby (zindywidualizowane wsparcie), w warunkach zbliżonych do domowych. Osoby przebywające w gospodarstwach opiekuńczych będą miały możliwość podejmowania decyzji ich dotyczących, co da im poczucie sprawowania kontroli nad swoim życiem. Poziom i trudność podejmowanych działań będzie dostosowany do poziomu funkcjonalnego i aktualnego stanu zdrowia uczestników wsparcia. Będą oni mogli brać udział zarówno w pojedynczych, istotnych dla gospodarstwa działaniach (związanych z opieką nad zwierzętami, ogrodem, sadem, przygotowaniem posiłków, przygotowywaniem przetworów, dbaniem o czystość), jak i podejmować się czynności mających charakter pracy – ze stałą strukturą i terminarzem działań, aktywnością fizyczną i przynależnością do społeczności lokalnej.

Tworzenie gospodarstw opiekuńczych stanowi część trendu związanego z rozwojem „srebrnej gospodarki", czyli powstawania nowych miejsc pracy w usługach, ochronie zdrowia, a także w edukacji, kulturze czy turystyce, które są nakierowane na zaspokojenie potrzeb osób starszych. Gospodarstwa opiekuńcze jako forma gospodarowania polegająca na łączeniu działalności rolniczej z opieką nad osobami potrzebującymi wsparcia, np. osobami starszymi, osobami z niepełnosprawnościami, wpisują się także w ideę deinstytucjonalizacji tj. przejścia od opieki instytucjonalnej do usług świadczonych w społeczności lokalnej szczególnie poprzez umożliwienie osobom pozostanie w środowisku lokalnym. Ponadto realizowane działania będą zapobiegać odizolowaniu osób wspieranych od rodziny, dadzą możliwość podtrzymania więzi rodzinnych oraz sąsiedzkich, pozwolą na rozwój psychofizyczny osób objętych wsparciem oraz wpłyną na zwiększenie zaradności w wykonywaniu codziennych obowiązków.

Wspomniane wyżej wykorzystanie potencjału gospodarstwa rolnego do działań terapeutycznych wpłynie na poczucie przydatności, przynależności do społeczności lokalnej oraz sprawczości. Model

gospodarstwa opiekuńczego wpisuje się w proces deinstytucjonalizacji pomocy społecznej w Polsce, a z drugiej strony stanowi sposób zagospodarowania niewykorzystanych zasobów gospodarstw rolnych/wiejskich.

RLKS stanowi instrument skupiony na oddolnym planowaniu i realizowaniu działań. Dzięki zaawansowanym formom współpracy wszystkich interesariuszy zarówno publicznych, jak i prywatnych, może przynieść wartość dodaną w postaci realizacji projektów dokładnie dopasowanych do miejscowych potrzeb, a równocześnie wzmocnić kapitał społeczny. W RLKS nie mniej ważnym celem od realizacji zaplanowanych w strategii projektów i operacji, jest zaktywizowanie interesariuszy i ich zaangażowanie we wspólne przedsięwzięcia. Jest to instrument wspierający zintegrowany rozwój terytorialny. Musi on być kierowany przez lokalną grupę działania, która obejmuje zasięgiem co najmniej 2 gminy i wdrażany na podstawie strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność. Ponadto RLKS powinien sprzyjać włączeniu, wspierać tworzenie sieci kontaktów i współpracę z innymi miejscowymi partnerami oraz innowacyjne podejście (w skali lokalnej), a także dostępność.
Realizacja tego typu działań poprzez RLKS zapewni oddolny i ukierunkowany na potrzeby lokalnej społeczności charakter wsparcia. Przy tworzeniu Lokalnych Strategii Rozwoju zakładających tworzenie gospodarstw opiekuńczych wzięte zostaną pod uwagę potrzeby i trudności osób zamieszkujących tereny, na których działają Lokalne Grupy Działania. Powyższe przyczyni się do rozwiązania problemu w dostępie do usług społecznych, które szczególnie dotykają mieszkańców mniejszych miejscowości i obszarów wiejskich. Partnerstwo mieszkańców, lokalnych organizacji i przedsiębiorców oraz jednostki sektora publicznego z danego obszaru objętego działalnością Lokalnej Grupy Działania zagwarantuje kompleksowość wsparcia i usług świadczonych w gospodarstwach opiekuńczych.

Szczegółowy zakres interwencji w obszarze usług społecznych będzie na początku wdrażania Programu wynikał z uzgodnień z podmiotem odpowiedzialnym za koordynację obszaru włączenia społecznego, następnie zaś z regionalnego planu rozwoju usług społecznych. Ponadto działania wdrażane będą zgodnie z *Modelem Innowacyjnych Usług Społecznych na terenach wiejskich* wypracowanym w perspektywie 2014-2020.

Główne działania planowane do realizacji

- Rozwój usług w gospodarstwach opiekuńczych.

Główne grupy docelowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

- grupę docelową stanowią mieszkańcy potrzebujący wsparcia w codziennym funkcjonowaniu z obszarów objętych lokalnymi strategiami rozwoju, szczególnie z obszarów wiejskich.

Działania na rzecz zapewnienia równości, włączenia społecznego i niedyskryminacji – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iv) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów i art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+:
IZ zapewni, iż wsparcie będzie realizowane z poszanowaniem zasad horyzontalnych UE o których mowa w TUE oraz praw człowieka określonych w Karcie Praw Podstawowych UE, a także w zgodzie z zapisami art. 9 rozporządzenia ogólnego w sprawie wspólnych przepisów, w tym m.in., iż podejmie odpowiednie kroki w celu zapobiegania wszelkiej dyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną podczas przygotowywania, wdrażania, monitorowania, sprawozdawczości i ewaluacji programów, ze szczególnym uwzględnieniem zapewnienia dostępności dla osób z niepełnosprawnościami. Przestrzeganie tych zasad dotyczy wszystkich instytucji w systemie realizacji Programu, jak i Beneficjentów. Instytucje zapewnią niedyskryminacyjny system naboru i oceny w oparciu o kryteria, które będą uwzględniały zasady horyzontalne, a Beneficjenci będą zobligowani do przestrzegania wymogów dotyczących zasad równości szans i zapobiegania dyskryminacji czy konieczności zapewnienia odpowiedniej dostępności usług lub infrastruktury.

W celu zapobiegania dyskryminacji prowadzone będą działania edukacyjne adresowane do pracowników instytucji zaangażowanych we wdrażanie programów, jak i do projektodawców. Będą obejmowały m.in. organizowanie szkoleń w zakresie niedyskryminacji i zarządzania różnorodnością oraz podnoszenia świadomości na temat przepisów i polityk antydyskryminacyjnych.
W przypadku zasady równości kobiet i mężczyzn prowadzone będą działania edukacyjne adresowane do pracowników instytucji zaangażowanych we wdrażanie programów, jak i do projektodawców dot. m.in. realizacji zasady równości kobiet i mężczyzn, w tym zagadnień nieświadomych uprzedzeń płciowych czy segregacji płciowej.
Podejmowane działania będą zgodnie z zasadami deinstytucjonalizacji, co będzie sprzyjać wzmacnianiu niezależności życia korzystających z usług osób. Wsparcie będzie skoncentrowane na potrzebach osoby zgodnie z jej indywidualnymi preferencjami i zakłada w pełni włączający charakter. Aby przyczynić się do zmniejszenia różnic między płciami, działania będą promować zrównoważony udział kobiet i mężczyzn w działaniach z obszaru włączenia społecznego oraz ich równy dostęp do usług.

Wskazanie konkretnych terytoriów objętych wsparciem, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych - art. 22 ust. 3 lit.d) ppkt (v) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Interwencja będzie realizowana na obszarze całego województwa z wykorzystaniem jednego z narzędzi terytorialnych – Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność.

Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vi) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe z udziałem beneficjentów zlokalizowanych w co najmniej jednym innym państwie członkowskim lub poza Unią są dozwolone. Współpraca Beneficjentów z województwa lubuskiego z partnerami z jednego lub więcej krajów może polegać przykładowo na wymianie doświadczeń, wspólnych warsztatach, rozpowszechnianiu wiedzy o przykładach dobrych praktyk, wypracowaniu nowych rozwiązań w partnerstwie zagranicznym, adaptacji zagranicznych rozwiązań w Polsce oraz równoległym tworzenie nowych rozwiązań. Realizacja projektów partnerskich z partnerami z innych regionów i krajów, możliwa jest pod warunkiem, że przyczynia się do realizacji celów programu zgodnie z art. 63 ust. 4 rozporządzenia ogólnego.
Projekty partnerskie możliwe będą do realizacji w ramach krajowego programu FERS. Dostępne są tam następujące typy operacji:

1. **Projekty współpracy ponadnarodowej**, zakładające wdrożenie nowych rozwiązań dzięki współpracy z partnerem zagranicznym.
2. **Funkcjonowanie sieci współpracy w obszarach wsparcia EFS**, umożliwiających wymianę doświadczeń i wzajemne uczenie się z partnerami zagranicznymi w celu wypracowania i wdrożenia nowych rozwiązań.
3. **Rozszerzenie projektów standardowych o komponent współpracy ponadnarodowej** (rozszerzanie projektów przeznaczone jest dla podmiotów realizujących projekty standardowe, które chcą podnieść jakość realizowanych działań poprzez wykorzystanie współpracy z partnerem ponadnarodowym).

IZ programem regionalnym będzie zachęcała wnioskodawców do udziału w konkursach dotacji organizowanych w ramach programu FERS.
W ramach programu będą realizowane działania komplementarne do interwencji wdrażanych w ramach programu krajowego FERS.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
W ramach realizacji CS (k) wsparcie będzie dystrybuowane w formie dotacji. Interwencja określona w celu szczegółowym nie jest ukierunkowana na osiągnięcie zysków, a planowane przedsięwzięcia nie

mają potencjału komercyjnego. Ponadto, co jest bardzo istotne przedmiotowe obszary interwencji w ramach ww. celu, nie przynoszą bezpośrednich korzyści finansowych, a są realizowane ze względu na szeroko rozumiane korzyści społeczne (są to zadania z zakresu usług publicznych).

2.1.7.3.2 Wskaźniki

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 8 rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności

Tabela 2: Wskaźniki produktu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
7	4(k)	EFS+	Słabiej rozwinięty	PLKLCO02	Liczba osób objętych usługami świadczonymi w społeczności lokalnej w programie	osoby	17	86
7	4(k)	EFS+	Słabiej rozwinięty	EECO17	Liczba osób pochodzących z obszarów wiejskich objętych wsparciem w programie	osoby	10	50
7	4(k)	EFS+	Słabiej rozwinięty	PL0CO03	Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	osoby	17	86
7	4(k)	EFS+	Słabiej rozwinięty	PL0CO04	Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	sztuki	1	3

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 3: Wskaźniki rezultatu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok odniesienia	Cel końcowy (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
7	4(k)	EFS+	Słabiej rozwinięty	PLKLCR02	Liczba utworzonych miejsc świadczenia usług w społeczności lokalnej	sztuki	22	2019	14	Projekt/ Monitoring	

2.1.7.3.3 Indykatywny podział zaprogramowanych zasobów (UE) według rodzaju interwencji (nie dotyczy EFMRA)

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (viii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 4: Wymiar 1 – zakres interwencji

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
7	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(k)	158	1 548 679,00
7	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(k)	159	619 357,00

Tabela 5: Wymiar 2 – forma finansowania

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
7	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(k)	01	2 168 036,00

Tabela 6: Wymiar 3 – terytorialny mechanizm realizacji i ukierunkowanie terytorialne

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
7	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(k)	11	1 029 203,00
7	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(k)	12	1 138 833,00

Tabela 7: Wymiar 6 – uzupełniające obszary tematyczne EFS+

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
7	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(k)	05	2 168 036,00

Tabela 8: Wymiar 7 – wymiar „Równouprawnienie płci" w ramach EFS+, EFRR, Funduszu Spójności i FST

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
7	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(k)	02	2 168 036,00

2.1.7.4 Cel Szczegółowy (l) wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci

2.1.7.4.1 Interwencja w ramach funduszy

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i), (iii), (iv), (v), (vi) i (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów.

Powiązane rodzaje działań – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+

W województwie lubuskim zgodnie z danymi zawartymi w *Analizie sytuacji społeczno-ekonomicznej województwa lubuskiego* (…) wskaźnik osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w 2019 r. wyniósł 381 osób na 10 tys. ludności. Ponadto stopa ubóstwa relatywnego, tj. odsetek osób w gospodarstwach domowych żyjących poniżej granicy ubóstwa (50% średnich wydatków)[32] wyniosła 10,5%, co ulokowało województwo na 9. miejscu w skali kraju.

Wykluczenie społeczne jest wielowymiarowym zjawiskiem społeczno-ekonomicznym, które ze względu na swoją złożoność może dotykać różne grupy społeczne. Często jest utożsamiane z biedą i ubóstwem, jednak nie można pomiędzy tymi zjawiskami postawić znaku równości, gdyż wychodzi ono poza ww. kategorie wynikając z różnego rodzaju nierówności. Może dotyczyć deprywacji potrzeb oraz braku partycypacji w życiu społecznym lub zbiorowym (utrata więzi społecznych, rodzinnych czy z instytucjami społecznymi), problemów związanych z prawami społecznymi oraz z dostępem (ograniczonym lub utrudnionym) do zasobów, dóbr publicznych, instytucji i systemów społecznych. Ekskluzja społeczna dotyczy wszystkich grup społecznych, jednak w większym stopniu dotyka ona mieszkańców terenów wiejskich. Jest jednak procesem odwracalnym. Niezbędne są do tego działania związane z aktywizacją społeczności lokalnych. Mogą one przebiegać na kilku poziomach. Z jednej strony może być to angażowanie mieszkańców, członków lokalnych organizacji pozarządowych w przygotowywanie wydarzeń na szczeblu lokalnym. Z drugiej zaś strony w aktywizacji społecznej

[32] W IV kwartale 2019 r. dla osoby samotnie gospodarującej próg ubóstwa wynosił 858 zł, a dla osoby w gospodarstwie wieloosobowym – 579 zł.

istotne jest położenie akcentu na tworzenie w miejscowości nowych usług i rozwiązań służących rozwojowi aktywności obywatelskiej.
Doświadczenia perspektywy 2014-2020 pokazały, iż istotne jest nakierowanie wsparcia właśnie na obszar społeczny w aktywizowaniu osób poprzez wzmacnianie kompetencji społecznych, zaradności, samodzielności i aktywności społecznej. Jednocześnie, aby jednostka mogła dobrze funkcjonować w otaczającym ją środowisku równie ważne jest wspieranie aktywności całego środowiska lokalnego. Tak szeroki katalog interwencji przełoży się na podniesienie aktywności mieszkańców województwa w miejscach gdzie występuje największe zagęszczenie problemów społecznych. Organizacja działań na rzecz dzieci i młodzieży zamieszkującej tereny wiejskie jest niezwykle ważna dla ich prawidłowego rozwoju intelektualnego, psychicznego i fizycznego. Zajęcia dodatkowe organizowane przez świetlice środowiskowe lub kluby młodzieżowe czy biblioteki zachęcają do aktywnego spędzania czasu oraz rozwijania i realizacji swoich pasji. Umożliwia to kształtowanie w osobach obejmowanych wsparciem umiejętności komunikacyjnych, współpracy w grupie, czy radzenia sobie z emocjami i problemami. Niezwykle ważny jest rozwój umiejętności integracji z lokalną społecznością. Przedsięwzięcia w tym zakresie będą ukierunkowane na organizowanie społeczności lokalnych poprzez edukację społeczną, inicjowanie grup samopomocowych, zachęcanie mieszkańców do udziału w lokalnych inicjatywach, promowanie działań wolontariackich, udostępnianie informacji o usługach, budowanie pozytywnych związków między członkami społeczności. Planowane działania będą służyły rozwojowi lokalnemu oraz niwelowaniu zjawiska wykluczenia społecznego na obszarach wiejskich.
Realizacja tego typu działań powinna odbywać się poprzez instrument RLKS. Społeczności lokalne borykają się ze zróżnicowanymi problemami oraz posiadają różne potrzeby. Odpowiedź na nie powinna być zindywidualizowana oraz trafiająca do jak najszerszego grona potrzebujących odbiorców. Zaangażowanie Lokalnych Grup Działania, które po przeprowadzonej analizie potrzeb ludności z danego obszaru stworzą Lokalną Strategię Rozwoju odpowiadającą tym potrzebom, pozwoli wykorzystać w pełni potencjał oraz uzyskać jak najlepsze efekty.

RLKS stanowi instrument skupiony na oddolnym planowaniu i realizowaniu działań. Dzięki zaawansowanym formom współpracy wszystkich interesariuszy zarówno publicznych, jak i prywatnych, może przynieść wartość dodaną w postaci realizacji projektów dokładnie dopasowanych do miejscowych potrzeb, a równocześnie wzmocnić kapitał społeczny. W RLKS nie mniej ważnym celem od realizacji zaplanowanych w strategii projektów i operacji, jest zaktywizowanie interesariuszy i ich zaangażowanie we wspólne przedsięwzięcia.

RLKS to instrument wspierający zintegrowany rozwój terytorialny. Musi on być kierowany przez lokalną grupę działania, która obejmuje zasięgiem co najmniej 2 gminy i wdrażany na podstawie strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność. Ponadto RLKS powinien sprzyjać włączeniu, wspierać tworzenie sieci kontaktów i współpracę z innymi miejscowymi partnerami oraz innowacyjne podejście (w skali lokalnej), a także dostępność.

Główne działania planowane do realizacji

- Wsparcie aktywizacji społecznej i rozwój społeczności lokalnych (działania na rzecz aktywizacji społecznej osób wykluczonych, zagrożonych wykluczeniem i ich rodzin w środowisku lokalnym, budowanie potencjału społeczności lokalnych m.in. poprzez programy aktywności lokalnej, pikniki sąsiedzkie, zajęcia podwórkowe dla dzieci, świetlice środowiskowe.

Główne grupy docelowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

- grupę docelową tworzą mieszkańcy wykluczeni społecznie lub zagrożeni wykluczeniem społecznym oraz dzieci pochodzące z obszaru objętego lokalną strategią rozwoju.

Działania na rzecz zapewnienia równości, włączenia społecznego i niedyskryminacji – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iv) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów i art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+:
IZ zapewni, iż wsparcie będzie realizowane z poszanowaniem zasad horyzontalnych UE o których mowa w TUE oraz praw człowieka określonych w Karcie Praw Podstawowych UE, a także w zgodzie z

zapisami art. 9 rozporządzenia ogólnego, w tym m.in., iż podejmie odpowiednie kroki w celu zapobiegania wszelkiej dyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną podczas przygotowywania, wdrażania, monitorowania, sprawozdawczości i ewaluacji programów, ze szczególnym uwzględnieniem zapewnienia dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.
Przestrzeganie tych zasad dotyczy wszystkich instytucji w systemie realizacji Programu, jak i Beneficjentów. Instytucje zapewnią niedyskryminacyjny system naboru i oceny w oparciu o kryteria, które będą uwzględniały zasady horyzontalne, a Beneficjenci będą zobligowani do przestrzegania tych wymogów.
W celu zapobiegania dyskryminacji prowadzone będą działania edukacyjne adresowane do pracowników instytucji zaangażowanych we wdrażanie programów, jak i do projektodawców. Będą obejmowały m.in. organizowanie szkoleń w zakresie niedyskryminacji i zarządzania różnorodnością oraz podnoszenia świadomości na temat przepisów i polityk antydyskryminacyjnych.
W przypadku zasady równości kobiet i mężczyzn prowadzone będą działania edukacyjne adresowane do pracowników instytucji zaangażowanych we wdrażanie, jak i do projektodawców dotyczące m.in. realizacji zasady równości kobiet i mężczyzn, w tym zagadnień nieświadomych uprzedzeń płciowych czy segregacji płciowej.
Aby przyczynić się do zmniejszenia różnic między płciami działania będą promować zrównoważony udział kobiet i mężczyzn oraz ich równy dostęp do usług. Biorąc pod uwagę, iż kobiety częściej sprawują opiekę nad osobami potrzebującymi wsparcia w codziennym funkcjonowaniu (wpływ na aktywność społeczną i zawodową) zaplanowane w ramach tej interwencji działania będą uwzględniały narzędzia wspierające tą grupę np. zapewnienie opieki nad dzieckiem.
Aby ułatwić osobom z niepełnosprawnościami udział w projektach planuje się realizację przedsięwzięć związanych z dostosowaniem miejsc świadczenia usług np. stosowanie mechanizmu racjonalnych usprawnień).

Wskazanie konkretnych terytoriów objętych wsparciem, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych - art. 22 ust. 3 lit.d) ppkt (v) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Interwencja będzie realizowana na obszarze całego województwa z wykorzystaniem jednego z narzędzi terytorialnych – Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność.

Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vi) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe z udziałem beneficjentów zlokalizowanych w co najmniej jednym innym państwie członkowskim lub poza Unią są dozwolone. Współpraca Beneficjentów z województwa lubuskiego z partnerami z jednego lub więcej krajów może polegać przykładowo na wymianie doświadczeń, wspólnych warsztatach, rozpowszechnianiu wiedzy o przykładach dobrych praktyk, wypracowaniu nowych rozwiązań w partnerstwie zagranicznym, adaptacji zagranicznych rozwiązań w Polsce oraz równoległym tworzenie nowych rozwiązań. Realizacja projektów partnerskich z partnerami z innych regionów i krajów, możliwa jest pod warunkiem, że przyczynia się do realizacji celów programu zgodnie z art. 63 ust. 4 rozporządzenia ogólnego.
Projekty partnerskie możliwe będą do realizacji w ramach krajowego programu FERS. Dostępne są tam następujące typy operacji:

1. **Projekty współpracy ponadnarodowej**, zakładające wdrożenie nowych rozwiązań dzięki współpracy z partnerem zagranicznym.
2. **Funkcjonowanie sieci współpracy w obszarach wsparcia EFS**, umożliwiających wymianę doświadczeń i wzajemne uczenie się z partnerami zagranicznymi w celu wypracowania i wdrożenia nowych rozwiązań.
3. **Rozszerzenie projektów standardowych o komponent współpracy ponadnarodowej** (rozszerzanie projektów przeznaczone jest dla podmiotów realizujących projekty

standardowe, które chcą podnieść jakość realizowanych działań poprzez wykorzystanie współpracy z partnerem ponadnarodowym).

IZ programem regionalnym będzie zachęcała wnioskodawców do udziału w konkursach dotacji organizowanych w ramach programu FERS.
W ramach programu będą realizowane działania komplementarne do interwencji wdrażanych w ramach programu krajowego FERS.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
W ramach realizacji CS (l) wsparcie będzie dystrybuowane w formie dotacji. Przedmiotowe obszary interwencji w ramach ww. celu, nie przynoszą bezpośrednich korzyści finansowych, a są realizowane ze względu na szeroko rozumiane korzyści społeczne (są to zadania z zakresu usług publicznych).

2.1.7.4.2 Wskaźniki

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 8 rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności

Tabela 2: Wskaźniki produktu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
7	4(l)	EFS+	Słabiej rozwinięty	EECO01	Całkowita liczba osób objętych wsparciem	osoby	477	2 383
7	4(l)	EFS+	Słabiej rozwinięty	PL0CO03	Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	osoby	477	2 383
7	4(l)	EFS+	Słabiej rozwinięty	PL0CO04	Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	sztuki	1	9

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 3: Wskaźniki rezultatu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok odniesienia	Cel końcowy (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
7	4(l)	EFS+	Słabiej rozwinięty	PLHILCR01	Liczba osób, których sytuacja społeczna uległa poprawie po opuszczeniu programu	osoby	126	2019	1 620	Projekt/ Monitoring	

2.1.7.4.3 Indykatywny podział zaprogramowanych zasobów (UE) według rodzaju interwencji (nie dotyczy EFMRA)

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (viii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 4: Wymiar 1 – zakres interwencji

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
7	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(l)	163	3 768 451,00

Tabela 5: Wymiar 2 – forma finansowania

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
7	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(l)	01	3 768 451,00

Tabela 6: Wymiar 3 – terytorialny mechanizm realizacji i ukierunkowanie terytorialne

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
7	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(l)	11	739 846,00
7	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(l)	12	3 028 605,00

Tabela 7: Wymiar 6 – uzupełniające obszary tematyczne EFS+

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
7	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(l)	05	3 768 451,00

Tabela 8: Wymiar 7 – wymiar „Równouprawnienie płci” w ramach EFS+, EFRR, Funduszu Spójności i FST

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
7	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(l)	02	3 768 451,00

Cel Polityki 5. Europa bliższa obywatelom dzięki wspieraniu zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju wszystkich rodzajów terytoriów oraz inicjatyw lokalnych (Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego)

2.1.8 Priorytet 8. Fundusze Europejskie dla lokalnego lubuskiego

❍ Ten priorytet dotyczy zatrudnienia ludzi młodych
❍ Ten priorytet dotyczy innowacyjnych działań społecznych
❍ Ten priorytet dotyczy wsparcia dla osób najbardziej potrzebujących w ramach celu szczegółowego określonego w art. 4 ust. 1 lit. m) rozporządzenia w sprawie EFS+
❍ Ten priorytet dotyczy wsparcia dla osób najbardziej potrzebujących w ramach celu szczegółowego określonego w art. 4 ust. 1 lit. l) rozporządzenia w sprawie EFS+
❍ Ten priorytet dotyczy celu szczegółowego w zakresie mobilności miejskiej określonego w art. 3 ust. 1 lit. b) ppkt (viii) rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności
❍ Ten priorytet dotyczy celu szczegółowego w zakresie łączności cyfrowej określonej w art. 3 ust. 1 lit. a) ppkt (v) rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności

2.1.8.1 Cel Szczegółowy (i) Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach miejskich

2.1.8.1.1 Interwencja w ramach funduszy

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i), (iii), (iv), (v), (vi) i (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów.

Powiązane rodzaje działań – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+

W ramach przedmiotowego celu realizowane będą zintegrowane działania dotyczące rozwoju obszarów miejskich i ich obszarów funkcjonalnych oraz rewitalizacja zdegradowanych obszarów w miastach. Obszary strategicznej interwencji, które zostaną objęte wsparciem w przedmiotowym CS wynikają ze Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030 i dotyczą miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich, miejskich obszarów funkcjonalnych miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze, w tym miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków subregionalnych[33].

Zakłada się, że w ramach przedmiotowego CS, odpowiedzią na wyzwania stawiane przed miejskimi obszarami funkcjonalnymi, które pełnią rolę ośrodków rozwojowych, administracyjnych, oferujących usługi publiczne czy kulturowe, powinny być również szeroko rozumiane działania odpowiadające na potrzeby mieszkańców, głównie w zakresie rewitalizacji, wsparcia infrastruktury podstawowej, gospodarczej, kulturowej, zagospodarowania przestrzeni publicznej na potrzeby mieszkańców. W przypadku potrzeby interwencji wynikającej ze strategii terytorialnej, wpisującej się w zakres wsparcia innych Priorytetów programu określonych w FEWL 2021-2027, wsparcie będzie realizowane we właściwym merytorycznym Priorytecie.
Wdrażanie ZIT MOF miast wojewódzkich i średnich będzie wykorzystywało doświadczenia z wdrażania tego instrumentu w okresie programowania 2014-2020. Jednak główny nacisk zostanie położony na wypracowanie prawdziwie zintegrowanych projektów odpowiadających na wyzwania MOF, a władze miejskie powinny ukierunkować swoje działania na wszechstronną koordynację współpracy gmin tworzących obszar funkcjonalny, stając się większym liderem animującym partnerstwo oraz poszukiwać nowych rozwiązań dla poprawy skuteczności i efektywności zarządzania usługami publicznymi na danym obszarze funkcjonalnym. Dlatego też realizacja przedsięwzięć na obszarach miejskich powinna przebiegać w sposób skoordynowany i mieć charakter

[33] Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030, rozdział 9. Obszary strategicznej interwencji.

zintegrowany, opierać się o przemyślane i uzgodnione przez interesariuszy strategie terytorialne uwzględniające deficyty i definiujące narzędzia będące odpowiedzią na ich niwelowanie. Projekty zdefiniowane w strategii terytorialnej powinny mieć partnerski charakter oraz powinny być uzgodnione z IZ. Interwencja w tym CS musi wynikać ze strategii terytorialnej przygotowanej przez właściwe władze miejskie zgodnie z wymogami art. 29 rozporządzenia ogólnego oraz zaopiniowanej pozytywnie przez IZ.

Główne działania możliwe do realizacji

- Wsparcie wynikające ze strategii terytorialnych, m. in.:
  - Wspieranie kultury i dziedzictwa kulturowego (np. projekty zintegrowane dotyczące promowania dostępu do przestrzeni kulturowych i lepszego wykorzystanie potencjału kulturowego do celów społecznych również w celu włączenia społecznego i poprawy jakości życia mieszkańców, ponadto działania dotyczące wykorzystania i promowania dziedzictwa kulturowego, także poprzez konserwację zabytków ruchomych i digitalizację zasobów dziedzictwa, restaurację i adaptację obiektów dziedzictwa kulturowego i naturalnego).
  - Wspieranie rozwoju turystyki poprzez rozwój różnych form turystki, zróżnicowanie oferty turystycznej, inwestowanie w mniej znane miejsca o dużym potencjale, które przyczynią się do rozwoju danych obszarów i społeczności lokalnych.
  - Ochrona i zachowanie zabytkowych ogrodów i parków.
  - Rozwój terenów inwestycyjnych, na podstawie analizy potrzeb zawartej w strategii terytorialnej.
  - Inne przedsięwzięcia określone w strategii terytorialnej.
- Rewitalizacja obszarów miejskich. Projekty mogą obejmować m.in. inwestycje dotyczące infrastruktury technicznej i komunalnej, uporządkowania przestrzeni publicznej, systemów poprawy bezpieczeństwa publicznego, dostosowania obiektów i przestrzeni do potrzeb mieszkańców. Projekty powinny być powiązane z interwencją EFS+ lub finansowaną z innych źródeł, a skierowaną na ograniczanie negatywnych zjawisk społecznych zdiagnozowanych na poziomie strategii terytorialnej (GPR). Projekty infrastrukturalne w obszarze rewitalizacji nie mogą stanowić oderwanych inwestycji, ale muszą wynikać z szerokiej koncepcji przeciwdziałania i ograniczania zjawisk kryzysowych.

W ramach CS finansowane będzie przygotowanie i wdrażanie strategii terytorialnych.

Preferencją zostaną objęte przedsięwzięcia w zakresie dostosowania istniejącej infrastruktury, natomiast inwestycje w nową infrastrukturę będą wspierane w wyjątkowych i należycie uzasadnionych przypadkach z uwzględnieniem zintegrowanego podejścia.
W ramach CS możliwa jest realizacja projektów objętych strategią terytorialną, które odpowiadają interwencji celów tematycznych 1-4, pod warunkiem zachowania wymagań dla poszczególnych typów działań zdefiniowanych dla tych CP.

W planowaniu przedsięwzięć należy dążyć do wykorzystania założeń Nowego Europejskiego Bauhausu.

W ramach CS nie będą wspierane inwestycje w elementy infrastruktury drogowej (w tym w parkingi), chyba że stanowią one nieodłączny element większego projektu (nie są one dominującym elementem tego projektu), a ich koszt nie przekracza 15% kosztów kwalifikowalnych operacji[34]. W miastach projekty te nie mogą obejmować budowy nowych dróg lub parkingów oraz w odniesieniu do istniejących - zwiększenia ich pojemności lub przepustowości, ani nie mogą w żaden inny sposób przyczyniać się do zwiększenia natężenia ruchu samochodowego. Bez wskazanego wyżej ograniczenia możliwe będzie wsparcie budowy nowych dróg rowerowych, ciągów pieszych lub pieszo-rowerowych realizowane jako element projektu rewitalizacyjnego na obszarach miejskich.

[34] Rozumianej zgodnie z artykułem 2 pkt 4 lit. a rozporządzenia ogólnego jako grupa projektów.

W projektach rewitalizacyjnych należy dążyć do zachowania i rozwoju zielonej infrastruktury, zwłaszcza ochrony drzew, w całym cyklu projektowym, w tym poprzez stosowanie standardów ochrony zieleni. Mając na uwadze potrzebę adaptacji obszarów miejskich do zmiany klimatu, należy dążyć również do zwiększania powierzchni biologicznie czynnych i unikania tworzenia powierzchni uszczelnionych.

Opracowując i realizując projekty, które mają wpływ na dziedzictwo kulturowe, zasadne jest wykorzystywanie zaleceń wynikających z dokumentu „Europejskie zasady jakości dla finansowanych przez UE interwencji o potencjalnym wpływie na dziedzictwo kulturowe" opracowanego przez ICOMOS.

Główne grupy docelowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

- Mieszkanki i mieszkańcy obszarów miejskich i ich obszarów funkcjonalnych.

Działania na rzecz zapewnienia równości, włączenia społecznego i niedyskryminacji – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iv) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów i art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+:
Jak wynika z analiz, utrudnienia w korzystaniu z usług publicznych, w tym oferty kulturowej oraz atrakcji turystycznych czy budynków i przestrzeni poddawanych rewitalizacji związane są głównie z brakiem dostosowania ich do potrzeb osób z niepełnosprawnościami i ograniczeniami funkcjonalnymi. Poprzez zastosowanie zasad uniwersalnego projektowania interwencja przyczyni się do zmniejszenia i eliminacji barier utrudniających dostęp do szlaków dziedzictwa kulturowego, obiektów i szlaków turystycznych, budynków i przestrzeni poddawanych rewitalizacji oraz innych budynków w których realizowane są usługi publiczne objęte wsparciem. Poprzez zastosowanie standardu dostępności: architektonicznego, cyfrowego oraz informacyjno-promocyjnego, produkty powstałe w wyniku realizacji projektów będą dostępne dla ogółu społeczeństwa, w tym również będą odpowiadały na szczególne potrzeby kobiet, osób z niepełnosprawnościami:; osób starszych, opiekunów z dziećmi czy osobami zależnymi.

Wskazanie konkretnych terytoriów objętych wsparciem, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych - art. 22 ust. 3 lit.d) ppkt (v) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
W ramach realizacji CS zastosowane zostaną instrumenty terytorialne:

1. ZIT miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich,
2. ZIT miejskich obszarów funkcjonalnych miast średnich,
3. IIT - Gminne Programy Rewitalizacji (GPR).

Zgodnie ze SRWL 2030 oraz KSRR 2030 interwencja w ramach powyższych IT powinna koncentrować się na: realizacji działań polegających na współpracy na rzecz łączenia potencjałów miast wojewódzkich i ich specyfiki rozwojowej, rozwoju powiązań funkcjonalnych, działań dotyczących racjonalnego gospodarowania przestrzenią, poprawy dostępu do usług publicznych, uzupełniania infrastruktury technicznej, inkubowania przedsięwzięć wykorzystujących lokalny potencjał i zasoby, wspierania rozwiązań o charakterze smart city oraz rewitalizacji zdegradowanych obszarów.

Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vi) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
W związku z przygranicznym położeniem regionu istnieje przestrzeń do realizacji projektów o charakterze transgranicznym, jeśli zostaną one zidentyfikowane w trakcie wdrażania interwencji. Projekty o takim charakterze mogą dotyczyć wymiany doświadczeń i budowania potencjału w celu rozwiazywania różnych problemów oraz wdrażania dobrych praktyk w obszarze interwencji przedmiotowego CS. Inicjatywy w tym zakresie mogą być również realizowane w programie Interreg Europa 2021-2027.

Ponadto elementy projektów kierowanych do realizacji w CS mogą zostać częściowo wypracowane w ramach interwencji programu Interreg Region Morza Bałtyckiego 2021-2027 – głównie w zakresie opracowania zintegrowanych usług publicznych dostosowanych do potrzeb regionów funkcjonalnych i konkretnych terytoriów.
Realizacja przedmiotowego CS będzie komplementarna w szczególności z Programem Współpracy Interreg Polska-Saksonia 2021-2027 w Priorytecie 3.: Pogranicze otwarte na dialog mieszkańców i instytucji oraz Programem Współpracy Interreg Brandenburgia-Polska 2021-2027 w Priorytecie 4.: Pogranicze dialogu – współpraca mieszkańców i instytucji.
Na poziomie europejskim interwencja niniejszego celu szczegółowego będzie komplementarna z Programem **Interreg Europa Środkowa 2021-2027, w którym zaplanowany został priorytet 4. Poprawa systemu zarządzania współpracą w Europie Środkowej.**

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
W ramach realizacji CS wsparcie będzie dystrybuowane w formie dotacji. Wsparcie skierowane będzie do tzw. OSI, czyli obszarów wskazanych w regionalnej strategii rozwoju, do których w szczególnym stopniu należy kierować interwencję publiczną. Wsparcie OSI ma przede wszystkim poprawić jakość oferowanych mieszkańcom konkretnych terytoriów usług publicznych. Wsparcie będzie dotyczyło szeroko rozumianych działań odpowiadających na potrzeby mieszkańców, głównie w zakresie rewitalizacji, wsparcia infrastruktury podstawowej, gospodarczej, aktywizacji kulturowej . Przedmiotowe obszary interwencji w ramach ww. celu, nie mają komercyjnego charakteru, nie przynoszą bezpośrednich korzyści finansowych, a są realizowane ze względu na szeroko rozumiane korzyści społeczne (są to zadania z zakresu usług publicznych).

2.1.8.1.2 Wskaźniki
Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 8 rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności

Tabela 2: Wskaźniki produktu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
8	5(i)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCO 74	Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	osoby	0	99 521
8	5(i)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCO 75	Wspierane strategie zintegrowanego rozwoju terytorialnego	Szt.	2	6
8	5(i)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCO 77	Liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem	Szt.	0	4
8	5(i)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCO 112	Podmioty zaangażowane w opracowanie i realizację strategii rozwoju obszarów miejskich	Szt.	2	26
8	5(i)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCO 114	Otwarta przestrzeń utworzona lub rekultywowana na obszarach miejskich	m^2	0	15 426

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 3: Wskaźniki rezultatu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok odniesienia	Cel końcowy (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
8	5(i)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCR 77	Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem	osoby	0	2019	4 000	Projekt/ Monitoring	

2.1.8.1.3 Indykatywny podział zaprogramowanych zasobów (UE) według rodzaju interwencji (nie dotyczy EFMRA)

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (viii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 4: Wymiar 1 – zakres interwencji

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
8	EFRR	Słabiej rozwinięty	5(i)	165	11 000 000,00
8	EFRR	Słabiej rozwinięty	5(i)	166	12 000 000,00
8	EFRR	Słabiej rozwinięty	5(i)	168	22 347 893,00
8	EFRR	Słabiej rozwinięty	5(i)	169	13 805 556,00
8	EFRR	Słabiej rozwinięty	5(i)	170	1 000 000,00
8	EFRR	Słabiej rozwinięty	5(i)	172	1 000 000,00

Tabela 5: Wymiar 2 – forma finansowania

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
8	EFRR	Słabiej rozwinięty	5(i)	01	61 153 449,00

Tabela 6: Wymiar 3 – terytorialny mechanizm realizacji i ukierunkowanie terytorialne

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
8	EFRR	Słabiej rozwinięty	5(i)	03	39 902 737,00
8	EFRR	Słabiej rozwinięty	5(i)	17	21 250 712,00

Tabela 7: Wymiar 6 – uzupełniające obszary tematyczne EFS+

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
8	EFRR	Słabiej rozwinięty	5(i)	Nie dotyczy	Nie dotyczy

Tabela 8: Wymiar 7 – wymiar „Równouprawnienie płci” w ramach EFS+, EFRR, Funduszu Spójności i FST

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
8	EFRR	Słabiej rozwinięty	5(i)	03	61 153 449,00

2.1.8.2 Cel Szczegółowy (ii) Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie

2.1.8.2.1 Interwencja w ramach funduszy

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i), (iii), (iv), (v), (vi) i (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów.

Powiązane rodzaje działań – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+

W ramach przedmiotowego celu realizowane będą działania dotyczące rozwoju obszarów objętych innymi instrumentami terytorialnymi – partnerstwa JST oraz obszary wiejskie w ramach rewitalizacji zdegradowanych obszarów. OSI, które m.in. zostaną objęte wsparciem w przedmiotowym CS wynikają z regionalnej strategii rozwoju i dotyczą ośrodków lokalnych oraz obszarów wiejskich, w tym znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji społeczno-gospodarczej oraz o utrudnionych warunkach rozwojowych. Strategia regionalna wskazuje, że interwencja publiczna skierowana do ośrodków lokalnych powinna obejmować m.in.: projekty rewitalizacyjne, poprawę jakości świadczenia usług publicznych, inwestycje związane z polepszeniem jakości środowiska naturalnego czy wspieranie rozwiązań o charakterze smart. Natomiast interwencja skierowana do obszarów wiejskich obejmować powinna m. in. poprawę dostępu do usług publicznych, kultury i zagospodarowania przestrzeni publicznej na potrzeby mieszkańców , m.in. poprzez współpracę międzygminną, integrującą świadczenie usług i pozwalającą na podnoszenie ich jakości; uzupełnienie infrastruktury technicznej; rozwijanie oferty z obszaru turystyki włączenie mieszkańców obszarów wiejskich w działania rozwojowe; odnowę wsi; wspieranie budowania tożsamości lokalnej i zachowanie wiejskiego dziedzictwa kulturowego i krajobrazu.

Działania dedykowane konkretnym obszarom w tym celu szczegółowym będą realizowane poprzez wykorzystanie strategii terytorialnych, w tym programów rewitalizacji. Strategia terytorialna musi być zgodna z wymogami art. 29 rozporządzenia ogólnego i być pozytywnie zaopiniowana przez IZ. Projekty zdefiniowane w strategii terytorialnej powinny dążyć do partnerskiego charakteru oraz powinny być uzgodnione z IZ.

Region posiada pozytywne doświadczenia związane z realizacją innych niż ZIT instrumentów terytorialnych. Kontrakt Lubuski związany był z ideą planowania i realizowania procesów rozwojowych w oparciu o terytorialne podejście do prowadzenia polityki rozwoju. Realizacja ww. podejścia związana była z budową lokalnych partnerstw realizujących kompleksowe przedsięwzięcia rozwiązujące zdiagnozowane problemy występujące na obszarze funkcjonowania partnerstwa. Doświadczenie w tym obszarze zostanie wykorzystane w realizacji przedmiotowego celu.

Główne działania możliwe do realizacji

- Wsparcie wynikające ze strategii terytorialnych, m. in.:
  - Projekty dotyczące rozwoju, zagospodarowania i zarządzania przestrzenią obszarów objętych strategią IIT – partnerstwa JST , w tym wspieranie budowania tożsamości lokalnej.
  - Wspieranie kultury i dziedzictwa kulturowego obszarów objętych strategią IIT – partnerstwa JST (np. projekty dotyczące promowania dostępu do przestrzeni kulturowych i lepszego wykorzystanie potencjału kulturowego do celów społecznych również w celu włączenia społecznego i poprawy jakości życia mieszkańców).
  - Wspieranie rozwoju turystyki poprzez rozwój różnych form turystki, zróżnicowanie oferty turystycznej, inwestowanie w mniej znane miejsca o dużym potencjale, które przyczynią się do rozwoju danych obszarów i społeczności lokalnych.
  - Ochrona i zachowanie zabytkowych ogrodów i parków.

- Rozwój terenów inwestycyjnych, na podstawie analizy potrzeb zawartej w strategii terytorialnej.
- Inne przedsięwzięcia określone w strategii terytorialnej.

➢ Rewitalizacja obszarów wiejskich. Projekty mogą obejmować m.in. inwestycje dotyczące infrastruktury technicznej i komunalnej, uporządkowania przestrzeni publicznej, systemów poprawy bezpieczeństwa publicznego, dostosowania obiektów i przestrzeni do potrzeb mieszkańców. Projekty powinny być powiązane z interwencją EFS+ lub finansowaną z innych źródeł, a skierowaną na ograniczanie negatywnych zjawisk społecznych zdiagnozowanych na poziomie strategii terytorialnej (program rewitalizacji). Projekty infrastrukturalne w obszarze rewitalizacji nie mogą stanowić oderwanych inwestycji, ale muszą wynikać z szerokiej koncepcji przeciwdziałania i ograniczania zjawisk kryzysowych.

W ramach CS finansowane będzie przygotowanie i wdrażanie strategii terytorialnych.
Preferencją zostaną objęte przedsięwzięcia w zakresie dostosowania istniejącej infrastruktury, natomiast inwestycje w nową infrastrukturę będą wspierane w wyjątkowych i należycie uzasadnionych przypadkach z uwzględnieniem zintegrowanego podejścia.
W ramach CS możliwa jest realizacja projektów objętych strategią terytorialną, które odpowiadają interwencji celów tematycznych 1-4, pod warunkiem zachowania wymagań dla poszczególnych typów działań zdefiniowanych dla tych CP.

W ramach CS nie będą wspierane inwestycje w elementy infrastruktury drogowej (w tym w parkingi), chyba że stanowią one nieodłączny element większego projektu (nie są one dominującym elementem tego projektu), a ich koszt nie przekracza 15% kosztów kwalifikowalnych operacji[35]. W miastach projekty te nie mogą obejmować budowy nowych dróg lub parkingów oraz w odniesieniu do istniejących - zwiększenia ich pojemności lub przepustowości, ani nie mogą w żaden inny sposób przyczyniać się do zwiększenia natężenia ruchu samochodowego. Bez wskazanego ww. ograniczenia możliwe będzie wsparcie budowy nowych dróg rowerowych, ciągów pieszych lub pieszo-rowerowych realizowane jako element projektu rewitalizacyjnego.

W projektach rewitalizacyjnych należy dążyć do zachowania i rozwoju zielonej infrastruktury, zwłaszcza ochrony drzew, w całym cyklu projektowym, w tym poprzez stosowanie standardów ochrony zieleni. Mając na uwadze potrzebę adaptacji różnych obszarów do zmiany klimatu, należy dążyć również do zwiększania powierzchni biologicznie czynnych i unikania tworzenia powierzchni uszczelnionych.

Opracowując i realizując projekty, które mają wpływ na dziedzictwo kulturowe, zasadne jest wykorzystywanie zaleceń wynikających z dokumentu „Europejskie zasady jakości dla finansowanych przez UE interwencji o potencjalnym wpływie na dziedzictwo kulturowe" opracowanego przez ICOMOS.

Główne grupy docelowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

- Mieszkanki i mieszkańcy obszarów wiejskich objętych strategiami terytorialnymi.

Działania na rzecz zapewnienia równości, włączenia społecznego i niedyskryminacji – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iv) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów i art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+:
Wsparcie procesu rewitalizacji obszarów wiejskich zostanie udzielone projektom kompleksowym, adresującym zróżnicowane potrzeby i problemy obszarów wiejskich w sferze ekonomicznej, społecznej, przestrzennej, środowiskowej i technicznej, które powinny wynikać z gminnych programów rewitalizacji. Zaplanowane działania to element podwójnego podejścia (dual approach) do zasady równości szans i niedyskryminacji – na poziomie horyzontalnym obligatoryjny będzie

[35] Rozumianej zgodnie z artykułem 2 pkt 4 lit. a rozporządzenia ogólnego jako grupa projektów.

pozytywny wpływ na tę zasadę poprzez konieczność realizacji standardów dostępności, natomiast interwencja zaplanowana w tym celu ma znamiona działań wyrównawczych tzw. specific actions – polega na działaniach niwelujących bariery i zapobiegających dyskryminacji ze względu na miejsce zamieszkania – dzięki wsparciu kompleksowego zintegrowanego rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich. Gminne programy rewitalizacji będą stanowić narzędzia służące rozwiązywaniu złożonych problemów społecznych, gospodarczych i środowiskowych włącznie z wyrównywaniem szans społeczności wiejskich w sferach: gospodarczej, społecznej i środowiskowej.
Nowe produkty powstałe w ramach projektów (infrastruktura czy usługi) będą zgodne z zasadami uniwersalnego projektowania.

Wskazanie konkretnych terytoriów objętych wsparciem, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych - art. 22 ust. 3 lit.d) ppkt (v) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
W ramach realizacji CS planowane jest zastosowanie następujących instrumentów terytorialnych:

1. IIT – partnerstwa JST,
2. IIT - Gminne Programy Rewitalizacji (GPR).

Partnerstwa JST będą dotyczyły wybranych gmin miejskich (nieobjętych instrumentem ZIT w ramach CS 5.1), gmin miejsko-wiejskich oraz wiejskich, programy rewitalizacji będą dotyczyły gmin wiejskich oraz obszarów wiejskich gmin miejsko-wiejskich.

Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vi) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
W związku z przygranicznym położeniem regionu istnieje przestrzeń do realizacji projektów o charakterze transgranicznym, jeśli zostaną one zidentyfikowane w trakcie wdrażania interwencji. Projekty o takim charakterze mogą dotyczyć wymiany doświadczeń i budowania potencjału w celu rozwiązania różnych problemów oraz wdrażania dobrych praktyk w obszarze interwencji przedmiotowego CS. Inicjatywy w tym zakresie mogą być również realizowane w programie Interreg Europa 2021-2027.
Ponadto elementy projektów kierowanych do realizacji w CS mogą zostać częściowo wypracowane w ramach interwencji programu Interreg Region Morza Bałtyckiego 2021-2027 – głównie w zakresie opracowania zintegrowanych usług publicznych dostosowanych do potrzeb regionów funkcjonalnych i konkretnych terytoriów.
Realizacja przedmiotowego CS będzie komplementarna w szczególności z Programem Współpracy Interreg Polska-Saksonia 2021-2027 w Priorytecie 3.: Pogranicze otwarte na dialog mieszkańców i instytucji oraz Programem Współpracy Interreg Brandenburgia-Polska 2021-2027 w Priorytecie 4.: Pogranicze dialogu – współpraca mieszkańców i instytucji.
Na poziomie europejskim interwencja niniejszego celu szczegółowego będzie komplementarna z Programem Interreg Europa Środkowa 2021-2027, w którym zaplanowany został Priorytet 4. Poprawa systemu zarządzania współpracą w Europie Środkowej.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
W ramach realizacji CS wsparcie będzie dystrybuowane w formie dotacji. Wsparcie skierowane będzie do tzw. OSI o charakterze wiejskim, czyli obszarów wskazanych w strategii rozwoju, do których w szczególnym stopniu należy kierować interwencję publiczną. Wsparcie OSI ma przede wszystkim poprawić jakość oferowanych mieszkańcom konkretnych terytoriów usług publicznych. Wsparcie będzie dotyczyło szeroko rozumianych działań odpowiadających na potrzeby mieszkańców, głównie w zakresie rewitalizacji, wsparcia infrastruktury podstawowej, gospodarczej, aktywizacji kulturowej. Przedmiotowe obszary interwencji w ramach ww. celu, nie przynoszą bezpośrednich korzyści finansowych, a są realizowane ze względu na szeroko rozumiane korzyści społeczne (są to zadania z zakresu usług publicznych).

2.1.8.2.2 Wskaźniki

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 8 rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności

Tabela 2: Wskaźniki produktu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
8	5(ii)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCO 74	Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	osoby	0	32 374
8	5(ii)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCO 75	Wspierane strategie zintegrowanego rozwoju terytorialnego	Szt.	2	11
8	5(ii)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCO 77	Liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem	Szt.	0	2
8	5(ii)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCO 112	Podmioty zaangażowane w przygotowanie i realizację strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	Szt.	2	42
8	5(ii)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCO 114	Otwarta przestrzeń utworzona lub rekultywowana na obszarach miejskich	M^2	0	947

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 3: Wskaźniki rezultatu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok odniesienia	Cel końcowy (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
8	5(ii)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCR 77	Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem	osoby	0	2019	200	Projekt/ Monitoring	

2.1.8.2.3 Indykatywny podział zaprogramowanych zasobów (UE) według rodzaju interwencji (nie dotyczy EFMRA)

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (viii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 4: Wymiar 1 – zakres interwencji

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
8	EFRR	Słabiej rozwinięty	5(ii)	165	7 350 000,00
8	EFRR	Słabiej rozwinięty	5(ii)	166	7 900 000,00
8	EFRR	Słabiej rozwinięty	5(ii)	168	2 695 049,00
8	EFRR	Słabiej rozwinięty	5(ii)	169	6 680 576,00
8	EFRR	Słabiej rozwinięty	5(ii)	172	500 000,00

Tabela 5: Wymiar 2 – forma finansowania

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
8	EFRR	Słabiej rozwinięty	5(ii)	01	25 125 625,00

Tabela 6: Wymiar 3 – terytorialny mechanizm realizacji i ukierunkowanie terytorialne

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
8	EFRR	Słabiej rozwinięty	5(ii)	24	9 207 803,00
8	EFRR	Słabiej rozwinięty	5(ii)	20	15 917 822,00

Tabela 7: Wymiar 6 – uzupełniające obszary tematyczne EFS+

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
8	EFRR	Słabiej rozwinięty	5(ii)	Nie dotyczy	Nie dotyczy

Tabela 8: Wymiar 7 – wymiar „Równouprawnienie płci” w ramach EFS+, EFRR, Funduszu Spójności i FST

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
8	EFRR	Słabiej rozwinięty	5(ii)	03	25 125 625,00

Cel Polityki 2 – Bardziej przyjazna dla środowiska, niskoemisyjna i przechodząca w kierunku gospodarki zeroemisyjnej oraz odporna Europa dzięki promowaniu czystej i sprawiedliwej transformacji energetycznej, zielonych i niebieskich inwestycji, gospodarki o obiegu zamkniętym, łagodzenia zmian klimatu i przystosowania się do nich, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem, oraz zrównoważonej mobilności miejskiej

2.1.11 Priorytet 11. Fundusze Europejskie na rzecz odbudowy i odporności w lubuskim

❍ Ten priorytet dotyczy zatrudnienia ludzi młodych
❍ Ten priorytet dotyczy innowacyjnych działań społecznych
❍ Ten priorytet dotyczy wsparcia dla osób najbardziej potrzebujących w ramach celu szczegółowego określonego w art. 4 ust. 1 lit. m) rozporządzenia w sprawie EFS+
❍ Ten priorytet dotyczy wsparcia dla osób najbardziej potrzebujących w ramach celu szczegółowego określonego w art. 4 ust. 1 lit. l) rozporządzenia w sprawie EFS+
❍ Ten priorytet dotyczy celu szczegółowego w zakresie mobilności miejskiej określonego w art. 3 ust. 1 lit. b) ppkt (viii) rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności
❍ Ten priorytet dotyczy celu szczegółowego w zakresie łączności cyfrowej określonej w art. 3 ust. 1 lit. a) ppkt (v) rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności

2.1.11.1 Cel Szczegółowy (x) Wspieranie inwestycji mających na celu odbudowę w odpowiedzi na klęskę żywiołową, która występuje między dniem 1 stycznia 2024 r. a dniem 31 grudnia 2025 r.

2.1.11.1.1 Interwencja w ramach funduszy

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i), (iii), (iv), (v), (vi) i (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów.

Powiązane rodzaje działań – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+

Wsparcie w ramach niniejszego Priorytetu ma charakter interwencyjny w odpowiedzi na skutki powodzi. Obecnie kluczowe jest jak najszybsze wprowadzenie mechanizmów umożliwiających zastosowanie szerokiego zakresu pomocy skierowanej na wsparcie poszkodowanej przez katastrofę żywiołową infrastruktury, w celu przywrócenia pełnej i swobodnej realizacji potrzeb mieszkańców.

Podejmowane działania w ramach Priorytetu mają na celu umożliwienie odbudowy i przywrócenia zniszczonej w wyniku powodzi infrastruktury, również w wyższym niż pierwotnie standardzie, czy o lepszych parametrach.

Wsparcie w zakresie odbudowy i modernizacji będzie możliwe, o ile potrzeba wynika ze zdiagnozowanych potrzeb wynikających z powstałej sytuacji kryzysowej.

Odbudowa dróg po powodzi ma ogromne znaczenie dla mieszkańców poszkodowanych obszarów, z uwagi na konieczność dojazdu do ośrodków świadczących publiczne usługi w zakresie ochrony zdrowia, edukacji, kultury oraz miejsc pracy. Dlatego istotne jest, aby przedmiotowa interwencja przyczyniała się do pełnego przywrócenia do użytku infrastruktury komunikacyjnej i umożliwienia realizację usług publicznych. Ponadto zaplanowane działania w ramach tego wsparcia powinny mieć na celu przywrócenie zdolności rozwojowych poszkodowanych obszarów, dla których efektywny system infrastruktury transportowej stanowi ważny element budowania/odbudowy potencjału.

Interwencja w ramach niniejszego Priorytetu może odpowiadać zakresowi wsparcia przewidzianego w pozostałych Priorytetach programu w przypadku, gdy służy usuwaniu szkód powodziowych i odbudowie po powodzi, a także zwiększeniu odporności.

Ze środków Priorytetu nie są finansowane szkody w infrastrukturze, które podlegają finansowaniu z innych źródeł. Nie jest również możliwe pokrycie strat prywatnych.

Wsparcie może być udzielone do wysokości 95% kosztów kwalifikowalnych. Wartość dofinansowania w ramach niniejszego Priorytetu może być pomniejszona o wszelkie inne płatności otrzymane tytułem rekompensaty za szkody, w tym wypłaty z polis ubezpieczeniowych.

Główne działania planowane do realizacji

Interwencja w tym obszarze jest skierowana na **odbudowę zniszczeń na obszarach objętych powodzią.**

W związku ze stratami jakie spowodowała powódź w infrastrukturze planowana jest w szczególności odbudowa infrastruktury drogowo-mostowej, dróg i szlaków rowerowych oraz ścieżek rowerowo-pieszych.

Przez odbudowę rozumie się przywrócenie do stanu pierwotnego, a tam gdzie jest to możliwe i uzasadnione, również inwestycje o charakterze rozwojowym i zwiększającym odporność.

Ponadto, odbudowa może stanowić okazję do wprowadzenia zrównoważonych rozwiązań infrastrukturalnych, które zmniejszą ryzyko przyszłych katastrof.

Interwencja w ramach tego Priorytetu odpowiada zakresowi i zasadom określonym w pozostałych Priorytetach merytorycznych Programu z uwzględnieniem między innymi następujących postanowień.

Odbudowa i modernizacja infrastruktury drogowej nie musi wynikać z dokumentów strategicznych dla planowania infrastruktury transportowej.

W przypadku inwestycji realizowanych na obszarach miejskich poszkodowanych w wyniku powodzi, inwestycje te nie będą stały w sprzeczności z celami właściwych Planów Zrównoważonej Mobilności Miejskiej/innych właściwych dokumentów planowania mobilności miejskiej.

Inwestycje drogowe realizowane na obszarach objętych powodzią mogą obejmować budowę nowych dróg (wyłącznie w przypadku zniszczenia infrastruktury lub konieczności zapewnienia alternatywnych połączeń dla obszarów o szczególnym ryzyku powodziowym). W przypadku odbudowy dróg/parkingów, powstała infrastruktura nie prowadzi do zwiększenia pojemności lub przepustowości dróg albo parkingów zniszczonych przez powódź i nie będzie przyczyniała się do zwiększenia natężenia ruchu samochodowego w obszarach miejskich w porównaniu do stanu przed powodzią.

Tam, gdzie jest to uzasadnione, projekty dotyczące budowy, odbudowy lub modernizacji dróg będą obejmowały dostosowanie dróg do nośności 11,5 tony/oś.

Tam gdzie jest to technicznie możliwe, realizowane projekty w zakresie infrastruktury drogowej będą obejmowały zapewnienie retencji i podczyszczania wód opadowych poprzez wykorzystanie zielonej i niebieskiej infrastruktury oraz rozwiązań opartych na przyrodzie.

Główne grupy docelowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Mieszkanki i mieszkańcy województwa lubuskiego oraz wszyscy korzystający z dofinansowanej infrastruktury transportowej lub środków transportu, samorządy.
Działania na rzecz zapewnienia równości, włączenia społecznego i niedyskryminacji – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iv) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów i art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+:

W ramach obszaru wsparcia będą podejmowane szczególne działania na rzecz wyrównywania szans oraz przeciwdziałania dyskryminacji w dostępie do infrastruktury transportu drogowego. Wspierana infrastruktura będzie odpowiadała na potrzeby wszystkich potencjalnych użytkowników, w szczególności osób z niepełnosprawnościami, osób starszych, osób o ograniczonych możliwościach poruszania się, opiekunów z dziećmi czy osobami zależnymi.

Celem podejmowanych działań m.in. w zakresie transportu drogowego, obiektów inżynieryjnych będzie eliminacja barier i zwiększenie dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami zgodnie z architektonicznym standardem dostępności

Wskazanie konkretnych terytoriów objętych wsparciem, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych - art. 22 ust. 3 lit.d) ppkt (v) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Interwencja CS będzie realizowana na obszarach poszkodowanych, objętych stanem klęski żywiołowej zgodnie z art. 2 Rozporządzenia 2024/3236 z 19 grudnia 2024.
W ramach realizacji CS nie przewiduje się zastosowania instrumentów terytorialnych.

Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vi) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Ze względu na specyfikę wskazanego obszaru wsparcia, jakim jest odbudowa infrastruktury transportowej po powodzi, istnieje możliwość realizacji przedsięwzięć międzyregionalnych, międzynarodowych i transnarodowych, jeśli zostaną one zidentyfikowane w trakcie wdrażania interwencji.
Działania powinny być skierowane na opracowanie i wdrożenie strategii, planów działania, narzędzi, szkoleń, działań pilotażowych i powiązanych rozwiązań w zakresie planów interwencji powodziowej na obszarach sąsiadujących, planów ochrony przed powodzią, usuwania barier i wąskich gardeł w transporcie transgranicznym w obliczu klęsk żywiołowych.
Na poziomie europejskim realizacja przedmiotowego celu szczegółowego będzie komplementarna z Interwencją zaplanowaną w instrumencie Łącząc Europę" (Connecting Europe Facility – CEF) w latach 2021-2027.
Na poziomie krajowym interwencja będzie komplementarna z interwencją zaplanowaną w programach Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat i Środowisko 2021-2027, Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki, Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy, programów finansowanych ze środków budżetu państwa, a także innych programów wdrażanych na podstawie Rozporządzenia nr 2024/3236 z dnia 19 grudnia 2024 r.
Ponadto interwencja będzie powiązana z celami SUERMB, w szczególności celem: Połączenie regionu, Obszar Tematyczny: Transport.
Poprzez realizację działań dążyć się będzie do zapewnienia komplementarności programu z programami w ramach celu Europejska Współpraca Terytorialna (Interreg) wdrażanymi na obszarze województwa lubuskiego, m.in. w zakresie adaptacji do zmian klimatu, dostępności transportowej oraz odnowę infrastruktury przestrzeni publicznej.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
W ramach realizacji CS wsparcie będzie dystrybuowane w formie dotacji. Wsparcie obszaru transportu opisane w przedmiotowym CS nie przynosi bezpośrednich korzyści finansowych, a jest realizowane ze względu na szeroko rozumiane korzyści społeczne (są to zadania z zakresu usług publicznych).

2.1.11.1.2 Wskaźniki

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 8 rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności

Tabela 2: Wskaźniki produktu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
11	2(x)	EFRR	Słabiej rozwinięty	FELBCO02	Liczba wspartych obiektów inżynieryjnych	Szt.	0	1
11	2(x)	EFRR	Słabiej rozwinięty	FELBCO03	Wsparta infrastruktura drogowa	km	0	0,3

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 3: Wskaźniki rezultatu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok odniesienia	Cel końcowy (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
11	2(x)	EFRR	Słabiej rozwinięty	FELBCR06	Roczna liczba użytkowników wspartej infrastruktury drogowej	pasażerokilometry/rok	0	2019	164 250	Projekt/ Monitoring	

2.1.11.1.3 Indykatywny podział zaprogramowanych zasobów (UE) według rodzaju interwencji (nie dotyczy EFMRA)

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (viii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 4: Wymiar 1 – zakres interwencji

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
11	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(x)	058	19 457 489,00

Tabela 5: Wymiar 2 – forma finansowania

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
11	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(x)	01	19 457 489,00

Tabela 6: Wymiar 3 – terytorialny mechanizm realizacji i ukierunkowanie terytorialne

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
11	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(x)	33	19 457 489,00

Tabela 7: Wymiar 6 – uzupełniające obszary tematyczne EFS+

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
11	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(x)	Nie dotyczy	Nie dotyczy

Tabela 8: Wymiar 7 – wymiar „Równouprawnienie płci” w ramach EFS+, EFRR, Funduszu Spójności i FST

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
11	EFRR	Słabiej rozwinięty	2(x)	03	19 457 489,00

Cel Polityki 1 - Bardziej konkurencyjna i inteligentna Europa dzięki wspieraniu innowacyjnej i inteligentnej transformacji gospodarczej oraz regionalnej łączności cyfrowej (Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego)

2.1.12 Priorytet 12. Fundusze Europejskie dla bezpiecznej gospodarki

❍ Ten priorytet dotyczy zatrudnienia ludzi młodych
❍ Ten priorytet dotyczy innowacyjnych działań społecznych
❍ Ten priorytet dotyczy wsparcia dla osób najbardziej potrzebujących w ramach celu szczegółowego określonego w art. 4 ust. 1 lit. m) rozporządzenia w sprawie EFS+
❍ Ten priorytet dotyczy wsparcia dla osób najbardziej potrzebujących w ramach celu szczegółowego określonego w art. 4 ust. 1 lit. l) rozporządzenia w sprawie EFS+
❍ Ten priorytet dotyczy celu szczegółowego w zakresie mobilności miejskiej określonego w art. 3 ust. 1 lit. b) ppkt (viii) rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności
❍ Ten priorytet dotyczy celu szczegółowego w zakresie łączności cyfrowej określonej w art. 3 ust. 1 lit. a) ppkt (v) rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności

2.1.12.1 Cel Szczegółowy (vii) Zwiększenie zdolności przemysłowych w celu wspierania zdolności obronnych, przy priorytetowym traktowaniu zdolności podwójnego zastosowania

2.1.12.1.1 Interwencja w ramach funduszy

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i), (iii), (iv), (v), (vi) i (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów.

Powiązane rodzaje działań – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+

Mając na uwadze rosnącą niestabilność geopolityczną w Europie oraz potrzebę wzmocnienia odporności gospodarczej i technologicznej państw członkowskich, szczególnego znaczenia nabierają działania wspierające rozwój potencjału przemysłowego i usługowego w kontekście bezpieczeństwa i obronności. Regiony, w tym województwo lubuskie, powinny podejmować inicjatywy sprzyjające budowie lokalnych i regionalnych ekosystemów przemysłowych, zdolnych do reagowania na potrzeby zarówno rynku cywilnego, jak i systemu obronnego.

W tym kontekście istotnym kierunkiem interwencji stają się działania realizowane w ramach celu szczegółowego (vii) – „Zwiększanie zdolności przemysłowych w celu wspierania zdolności obronnych, przy priorytetowym traktowaniu zdolności podwójnego zastosowania". Celem jest rozwój produktów, usług i technologii o charakterze *dual-use*, które mogą być wykorzystywane zarówno w celach cywilnych, jak i obronnych.

Wsparcie przewidziane w ramach niniejszego priorytetu ma charakter strategiczny i odpowiada na rosnące znaczenie odporności przemysłowej w warunkach napiętej sytuacji geopolitycznej. Kluczowe jest stworzenie warunków do wzmacniania potencjału wytwórczego, usługowego i technologicznego przedsiębiorstw oraz rozwoju innowacyjnych rozwiązań, które mogą znaleźć zastosowanie w systemach bezpieczeństwa, mobilności wojskowej, logistyce, czy cyberbezpieczeństwie.

Działania te wpisują się w unijne podejście do wzmacniania strategicznej autonomii i bezpieczeństwa przemysłowego państw członkowskich. Jednocześnie są zgodne z zaleceniami Komisji Europejskiej dotyczącymi rozwoju regionalnych ekosystemów przemysłowych wspierających europejski potencjał obronny, technologiczny i logistyczny.

Realizacja tego kierunku interwencji w województwie lubuskim ma szczególne uzasadnienie – region, położony na granicy z Niemcami, stanowi ważny element wschodniej flanki Unii Europejskiej. Rozwój potencjału przemysłowego w obszarach o znaczeniu strategicznym może wzmocnić jego funkcję logistyczną i gospodarczą, a jednocześnie przyczynić się do wzrostu odporności gospodarki na wstrząsy zewnętrzne.

Główne działania planowane do realizacji
Podejmowane działania będą wspierać rozwój przedsiębiorstw poprzez inwestycje w nowoczesne technologie, infrastrukturę badawczo-rozwojową oraz innowacyjne rozwiązania o podwójnym zastosowaniu, w tym głównie poprzez wzmacnianie potencjału przemysłowego i usługowego w zakresie:

- wsparcia dla przemysłu obronnego, zawierającego m.in. technologie jak: cyberbezpieczeństwo; sztuczna inteligencja; drony i systemy antydronowe;
- wsparcia przedsiębiorstw produkujących wyłącznie na potrzeby przemysłu obronnego jednak priorytetem jest rozwój lub produkcja produktów podwójnego zastosowania;
- wsparcia badań naukowych i innowacji (obejmujących np. nowe oprogramowanie i sprzęt informatyczny, nowe metody produkcji, nowe produkty) bliskie wprowadzeniu na rynek (TRL 4-9) w zakresie technologii, produktów, rozwiązań, etc o charakterze podwójnego zastosowania;
- wsparcia inwestycji produkcyjnych w zdolności przemysłowe (np. maszyny, budynki, cyfryzacja, specjalistyczne usługi biznesowe) w zakresie wytwarzania produktów i usług wojskowych i podwójnego zastosowania.

Wsparcie w ramach CS1(vii) będzie udzielane wyłącznie na inwestycje o charakterze podwójnego zastosowania w kontekście wykorzystania cywilnego oraz w warunkach zagrożenia dla celów obronnych (w tym militarnych) lub dla ochrony ludności.

W ramach priorytetu nie ma możliwości wsparcia nabywania sprzętu wojskowego, amunicji i broni.

Główne grupy docelowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Mikro, małe i średnie i duże[36] przedsiębiorstwa, grupy przedsiębiorstw i porozumień MMŚP z innymi podmiotami, mieszkanki i mieszkańcy województwa lubuskiego.

Działania na rzecz zapewnienia równości, włączenia społecznego i niedyskryminacji – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iv) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów i art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+

W ramach interwencji ukierunkowanej na zwiększenie zdolności przemysłowych w celu wspierania zdolności obronnych, przy priorytetowym traktowaniu zdolności podwójnego zastosowania, szczególny nacisk zostanie położony na zapewnienie równego dostępu do wsparcia, wyrównywanie szans oraz przeciwdziałanie wszelkim formom dyskryminacji.
W procesie wdrażania interwencji realizowane będą działania sprzyjające włączeniu społecznemu oraz równości szans w dostępie do instrumentów wsparcia, w szczególności dla grup zagrożonych dyskryminacją, takich jak kobiety oraz osoby młode prowadzące działalność gospodarczą.

Nowe produkty, technologie i infrastruktura powstające w wyniku realizowanych projektów będą opracowywane zgodnie z zasadą uniwersalnego projektowania, zapewniając dostępność i użyteczność dla wszystkich użytkowników – w tym osób z niepełnosprawnościami, osób starszych, opiekunów osób zależnych oraz mieszkańców obszarów o ograniczonym dostępie do usług.

Wskazanie konkretnych terytoriów objętych wsparciem, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych - art. 22 ust. 3 lit.d) ppkt (v) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

[36] wsparcie dla dużych przedsiębiorstw w ramach CS (i) będzie udzielane zgodnie z art. 5 pkt 2 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1058.

Interwencja CS będzie realizowana na obszarze całego województwa.
W ramach realizacji CS nie planuje się wykorzystania narzędzi terytorialnych.

Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vi) rozporządzenia w wspólnych przepisów

Ze względu na charakter interwencji ukierunkowanej na zwiększenie potencjału przemysłowego i technologicznego w zakresie zdolności podwójnego zastosowania (*dual-use*), istnieje możliwość realizacji przedsięwzięć o charakterze międzyregionalnym, transgranicznym i transnarodowym, szczególnie w obszarach współpracy gospodarczej, technologicznej i badawczo-rozwojowej. Działania te mogą obejmować wspólne inicjatywy z partnerami zagranicznymi, a także z ośrodkami przemysłowymi i badawczymi państw członkowskich UE, realizującymi podobne cele w obszarze obronności i bezpieczeństwa.

Na poziomie europejskim interwencja w ramach celu (vii) będzie komplementarna wobec działań realizowanych w ramach m.in. Europejskiego Funduszu Obronnego (EDF) oraz innych inicjatyw wspierających współpracę przemysłową i technologiczną w obszarze bezpieczeństwa i obronności.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

W ramach realizacji CS wsparcie będzie dystrybuowane w formie dotacji. Ze względu na specyfikę interwencji, której celem jest wzmocnienie odporności gospodarczej, technologicznej i przemysłowej regionu oraz budowa potencjału dla działań o znaczeniu obronnym i cywilnym, wsparcie nie będzie ukierunkowane na osiąganie bezpośrednich korzyści finansowych, lecz na tworzenie szeroko rozumianych korzyści publicznych i strategicznych.

2.1.12.1.2 Wskaźniki

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 8 rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności

Tabela 2: Wskaźniki produktu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
12	1(vii)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCO 128	Przedsiębiorstwa objęte wsparciem, związane głównie ze wspieraniem zdolności w zakresie technologii podwójnego zastosowania i zdolności obronnych	przedsiębiorstwa	0	2

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 3: Wskaźniki rezultatu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok odniesienia	Cel końcowy (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
12	1(vii)	EFRR	Słabiej rozwinięty	RCR 02	Inwestycje prywatne uzupełniające wsparcie publiczne (w tym dotacje, instrumenty finansowe)	eur	0,00	2025	123 274	Projekt/ Monitoring	

2.1.12.1.3 Indykatywny podział zaprogramowanych zasobów (UE) według rodzaju interwencji (nie dotyczy EFMRA)

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (viii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 4: Wymiar 1 – zakres interwencji

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
12	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(vii)	KI 010	1 171 000,00
12	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(vii)	KI 028	1 171 195,00

Tabela 5: Wymiar 2 – forma finansowania

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
12	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(vii)	01	2 342 195,00

Tabela 6: Wymiar 3 – terytorialny mechanizm realizacji i ukierunkowanie terytorialne

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
12	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(vii)	33	2 342 195,00

Tabela 7: Wymiar 6 – uzupełniające obszary tematyczne EFS+

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
12	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(vii)	Nie dotyczy	Nie dotyczy

Tabela 8: Wymiar 7 – wymiar „Równouprawnienie płci” w ramach EFS+, EFRR, Funduszu Spójności i FST

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
12	EFRR	Słabiej rozwinięty	1(vii)	03	2 342 195,00

Cel Polityki 3 – Lepiej połączona Europa dzięki zwiększeniu mobilności (Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego)

2.1.13 Priorytet 13. Fundusze Europejskie dla bezpieczeństwa mieszkańców województwa lubuskiego

❍ Ten priorytet dotyczy zatrudnienia ludzi młodych
❍ Ten priorytet dotyczy innowacyjnych działań społecznych
❍ Ten priorytet dotyczy wsparcia dla osób najbardziej potrzebujących w ramach celu szczegółowego określonego w art. 4 ust. 1 lit. m) rozporządzenia w sprawie EFS+
❍ Ten priorytet dotyczy wsparcia dla osób najbardziej potrzebujących w ramach celu szczegółowego określonego w art. 4 ust. 1 lit. l) rozporządzenia w sprawie EFS+
❍ Ten priorytet dotyczy celu szczegółowego w zakresie mobilności miejskiej określonego w art. 3 ust. 1 lit. b) ppkt (viii) rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności
❍ Ten priorytet dotyczy celu szczegółowego w zakresie łączności cyfrowej określonej w art. 3 ust. 1 lit. a) ppkt (v) rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności

2.1.13.1 Cel Szczegółowy (iii) Rozwój odpornej infrastruktury obronnej, przy priorytetowym traktowaniu infrastruktury podwójnego zastosowania, w tym w celu wspierania mobilności wojskowej w Unii, oraz zwiększanie gotowości cywilnej;.

2.1.13.1.1 Interwencja w ramach funduszy

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i), (iii), (iv), (v), (vi) i (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów.

Powiązane rodzaje działań – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+

Województwo lubuskie, ze względu na swoje położenie przygraniczne oraz znaczenie w krajowym i europejskim systemie transportowym, stanowi obszar o strategicznym znaczeniu dla bezpieczeństwa i odporności terytorialnej. Region pełni funkcję istotnego korytarza komunikacyjnego łączącego Polskę z Niemcami oraz Europą Zachodnią, a jednocześnie obszaru tranzytowego o dużym znaczeniu dla mobilności cywilnej i wojskowej.

Z uwagi na rozmieszczenie infrastruktury transportowej oraz położenie jednostek o znaczeniu obronnym, konieczne jest wsparcie inwestycji w zakresie infrastruktury liniowej o znaczeniu ponadregionalnym i regionalnym, obejmującej zarówno główne szlaki transportowe, jak i połączenia wewnątrzregionalne kluczowe dla zapewnienia sprawnej komunikacji. Szczególnie istotne są przedsięwzięcia służące poprawie skomunikowania z portem lotniczym, dostępem do przepraw mostowych oraz zapewnieniem alternatywnych tras transportowych umożliwiających efektywne reagowanie w sytuacjach nadzwyczajnych. Działania te przyczynią się do zwiększenia odporności infrastruktury transportowej, poprawy jej przepustowości i elastyczności wykorzystania.

Wsparcia wymagają również inwestycje w infrastrukturę punktową o znaczeniu strategicznym dla bezpieczeństwa regionu, w tym obiekty pełniące funkcje logistyczne oraz obiekty usługowe o charakterze publicznym, które mogą być wykorzystywane zarówno w celach cywilnych, jak i obronnych (dual-use). Do tej kategorii zaliczyć można między innymi infrastrukturę związaną z ochroną zdrowia, której funkcjonowanie ma kluczowe znaczenie dla utrzymania ciągłości działania służb i zapewnienia bezpieczeństwa mieszkańców w sytuacjach kryzysowych.

Uzupełnieniem działań w tym zakresie będzie wzmocnienie infrastruktury energetycznej i technicznej w obiektach o znaczeniu obronnym i cywilnym, zapewniające niezależność energetyczną, w tym zmniejszenie zapotrzebowania na energię, ciągłość dostaw oraz bezpieczeństwo funkcjonowania infrastruktury strategicznej w przypadku przerw w dostawach energii lub sytuacji kryzysowych.

Uwzględnienie interwencji w tym zakresie w programie regionalnym jest uzasadnione potrzebą wzmocnienia infrastruktury o strategicznym znaczeniu, której odporność i dostępność decydują o bezpieczeństwie, mobilności i spójności terytorialnej województwa lubuskiego.

Główne działania planowane do realizacji

- modernizacja, budowa i rozbudowa infrastruktury liniowej o znaczeniu strategicznym, w tym kluczowych odcinków drogowych, mostów i przepraw zapewniających sprawną komunikację w regionie oraz mobilność cywilną i wojskową; poprawa połączeń z portem lotniczym i głównymi szlakami tranzytowymi,
- budowa i modernizacja obiektów publicznych, wykorzystywanych zarówno w celach cywilnych, jak i obronnych (dual-use), w tym związanych z ochroną zdrowia,
- rozwój i wzmocnienie infrastruktury kluczowej dla bezpieczeństwa ludności w tym kluczowej w warunkach kryzysowych infrastruktury ochrony zdrowia,
- zwiększenie poziomu bezpieczeństwa przewozów i komunikacji, w tym zapewnienie utrzymania i szybkiego przywrócenia ruchu,
- wsparcie obiektów pod kątem niezależności energetycznej, ciągłości dostaw energii oraz bezpieczeństwo infrastruktury w przypadku zakłóceń lub sytuacji kryzysowych.

Wsparcie w ramach CS.3(iii) będzie udzielane wyłącznie na inwestycje o charakterze podwójnego zastosowania w kontekście wykorzystania cywilnego oraz w warunkach zagrożenia dla celów obronnych (w tym militarnych) lub dla ochrony ludności. Wszystkie inwestycje w tym CS muszą zawierać dodatkowy element o charakterze obronnościowym wykraczający poza podstawowe wsparcie w pozostałych celach programu.

Inwestycje w infrastrukturę drogową muszą odpowiadać na potrzeby mobilności wojskowej lub ochrony ludności cywilnej (np. na potrzeby ewakuacji).

W ramach celu 3(iii) *Rozwój odpornej infrastruktury obronnej, zwłaszcza podwójnego zastosowania, w tym w celu wspierania mobilności wojskowej w Unii, oraz zwiększanie gotowości cywilnej*, zgodnie z art. 1 pkt 1 lit. a) pkt (iii) rozporządzenia (UE) 2025/1914, w programie wspierane będą inwestycje wpisujące się w szerszy kontekst działań, mających na celu zbudowanie systemu ochrony ludności i obrony cywilnej przed zagrożeniami, realizowanych na poziomie krajowym i regionalnym. Punktem odniesienia do kwalifikowania działań w ramach celu 3(iii) jest Program Ochrony Ludności i Obrony Cywilnej na lata 2025-2026 (oraz jego późniejsze aktualizacje) oraz Wojewódzki Plan Zarządzania Kryzysowego z załącznikami (oraz jego późniejsze aktualizacje). Na poziomie wojewódzkich zespołów zarządzania kryzysowego zapewniony zostanie mechanizm koordynacji inwestycji finansowanych ze środków programu regionalnego z działaniami wspieranymi z innych źródeł zgodnie z ww. dokumentami.

Inwestycje w infrastrukturę wojskową lub obronną, w tym podwójnego zastosowania, spełniają warunki określone w Rozporządzeniu Wykonawczym Komisji (UE) 2021/1328 z dnia 10 sierpnia 2021 r., określającym wymogi dotyczące infrastruktury mające zastosowanie do niektórych kategorii działań związanych z infrastrukturą podwójnego zastosowania, i podlegają opiniowaniu przez właściwy organ państwa.

Główne grupy docelowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Mieszkanki i mieszkańcy województwa lubuskiego oraz wszyscy korzystający z dofinansowanej infrastruktury, służby mundurowe, wojsko.

Działania na rzecz zapewnienia równości, włączenia społecznego i niedyskryminacji – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iv) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów i art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+

W ramach obszaru wsparcia będą podejmowane szczególne działania na rzecz wyrównywania szans oraz przeciwdziałania dyskryminacji w dostępie do infrastruktury. Wspierana infrastruktura będzie odpowiadała na potrzeby wszystkich potencjalnych użytkowników, w szczególności osób z niepełnosprawnościami, osób starszych, osób o ograniczonych możliwościach poruszania się, opiekunów z dziećmi czy osobami zależnymi.

Wskazanie konkretnych terytoriów objętych wsparciem, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych - art. 22 ust. 3 lit.d) ppkt (v) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Interwencja CS będzie realizowana na obszarze całego województwa.
W ramach realizacji CS nie planuje się wykorzystania narzędzi terytorialnych.

Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vi) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Ze względu na strategiczne położenie województwa lubuskiego w strefie przygranicznej oraz jego znaczenie dla mobilności wojskowej i cywilnej w kontekście bezpieczeństwa Unii Europejskiej, w ramach celu szczegółowego przewiduje się możliwość realizacji przedsięwzięć o charakterze międzyregionalnym, transgranicznym i transnarodowym, jeśli zostaną one zidentyfikowane w trakcie wdrażania interwencji.

Interwencje tego typu będą mogły być ukierunkowane na wzmacnianie współpracy województwa lubuskiego z regionami ościennymi, w szczególności z partnerami z przygranicznych landów niemieckich, w zakresie planowania, rozwoju i utrzymania infrastruktury o znaczeniu strategicznym dla bezpieczeństwa, mobilności i odporności terytorialnej.

Na poziomie europejskim działania te będą komplementarne z inicjatywami realizowanymi w ramach instrumentu „Łącząc Europę" (Connecting Europe Facility – CEF) 2021–2027, w szczególności w obszarze mobilności wojskowej oraz rozwoju sieci TEN-T.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

W ramach realizacji CS wsparcie będzie dystrybuowane w formie dotacji. Ze względu na specyfikę interwencji, której celem jest zwiększenie bezpieczeństwa, obronności i gotowości cywilnej regionu, wsparcie nie będzie ukierunkowane na osiąganie bezpośrednich korzyści finansowych, lecz na tworzenie szeroko rozumianych korzyści publicznych i strategicznych.

2.1.13.1.2 Wskaźniki

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 8 rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności

Tabela 2: Wskaźniki produktu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
13	3(iii)	EFRR	Słabiej rozwinięty	FELBCO04	Infrastruktura wsparta w celach spełnienia wymogów mobilności wojskowej i/lub zwiększenia gotowości cywilnej	szt.	0	2
13	3(iii)	EFRR	Słabiej rozwinięty	FELBCO05	Infrastruktura zwiększająca bezpieczeństwo mieszkańców w sytuacji kryzysowej	szt.	0	3

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 3: Wskaźniki rezultatu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok odniesienia	Cel końcowy (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
13	3(iii)	EFRR	Słabiej rozwinięty	FELBCR08	Ludność mająca dostęp do wspartej infrastruktury obronnej, w tym dual-use	osoby	0	2025	189 163	Projekt/ monitoring	

2.1.13.1.3 Indykatywny podział zaprogramowanych zasobów (UE) według rodzaju interwencji (nie dotyczy EFMRA)

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (viii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 4: Wymiar 1 – zakres interwencji

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
13	EFRR	Słabiej rozwinięty	3(iii)	KI 044	2 810 637,00
13	EFRR	Słabiej rozwinięty	3(iii)	KI 090	45 997 579,00
13	EFRR	Słabiej rozwinięty	3(iii)	KI 128	7 776 090,00
13	EFRR	Słabiej rozwinięty	3(iii)	KI 198	13 818 957,00

Tabela 5: Wymiar 2 – forma finansowania

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
13	EFRR	Słabiej rozwinięty	3(iii)	01	70 403 263,00

Tabela 6: Wymiar 3 – terytorialny mechanizm realizacji i ukierunkowanie terytorialne

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
13	EFRR	Słabiej rozwinięty	3(iii)	33	70 403 263,00

Tabela 7: Wymiar 6 – uzupełniające obszary tematyczne EFS+

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
13	EFRR	Słabiej rozwinięty	3(iii)	Nie dotyczy	Nie dotyczy

Tabela 8: Wymiar 7 – wymiar „Równouprawnienie płci” w ramach EFS+, EFRR, Funduszu Spójności i FST

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
13	EFRR	Słabiej rozwinięty	3(iii)	03	70 403 263,00

Cel Polityki 4. Europa o silniejszym wymiarze społecznym, bardziej sprzyjająca włączeniu społecznemu i wdrażająca Europejski filar praw socjalnych (Europejski Fundusz Społeczny)

2.1.14 Priorytet 14: Fundusze Europejskie dla bezpieczeństwa i gotowości cywilnej mieszkańców

❍ Ten priorytet dotyczy zatrudnienia ludzi młodych
❍ Ten priorytet dotyczy innowacyjnych działań społecznych
❍ Ten priorytet dotyczy wsparcia dla osób najbardziej potrzebujących w ramach celu szczegółowego określonego w art. 4 ust. 1 lit. m) rozporządzenia w sprawie EFS+
❍ Ten priorytet dotyczy wsparcia dla osób najbardziej potrzebujących w ramach celu szczegółowego określonego w art. 4 ust. 1 lit. l) rozporządzenia w sprawie EFS+
❍ Ten priorytet dotyczy celu szczegółowego w zakresie mobilności miejskiej określonego w art. 3 ust. 1 lit. b) ppkt (viii) rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności
❍ Ten priorytet dotyczy celu szczegółowego w zakresie łączności cyfrowej określonej w art. 3 ust. 1 lit. a) ppkt (v) rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności

2.1.14.1 Cel Szczegółowy (d) wspieranie dostosowania pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian, wspieranie aktywnego i zdrowego starzenia się oraz zdrowego i dobrze dostosowanego środowiska pracy, które uwzględnia zagrożenia dla zdrowia

2.1.14.1.1 Interwencja w ramach funduszy

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i), (iii), (iv), (v), (vi) i (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów.

Powiązane rodzaje działań – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+

Dynamiczna sytuacja geopolityczna (w tym zmiany wynikające z wojny w Ukrainie), powoduje konieczność zapewnienia możliwości adaptacyjnych i podnoszenia kwalifikacji w różnych obszarach aktywności. Zgodnie z zapisami zmienionego rozporządzenia państwa członkowskie powinny traktować priorytetowo projekty promujące zatrudnienie i rozwój umiejętności. Wsparcie należy nakierować na przedsiębiorstwa działające w obszarach technologii podwójnego zastosowania, cyberbezpieczeństwa i sztucznej inteligencji. Taka interwencja będzie korzystanie wpływała na strategiczne interesy Unii oraz na cele dotyczące spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej. Ponadto w celu zapewnienia ciągłości funkcjonowania gospodarki, niezbędne jest wzmacnianie zdolności adaptacyjnych i odpornościowych pracodawców, przedsiębiorców, instytucji otoczenia biznesu oraz ich pracowników.
W związku z tym planowana interwencja ukierunkowana będzie na rozwój kwalifikacji i kompetencji w zakresie bezpieczeństwa organizacyjnego, cyberbezpieczeństwa i odporności psychicznej, gotowości cywilnej pracowników, czy też szkolenia dla pracowników w zakresie ochrony infrastruktury. Działania te mają kluczowe znaczenie dla bezpieczeństwa obywateli, utrzymania stabilności gospodarki regionu, bezpieczeństwa społeczno-ekonomicznego oraz spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej.
Interwencja ta jest częścią działań w ramach inicjatywy, której celem jest zwiększenie wieloaspektowej odporności systemowej regionu lubuskiego na sytuacje kryzysowe poprzez rozwój kwalifikacji i kompetencji w sektorze pracy.
Wsparcie przyczyni się do podniesienia gotowości przedsiębiorstw do funkcjonowania w warunkach niepewności i presji kryzysowej, zwiększając ich odporność organizacyjną i konkurencyjność na

niestabilność wynikającą z różnych sytuacji kryzysowych. W dłuższej perspektywie działania te wzmocnią bezpieczeństwo i spójność gospodarczą regionu.

Główne działanie planowane do realizacji

Gotowość cywilna w ramach pracodawców i przedsiębiorców. Wsparcie obejmie szkolenia dla kadry zarządzającej oraz pracowników przedsiębiorstw w zakresie budowania odporności operacyjnej. Działania te mogą również wspierać rozwój zdolności podwójnego zastosowania (dual-use) w działalności gospodarczej, umożliwiających wykorzystanie potencjału przedsiębiorstw zarówno w czasie pokoju, jak i w sytuacjach kryzysowych.

Działania mogą obejmować m.in.:

- szkolenia dla pracowników przedsiębiorstw w zakresie reagowania na sytuacje kryzysowe, gotowości cywilnej, cyberzagrożenia i zdarzeń nadzwyczajnych,
- rozwój kompetencji cyfrowych, technicznych i społecznych zwiększających odporność organizacji i umożliwiających sprawne zarządzanie informacją, szybkie reagowanie na zakłócenia oraz utrzymanie ciągłości procesów w sytuacjach kryzysowych,
- rozwój kompetencji podwójnego zastosowania, w tym w obszarze ochrony zdrowia,
- przygotowanie przedsiębiorstw do funkcjonowania w sytuacjach kryzysowych oraz warunkach przemian wywołanych zmianami zachodzącymi w ich otoczeniu,
- rozwój programów edukacyjnych typu train the trainers w środowisku gospodarczym pozwalający na budowanie wewnętrznych zasobów szkoleniowych zdolnych do szybkiego przekazywania kluczowych kompetencji w sytuacjach kryzysowych (wykształceni trenerzy umożliwią replikację wiedzy dotyczącej ciągłości działania, reagowania na zagrożenia oraz rozwiązań dual-use w swoim środowisku pracy).

Celem działań jest wzmocnienie przygotowania przedsiębiorstw i ich kadr do funkcjonowania w warunkach zagrożeń oraz zwiększenie odporności gospodarczej regionu. Wsparcie będzie realizowane poza podmiotowym systemem finansowania bez pośrednictwa BUR.

Główne grupy docelowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

- pracownicy i przedsiębiorcy,
- pracodawcy i kadra zarządzająca,
- osoby podnoszące lub zmieniające kwalifikacje zawodowe wynikające z potrzeb pracodawcy w obszarach strategicznych dla bezpieczeństwa i odporności na sytuacje kryzysowe.

Działania na rzecz zapewnienia równości, włączenia społecznego i niedyskryminacji – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iv) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów i art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+:

IZ zapewni, iż wsparcie w ramach tego CS będzie realizowane z poszanowaniem zasad horyzontalnyokch UE o których mowa w TUE oraz praw człowieka określonych w Karcie Praw Podstawowych UE, a także w zgodzie z zapisami art. 9 rozporządzenia ogólnego w sprawie wspólnych przepisów, w tym m.in., iż podejmie odpowiednie kroki w celu zapobiegania wszelkiej dyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną podczas przygotowywania, wdrażania, monitorowania, sprawozdawczości i ewaluacji programów, ze szczególnym uwzględnieniem zapewnienia dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.

Przestrzeganie tych fundamentalnych zasad dotyczy wszystkich instytucji w systemie realizacji Programu, jak i Beneficjentów. Instytucje zapewnią niedyskryminacyjny system naboru i oceny w oparciu o odpowiednie kryteria, które będą uwzględniały zasady horyzontalne, a Beneficjenci będą

zobligowani do przestrzegania wymogów dotyczących zasad równości szans i zapobiegania dyskryminacji czy konieczności zapewnienia odpowiedniej dostępności usług lub infrastruktury.
W celu zapobiegania dyskryminacji prowadzone będą działania edukacyjne adresowane zarówno do pracowników instytucji zaangażowanych we wdrażanie programów, jak i do projektodawców. Działania będą obejmowały m.in. organizowanie szkoleń w zakresie niedyskryminacji i zarządzania różnorodnością oraz podnoszenia świadomości na temat przepisów i polityk antydyskryminacyjnych.
W przypadku zasady równości kobiet i mężczyzn prowadzone będą działania edukacyjne adresowane zarówno do pracowników instytucji zaangażowanych we wdrażanie programów, jak również do projektodawców dot. m.in. realizacji zasady równości kobiet i mężczyzn, w tym obejmujące zagadnienie nieświadomych uprzedzeń płciowych, segregacji płciowej na rynku pracy czy stereotypów związanych z płcią w podziale obowiązków opiekuńczych między mężczyznami i kobietami.

Wskazanie konkretnych terytoriów objętych wsparciem, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych - art. 22 ust. 3 lit.d) ppkt (v) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Interwencja CS będzie realizowana na obszarze całego województwa.
W ramach realizacji CS nie planuje się wykorzystania narzędzi terytorialnych.

Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vi) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
W związku z przygranicznym położeniem regionu w CS istnieje przestrzeń do realizacji projektów o charakterze transgranicznym. Planuje się umożliwienie realizacji projektów z partnerami z niemieckich regionów przygranicznych w obszarze współpracy przedsiębiorstw w zakresie wprowadzania efektywnych rozwiązań dotyczących wspierania pracowników i przedsiębiorstw w obszarze zgodnym z interwencją priorytetu 14. W systemie wdrażania mogą zostać określone specjalne preferencje dla projektów uwzgledniających aspekt transgraniczny (w zależności od potrzeb takie instrumenty jak: kryteria premiujące projekty uwzględniające komponent transgraniczny czy typy interwencji z obligatoryjnym komponentem).
Współpraca z partnerami zagranicznymi przyczyni się do wymiany doświadczeń, stworzy możliwości wykorzystania rozwiązań niestosowanych dotychczas w Polsce, a także umożliwi wprowadzenie nowych. Współpraca może opierać się m.in. na wymianie doświadczeń, warsztatach, rozpowszechnianiu dobrych praktyk, testowaniu oraz udoskonalaniu istniejących produktów (np. kursów, metod).

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
W ramach realizacji CS (d) wsparcie będzie dystrybuowane w formie dotacji. Przedmiotowe obszary interwencji w ramach ww. celu, nie przynoszą bezpośrednich korzyści finansowych, a są realizowane ze względu na szeroko rozumiane korzyści społeczne. Celem działań nie jest osiąganie korzyści finansowych mogących sfinansować instrument dłużny.

2.1.14.1.2 Wskaźniki

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 8 rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności

Tabela 2: Wskaźniki produktu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
14	4(d)	EFS+	Słabiej rozwinięty	PLAGO01	Liczba osób objętych wsparciem w dziedzinie gotowości cywilnej, w przemyśle obronnym lub dziedzinie cyberbezpieczeństwa.	osoby	0	1 699

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 3: Wskaźniki rezultatu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok odniesienia	Cel końcowy (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
14	4(d)	EFS+	Słabiej rozwinięty	PLAGCR01	Liczba osób, które podniosły umiejętności, lub kompetencje lub nabyły kwalifikacje w dziedzinie gotowości cywilnej, w przemyśle obronnym lub dziedzinie cyberbezpieczeństwa	osoby	757	2025	1 444	Projekt/ monitoring	

2.1.14.1.3 Indykatywny podział zaprogramowanych zasobów (UE) według rodzaju interwencji (nie dotyczy EFMRA)

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (viii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 4: Wymiar 1 – zakres interwencji

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
14	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(d)	146	6 265 395,00

Tabela 5: Wymiar 2 – forma finansowania

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
14	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(d)	01	6 265 395,00

Tabela 6: Wymiar 3 – terytorialny mechanizm realizacji i ukierunkowanie terytorialne

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
14	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(d)	33	6 265 395,00

Tabela 7: Wymiar 6 – uzupełniające obszary tematyczne EFS+

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
14	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(d)	09	6 265 395,00

Tabela 8: Wymiar 7 – wymiar „Równouprawnienie płci" w ramach EFS+, EFRR, Funduszu Spójności i FST

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
14	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(d)	02	6 265 395,00

2.1.14.2 Cel Szczegółowy (f) wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami

2.1.14.2.1 Interwencja w ramach funduszy

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i), (iii), (iv), (v), (vi) i (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów.

Powiązane rodzaje działań – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+

Rozwijanie kompetencji w zakresie gotowości cywilnej i bezpieczeństwa w systemie kształcenia stanowi ważny element budowania odpornego, świadomego i odpowiedzialnego społeczeństwa. Interwencja ma na celu wspieranie równego dostępu do dobrej jakości edukacji, która kształtuje postawy prospołeczne, obywatelskie i odpornościowe, a jednocześnie przygotowuje młodzież do funkcjonowania w zmieniającym się otoczeniu społeczno-gospodarczym.

Interwencja będzie koncentrować się na działaniach dotyczących podnoszenia i rozwijania kompetencji oraz umiejętności praktycznych uczniów oraz nauczycieli m.in. z zakresu zagadnień gotowości cywilnej, bezpieczeństwa, w tym cyberbezpieczeństwa i reagowania kryzysowego. Ponadto wsparcie obejmie przygotowanie kadry dydaktycznej w zakresie nowoczesnych metod kształcenia umiejętności związanych z bezpieczeństwem, odpornością społeczną i cyfrową, w tym również w formule „train the trainers", co umożliwi szerokie rozpowszechnienie wypracowanych w lubuskich szkołach.

Główne działanie planowane do realizacji

Gotowość cywilna w ramach kształcenia ogólnego i zawodowego. Działania realizowane w ramach interwencji mogą obejmować:

- organizację zajęć praktycznych, warsztatów i symulacji sytuacji kryzysowych, rozwijających umiejętności współpracy, reagowania i podejmowania decyzji,
- nabywanie kwalifikacji nauczycieli i wychowawców w obszarach bezpieczeństwa, cyberbezpieczeństwa oraz umiejętności radzenia sobie w sytuacjach kryzysowych,
- działania wspierające włączanie uczniów ze środowisk o utrudnionym dostępie do wysokiej jakości edukacji oraz osób z niepełnosprawnościami w proces kształcenia kompetencji odpornościowych i bezpieczeństwa,
- działania dotyczące zapewnienia kadr dla branż kluczowych w obszarze bezpieczeństwa, przemysłu obronnego, technologii i kompetencji podwójnego zastosowania, zgodnie ze zdiagnozowanymi potrzebami rynku pracy.

Interwencja przyczyni się do podniesienia jakości i atrakcyjności kształcenia w regionie, a także do wyrównywania szans edukacyjnych, szczególnie w mniejszych ośrodkach i na obszarach oddalonych od głównych centrów edukacyjnych. Włączenie tematyki gotowości cywilnej do systemu edukacji sprzyjać będzie kształtowaniu postaw odpowiedzialności, empatii i współdziałania, a także rozwijaniu kompetencji kluczowych – społecznych, cyfrowych i obywatelskich – niezbędnych dla aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym i zawodowym.
W przypadku działań zapewniających kadry dla branż kluczowych, wsparcie będzie kierowane w oparciu o przeprowadzoną diagnozę.

Główne grupy docelowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

- uczniowie i słuchacze szkół lub placówek systemu oświaty (prowadzących kształcenie ogólne),
- uczniowie i słuchacze szkół lub placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie zawodowe (w tym publiczne szkoły policealne),
- publiczne szkoły i placówki systemu oświaty (instytucje i kadra pedagogiczna) prowadzące kształcenie zawodowe (w tym publiczne szkoły policealne),
- nauczyciele szkół i placówek systemu oświaty (prowadzących kształcenie ogólne),
- instruktorzy praktycznej nauki zawodu.

Działania na rzecz zapewnienia równości, włączenia społecznego i niedyskryminacji – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iv) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów i art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+:

IZ zapewni, iż wsparcie w ramach tego celu szczegółowego będzie realizowane z poszanowaniem zasad horyzontalnych UE o których mowa w TUE oraz praw człowieka określonych w Karcie Praw Podstawowych Unii Europejskiej, a także w zgodzie z zapisami art. 9 rozporządzenia ogólnego w sprawie wspólnych przepisów, w tym m.in., iż podejmie odpowiednie kroki w celu zapobiegania wszelkiej dyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną podczas przygotowywania, wdrażania, monitorowania, sprawozdawczości i ewaluacji programów, ze szczególnym uwzględnieniem zapewnienia dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.

W celu promowania zasady równości szans i zapobiegania dyskryminacji prowadzone będą działania edukacyjne adresowane zarówno do pracowników instytucji zaangażowanych we wdrażanie programów, jak również do projektodawców. Działania będą obejmowały m.in. organizowanie szkoleń w zakresie niedyskryminacji i zarządzania różnorodnością oraz podnoszenia świadomości na temat przepisów i polityk antydyskryminacyjnych.
W przypadku zasady dotyczącej równości kobiet i mężczyzn prowadzone będą działania edukacyjne adresowane zarówno do pracowników instytucji zaangażowanych we wdrażanie programów, jak również do projektodawców dotyczące m.in. realizacji zasady równości kobiet i mężczyzn, w tym zagadnień nieświadomych uprzedzeń płciowych czy segregacji płciowej w różnych obszarach życia.

Wskazanie konkretnych terytoriów objętych wsparciem, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych - art. 22 ust. 3 lit.d) ppkt (v) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Interwencja CS będzie realizowana na obszarze całego województwa.
W ramach realizacji CS nie przewiduje się możliwości zastosowania instrumentów terytorialnych.

Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vi) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
W związku z przygranicznym położeniem regionu istnieje przestrzeń do realizacji projektów o charakterze transgranicznym. Planuje się umożliwienie realizacji projektów z partnerami z niemieckich regionów przygranicznych w obszarze edukacji młodzieży np. w ramach laboratoriów i centrów kompetencji w obszarze gotowości cywilnej. W systemie wdrażania mogą zostać określone specjalne preferencje dla projektów uwzgledniających aspekt transgraniczny. W zależności od potrzeb wykorzystane mogą być takie instrumenty jak: kryteria premiujące projekty uwzględniające komponent transgraniczny czy typy interwencji z obligatoryjnym komponentem transgranicznym. Współpraca z partnerami zagranicznymi przyczyni się do wymiany doświadczeń, stworzy możliwości wykorzystania rozwiązań niestosowanych dotychczas w Polsce, a także umożliwi wprowadzenie nowych rozwiązań, zwiększając przez to jakość podejmowanej interwencji. Współpraca może opierać się m.in. na wymianie doświadczeń, warsztatach, rozpowszechnianiu dobrych praktyk, testowaniu oraz udoskonalaniu istniejących produktów (np. kursów, metod, narzędzi).
Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
W ramach realizacji CS (f) wsparcie będzie dystrybuowane w formie dotacji. Przedmiotowe obszary interwencji w ramach ww. celu, nie przynoszą bezpośrednich korzyści finansowych, a są realizowane ze względu na szeroko rozumiane korzyści społeczne (są to zadania z zakresu usług publicznych).

2.1.14.2.2 Wskaźniki

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 8 rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności

Tabela 2: Wskaźniki produktu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
14	4(f)	EFS+	Słabiej rozwinięty	PLAGO01	Liczba osób objętych wsparciem w dziedzinie gotowości cywilnej, w przemyśle obronnym lub dziedzinie cyberbezpieczeństwa.	osoby	0	5 170

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 3: Wskaźniki rezultatu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok odniesienia	Cel końcowy (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
14	4(f)	EFS+	Słabiej rozwinięty	PLAGCR01	Liczba osób, które podniosły umiejętności, lub kompetencje lub nabyły kwalifikacje w dziedzinie gotowości cywilnej, w przemyśle obronnym lub dziedzinie cyberbezpieczeństwa	osoby	2 773	2025	3 866	Projekt/ monitoring	

2.1.14.2.3 Indykatywny podział zaprogramowanych zasobów (UE) według rodzaju interwencji (nie dotyczy EFMRA)

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (viii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 4: Wymiar 1 – zakres interwencji

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
14	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(f)	140	6 319 255,00
14	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(f)	149	6 300 000,00

Tabela 5: Wymiar 2 – forma finansowania

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
14	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(f)	01	12 619 255,00

Tabela 6: Wymiar 3 – terytorialny mechanizm realizacji i ukierunkowanie terytorialne

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
14	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(f)	33	12 619 255,00

Tabela 7: Wymiar 6 – uzupełniające obszary tematyczne EFS+

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
14	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(f)	09	12 619 255,00

Tabela 8: Wymiar 7 – wymiar „Równouprawnienie płci” w ramach EFS+, EFRR, Funduszu Spójności i FST

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
14	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(f)	02	12 619 255,00

2.1.14.3 Cel Szczegółowy (g) wspieranie uczenia się przez całe życie, w szczególności elastycznych możliwości podnoszenia i zmiany kwalifikacji dla wszystkich, z uwzględnieniem umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, lepsze przewidywanie zmian i zapotrzebowania na nowe umiejętności na podstawie potrzeb rynku pracy, ułatwianie zmian ścieżki kariery zawodowej i wspieranie mobilności zawodowej

2.1.14.3.1 Interwencja w ramach funduszy

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i), (iii), (iv), (v), (vi) i (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów.

Powiązane rodzaje działań – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (i) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+

Nabywanie kwalifikacji i rozwijanie kompetencji w zakresie gotowości cywilnej wśród dorosłych stanowi istotny element budowania odporności społecznej regionu. W kontekście dynamicznych zmian geopolitycznych, a także rosnących potrzeb w zakresie bezpieczeństwa, zarządzania ryzykiem i reagowania na sytuacje kryzysowe, konieczne jest zapewnienie osobom dorosłym możliwości elastycznego rozwijania kompetencji oraz nabywania i zmiany kwalifikacji, obejmujących umiejętności kluczowe dla funkcjonowania w warunkach niepewności oraz niestabilność wynikającej z różnych sytuacji kryzysowych.
Celem wsparcia będzie wzmocnienie indywidualnych i zbiorowych zdolności adaptacyjnych, a także rozwój umiejętności, w tym praktycznych niezbędnych do reagowania na sytuacje kryzysowe, korzystania z technologii podwójnego zastosowania (dual-use) oraz cyberbezpieczeństwa, w tym ochrony danych i infrastruktury krytycznej.
Działania będą ukierunkowane na osoby dorosłe, które z własnej inicjatywy chcą nabywać swoje kwalifikacje i rozwijać kompetencje (osoby dorosłe, które prowadzą jednoosobową działalność gospodarczą nie mogą zostać objęte wsparciem). Uczenie osób dorosłych będzie elastyczne, dostępne i dopasowane do potrzeb odbiorców w obszarze zgodnym z interwencją priorytetu 14. Ważnym elementem będzie rozwój inicjatyw typu „train the trainers”, pozwalających na powielanie zdobytej wiedzy i umiejętności w środowiskach lokalnych, zawodowych.
Działania te zwiększą również zdolność dorosłych mieszkańców regionu do reagowania na zmiany i zagrożenia, a także do aktywnego uczestnictwa w działaniach wspólnot lokalnych na rzecz bezpieczeństwa i stabilności społecznej.

Główne działanie planowane do realizacji

Gotowość cywilna w ramach edukacji dorosłych. Wsparcie w ramach interwencji będzie ukierunkowane na rozwój kwalifikacji i kompetencji oraz umiejętności praktycznych osób dorosłych w obszarach kluczowych dla budowania odporności społecznej, gospodarczej i indywidualnej, w

kontekście współczesnych zagrożeń, w tym sytuacji kryzysowych powodujących niestabilność i zaburzających stabilność społeczną, terytorialną i gospodarczą. Interwencja obejmie w szczególności działania edukacyjne i szkoleniowe w zakresie:

- bezpieczeństwa, cyberbezpieczeństwa i zarządzania kryzysowego – rozwijanie umiejętności rozpoznawania zagrożeń, reagowania na sytuacje kryzysowe oraz ochrony danych i systemów informatycznych,
- gotowości cywilnej i radzenia sobie w sytuacjach kryzysowych – kształtowanie umiejętności podejmowania decyzji w warunkach niepewności, zasad zachowania w sytuacjach zagrożeń cywilnych (np. alarmy, ewakuacja, komunikacja kryzysowa),
- technologii obronnych i podwójnego zastosowania (dual-use) – nabywanie kwalifikacji/kompetencji z wykorzystania innowacyjnych rozwiązań technologicznych w celach cywilnych i obronnych, takich jak m.in.: podstawy wykorzystania technologii dual-use w zastosowaniach cywilnych, kompetencje w zakresie przestawiania produkcji/pracy na potrzeby kryzysowe, procedury bezpieczeństwa dla sprzętu o podwójnym zastosowaniu,
- nabycia kompetencji i kwalifikacji niezbędnych do właściwego poruszania się – również w sytuacjach kryzysowych – po obszarze dostępu do informacji oraz usługach istotnych dla bezpieczeństwa i zarządzania kryzysowego,
- świadomego reagowania na sytuacje kryzysowe w miejscu pracy i w życiu społecznym – rozwijanie praktycznych umiejętności w zakresie planowania, koordynacji działań oraz współpracy z instytucjami i społecznościami lokalnymi w sytuacjach zagrożenia, poprzez nabywanie kwalifikacji/kompetencji z tworzenia i wdrażania prostych procedur bezpieczeństwa, koordynacja działań podczas ewakuacji lub alarmu, podstawy współpracy ze służbami pomocowymi i samorządem w sytuacjach kryzysowych.

Działania w tym zakresie będą realizowane w formule uczenia się przez całe życie, z wykorzystaniem elastycznych i dostępnych form kształcenia (szkolenia, w tym obejmujące działania praktyczne, kursy modułowe, e-learning), umożliwiających szybkie reagowanie na potrzeby rynku pracy, sytuacje kryzysowe i zmieniające się warunki bezpieczeństwa. Działania będą realizowane poza systemem BUR.

Główne grupy docelowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
osoby dorosłe, nieuczestniczące w dalszym kształceniu w systemie oświaty zgłaszające z własnej inicjatywy chęć podniesienia kwalifikacji/kompetencji lub przekwalifikowania się.

Działania na rzecz zapewnienia równości, włączenia społecznego i niedyskryminacji – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (iv) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów i art. 6 rozporządzenia w sprawie EFS+:
IZ zapewni, iż wsparcie w ramach tego celu szczegółowego będzie realizowane z poszanowaniem zasad horyzontalnych UE o których mowa w TUE oraz praw człowieka określonych w Karcie Praw Podstawowych Unii Europejskiej, a także w zgodzie z zapisami art. 9 rozporządzenia ogólnego w sprawie wspólnych przepisów, w tym m.in., iż podejmie odpowiednie kroki w celu zapobiegania wszelkiej dyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną podczas przygotowywania, wdrażania, monitorowania, sprawozdawczości i ewaluacji programów, ze szczególnym uwzględnieniem zapewnienia dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.

Przestrzeganie tych fundamentalnych zasad dotyczy wszystkich instytucji w systemie realizacji Programu, jak i Beneficjentów.
W celu promowania zasady równości szans i zapobiegania dyskryminacji prowadzone będą działania edukacyjne adresowane zarówno do pracowników instytucji zaangażowanych we wdrażanie programów, jak również do projektodawców. Działania będą obejmowały m.in. organizowanie szkoleń w zakresie niedyskryminacji i zarządzania różnorodnością oraz podnoszenia świadomości na temat przepisów i polityk antydyskryminacyjnych.
W przypadku zasady dotyczącej równości kobiet i mężczyzn prowadzone będą działania edukacyjne adresowane zarówno do pracowników instytucji zaangażowanych we wdrażanie programów, jak również do projektodawców dotyczące m.in. realizacji zasady równości kobiet i mężczyzn, w tym zagadnień nieświadomych uprzedzeń płciowych czy segregacji płciowej w różnych obszarach życia.

Wskazanie konkretnych terytoriów objętych wsparciem, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych - art. 22 ust. 3 lit.d) ppkt (v) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Interwencja CS będzie realizowana na obszarze całego województwa.
W ramach realizacji CS nie planuje się wykorzystania narzędzi terytorialnych.

Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vi) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Działania międzyregionalne, transgraniczne i transnarodowe z udziałem beneficjentów zlokalizowanych w co najmniej jednym innym państwie członkowskim lub poza Unią są dozwolone. Współpraca Beneficjentów z województwa lubuskiego z partnerami z jednego lub wielu krajów może polegać przykładowo na wymianie doświadczeń, wspólnych warsztatach, rozpowszechnianiu wiedzy o przykładach dobrych praktyk, wypracowaniu nowych rozwiązań oraz adaptacji zagranicznych rozwiązań w Polsce lub równoległym tworzeniu nowych. Realizacja projektów partnerskich z partnerami z innych regionów i krajów, możliwa jest pod warunkiem, że przyczynia się do realizacji celów programu zgodnie z art. 63 ust. 4 rozporządzenia ogólnego.

Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych – art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (vii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
W ramach realizacji CS (g) wsparcie będzie dystrybuowane w formie dotacji. Przedmiotowe obszary interwencji w ramach ww. celu, nie przynoszą bezpośrednich korzyści finansowych, a są realizowane ze względu na szeroko rozumiane korzyści społeczne (są to zadania z zakresu usług publicznych).

2.1.14.3.2 Wskaźniki

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 8 rozporządzenia w sprawie EFRR i Funduszu Spójności

Tabela 2: Wskaźniki produktu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
14	4(g)	EFS+	Słabiej rozwinięty	PLAGO01	Liczba osób objętych wsparciem w dziedzinie gotowości cywilnej, w przemyśle obronnym lub dziedzinie cyberbezpieczeństwa.	osoby	0	2 675

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 3: Wskaźniki rezultatu

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny [5]	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok odniesienia	Cel końcowy (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
14	4(g)	EFS+	Słabiej rozwinięty	PLAGCR01	Liczba osób, które podniosły umiejętności, lub kompetencje lub nabyły kwalifikacje w dziedzinie gotowości cywilnej, w przemyśle obronnym lub dziedzinie cyberbezpieczeństwa	osoby	143	2025	2 274	Projekt/ monitoring	

2.1.14.3.3 Indykatywny podział zaprogramowanych zasobów (UE) według rodzaju interwencji (nie dotyczy EFMRA)

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. d) ppkt (viii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 4: Wymiar 1 – zakres interwencji

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
14	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(g)	151	6 265 395,00

Tabela 5: Wymiar 2 – forma finansowania

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
14	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(g)	01	6 265 395,00

Tabela 6: Wymiar 3 – terytorialny mechanizm realizacji i ukierunkowanie terytorialne

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
14	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(g)	33	6 265 395,00

Tabela 7: Wymiar 6 – uzupełniające obszary tematyczne EFS+ – do opracowania na późniejszym

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
14	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(g)	09	6 265 395,00

Tabela 8: Wymiar 7 – wymiar „Równouprawnienie płci” w ramach EFS+, EFRR, Funduszu Spójności i FST – do opracowania na późniejszym

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Cel szczegółowy	Kod	**Kwota (w EUR)**
14	EFS+	Słabiej rozwinięty	4(g)	02	6 265 395,00

2.2 Priorytety dotyczące pomocy technicznej

2.2.1 Priorytet dotyczący pomocy technicznej – EFRR na podstawie art. 36 ust. 4 rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów.

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. e) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

2.2.1.1 Interwencja w ramach Funduszy

Powiązane rodzaje działań - art. 22 ust. 3 lit. e) ppkt (i) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Głównym celem priorytetu jest wsparcie skutecznej i efektywnej realizacji programu FEWL 21-27 [37].

Cel priorytetu zostanie osiągnięty poprzez, m.in:

- zbudowanie sprawnego i skutecznego systemu zarządzania Programem, w tym zapewnienie odpowiedniego potencjału administracyjnego Instytucji Programu;
- stosowanie przejrzystych procesów i procedur na każdym etapie realizacji Programu;
- wspieranie beneficjentów (w tym potencjalnych) w aplikowaniu o fundusze UE i realizacji projektów;
- prowadzenie działań informacyjno-promocyjnych i zapewnienie widoczności polityki spójności, roli i znaczenia funduszy UE dla regionu;
- przestrzeganie przez wszystkie strony zaangażowane we wdrażanie Programu postanowień KPP i prawidłową realizację zasad horyzontalnych, ze szczególnym uwzględnieniem barier i potrzeb osób z grup narażonych na dyskryminację;
- wzmocnienie roli Koordynatora/Pełnomocnika ds. Równości i Niedyskryminacji.

Planowane działania obejmą, m.in.:

1. ***Wsparcie instytucji Programu w zarządzaniu zasobami ludzkimi (ZZL) i wzmocnienie ich potencjału administracyjnego[38]***
   - opracowanie i zaproponowanie planu wzmocnienia ZZL[39], który m.in. określi obowiązki instytucjonalne, zapewni wykwalifikowaną kadrę kierowniczą posiadającą wiedzę z zarządzania zespołem, zarządzania różnorodnością, umiejętności interpersonalne i przywódcze, przestrzeganie norm etycznych;
   - zapobieganie fluktuacji kadr i utrzymanie/rekrutacja wykwalifikowanego personelu IZ i IP, m.in. finansowanie wynagrodzeń; zapewnienie przejrzystych ścieżek kariery i rozwoju kompetencji zawodowych; promowanie elastycznych form pracy;
   - szkolenia i podnoszenie kwalifikacji w zakresie wdrażania funduszy UE, m.in. zmniejszanie obciążeń administracyjnych (w tym zaproponowanych przez Rzecznika FE), poprawa jakości świadczonych usług, stosowanie zielonych i społecznych zamówień, ochrona bioróżnorodności, zasady horyzontalne;
   - utrzymanie wsparcia organizacyjnego dla IZ i IP na wykonywanie obowiązków, tj. przygotowanie, programowanie, organizację naborów, ocenę i wybór projektów, weryfikację

[37] Działania z priorytetu pomocy technicznej w Programie FEWL 21-27 będą komplementarne z działaniami pomocy technicznej realizowanymi w krajowym programie PTFE oraz pozostałych programach krajowych i regionalnych, z zachowaniem przyjętej linii demarkacyjnej pomiędzy programami, która jest załącznikiem do programu PTFE. Instytucja koordynująca pomoc techniczną na poziomie krajowym przygotuje wspólne wytyczne do pomocy technicznej 2021-2027 na poziomie krajowym i regionalnym.

[38] Przy określaniu zakresu planowanego wsparcia należy wziąć pod uwagę dobre praktyki z okresu programowania 2014-2020, w tym wnioski z projektu pilotażowego Komisji Europejskiej *„Frontloading administrative capacity building for post-2020”*. factsheet_oecd_synthesis_report_pl.pdf (europa.eu)

[39] Zgodnie w wytycznymi w „Plan zarządzania zasobami ludzkimi dla instytucji administracji publicznej zaangażowanych we wdrażanie Polityki Spójności na lata 2021-2027”, MFiPR (w przygotowaniu)

płatności, monitoring, ewaluację, księgowanie wydatków, audyt i kontrolę Programu (w tym z funkcjonowania KM), rozpatrywanie skarg i odwołań; [40]
- zabezpieczenie powierzchni biurowych niezbędnych do wykonywania obowiązków IZ/IP oraz ich kosztów eksploatacji, doposażanie stanowisk pracy.

2. Wsparcie skutecznych procedur i procesów we wdrażaniu Programu

- stosowanie przejrzystego procesu zarządzania finansowego i kontroli w realizacji budżetu Programu (w tym, ukończenie zadań związanych z zamknięciem perspektywy finansowej 2014-2020 oraz przygotowaniem kolejnej po 2027 r.);
- utrzymanie systemów informatycznych wraz z niezbędną infrastrukturą, z uwzględnieniem zasad dostępności cyfrowej;
- finansowanie analiz i studiów, ekspertyz i opinii prawnych, a także badań ewaluacyjnych niezbędnych do realizacji Programu;
- stosowanie przejrzystych i konkurencyjnych procesów zamówień publicznych z odpowiednimi systemami kontroli wewnętrznej, zgodnie z PZP:
  - IZ i beneficjenci będą promować strategiczne wykorzystanie zamówień publicznych do wspierania celów polityki spójności, w tym stosowanie kryteriów związanych z jakością i kosztami cyklu życia produktu i usług, kryteria ekologiczne i społeczne, a także innowacyjne. Przy wyborze wykonawcy usług szkoleniowych będą stosowane kryteria wiedzy i doświadczenia w przedmiocie szkolenia.
- **zapobieganie, wykrywanie, korygowanie i raportowanie w obszarze nieprawidłowości i nadużyć finansowych oraz korupcji.** IZ będzie posiadać i stosować skuteczne i proporcjonalne środki i procedury zwalczania nadużyć finansowych, uwzględniające stwierdzone ryzyka, jak przewidziano w art. 74 CPR. Będą stosowane mechanizmy służące zwiększeniu przejrzystości, zaangażowaniu społeczeństwa obywatelskiego, organizacji typu watch-dog, ocenie ryzyka i działania edukacyjne. IZ zapewni takie działania zapobiegawcze, jak:
  - zgłaszanie i aktualizowanie nieprawidłowości w systemie IMS; wzmocnienie procedur kontroli w celu unikania konfliktu interesów, np. zwiększenie przejrzystości łańcucha podwykonawców, uwzględniając weryfikację struktury właścicielskiej beneficjentów, wykonawców oraz ekspertów oceniających i nadzorujących projekty;
  - utworzenie systemu rejestracji i kontroli przy wyborze projektów dla zachowania ścieżki audytu;
  - istnienie mechanizmu oznaczania i wykluczania z dofinansowania osób/podmiotów stanowiących zagrożenie dla interesów UE;
  - uwzględnianie nowych ryzyk, np. związanych ze zmianą zasad wydatkowania funduszy UE;
  - wykorzystanie dostępnych narzędzi data mining, typu Arachne lub podobnego oraz narzędzi mających na celu wykrywanie podejrzeń nadużyć finansowych, plagiatu;
  - promowanie paktów na rzecz uczciwości. [41]

3. Wsparcie funkcjonowania komitetów, grup roboczych i doradczych, partnerów

- obsługa prac KM i grup roboczych powoływanych przez KM, w tym Grupy Roboczej ds. monitorowania zasad horyzontalnych[42], w skład której wejdą przedstawiciele organizacji

[40] Rozpatrywanie skarg i wniosków należy również do kompetencji Rzecznika Funduszy Europejskich. Więcej Rzecznik Funduszy Europejskich - Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej (funduszeeuropejskie.gov.pl)

[41] Pakt uczciwości (ang. *integrity pact*) jest narzędziem przeciwdziałania nadużyciom w zamówieniach publicznych. Opiera się on na założeniu, że podmiot publiczny i oferenci mogą umówić się wspólnie, iż w ramach konkretnego przetargu będą postępować w sposób przejrzysty i odpowiedzialny, zarówno na etapie starania się o kontrakt, jak i w czasie jego realizacji. Ponadto zgadzają się na monitorowanie całego procesu zamówienia przez społecznego obserwatora. Pakt Uczciwości (paktuczciwosci.pl) Gdy objęcie danego projektu paktem uczciwości jest zasadne, to forma, zasady jego finasowania i wdrażanie IZ będzie konsultować z KM.

[42] Grupy robocze, w tym Grupa Robocza ds. monitorowania zasad horyzontalnych są powoływane z inicjatywy Komitetu Monitorującego,

społecznych zrzeszających osoby z grup narażonych na dyskryminację lub zajmujących się równouprawnieniem danej grupy, a także wsparcie grup doradczych zaangażowanych we wdrażanie Programu, w tym członków KM reprezentujących partnerów społeczno-gospodarczych oraz podmioty społeczeństwa obywatelskiego (art. 8 ust. 1 CPR). Finansowane będą m.in.: koszty organizacji posiedzeń, ekspertyzy, szkolenia, prace przygotowawcze niezbędne do realizacji Programu;
- powołanie Koordynatora/Pełnomocnika ds. Równości i Niedyskryminacji;
- pomoc w realizacji zasad horyzontalnych, ze szczególnym uwzględnieniem barier i potrzeb osób z grup narażonych na dyskryminację, m.in.: pomoc ekspercka, szkolenia i konferencje tematyczne, produkcja materiałów informacyjno-edukacyjnych, a także analiza i weryfikacja istniejących rozwiązań wraz z oceną ich skuteczności dla wypracowania narzędzi i mechanizmów wdrażania horyzontalnych zasad równego traktowania, niedyskryminacji i poszanowania KPP.

4. Wsparcie beneficjentów i potencjalnych beneficjentów Programu

- rozwój kompetencji niezbędnych do skutecznego aplikowania o fundusze UE, prowadzenia i rozliczania projektów, w tym m.in: organizowanie szkoleń, konsultacji i spotkań informacyjnych; pomoc w dostosowaniu działań do założeń Europejskiego Zielonego Ładu i zasady DNSH;
- podnoszenie wiedzy na temat wdrażania zasad horyzontalnych w realizowanych projektach, w tym niedyskryminacji, szczególnie dla kadry w instytucjach z obszaru edukacji, zdrowia i pomocy społecznej w zakresie przeciwdziałania i zwalczania dyskryminacji osób i grup narażonych/ dyskryminowanych;
- wsparcie jst i organów wdrażających strategie rozwoju terytorialnego i lokalnego poprzez szkolenia, pomoc ekspercką i konsultacje przy opracowaniu dokumentów strategicznych.

5. Stworzenie spójnego systemu informacji i komunikacji

Działania będą służyć poprawie widoczności FE, tj. rozpropagowaniu wiedzy na temat FE i Programu, efektów wdrażania (w tym, programów z poprzednich perspektyw i planów po 2027 r.).

Działania komunikacyjne będą prowadzone z uwzględnieniem zasad dostępności, równości szans i niedyskryminacji, postępującej cyfryzacji i zielonego ładu.
Zgodnie z zasadą zazieleniania działań komunikacyjnych podstawowym trybem informowania przez IZ/IP będzie wersja cyfrowa materiałów. Ekologiczne podejście do komunikacji oznacza ograniczenie zużycia surowców naturalnych, zastępowanie materiałów drukowanych wersjami cyfrowymi, wykorzystanie materiałów przyjaznych dla środowiska lub powstałych np. z recyklingu. Gadżety nie są narzędziem promocji FE.
Spójność systemu informacji i komunikacji Programu, w tym wizualizacji marki FE, działań podejmowanych przez IZ/IP, narzędzi wykorzystywanych przez te instytucje określane będą w Strategii komunikacji programu Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021-2027 i rocznych planach działań.
Przewidywane wsparcie będzie służyć realizacji zasad horyzontalnych, ze szczególnym uwzględnieniem barier i potrzeb osób z grup narażonych na dyskryminację, poprzez wsparcie eksperckie, szkolenia i konferencje tematyczne, produkcję materiałów informacyjno-edukacyjnych, kampanie.[43]

[43] Wsparcie będzie komplementarne do działań z programu PTFE i zakres tematyczny działań w Programie nie będzie dotyczył zagadnień horyzontalnych objętych wsparciem w krajowym programem pomocy technicznej PTFE.
Szczegółowe informacje nt. celów, grup docelowych, kanałów komunikacji oraz działań przewidzianych do finansowania w ramach niniejszej grupy działań znajdują się w rozdziale 7. KOMUNIKACJA I WIDOCZNOŚĆ.

Funkcje komunikacyjne będą traktowane priorytetowo. Pracownicy działów komunikacji będą pełnić aktywną rolę we wdrażaniu Programu oraz podnosić kompetencje w tym zakresie.

Główne typy projektów planowane do realizacji w latach 2021-2027
Wsparcie systemu instytucjonalnego, beneficjentów (w tym potencjalnych), partnerów zaangażowanych w realizację FEWL 21-27 oraz widoczności i komunikacji Funduszy Unijnych.

Główne grupy docelowe - art. 22 ust. 3 lit. e) ppkt (iii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów.

Instytucje i podmioty w systemie realizacji FEWL 21-27 zaangażowane w przygotowanie, wdrażanie, zarządzanie, kontrolę, monitorowanie, księgowanie wydatków Programu i ewaluację, beneficjenci i potencjalni beneficjenci Programu oraz partnerzy (art.8.1. oraz 8.2), ogół społeczeństwa województwa.

2.2.1.2 Wskaźniki

Wskaźniki produktu wraz z odpowiadającymi celami pośrednimi i celami końcowymi
Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. e) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 2: Wskaźniki produktu

Priorytet	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
9	EFRR	region słabiej rozwinięty	PLRO149	Średnioroczna liczba etatów finansowanych z PT	Sztuka	243	243
9	EFRR	region słabiej rozwinięty	PLRO151	Liczba przeprowadzonych ewaluacji	Sztuka	0	8
9	EFRR	region słabiej rozwinięty	PLRO158	Liczba działań informacyjno-promocyjnych o szerokim zasięgu	Sztuka	0	5

2.2.1.3 Indykatywny podział zaprogramowanych zasobów (UE) według rodzaju interwencji

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. e) ppkt (iv) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 4: Wymiar 1 – zakres interwencji

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Kod	Kwota (w EUR)
9	EFRR	słabiej rozwinięty	179	1 938 750,00
9	EFRR	słabiej rozwinięty	180	23 006 222,00
9	EFRR	słabiej rozwinięty	181	461 442,00
9	EFRR	słabiej rozwinięty	182	750 000,00

Tabela 7: Wymiar 6 – uzupełniające obszary tematyczne EFS +

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Kod	Kwota (w EUR)
9	EFRR	słabiej rozwinięty	09. Nie dotyczy	26 156 414,00

Tabela 8: Wymiar 7 – „Równouprawnienie płci” w ramach EFS+[44], EFRR, Funduszu Spójności i FST

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Kod	Kwota (w EUR)
9	EFRR	słabiej rozwinięty	02. Projekty uwzględniające kwestię równouprawnienia płci	26 156 414,00

[44] W przypadku wkładu z EFS+ na rzecz monitorowania kwestii równouprawnienia płci zastosowanie ma co do zasady współczynnik w wysokości 40 %. Współczynnik w wysokości 100 % ma zastosowanie w przypadku gdy państwo członkowskie zdecyduje się skorzystać z art. 6 rozporządzenia EFS+, a także w przypadku działań dotyczących równouprawnienia płci w ramach poszczególnych programów.

2.2.1 Priorytet dotyczący pomocy technicznej – EFS+ na podstawie art. 36 ust. 4 rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów.

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. e) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

2.2.1.1 Interwencja w ramach Funduszy

Powiązane rodzaje działań - art. 22 ust. 3 lit. e) ppkt (i) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów.

Głównym celem priorytetu jest wsparcie skutecznej i efektywnej realizacji programu FEWL 21-27 [45]
Cel priorytetu zostanie osiągnięty poprzez, m.in:

- zbudowanie sprawnego i skutecznego systemu zarządzania Programem, w tym zapewnienie odpowiedniego potencjału administracyjnego Instytucji Programu;
- stosowanie przejrzystych procesów i procedur na każdym etapie realizacji Programu;
- wspieranie beneficjentów (w tym potencjalnych) w aplikowaniu o fundusze UE i realizacji projektów;
- prowadzenie działań informacyjno-promocyjnych i zapewnienie widoczności polityki spójności, roli i znaczenia funduszy UE dla regionu;
- przestrzeganie przez wszystkie strony zaangażowane we wdrażanie Programu postanowień KPP i prawidłową realizację zasad horyzontalnych, ze szczególnym uwzględnieniem barier i potrzeb osób z grup narażonych na dyskryminację;
- wzmocnienie roli Koordynatora/Pełnomocnika ds. Równości i Niedyskryminacji.

Planowane działania obejmą, m.in.:

1. ***Wsparcie instytucji Programu w zarządzaniu zasobami ludzkimi (ZZL) i wzmocnienie ich potencjału administracyjnego[46]***
   - opracowanie i zaproponowanie planu wzmocnienia ZZL[47], który m.in. określi obowiązki instytucjonalne, zapewni wykwalifikowaną kadrę kierowniczą posiadającą wiedzę z zarządzania zespołem, zarządzania różnorodnością, umiejętności interpersonalne i przywódcze, przestrzeganie norm etycznych;
   - zapobieganie fluktuacji kadr i utrzymanie/rekrutacja wykwalifikowanego personelu IZ i IP, m.in. finansowanie wynagrodzeń; zapewnienie przejrzystych ścieżek kariery i rozwoju kompetencji zawodowych; promowanie elastycznych form pracy;
   - szkolenia i podnoszenie kwalifikacji w zakresie wdrażania funduszy UE, m.in. zmniejszanie obciążeń administracyjnych (w tym zaproponowanych przez Rzecznika FE), poprawa jakości świadczonych usług, stosowanie zielonych i społecznych zamówień, ochrona bioróżnorodności, zasady horyzontalne;
   - utrzymanie wsparcia organizacyjnego dla IZ i IP na wykonywanie obowiązków, tj. przygotowanie, programowanie, organizację naborów, ocenę i wybór projektów, weryfikację płatności, monitoring, ewaluację, księgowanie wydatków, audyt i kontrolę Programu (w tym z funkcjonowania KM), rozpatrywanie skarg i odwołań; [48]

[45] Działania z priorytetu pomocy technicznej w Programie FEWL 21-27 będą komplementarne z działaniami pomocy technicznej realizowanymi w krajowym programie PTFE oraz pozostałych programach krajowych i regionalnych, z zachowaniem przyjętej linii demarkacyjnej pomiędzy programami, która jest załącznikiem do programu PTFE. Instytucja koordynująca pomoc techniczną na poziomie krajowym przygotuje wspólne wytyczne do pomocy technicznej 2021-2027 na poziomie krajowym i regionalnym.

[46] Przy określaniu zakresu planowanego wsparcia należy wziąć pod uwagę dobre praktyki z okresu programowania 2014-2020, w tym wnioski z projektu pilotażowego Komisji Europejskiej *„Frontloading administrative capacity building for post-2020”*. factsheet_oecd_synthesis_report_pl.pdf (europa.eu)

[47] Zgodnie w wytycznymi w „Plan zarządzania zasobami ludzkimi dla instytucji administracji publicznej zaangażowanych we wdrażanie Polityki Spójności na lata 2021-2027”, MFiPR (w przygotowaniu)

[48] Rozpatrywanie skarg i wniosków należy również do kompetencji Rzecznika Funduszy Europejskich. Więcej Rzecznik Funduszy Europejskich - Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej (funduszeeuropejskie.gov.pl)

- zabezpieczenie powierzchni biurowych niezbędnych do wykonywania obowiązków IZ/IP oraz ich kosztów eksploatacji, doposażanie stanowisk pracy.

2. Wsparcie skutecznych procedur i procesów we wdrażaniu Programu

- stosowanie przejrzystego procesu zarządzania finansowego i kontroli w realizacji budżetu Programu (w tym, ukończenie zadań związanych z zamknięciem perspektywy finansowej 2014-2020 oraz przygotowaniem kolejnej po 2027 r.);
- utrzymanie systemów informatycznych wraz z niezbędną infrastrukturą, z uwzględnieniem zasad dostępności cyfrowej;
- finansowanie analiz i studiów, ekspertyz i opinii prawnych, a także badań ewaluacyjnych niezbędnych do realizacji Programu;
- stosowanie przejrzystych i konkurencyjnych procesów zamówień publicznych z odpowiednimi systemami kontroli wewnętrznej, zgodnie z PZP:
  - IZ i beneficjenci będą promować strategiczne wykorzystanie zamówień publicznych do wspierania celów polityki spójności, w tym stosowanie kryteriów związanych z jakością i kosztami cyklu życia produktu i usług, kryteria ekologiczne i społeczne, a także innowacyjne. Przy wyborze wykonawcy usług szkoleniowych będą stosowane kryteria wiedzy i doświadczenia w przedmiocie szkolenia.
- **zapobieganie, wykrywanie, korygowanie i raportowanie w obszarze nieprawidłowości i nadużyć finansowych oraz korupcji.** IZ będzie posiadać i stosować skuteczne i proporcjonalne środki i procedury zwalczania nadużyć finansowych, uwzględniające stwierdzone ryzyka, jak przewidziano w art. 74 CPR. Będą stosowane mechanizmy służące zwiększeniu przejrzystości, zaangażowaniu społeczeństwa obywatelskiego, organizacji typu watch-dog, ocenie ryzyka i działania edukacyjne. IZ zapewni takie działania zapobiegawcze, jak:
  - zgłaszanie i aktualizowanie nieprawidłowości w systemie IMS; wzmocnienie procedur kontroli w celu unikania konfliktu interesów, np. zwiększenie przejrzystości łańcucha podwykonawców, uwzględniając weryfikację struktury właścicielskiej beneficjentów, wykonawców oraz ekspertów oceniających i nadzorujących projekty;
  - utworzenie systemu rejestracji i kontroli przy wyborze projektów dla zachowania ścieżki audytu;
  - istnienie mechanizmu oznaczania i wykluczania z dofinansowania osób/podmiotów stanowiących zagrożenie dla interesów UE;
  - uwzględnianie nowych ryzyk, np. związanych ze zmianą zasad wydatkowania funduszy UE;
  - wykorzystanie dostępnych narzędzi data mining, typu Arachne lub podobnego oraz narzędzi mających na celu wykrywanie podejrzeń nadużyć finansowych, plagiatu;
  - promowanie paktów na rzecz uczciwości. [49]

3. Wsparcie funkcjonowania komitetów, grup roboczych i doradczych, partnerów

- obsługa prac KM i grup roboczych powoływanych przez KM, w tym Grupy Roboczej ds. monitorowania zasad horyzontalnych[50], w skład której wejdą przedstawiciele organizacji społecznych zrzeszających osoby z grup narażonych na dyskryminację lub zajmujących się równouprawnieniem danej grupy, a także wsparcie grup doradczych zaangażowanych we wdrażanie Programu, w tym członków KM reprezentujących partnerów społeczno-gospodarczych oraz podmioty społeczeństwa obywatelskiego (art. 8 ust. 1 CPR). Finansowane

[49] Pakt uczciwości (ang. *integrity pact*) jest narzędziem przeciwdziałania nadużyciom w zamówieniach publicznych. Opiera się on na założeniu, że podmiot publiczny i oferenci mogą umówić się wspólnie, iż w ramach konkretnego przetargu będą postępować w sposób przejrzysty i odpowiedzialny, zarówno na etapie starania się o kontrakt, jak i w czasie jego realizacji. Ponadto zgadzają się na monitorowanie całego procesu zamówienia przez społecznego obserwatora. Pakt Uczciwości (paktuczciwosci.pl) Gdy objęcie danego projektu paktem uczciwości jest zasadne, to forma, zasady jego finasowania i wdrażanie IZ będzie konsultować z KM.

[50] Grupy robocze, w tym Grupa Robocza ds. monitorowania zasad horyzontalnych są powoływane z inicjatywy Komitetu Monitorującego,

będą m.in.: koszty organizacji posiedzeń, ekspertyzy, szkolenia, prace przygotowawcze niezbędne do realizacji Programu;
- powołanie Koordynatora/Pełnomocnika ds. Równości i Niedyskryminacji;
- pomoc w realizacji zasad horyzontalnych, ze szczególnym uwzględnieniem barier i potrzeb osób z grup narażonych na dyskryminację, m.in.: pomoc ekspercka, szkolenia i konferencje tematyczne, produkcja materiałów informacyjno-edukacyjnych, a także analiza i weryfikacja istniejących rozwiązań wraz z oceną ich skuteczności dla wypracowania narzędzi i mechanizmów wdrażania horyzontalnych zasad równego traktowania, niedyskryminacji i poszanowania KPP.

4. Wsparcie beneficjentów i potencjalnych beneficjentów Programu

- rozwój kompetencji niezbędnych do skutecznego aplikowania o fundusze UE, prowadzenia i rozliczania projektów, w tym m.in: organizowanie szkoleń, konsultacji i spotkań informacyjnych; pomoc w dostosowaniu działań do założeń Europejskiego Zielonego Ładu i zasady DNSH;
- podnoszenie wiedzy na temat wdrażania zasad horyzontalnych w realizowanych projektach, w tym niedyskryminacji, szczególnie dla kadry w instytucjach z obszaru edukacji, zdrowia i pomocy społecznej w zakresie przeciwdziałania i zwalczania dyskryminacji osób i grup narażonych/ dyskryminowanych;
- wsparcie jst i organów wdrażających strategie rozwoju terytorialnego i lokalnego poprzez szkolenia, pomoc ekspercką i konsultacje przy opracowaniu dokumentów strategicznych.

5. Stworzenie spójnego systemu informacji i komunikacji

Działania będą służyć poprawie widoczności FE, tj. rozpropagowaniu wiedzy na temat FE i Programu, efektów wdrażania (w tym, programów z poprzednich perspektyw i planów po 2027 r.).

Działania komunikacyjne będą prowadzone z uwzględnieniem zasad dostępności, równości szans i niedyskryminacji, postępującej cyfryzacji i zielonego ładu.
Zgodnie z zasadą zazieleniania działań komunikacyjnych podstawowym trybem informowania przez IZ/IP będzie wersja cyfrowa materiałów. Ekologiczne podejście do komunikacji oznacza ograniczenie zużycia surowców naturalnych, zastępowanie materiałów drukowanych wersjami cyfrowymi, wykorzystanie materiałów przyjaznych dla środowiska lub powstałych np. z recyklingu. Gadżety nie są narzędziem promocji FE.
Spójność systemu informacji i komunikacji Programu, w tym wizualizacji marki FE, działań podejmowanych przez IZ/IP, narzędzi wykorzystywanych przez te instytucje określane będą w Strategii komunikacji programu Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021-2027 i rocznych planach działań.
Przewidywane wsparcie będzie służyć realizacji zasad horyzontalnych, ze szczególnym uwzględnieniem barier i potrzeb osób z grup narażonych na dyskryminację, poprzez wsparcie eksperckie, szkolenia i konferencje tematyczne, produkcję materiałów informacyjno-edukacyjnych, kampanie.[51]
Funkcje komunikacyjne będą traktowane priorytetowo. Pracownicy działów komunikacji będą pełnić aktywną rolę we wdrażaniu Programu oraz podnosić kompetencje w tym zakresie.

[51] Wsparcie będzie komplementarne do działań z programu PTFE i zakres tematyczny działań w Programie nie będzie dotyczył zagadnień horyzontalnych objętych wsparciem w krajowym programem pomocy technicznej PTFE.
Szczegółowe informacje nt. celów, grup docelowych, kanałów komunikacji oraz działań przewidzianych do finansowania w ramach niniejszej grupy działań znajdują się w rozdziale 7. KOMUNIKACJA I WIDOCZNOŚĆ.

Główne typy projektów planowane do realizacji w latach 2021-2027
Wsparcie systemu instytucjonalnego, beneficjentów (w tym potencjalnych), partnerów zaangażowanych w realizację FEWL 21-27 oraz widoczności i komunikacji Funduszy Unijnych.

Główne grupy docelowe - art. 22 ust. 3 lit. e) ppkt (iii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów
Instytucje i podmioty w systemie realizacji FEWL 21-27 zaangażowane w przygotowanie, wdrażanie, zarządzanie, kontrolę, monitorowanie, księgowanie wydatków Programu i ewaluację, beneficjenci i potencjalni beneficjenci Programu oraz partnerzy (art.8.1. oraz 8.2), ogół społeczeństwa województwa.

2.2.1.2 Wskaźniki

Wskaźniki produktu wraz z odpowiadającymi celami pośrednimi i celami końcowymi
Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. e) ppkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 2: Wskaźniki produktu

Priorytet	Fundusz	Kategoria regionu	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
10	EFS+	region słabiej rozwinięty	PLRO149	Średnioroczna liczba etatów finansowanych z PT	Sztuka	243	243
10	EFS+	region słabiej rozwinięty	PLRO151	Liczba przeprowadzonych ewaluacji	Sztuka	1	1
10	EFS+	region słabiej rozwinięty	PLRO158	Liczba działań informacyjno-promocyjnych o szerokim zasięgu	Sztuka	1	1

2.2.1.3 Indykatywny podział zaprogramowanych zasobów (UE) według rodzaju interwencji
Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. e) ppkt (iv) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 4: Wymiar 1 – zakres interwencji

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Kod	Kwota (w EUR)
10	EFS+	słabiej rozwinięty	179	646 250,00
10	EFS+	słabiej rozwinięty	180	9 438 276,00
10	EFS+	słabiej rozwinięty	181	153 814,00
10	EFS+	słabiej rozwinięty	182	250 000,00

Tabela 7: Wymiar 6 – uzupełniające obszary tematyczne EFS +

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Kod	Kwota (w EUR)
10	EFS+	słabiej rozwinięty	09. Nie dotyczy	10 488 340,00

Tabela 8: Wymiar 7 – „Równouprawnienie płci” w ramach EFS+[52], EFRR, Funduszu Spójności i FST

Nr priorytetu	Fundusz	Kategoria regionu	Kod	Kwota (w EUR)
10	EFS+	słabiej rozwinięty	02. Projekty uwzględniające kwestię równouprawnienia płci	10 488 340,00

[52] W przypadku wkładu z EFS+ na rzecz monitorowania kwestii równouprawnienia płci zastosowanie ma co do zasady współczynnik w wysokości 40 %. Współczynnik w wysokości 100 % ma zastosowanie w przypadku gdy państwo członkowskie zdecyduje się skorzystać z art. 6 rozporządzenia EFS+, a także w przypadku działań dotyczących równouprawnienia płci w ramach poszczególnych programów.

3. Plan finansowy

Tabela 11: Całkowita alokacja programu wg. funduszu i współfinansowania krajowego

Numer celu polityki lub celu szczegółowego lub pomocy technicznej	Priorytet	Podstawa obliczenia wsparcia unijnego	Fundusz	Kategoria regionu	Wkład Unii (a)=(g)+(h)	Podział wkładu Unii		Wkład krajowy (b)=(c)+(d)	Indykatywny podział wkładu krajowego		Ogółem (e)=(a)+(b)	Stopa dofinansowania (f)=(a)/(c)
						Wkład Unii pomniejszony o kwotę elastyczności (g)	Kwota elastyczności (h)		publiczny (c)	prywatny (d)		
CP1	**1. Nowoczesna gospodarka**	**łączne koszty kwalifikowalne**	**EFRR**	region słabiej rozwinięty	73 614 398,00	57 936 544,00	15 677 854,00	12 990 777,00	3 710 574,00	9 280 203,00	86 605 175,00	85,00%
CP2	**2. Zielone lubuskie**	**łączne koszty kwalifikowalne**	**EFRR**	region słabiej rozwinięty	158 189 731,00	142 736 656,00	15 453 075,00	27 955 835,00	20 662 455,00	7 293 380,00	186 145 566,00	85,00%
CP2	**3. Mobilność miejska**	**łączne koszty kwalifikowalne**	**EFRR**	region słabiej rozwinięty	65 078 372,00	54 597 344,00	10 481 028,00	11 484 419,00	11 484 419,00	0,00	76 562 791,00	85,00%
CP3	**4. Transport**	**łączne koszty kwalifikowalne**	**EFRR**	region słabiej rozwinięty	93 101 395,00	75 120 490,00	17 980 905,00	16 429 658,00	16 429 658,00	0,00	109 531 053,00	85,00%
CP4	**5. Infrastruktura społeczna**	**łączne koszty kwalifikowalne**	**EFRR**	region słabiej rozwinięty	61 461 397,00	50 518 699,00	10 942 698,00	10 846 129,00	10 846 129,00	0,00	72 307 526,00	85,00%
CP4	**6. Wsparcie obywateli**	**łączne koszty kwalifikowalne**	**EFS+**	region słabiej rozwinięty	209 859 282,00	175 513 049,00	34 346 233,00	37 033 991,00	37 033 991,00	0,00	246 893 273,00	85,00%
CP4	**7. RLKS**	**łączne koszty kwalifikowalne**	**EFS+**	region słabiej rozwinięty	13 259 821,00	11 124 143,00	2 135 678,00	697 886,00	697 886,00	0,00	13 957 707,00	95,00%
CP5	**8. Lokalne lubuskie**	**łączne koszty kwalifikowalne**	**EFRR**	region słabiej rozwinięty	86 279 074,00	71 297 240,00	14 981 834,00	15 225 719,00	15 225 719,00	0,00	101 504 793,00	85,00%
PT	**9. Pomoc techniczna (EFRR)**	**łączne koszty kwalifikowalne**	**EFRR**	region słabiej rozwinięty	26 156 414,00	21 816 064,00	4 340 350,00	4 615 838,00	4 615 838,00	0,00	30 772 252,00	85,00%
PT	**10. Pomoc techniczna (EFS+)**	**łączne koszty kwalifikowalne**	**EFS+**	region słabiej rozwinięty	10 488 340,00	8 945 100,00	1 543 240,00	1 850 884,00	1 850 884,00	0,00	12 339 224,00	85,00%
CP2	**11. Odbudowa**	**łączne koszty kwalifikowalne**	**EFRR**	region słabiej rozwinięty	19 457 489,00	0,00	19 457 489,00	1 024 079,00	1 024 079	0,00	20 481 568,00	95,00%

CP1	**12. Bezpieczna gospodarka**	**łączne koszty kwalifikowalne**	**EFRR**	region słabiej rozwinięty	2 342 195,00	2 342 195,00	0,00	123 274,00	0,00	123 274,00	2 465 469,00	95,00%
CP3	**13. Bezpieczeństwo mieszkańców**	**łączne koszty kwalifikowalne**	**EFRR**	region słabiej rozwinięty	70 403 263,00	70 403 263,00	0,00	3 705 435,00	3 705 435,00	0,00	74 108 698,00	95,00%
CP4	**14. Gotowość cywilna**	**łączne koszty kwalifikowalne**	**EFS+**	region słabiej rozwinięty	25 150 045,00	25 150 045,00	0,00	1 323 687,00	1 323 687,00	0,00	26 473 732,00	95,00%
			łącznie EFRR		**656 083 728,00**	**546 768 495,00**	**109 315 233,00**	**104 401 163,00**	**87 704 306,00**	**16 696 857,00**	**760 484 891,00**	**86,27%**
			łącznie EFS+		**258 757 488,00**	**220 732 337,00**	**38 025 151,00**	**40 906 448,00**	**40 906 448,00**	**0,00**	**299 663 936,00**	**86,35%**
			łączna suma		**914 841 216,00**	**767 500 832,00**	**147 340 384,00**	**145 307 611,00**	**128 610 754,00**	**16 696 857,00**	**1 060 148 827,00**	**86,29%**

Tabela 10: Środki finansowe w podziale na poszczególne lata

Fundusz	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**	**2025**	**2026**		**2026**	**2027**		**2027**	**total**
						środki finansowe bez kwoty elastyczności	**kwota elastyczności**		**środki finansowe bez kwoty elastyczności**	**kwota elastyczności**		
ERDF słabiej rozwinięte	0,00	103 997 582,00	107 908 548,00	112 539 864,00	117 359 599,00	51 166 731,00	55 519 062,00	106 685 793,00	53 796 171,00	53 796 171,00	107 592 342,00	656 083 728,00
ESF+ słabiej rozwinięte	0,00	41 983 582,00	43 562 496,00	45 431 101,00	47 377 676,00	20 656 657,00	16 304 326,00	36 960 983,00	21 720 825,00	21 720 825,00	43 441 650,00	258 757 488,00

3.1. Przesunięcia i wkłady

☐ Wkład na rzecz InvestEU
☐ Przesunięcie do instrumentów w ramach zarządzania bezpośredniego lub pośredniego
☑ Przesunięcie między EFRR, EFS+ i Funduszem Spójności lub do innego Funduszu lub Funduszy
☐ Fundusze przyczyniające się do realizacji celów określonych w art. 21c ust. 3 rozporządzenia (UE) 2021/241

Tabela 17A: Przesunięcia między EFRR, EFS+ i Funduszem Spójności lub do innego Funduszu lub Funduszy (w podziale na lata)

Fundusz wyjściowy	Wyjściowa kategoria regionu	Fundusz docelowy	Do kategorii regionu	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	Ogółem
EFS+	Regiony słabiej rozwinięte	EFRR	Regiony słabiej rozwinięte	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	4 352 331,00	0,00	4 352 331,00

Tabela 17B: Przesunięcia między EFRR, EFS+ i Funduszem Spójności lub do innego Funduszu lub Funduszy (zestawienie)

Fundusz	Kategoria regionu	EFRR lepiej rozwinięte	EFRR w okresie przejściowym	EFRR słabiej rozwinięte	EFS+ lepiej rozwinięte	EFS+ w okresie przejściowym	EFS+ słabiej rozwinięte	Fundusz Spójności	EFMRA	FAMI	FWB	IZGW	Ogółem
EFS+	Regiony słabiej rozwinięte	0,00	0,00	4 352 331,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	4 352 331,00
Ogółem		0,00	0,00	4 352 331,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	4 352 331,00

Przesunięcia między EFRR, EFS+ i Funduszem Spójności lub do innych funduszy – uzasadnienie

- Parlament Europejski i Rada UE z uwagi na powodzie i pożary w Europie Środkowo-Wschodniej i Południowej, które miały druzgocący wpływ na ludność mieszkającą w tych regionach, podjął akt normatywny, którego celem jest wprowadzenie odpowiednich środków pozwalających odbudować regiony poszkodowane. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/3236 z dnia 19 grudnia 2024 r. dotyczące zmiany rozporządzenia (UE) 2021/1057 i (UE) 2021/1058 w odniesieniu do regionalnego wsparcia na rzecz odbudowy w sytuacjach nadzwyczajnych (RESTORE) pozwala dokonać odpowiednich zmian w Programie, które będą skutkować odbudową i zwiększeniem odporności na przyszłe klęski.
- Z uwagi na powódź, z września 2024 r., która miała miejsce w południowo-zachodniej części Polski, a która dotknęła również województwo lubuskie, wydzielono w ramach programu Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021-2027 odrębną interwencję dedykowaną usuwaniu jej skutków oraz dedykowano jej alokację.
- W ramach dodatkowego zaplanowanego w FEWL 21-27 Priorytetu FELB.11 Fundusze Europejskie na rzecz odbudowy i odporności w lubuskim, zaplanowano działania o charakterze interwencyjnym, mającym na celu odbudowę infrastruktury drogowej zniszczonej lub uszkodzonej w wyniku powodzi z września 2024 r.
- Wsparcie w zakresie odbudowy i modernizacji będzie możliwe, o ile potrzeba wynika ze zdiagnozowanych potrzeb wynikających z powstałej sytuacji kryzysowej.
- Dodatkowy priorytet związany z odbudową po powodzi, zgodnie z rozporządzeniem 2024/3236 z dnia 19 grudnia 2024 r., finansowany jest w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, a jego alokacja będzie zasilona środkami dotychczas włączonymi do programu jako środki EFRR oraz EFS+, co oznacza, że część dotychczasowego budżetu EFS+ ulegnie zmniejszeniu na korzyść EFRR.
- Alokacja Priorytetu 11. wynosząca 19.457.489 euro, będzie pochodzić z priorytetów merytorycznych EFRR w wysokości 15.257.489 euro oraz z priorytetu merytorycznego Europejskiego Funduszu Społecznego Plus w wysokości 4.178.238 euro i priorytetu Pomoc Techniczna EFS+ w wysokości 21.762 euro. Przedmiotowy priorytet na rzecz odbudowy będzie finansowany z EFS+ w wysokości 4.200.000 euro.
- Jednocześnie, w związku z ww. planowanymi przesunięciami środków EFS+ na Priorytet 11. Finansowany w ramach EFRR, niezbędne są przesunięcia w zakresie budżetów priorytetów Pomocy Technicznej, aby na poziomie państwa członkowskiego oraz programu FEWL 21-27 nie przekroczyć kwoty, jaka może być przeznaczona na pomoc techniczną w każdym z funduszy zgodnie z Rozporządzeniem ogólnym 2021/1060.
- W związku z tym przesuwa się z PT EFS+ kwotę 174.093 euro do PT EFRR w wysokości 152.331 euro oraz 21.762 euro do priorytetu EFRR, dotyczącego wsparcia na rzecz odbudowy po powodzi.
- Ogółem przesuwa się z priorytetów EFS+ do priorytetów EFRR kwotę 4.352.331 euro (całkowita wartość transferu na poziomie programu).
- Przedmiotowe zmiany prowadzone są w ramach przeglądu śródokresowego, który jest realizowany na mocy art. 18 Rozporządzenia ogólnego 2021/1060.

4. Warunki podstawowe

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. i) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela przygotowana na podstawie załącznika do korespondencji MFiPR z 12 września 2022 r. oraz aktualizacji z 9 listopada 2022 r.

Warunki podstawowe	Fundusz	Cel szczegółowy (nie dotyczy EFMRA)	Spełnienie warunku podstawowego	Kryteria	Spełnienie kryteriów	Odniesienie do odpowiednich dokumentów	Uzasadnienie
Skuteczne mechanizmy monitorowania rynku zamówień publicznych	EFRR FS EFS+ EFMRA FST FAM, IZGW FBW	Warunek mający zastosowanie do wszystkich celów szczegółowych	**T**	**1**	**T**	**Link do ustawy:** **http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20190002019/U/D20192019Lj.pdf** **Link do rocznych sprawozdań z funkcjonowania systemu zamówień publicznych: https://www.gov.pl/web/uzp/sprawozdania-o-funkcjonowaniu-systemu-zamowien-publicznych**	Zgodnie z obowiązkami wynikającymi z dyrektyw, UZP przygotowuje co 3 lata sprawozdania z monitorowania sytemu zamówień publicznych oparte o dane otrzymywane od zamawiających w rocznych sprawozdaniach o udzielonych zamówieniach publicznych, dane pochodzące z Platformy e-Zamówienia, dane pochodzące z TED oraz informacje o wynikach kontroli prowadzonych przez Prezesa UZP.
				2	**T**		UZP posiada dostęp do wszystkich danych wymaganych w ramach warunkowości podstawowej (dane pochodzą z bazy TED prowadzonej przez KE ze sprawozdań rocznych przedkładanych Prezesowi UZP przez zamawiających oraz bazy BZP).
				3	**T**		Zgodnie z obowiązkami wynikającymi z dyrektyw, UZP przygotowuje co 3 lata sprawozdania z monitorowania sytemu zamówień publicznych oparte o dane otrzymywane od zamawiających w rocznych sprawozdaniach o udzielonych zamówieniach publicznych, dane pochodzące z TED oraz informacje o wynikach kontroli prowadzonych przez Prezesa UZP.
				4	**T**		UZP publikuje na swojej stronie roczne raporty z funkcjonowania systemu zamówień publicznych oraz okresowe Biuletyny Informacyjne.
				5	**T**		W przypadku powstania w toku kontroli prowadzonej przez UZP podejrzenia, że w postepowaniu mogło dojść do zmowy przetargowej UZP przekazuje stosowną informację w tym zakresie do UOKIK. Pomiędzy UZP i UOKIK zostało także podpisane porozumienie zakładające współpracę obydwu instytucji, wymianę informacji i doświadczeń. Niezależnie od powyższego instytucje oraz podmioty zamawiające mogą bezpośrednio zwrócić się do UOKIK w przypadku podejrzenia zmowy przetargowej.
Narzędzia i zdolności umożliwiające skuteczne stosowanie zasad pomocy państwa	EFRR FS EFS+ EFMRA FST Nie Tdotyczy FAM, IZGW i FBW	Warunek mający zastosowanie do wszystkich celów szczegółowych	**T**	**1**	**T**	**Link do ustawy :** **http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20041231291/U/D20041291Lj.pdf**	Zgodnie z art. 31b pkt 2) ustawy z dnia 30 kwietnia 2004 r. o postępowaniu w sprawach dotyczących pomocy publicznej (Dz. U. z 2021 r., poz. 743 ze zm.) Prezes UOKiK ma obowiązek ogłaszania w Biuletynie Informacji Publicznej na stronie www informacji o decyzjach KE dotyczących zwrotu pomocy publicznej. Jednocześnie, podmioty udzielające pomocy są zobligowane do zbadania warunków dopuszczalności pomocy publicznej. Zgodnie z art. 37 ust. 5 ustawy, podmioty udzielające pomocy mają obowiązek uzyskać od przedsiębiorców ubiegających się o pomoc publiczną informacje umożliwiające stwierdzenie, czy dany przedsiębiorca znajduje się w trudnej sytuacji na dzień udzielenia pomocy. Co do zasady dotyczy to też sprawozdań finansowych za okres 3 ostatnich lat obrotowych, sporządzonych zgodnie z przepisami o rachunkowości, na podstawie których weryfikowana jest poprawność przedstawianych danych. W przypadku podmiotów objętych postępowaniem upadłościowym wszelkie zdarzenia w tych postępowaniach są obwieszczane, a dodatkowo przedsiębiorca obowiązany jest posługiwać się nazwą

							firmy wraz z oznaczeniem „w restrukturyzacji” lub „w upadłości”.
				2	**T**		Funkcję krajowego organu ds. pomocy państwa, odpowiedzialnego za skuteczne wdrażanie i stosowanie unijnych przepisów pomocy publicznej, pełni Prezes UOKiK, a w zakresie pomocy publicznej w sektorze rolnym i rybołówstwa - Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Prezes UOKiK opiniuje wytyczne dotyczące pomocy publicznej, projekty programów pomocowych i pomocy indywidualnej, w tym finansowane ze środków strukturalnych, notyfikuje je KE, reprezentuje rząd polski w postępowaniu przed Komisją oraz monitoruje udzielaną pomoc publiczną. Ustawa reguluje obowiązki w zakresie monitorowania pomocy udzielanej przedsiębiorcom, tj. gromadzenia, przetwarzania oraz przekazywana informacji w tym zakresie. UOKiK zapewnia pełną informację na stronie urzędu i zależnie od potrzeb prowadzi dla instytucji wdrażających programy warsztaty dotyczące stosowania pomocy publicznej. W ramach współpracy z UOKiK 2 grupy robocze ds. pomocy publicznej udzielanej w ramach funduszy strukturalnych polityki spójności (dla krajowych i regionalnych programów), koordynowane przez MFiPR, opracowują horyzontalne interpretacje dotyczące udzielania pomocy publicznej.
Skuteczne stosowanie i wdrażanie Karty praw podstawowych	EFRR FS EFS+ EFMRA FST FAM IZGW FBW	Warunek mający zastosowanie do wszystkich celów szczegółowych	**T**	**1**	**T**	W celu spełnienia warunku opracowano dokument pn. samoocena spełnienia warunku: skuteczne stosowanie i wdrażanie Karty praw podstawowych w Polsce, który zawiera m.in. jednolitą ramową procedurę określającą obowiązki wszystkich instytucji zaangażowanych we wdrażanie programów w zakresie zapewnienia ich zgodności z Kartą Praw Podstawowych (KPP). Procedura obejmuje wszystkie etapy realizacji programu i dotyczy wszystkich programów realizowanych w ramach 8 funduszy objętych rozporządzeniem ogólnym (rozporządzenie PE i Rady nr 1060/2021 z dnia 24 czerwca 2021 r.).	Jednolita procedura dotyczy weryfikacji zgodności z KPP na każdym etapie wdrażania programu, w tym od złożenia wniosku o dofinansowanie, jak i w trakcie realizacji projektów. Procedury dotyczące podejrzenia o niezgodności projektów i/lub działań Beneficjenta lub IP/IW/IZ z KPP są w niej również uregulowane. Ponadto, dokument „samoocena…” opisuje system ochrony praw umocowanych w KPP w kontekście funduszy unijnych oraz obowiązki spoczywające na beneficjencie i na instytucjach.
				2	**T**	W celu spełnienia warunku wypracowano jednolitą ramową procedurę określającą obowiązki wszystkich instytucji	Jednolita procedura dotyczy weryfikacji zgodności z KPP zarówno na etapie złożenia wniosku o dofinansowanie, jak i w trakcie realizacji projektów. Podejrzenia o niezgodności projektów i/lub działań Beneficjenta lub IP/IW/IZ z KPP zgłaszane są odpowiednio do IP/IW/IZ/Rzecznika Funduszy UE (w przypadku programów finansowanych z EFMRA, FAM, IZGW i FBW istnieje właściwy odpowiednik). Właściwa

						zaangażowanych we wdrażanie wszystkich 8 programów w zakresie zapewnienia ich zgodności z Kartą Praw Podstawowych (KPP), wspomnianą w kontekście kryterium 1. Procedura obejmuje również zgłaszanie podejrzeń o niezgodności projektów z KPP.	instytucja dokonuje analizy, podejmuje czynności weryfikujące stan faktyczny i rozstrzyga o zasadności zgłoszenia. IZ programu odpowiedzialna jest również za prowadzenie polityki informacyjnej w ww. obszarze.
Wdrażanie	EFRR	Warunek	**T**	**1**	**T**	https://dziennikustaw.gov.pl	Ramy polityki krajowej dla zapewnienia wdrażania realizacji KPON stanowi Strategia na rzecz Osób z Niepełnosprawnościami 2021-2030 przyjęta przez Radę Ministrów 16 lutego 2021 r., która określa cele i działania do osiągnięcia w oznaczonym czasie ze wskaźnikami i odpowiedzialnymi podmiotami, a także mechanizmy monitoringu realizacji celów i działań oraz gromadzenia danych w tym zakresie. Ponadto, w zakresie realizacji procesu deinstytucjonalizacji usług społecznych, m.in. dla osób. z niepełnosprawnościami (OzN) odpowiednim dokumentem strategicznym jest również Strategia rozwoju usług społecznych, polityka publiczna do roku 2030 (z perspektywą do 2035 r.) przyjęta przez Radę Ministrów 7.06.2022 r (SRUS). Przyjęcie i wdrożenie SRUS umożliwia zatem realizację celów w obszarze deinstytucjonalizacji wskazanych w Strategii na rzecz Osób z Niepełnosprawnościami 2021-2030 oraz zapewni monitoring realizacji wskaźników dotyczących tego obszaru dla OzN.
				2	**T**		Kryterium zostanie spełnione poprzez zobowiązanie IZ do realizacji następujących działań: (1) wskazania konkretnych artykułów KPON związanych z zakresem wsparcia planowanym do realizacji w ramach programu, (2) zapewnienia zgodności z KPON wszelkich procesów i procedur realizowanych na każdym etapie wdrażania programu, tj. programowania, wyboru i realizacji projektów, a także kontroli projektów, monitorowania i ewaluacji, co znajdzie odzwierciedlenie m.in. w treści procedur/wytycznych/regulaminów określających sposób realizacji poszczególnych procesów związanych z wdrażaniem programu, (3) oceny projektów pod kątem kryterium dotyczącego zgodności z KPON, (4) zapewnienia stosowania standardów dostępności poprzez Wytyczne określające standardy zapewniania dostępności w inwestycjach finansowanych w ramach polityki spójności, (5) realizacji działań informacyjnych/świadomościowych związanych z przestrzeganiem KPON, (6) wprowadzenia do systemu realizacji programu procedury zgłaszania podejrzeń i skarg dotyczących niezgodności interwencji/działań z KPON.
				3	**T**		Kryterium zostanie spełnione poprzez wprowadzenie obowiązkowego rocznego raportowania Komitetowi Monitorującemu o zgłoszonych przypadkach niezgodności interwencji/działań z KPON oraz skargach na nieprzestrzeganie KPON. KM będzie informowany o charakterze i liczbie skarg i przypadków niezgodności

i stosowanie Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych zgodnie z decyzją Rady 2010/48/WE [53]	FS EFS+ EFMRA FST FAM IZGW FBW	mający zastosowanie do wszystkich celów szczegółowych				/MP/2021/218/M20210000218 01.pdf https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WMP20220000767/O/M20220767.pdf	interwencji realizowanej w ramach programu z zapisami KPON oraz o tym, jakie czynności w związku z ich wystąpieniem podjęły właściwe instytucje. W przypadku naruszeń systemowych lub powtarzających się, po przedstawieniu sprawozdania przez IZ, KM będzie mógł powziąć szereg działań, aby przeciwdziałać ich występowaniu w przyszłości. Zakres prerogatyw KM w tym względzie zostanie określony w regulaminie KM, w oparciu o minimalne uprawnienia określone dla KM wszystkich programów, w tym: (1) możliwość powołania grupy roboczej do rozpatrzenia danego zagadnienia/zidentyfikowanego problemu, (2) przeprowadzenie dalszych analiz w celu opracowania szczegółowych zaleceń/rekomendacji dotyczących najbardziej powtarzalnych naruszeń, czy też (3) intensyfikacji prowadzonych działań świadomościowych i informacyjnych.
1.1.Dobre zarządzanie krajową lub regionalną strategią inteligentnej specjalizacji **(Poziom krajowy)**	EFRR	Rozwijanie i wzmacnianie zdolności badawczych i innowacyjnych oraz wykorzystywanie zaawansowanych technologii Rozwijanie umiejętności w zakresie inteligentnej specjalizacji, transformacji przemysłowej i przedsiębiorczości	**T**	**1**	**T**	**Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju- Ministerstwo Rozwoju i Technologii https://www.gov.pl/web/fundusze-regiony/informacje-o-strategii-na-rzecz-odpowiedzialnego-rozwoju Strategia Produktywności - Ministerstwo Rozwoju i Technologii https://www.gov.pl/web/rozwoj-technologia/strategia-produktywnosci-2031 Strategia Cyberbezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej na lata 2019-2024 – Ministerstwo Cyfryzacji https://www.gov.pl/web/cyfryzacja/strategia-cyberbezpieczenstwa-rzeczypospolitej-polskiej-na-lata-2019-2024 Raport Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju – OECD Economic Survey Poland z 2018 r., którego tematem przewodnim było wzmocnienie innowacyjności w Polsce - OECD**	1. Wyzwania w zakresie rozwoju innowacyjności zidentyfikowano w Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju oraz Strategii Produktywności (w ramach opisu celu dotyczącego trwałego wzrostu gospodarczego opartego coraz silniej o wiedzę, dane i doskonałość organizacyjną), a także w Strategii Produktywności 2030. 2. Bieżąca identyfikacja i analiza barier odbywa się w ramach posiedzeń Rady ds. Innowacyjności 3. Analizy specjalistyczne w zakresie barier oraz potrzeb rozwojowych różnych podmiotów uczestniczących w procesie przedsiębiorczego odkrywania oraz w transferze i dyfuzji innowacji (np. resortów i agencji wykonawczych, Grup Roboczych ds. Krajowych Inteligentnych Specjalizacji, ośrodków innowacji, DIH) oraz analizy barier dotyczące poszczególnych zagadnień tematycznych jak np. dot. transformacji cyfrowej 4. Analiza barier przeprowadzana na poziomie regionalnym w celu uwzględnienia rozwiązań w działaniach podejmowanych na poziomie krajowym m.in. we współpracy z Urzędami Marszałkowskimi

[53] Decyzja Rady 2010/48/WE z dnia 26 listopada 2009 r. w sprawie zawarcia przez Wspólnotę Europejską Konwencji Narodów Zjednoczonych o prawach osób niepełnosprawnych (Dz.U. L z 23.1.2010, s. 35).

						https://www.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-economic-surveys-poland-2018_eco_surveys-pol-2018-en oraz z 2023 r., poświęconego w głównej mierze transformacji cyfrowej https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/6fc99a4b-en.pdf?expires=1727721058&id=id&accname=guest&checksum=A63727B127B200DEFF10BE2C66C0B810 Smart Industry Polska 2016-2021 - Ministerstwo Rozwoju i Technologii https://www.siemens.com/pl/pl/o-firmie/raporty-siemens/raporty.html c Analizy dot. digitalizacji i przemysłu 4.0 będące podstawą działań FPPP - Fundacja Platforma Przemysłu Przyszłości https://przemyslprzyszlosci.gov.pl/baza-wiedzy/biblioteka-4-0/ Analizy wskazujące bariery i potrzeby przedsiębiorstw w zakresie rozwoju innowacji i transformacji cyfrowej zlecane przez MRiT – Ministerstwo Rozwoju i Technologii Smart.gov.pl	
				2	**T**	**Dokument Krajowa Inteligentna Specjalizacja - Ministerstwo Rozwoju i Technologii https://smart.gov.pl**	1. Minister wł. ds. gospodarki posiada kompetencje w zakresie zadań dot. inteligentnej specjalizacji-tworzenie koncepcji, wdrażanie, proces przedsiębiorczego odkrywania, monitorowanie, ewaluacja. 2. Minister wł. ds. gospodarki koordynuje i monitoruje krajowe i regionalne inteligentne specjalizacji oraz inicjuje współpracę zagraniczną w tym zakresie. 3. Prowadzenie przez Ministra wł. ds. gospodarki polityki innowacyjnej, technologicznej i przemysłowej, m.in. koordynacja prac Rady ds. Innowacyjności (

							program Start In Poland, koordynacja Rady Centrum Łukasiewicz, aprobata sprawozdań, planów działalności strategii, kieruków działalności Sieci Badawczej Łukasiewicz, ulga na B+R, ulga IP Box, ulga na prototyp i na robotyzację, Akademia Menadżera Innowacji, Reforma nauki, doktoraty wdrożeniowe, testy i pilotaże instrumentów w projekcie InnoLAB, Mapa GOZ), wskazywanie kluczowych technologii dla rozwoju społeczno-gospodarczego kraju oraz tworzenie technologicznych map drogowych i planów rozwoju technologii. 4. Wskazanie przez RM.Ministra wł. ds. gospodarki do koordynowania KIS w dokumencie Krajowa Inteligentna Specjalizacja.
				3	**T**	**Dokument Krajowa Inteligentna Specjalizacja - Ministerstwo Rozwoju i Technologii https://smart.gov.pl Strona internetowa dot. KIS - Ministerstwo Rozwoju i Technologii https://smart.gov.pl Narzędzie informatyczne SmartRadar - Ministerstwo Rozwoju i Technologii https://smartradar.smart.gov.pl/ Ewaluacja ex-ante i mid-term projektu pozakonkursowego - Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości https://smart.gov.pl Ewaluacja wsparcia w ramach PO IR w zakresie krajowych inteligentnych specjalizacji - Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej https://www.ewaluacja.gov.pl/strony/badania-i-analizy/wyniki-badan-ewaluacyjnych/badania-ewaluacyjne/ewaluacja-wsparcia-w-ramach-po-ir-w-zakresie-krajowych-inteligentnych-specjalizacji/**	1. Stały monitoring inteligentnych specjalizacji w oparciu o dane z realizacji krajowych i regionalnych programów operacyjnych, Horyzont 2020/Europa, w tym z uwzględnieniem listy wskaźników wspólnych i listy wskaźników kluczowych, którego efektem jest informacja zarządcza m.in. o zgłaszanych i pozytywnie ocenionych projektach z poszczególnych KIS, o wskaźniku sukcesu oraz o zainteresowaniu poszczególnymi specjalizacjami. 2. Wykorzystanie narzędzia informatycznego Smart Radar agregującego dane dot. inteligentnych specjalizacji 3. Prowadzenie monitoringu realizacji Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju (wskazujący na stopień osiągania celów S3 jakim jest wzrost innowacyjności) oraz Strategii Produktywności (w zakresie polityki technologicznej). 4. Działalność Grup Roboczych ds. KIS, Grupy Konsultacyjnej ds. KIS wywiady z przedsiębiorcami, spotkania grup focusowychB-Labs, S-Labs, ewaluacja projektu Monitoring KIS, ewaluacje i analizy tematyczne wykonywane przez PARP oraz Ministra wł. ds. gospodarki w ramach projektu Monitoring KIS.
				4	**T**	**Dokument Krajowa Inteligentna Specjalizacja- Ministerstwo Rozwoju i**	1. Zapewnienie ciągłości prac Grup Roboczych ds. KIS z udziałem przedstawicieli przedsiębiorstw, jednostek naukowych, instytucji otoczenia biznesu, administracji publicznej oraz organizacji pozarządowych, skutkujące zmianami na liście i w opisach

						Technologii https://smart.gov.pl Regulamin Grup Roboczych ds. krajowej inteligentnej specjalizacji z dnia 26 kwietnia 2024 r. - Ministerstwo Rozwoju i Technologii https://smart.gov.pl Analizy w zakresie identyfikacji trendów rozwojowych, potrzeb i barier rozwojowych w zakresie rozwoju branż i technologii m.in. analizy branżowe, analizy foresight, Business Technology Roadmaps – Ministerstwo Rozwoju I Technologii/ Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości https://smart.gov.pl	KIS w związku z analizą trendów rozwojowych, identyfikacją barier w realizacji inwestycji w określonych obszarach B+R, 2.Funkcjonowanie Grupy Konsultacyjnej ds. KIS składającej się z przedstawicieli administracji centralnej i samorządowej oraz Prezydiów GR ds. KIS, zajmujących się polityką innowacyjnną i technologiczną oraz inteligentnymi specjalizacjami na poziomie krajowym i regionalnym. 3.Ciągła organizacja wywiadów z przedsiębiorcami i spotkań fokusowych (tzw. B-labs i S-labs) z udziałem przedstawicieli przedsiębiorstw i jednostek naukowych, stanowiących element procesu przedsiębiorczego odkrywania 4.Planowane uruchomienie dedykowanych konkursów w ramach Ścieżki SMART w FENG.
				5	**T**	**Zarządzenie Prezesa Rady Ministrów w sprawie utworzenia Rady ds. Innowacyjności z późn. zm., - Ministerstwo Rozwoju i Technologii https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WMP20160000063/O/M20160063.pdf Ustawa z dnia 4 listopada 2016 r. o zmianie niektórych ustaw określających warunki prowadzenia działalności innowacyjnej - Ministerstwo Rozwoju i Technologii https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20160001933/T/D20161933L.pdf Ustawa z dnia 9 listopada 2017 r. o zmianie niektórych ustaw w celu poprawy**	1. Przyjęcie rozwiązań legislacyjnych sprzyjających podejmowaniu i prowadzeniu działalności innowacyjnej, m.in. ustawy o innowacyjności, Konstytucja dla Biznesu, Ulga podatkowa na prace B+R, Prosta spółka akcyjna, Mały ZUS, Ulga podatkowa IP Box, ulga podatkowa na robotyzację, ulga podatkowa na prototyp, ustawa o Fundacji Platformy Przemysłu Przyszłości, zniesienie podwójnego opodatkowania funduszy VC 2. Przyjęcie rozwiązań legislacyjnych umożliwiających reformę nauki - mi.in. ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, utworzenie Sieci badawczej Łukasiewicz (reforma instytutów badawczych) 3. Działania koordynacyjne, zmierzające do zapewnienia synergii polityk na poziomie krajowym i regionalnym w ramach Rady ds. Innowacyjności

						otoczenia prawnego działalności innowacyjnej - Ministerstwo Rozwoju i Technologii https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20170002201/T/D20172201L.pdf Program Ministra na lata 2019 – 2021 Przemysł 4.0 - ustanowiony na podstawie art. 21a ustawy z dnia 30 maja 2008 r. o niektórych formach wspierania działalności innowacyjnej (Dz. U. z 2018 r. poz. 141, z późn. zm.) - Ministerstwo Rozwoju i Technologii https://www.gov.pl/web/rozwoj-praca-technologia/przemysl-4-0 Ustawa z dnia 18 marca 2018 r. Prawo o Szkolnictwie Wyższym i Nauce - Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20180001668/T/D20181668L.pdf Ustawa z dnia 21 lutego 2019 r. o Sieci Badawczej Łukasiewicz - Ministerstwo Rozwoju i Technologii https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20190000534/T/D20190534L.pdf Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju - Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej https://www.gov.pl/web/fundusze-regiony/informacje-o-strategii-na-rzecz-odpowiedzialnego-rozwoju	

						Strategia Produktywności - Ministerstwo Rozwoju i Technologii **https://www.gov.pl/web/rozwoj-technologia/strategia-produktywnosci-2031** **Krajowe Klastry Kluczowe – lista, konkurs na KKK - Ministerstwo Rozwoju i Technologii** **https://www.gov.pl/web/rozwoj/lista-kkk** **Kierunki rozwoju polityki klastrowej po 2020 r.- Ministerstwo Rozwoju i Technologii** **https://www.gov.pl/web/rozwoj-praca-technologia/krajowe-klastry-kluczowe** **Konkurs dot. rozwoju potencjału koordynatorów KKK - Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości** **https://www.parp.gov.pl/component/grants/grants/rozwoj-potencjalu-koordynatorow-krajowych-klastrow-kluczowych** **Analiza potencjału Ośrodków Innowacji akredytowanych przez Ministerstwo Przedsiębiorczości i Technologii do świadczenia usług w zakresie Industry 4.0 - Ministerstwo Rozwoju i Technologii** **https://www.gov.pl/web/rozwoj-technologia/raporty-dotyczace-instytucji-otoczenia-biznesu** **- Analiza potencjału ośrodków innowacji i ich**	

						wpływu na realizację założeń (koncepcji) inteligentnych specjalizacji w Polsce - Ministerstwo Rozwoju i Technologii/Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości **https://www.gov.pl/web/rozwoj-technologia/raporty-dotyczace-instytucji-otoczenia-biznesu** **Dokument Krajowa Inteligenta Specjalizacja - Ministerstwo Rozwoju i Technologii** **https://smart.gov.pl**	
				6	**T**	**Fundacja Platforma Przemysłu Przyszłości** **www.fppp.gov.pl,** **https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/fundacja-platforma-przemyslu-przyszlosci-18812863** **Mapa drogowa transformacji w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym - Ministerstwo Rozwoju i Technologii** **https://www.gov.pl/web/rozwoj-technologia/rada-ministrow-przyjela-projekt-mapy-drogowej-goz** **https://www.gov.pl/web/ncbr/kpo-goz** **https://kpo.parp.gov.pl/component/content/article/86924:uzyskaj-dofinansowanie-na-rozwoj-ekoinnowacyjnosci-w-swoim-biznesie-parp-wspiera-inwestycje-w-goz** **Standaryzacja Hubów Innowacji Cyfrowych - Ministerstwo Rozwoju i**	Transformację w kierunku: 1. gospodarki o obiegu zamkniętym: wdrożenie Mapy drogowej GOZ, prace KIS ds. GOZ, działania dot. rozszerzonej odpowiedzialności producenta oraz śladu środowiskowego i ekoprojektowania, gospodarowanie surowcami, GreenTech JST, działania w KPO Inwestycje we wdrażanie technologii środowiskowych, w tym związanych z gospodarką o obiegu zamkniętym, reforma KPO dot. tworzenia ram dla rynku surowców wtórnych, Kredyt ekologiczny. 2. przemysłu 4.0 oraz transformacja cyfrowa: FPPP - standaryzacja i integracja działań szkoleniowo-doradczych, Ulga podatkowa na robotyzację, tworzenie DIH i standaryzacja usług, EDIH), Komitet techniczny ds. sztucznej inteligencji, Polityka dla rozwoju Sztucznej Inteligencji w Polsce do 2020 r., Projekt ustawy o systemach sztucznej inteligencji, Doktorat wdrożeniowy, Projekt AI4Youth, AI Tech, Polityka danych, Program Otwierania Danych (2021–2027), Narodowy Plan Szerokopasmowy. 3. gospodarki neutralnej klimatycznie: Strategia Transformacji do Gospodarki Neutralnej Klimatycznie, KPEiK 2021-2030, Program Czyste Powietrze i Program Mój Prąd, Plan Rozwoju Elektromobilności.

						Technologii https://www.gov.pl/web/rozwoj/mpit-oglasza-konkurs-dla-hubow-innowacji-cyfrowych Narodowy Plan Szerokopasmowy - Ministerstwo Cyfryzacji https://www.gov.pl/web/cyfryzacja/narodowy-plan-szerokopasmowy---zaktualizowany Polityka SI - Ministerstwo Cyfryzacji https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP20210000023 **Program Otwierania Danych na lata 2021 - 2027 - Ministerstwo Cyfryzacji https://www.gov.pl/web/cyfryzacja/otwarte-dane-publiczne** **Strategia Transformacji do Gospodarki Neutralnej Klimatycznie - Ministerstwo Klimatu i Środowiska Krajowy plan na rzecz energii i klimatu na lata 2021-2030 - Ministerstwo Klimatu i Środowiska https://www.gov.pl/web/klimat/krajowy-plan-na-rzecz-energii-i-klimatu Moj prąd, Czyste powietrze - Ministerstwo Klimatu i Środowiska/Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej https://mojprad.gov.pl/, http://www.czystepowietrze.gov.pl/ Plan Rozwoju**	

						Elektromobilności - Ministerstwo Klimatu i Środowiska https://www.gov.pl/web/klimat/elektromobilnosc Mapa drogowa GOZ - Ministerstwo Rozwoju i Technologii https://www.gov.pl/web/rozwoj-praca-technologia/rada-ministrow-przyjela-projekt-mapy-drogowej-goz	
				7	**T**	**Tekst boldem to kolumny „linki do dokumentów”- kryterium 7) Informacja o udziale polskich podmiotów m.in. w partnerstwach ponadnarodowych S3 oraz projektach międzynarodowych w ramach programu Horyzont 2020/Europa - Komisja Europejska/Ministerstwo Rozwoju i Technologii/Krajowy Punkt Kontaktowy/Sieć Badawcza Łukasiewicz - Branżowe Punkty Kontaktowe PR Horyzont 2020/Horyzont Europa https://s3platform.jrc.ec.europa.eu/thematic-platforms, https://smart.gov.pl , https://www.kpk.gov.pl/analizy-i-statystyki https://orgmasz.pl/branzowe-punkty-kontaktowe-bpk/ Konkursy dla przedsiębiorstw uruchamiane w ramach poszczególnych**	1.Współpraca instytucjonalna w zakresie partnerstw międzynarodowych - wymiana wiedzy i dobrych praktyk, wsparcie tworzenia partnerstw międzynarodowych, wsparcie umiędzynarodowienia przedsiębiorstw - Partnerstwa S3 przy KE, Interreg, EIT, Horyzont 2020/ Horyzont Europa, Innovoucher, TravelGrants, bilateralne projekty akceleracyjne, mechanizm IPCEI, program INNOGLOBO 2. Instrumenty wsparcia ukierunkowane na internacjonalizację polskich firm wspierające współpracę z partnerami zagranicznymi – m.in.: Promocja Marki Innowacyjnych MŚP, Poland Prize, Polskie Mosty Technologiczne, Granty na Eurogranty, Międzynarodowe Agendy Badawcze, StartUp Booster Poland .

						programów w zakresie internacjonalizacji i współpracy międzynarodowej Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej https://www.interregeurope.eu/in-my-country/poland/ Krajowy Punkt Kontaktowy PR Horyzont 2020/Horyzont Europa https://www.kpk.gov.pl/inne-programy/horyzont-2020, https://www.kpk.gov.pl/horyzont-europa Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości https://www.parp.gov.pl/component/grants/grants/innovoucher https://www.parp.gov.pl/component/grants/grants/wsparcie-na-utworzenie-partnerstwa https://www.parp.gov.pl/component/grants/grants/startup-booster-poland---oferta-dla-startupow Polska Agencja Inwestycji i Handlu https://www.paih.gov.pl/pmt Ministerstwo Edukacji i Nauki https://www.gov.pl/web/nauka/granty-na-granty-promocja-jakosci-iii Fundacja na rzecz Nauki Polskiej https://www.fnp.org.pl/oferta/miedzynarodowe-	

						agendy-badawcze-mab/	
1.1.Dobre zarządzanie krajową lub regionalną strategią inteligentnej specjalizacji **(Poziom regionalny)**	EFRR	Rozwijanie i wzmacnianie zdolności badawczych i innowacyjnych oraz wykorzystywanie zaawansowanych technologii Rozwijanie umiejętności w zakresie inteligentnej specjalizacji, transformacji przemysłowej i przedsiębiorczości	**T**	**1**	**T**	Program Rozwoju Innowacji Województwa Lubuskiego 2020 https://rpo.lubuskie.pl/program-rozwoju-innowacji-wojewodztwa-lubuskiego Aktualizacja - Program Rozwoju Innowacji - Województwa Lubuskiego 2030 (PRI 2030) https://innowacje.lubuskie.pl/Program%20rozwoju%20innowacji%20do%202030 Ewaluacja Programu Rozwoju Innowacji 2020 https://rpo.lubuskie.pl/is-ewaluacja Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030 https://bip.lubuskie.pl/773/3878/Strategia_Rozwoju_Wojewodztwa_Lubuskiego_2030_przyjeta_przez_Sejmik_Wojewodztwa_Lubuskiego_w_dniu_15_lutego_2021_roku/	Analiza barier rozwojowych oraz potencjałów jest prowadzona na bieżąco. Bariery: • niewystarczająca ilość funkcjonujących sieci współpracy w zakresie innowacji, • nieefektywna komunikacja uczestników systemu innowacji, • niski poziom transferu wiedzy do gospodarki, • słabość systemu innowacyjnego szczególnie w warstwie badawczo-rozwojowej, • brak silnej uczelni. Potencjały: • w miarę dobrze funkcjonująca ścieżka słabszej innowacyjności, bazująca na istniejących rozwiązaniach, • podmioty dobrze radzą sobie z projektami innowacyjnymi i B+R o mniejszej skali, mniej przełomowymi, które cechuje wysoka produktywność w ujęciu relacji efektów do nakładów. Wyzwania: • Nasilenie działalności B+R w sektorze przedsiębiorstw i nauki prowadzącej do przełomowych innowacji. • Ułatwienie rozpoczynania i prowadzenia działalności innowacyjnej. • Tworzenie warunków do inteligentnej reindustrializacji, transformacji cyfrowej firm i rozwoju przemysłu 4.0. • Promocja regionu jako miejsca dla prowadzenia działalności B+R+I. • Wzrost prestiżu lubuskich uczelni jako ośrodków dydaktycznych i badawczych. • Rozwój lubuskiego systemu innowacyjnego.
				2	**T**	Program Rozwoju Innowacji Województwa Lubuskiego 2030 https://innowacje.lubuskie.pl/Program%20rozwoju%20innowacji%20do%202030 struktura organizacyjna UMWL https://bip.lubuskie.pl/105/Struktura_organizacyjna/	Organem decyzyjnym dla RIS jest Zarząd Województwa. W celu zarządzania i koordynacji RIS w 2020 r. powołano departament odpowiedzialny za innowacje i przedsiębiorczość (obecnie Dep. Rozwoju i Innowacji) oraz wewnętrzny zespół ds. innowacji, którego zadaniem jest prowadzenie działań wpływających na wzrost poziomu innowacyjności w regionie. Platformą współpracy dla zewnętrznych interesariuszy jest Lubuskie Forum Innowacji. LFI składa się z przedstawicieli samorządu, przedsiębiorców, otoczenia biznesu, nauki, społeczeństwa obywatelskiego - organizacji pozarządowych. Spotkania LFI są organizowane w zależności od potrzeb, co najmniej 2 razy w roku. Ponadto powołano Radę Ekspertów – organ doradczy zewnętrzny, składający się z ekspertów akademickich. Pozostałe zaangażowane gremia:

						zarządzenia Marszałka WL w sprawie powołania zespołów, Uchwały Zarządu Województwa Lubuskiego w sprawie powołania Rad	- Rada ds. Rozwoju Województwa Lubuskiego - zewnętrzny organ opiniodawczo-doradczym Zarządu w zakresie planowania rozwoju województwa lubuskiego. - Rada Inwestycyjna dla instrumentów finansowych w województwie lubuskim - organ zewnętrzny. - Grupa robocza „Gospodarka i innowacje", działająca w ramach Komitetu Monitorującego RPO – Lubuskie 2020.
				3	**T**	Program Rozwoju Innowacji Województwa Lubuskiego 2030 https://innowacje.lubuskie.pl/Program%20rozwoju%20innowacji%20do%202030 struktura organizacyjna UMWL https://bip.lubuskie.pl/105/Struktura_organizacyjna/ zarządzenia Marszałka WL w sprawie powołania zespołów, Uchwały Zarządu Województwa Lubuskiego w sprawie powołania Rad	System monitorowania RIS określa PRI 2030, obowiązujący od lutego 2022 r. Za wdrażanie i monitorowanie PRI 2030 odpowiada właściwa komórka UMWL – obecnie Dep. Rozwoju i Innowacji. System zakłada: roczny raport monitorujący, ankietowe badania lubuskich firm, konkursy na partnerstwa w obszarach RIS w cyklach dwu/czteroletnich. System monitorowania wykorzystuje dane statystyki publicznej oraz od interesariuszy. Stan realizacji PRI będzie oceniany przez LFI - raport będzie prezentowany co roku podczas posiedzenia. Na podstawie rocznych raportów oraz rekomendacji interesariuszy Zarząd Województwa będzie podejmował decyzje o aktualizacji PRI, w tym specjalizacji. System monitorowania PRI określa działania oraz wskaźniki produktu i rezultatu (w tym wartości) dla każdego celu szczeg., w tym dwa poziomy wskaźników: kontekstowe odnoszące się do regionalnego systemu innowacji i odnoszące się do poziomu poszczególnych specjalizacji. Dane dotyczące monitorowania i oceny RIS są dostępne publicznie na portalu regionalnym. Ewaluacje będą prowadzone co najmniej raz podczas wdrażania oraz ex post i skupią się na wdrażaniu RIS i ich wpływie na otoczenie.
				4	**T**	Aktualizacja Programu Rozwoju Innowacji Województwa Lubuskiego 2030 https://innowacje.lubuskie.pl/Program%20rozwoju%20innowacji%20do%202030	Pierwsza edycja PRI (do r. 2020) zakładała intensywny proces PPO na etapie wyłaniania regionalnych inteligentnych specjalizacji. W procesie aktualizacji PRI w 2021 r. zintensyfikowano działania w ramach PPO: - Powołano Lubuskie Forum Innowacji, jako platformę współpracy (I kw. 2021) - Przeprowadzono przegląd RIS i sieciowania w celu wyodrębnienia kluczowych branż regionu (II kw. 2021) - Przeprowadzono konkurs na kluczowe obszary b+r w ramach RIS (II kw. 2021 – III kw. 2022) PRI 2030 zakłada realizację PPO w sposób ciągły. Działania angażujące interesariuszy (w tym m.in. sektor prywatny, firmy, świat nauki, instytucje otoczenia biznesu (IOB), społeczeństwo obywatelskie - organizacje pozarządowe, administracja i opinia publiczna) w proces projektowania, wdrażania, monitorowania, oceny i aktualizacji strategii inteligentnej specjalizacji zostały określone w części dotyczącej monitorowania, głównie poprzez funkcjonowanie Lubuskiego Forum Innowacji. Szczegółowe informacje nt. funkcjonowania LFI (składu, zadań ilości oraz regularności spotkań, celów, itp.) oraz pozostałych działań znajdują się w pliku samoocena.

				5	**T**	Program Rozwoju Innowacji Województwa Lubuskiego 2030 https://innowacje.lubuskie.pl/Program%20rozwoju%20innowacji%20do%202030 Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030 oraz diagnoza strategiczna do dokumentu https://bip.lubuskie.pl/773/3878/Strategia_Rozwoju_Wojewodztwa_Lubuskiego_2030_przyjeta_przez_Sejmik_Wojewodztwa_Lubuskiego_w_dniu_15_lutego_2021_roku/ Regulamin Organizacyjny UMWL https://bip.lubuskie.pl/170/Regulamin_organizacyjny/	- Wyzwania w obszarze innowacyjności zostały opisane w SRWL 2030 - Cel 1. - PRI WL 2030 zawiera analizy dot. kapitału ludzkiego i społecznego, kondycji lubuskich przedsiębiorstw i całego otoczenia innowacji. - Uruchomiono stronę internetową dedykowaną RIS - zawiera ona informacje dot. m. in. samego PRI 2030, procesu PPO, aktualnych wydarzeń związanych z akcjami aplikacyjnymi o środki UE i krajowe na innowacje. - W ramach systemu wspierania IS, region uczestniczy w pracach Regionalnego Forum IS. - Prowadzone analizy inwentaryzują zadania i projekty związane z obszarem innowacji, ze szczególnym uwzględnieniem RIS. Region wziął również udział w programie The Lagging Regions 2 w ramach wsparcia strategii IS. - Prowadzone analizy wskazują na konieczność wzmocnienia sieciowania przedsiębiorstw oraz kooperacji IOB, uczelni i biznesu, stąd: - podjęto działania w zakresie aktywizacji klastrów, - powołano LFI, jako platformę wymiany doświadczeń oraz budowania współpracy we wzmacnianiu systemu innowacji, - przeprowadzono przegląd RIS i sieciowanie w celu wyodrębnienia kluczowych branż regionu, - przeprowadzono konkurs na kluczowe obszary b+r w ramach RIS.
				6	**T**	Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030 oraz diagnoza strategiczna do dokumentu https://bip.lubuskie.pl/773/3878/Strategia_Rozwoju_Wojewodztwa_Lubuskiego_2030_przyjeta_przez_Sejmik_Wojewodztwa_Lubuskiego_w_dniu_15_lutego_2021_roku/	Województwo lubuskie nie posiada sektorów gospodarki, które tradycyjnie kwalifikują się do obszarów dyktowanych do procesów transformacji (np. przemysł wydobywczy – kopalnie węgla). Oznacza to, iż transformacja gospodarki w regionie będzie skupiona na działaniach zmierzających do jej przekształcania w kierunku: GOZ, gospodarki niskoemisyjnej, gospodarki 4.0, czy cyfrowej. Wskazane kierunki transformacji korespondują bezpośrednio z wyznaczonymi IS w regionie. Region identyfikuje potrzebę, aby zwiększyć zastosowanie nowych technologii, upowszechnić wykorzystanie rozwiązań cyfrowych, czy zmniejszyć presję na środowisko. Priorytetem będzie rozwój technologii kosmicznych, technologii zielonych, technologii cyfrowych, elektromobilności, ograniczenie niskiej emisji. Jednocześnie, aby transformacja była możliwa do przeprowadzenia, niezbędne są również działania skierowane na rynek pracy i edukacja na rzecz transformacji – nie tyko w kontekście budowania świadomości koniecznych zmian i korzyści z nich płynących, ale również w kontekście zapewnienia odpowiednich kadr dla transformacji.
				7	**T**	Program Rozwoju Innowacji Województwa Lubuskiego 2030 https://innowacje.lubuskie.pl/Program%20rozwoju%20innowacji%20do%202030 Plan Inwestycyjny i	W internacjonalizacji IS działania były skupione głównie na wsparciu umiędzynarodowienia działalności przedsiębiorstw. Planuje się następujące działania: • Promocja współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej w sektorze przedsiębiorczości, w obszarze RIS. • Kontynuacja działań w zakresie: umiędzynarodowienia przedsiębiorczości (misje, targi, w tym dedykowane obszarom specjalizacji), wymiany doświadczeń i

						Promocji Gospodarczej Województwa Lubuskiego Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030 oraz diagnoza strategiczna do dokumentu https://bip.lubuskie.pl/773/3878/Strategia_Rozwoju_Wojewodztwa_Lubuskiego_2030_przyjeta_przez_Sejmik_Wojewodztwa_Lubuskiego_w_dniu_15_lutego_2021_roku/ Regulamin Organizacyjny UMWL https://bip.lubuskie.pl/170/Regulamin_organizacyjny/	rozwijania współpracy z regionami partnerskimi (w tym w obszarach IS), promocji regionalnych produktów na rynkach zagranicznych, działalności informacyjnej i doradczej (w tym działalność COI i COIE). • Działania skierowane do otoczenia biznesowego (w tym uczelni, parków technologicznych, klastrów) w zakresie promocji współpracy międzynarodowej. • Wprowadzenie współpracy zagranicznej (w tym transgranicznej) jako elementu powiązanego z PPO. • Działania z zakresu wymiany informacji pomiędzy podmiotami gospodarczymi, w tym przedstawianie ofert przedsiębiorców z lubuskiego i regionów partnerskich. Realizacja projektów o charakterze międzynarodowym w FEWL 21-27 – założenia w tym zakresie opisano przy poszczególnych CS.
1.2.Krajowy lub regionalny plan sieci szerokopasmowej	EFRR	Udoskonalanie łączności cyfrowej	**T**	**1**	**T**	https://mc.bip.gov.pl/programy-realizowane-w-mc/narodowy-plan-szerokopasmowy.html	*Narodowy Plan Szerokopasmowy w zakresie zapewnienia stacjonarnego dostępu do internetu* wskazuje lukę inwestycyjną i finansową spełnienia w Polsce następujących celów Europejskiej Agendy Cyfrowej oraz Komunikatu ws. społeczeństwa gigabitowego (rozdział 3): a) powszechny dostęp do internetu o przepustowości co najmniej 30 Mb/s do roku 2020, b) dostęp do internetu o przepustowości co najmniej 100 Mb/s, z możliwością modernizacji do przepustowości mierzonych w Gb/s, dla wszystkich gospodarstw domowych do roku 2025, c) dostęp do internetu o przepustowości co najmniej 1 Gb/s dla wszystkich miejsc stanowiących główną siłę napędową rozwoju społeczno-gospodarczego do roku 2025; d) dostęp do w pełni rozwiniętych komercyjnych usług w sieciach 5G w co najmniej 1 głównym mieście do 2020 roku oraz dostęp do usług w sieciach 5G we wszystkich głównych obszarach miejskich oraz wzdłuż głównych szlaków komunikacyjnych do roku 2025 (rozdział 4).
				2	**T**		NPS zawiera (rozdział 5) zapisy spełniające kryterium w zakresie modeli interwencji publicznych uzasadnionych różnymi modelami inwestycyjnymi, które zapewniają m.in. dostępność usług w sensie ekonomicznym i otwartość sieci, a także są dostosowane do różnych form i źródeł pomocy finansowej, adekwatnej do zidentyfikowanych zawodności rynku. Modele interwencji publicznej zostały zdelimitowane w odniesieniu do źródła pochodzenia środków przeznaczonych na wsparcie inwestycji szerokopasmowych (środki europejskie/środki krajowe i quasi-komercyjne) oraz na formę wsparcia (bezzwrotna dotacja, instrumenty zwrotne i pomoc zwrotna, partnerstwo publiczno-prywatne oraz inwestycje kapitałowe).

				3	**T**		NPS w rozdziale 5 i 6 zawiera opis środków służących podaży i popytowi, w tym bezpośrednio usprawniających inwestycje szerokopasmowe oraz wzmacniające wykorzystanie usług dostępu do sieci wysokich przepustowości. Działania wspierające inwestycje szerokopasmowe zostały skupione wokół eliminowania barier administracyjno-prawnych w telekomunikacyjnym procesie inwestycyjnym i działań o charakterze wykonawczym (od odpowiedzialnej aktywności regulacyjnej krajowego organu regulacyjnego dla rynku telekomunikacyjnego – Prezesa Urzędu Komunikacji Elektronicznej – oraz organu ochrony konkurencji – Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów – do ogólnokrajowych kampanii informacyjnych dotyczących inwestycji szerokopasmowych). Z kolei działania wspierające popyt na usługi dostępu do szybkiego internetu polegać będą m.in. na udostępnianiu narzędzi agregujących popyt, kampaniach społecznych wzmacniających świadomość korzyści płynących z korzystania z szybkiego internetu oraz ewentualnych działaniach finansowych, wspierających potrzebujących użytkowników końcowych w zapewnieniu możliwości korzystania z tych usług.
				4	**T**		Departament Telekomunikacji funkcjonujący w strukturze urzędu obsługującego ministra właściwego do spraw informatyzacji pełni funkcję Broadband Competence Office i krajowego punktu kontaktowego do spraw rozwoju sieci szerokopasmowych.
				5	**T**		Monitoring będzie prowadzony przez koordynatora NPS we współpracy z regulatorem rynku telekomunikacyjnego – Prezesem Urzędu Komunikacji Elektronicznej przy użyciu standardowych wskaźników monitoringowych.
2.1.Ramy strategiczne polityki na rzecz wsparcia renowacji budynków pod kątem efektywności energetycznej budynków mieszkalnych i niemieszkalnych	EFRR, FS	Wspieranie efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych	**T**	**1**	**T**	**https://www.gov.pl/attachment/64841ec3-1e9c-49d9-85f7-2a58bead36b2**	Długoterminowa strategia renowacji budynków wyznacza cele pośrednie na lata 2030, 2040 i 2050, które zostały określone w scenariuszu rekomendowanym renowacji budynków, a także przedstawia analizę różnych wariantów realizacji renowacji: 1. scenariusz szybkiej i głębokiej termomodernizacji, 2. scenariusz termomodernizacji etapowej, 3. scenariusz rekomendowany (rozdział 9). Ponadto, zawiera szczegółowe zestawienie krajowych polityk oraz narzędzi finansowych wspierających renowację budynków, do których przedstawiono wykaz środków budżetowych (rozdział 5). Dodatkowo DSRB zawiera orientacyjną skalę wsparcia renowacji budynków (rozdział 9), oraz wskazuje mechanizmy ułatwiające inwestorem podejmowanie i przeprowadzanie renowacji budynków (rozdział 8). DSRB zawiera wytyczne w zakresie dalszych działań dotyczących wsparcia renowacji budynków w Polsce. DSRB poza wypełnieniem wymogów wynikających z warunku 2.1, spełnia również wymagania nałożone art. 2a dyrektywy 2010/31/UE.
				2	**T**		Kryterium dotyczące działań na rzecz poprawy efektywności energetycznej w celu osiągnięcia wymaganych oszczędności energii należy uznać za spełnione w oparciu o przekazany do Komisji Europejskiej w dniu 30 grudnia 2019 r. Krajowy plan na rzecz energii i klimatu na lata 2021-2030. Ponadto, w dniu 16 czerwca 2021 r., za pośrednictwem Stałego Przedstawiciela RP przy UE, przekazano do Dyrekcji Generalnej ds. Energii (DG ENER) Komisji Europejskiej dokument pn. Informacja w sprawie metod i środków stosowanych w Polsce służących wdrożeniu art. 7, 7a i 7b dyrektywy 2012/27/UE w sprawie efektywności energetycznej - zawierający opis szczegółowej metody funkcjonowania systemów zobowiązujących do efektywności energetycznej oraz alternatywnych środków z dziedziny polityki, o których mowa w art. 7a oraz 7b ww. dyrektywy. W wymienionych dokumentach zawarto informacje na temat działań podjętych i planowanych na rzecz poprawy efektywności energetycznej

							w celu osiągnięcia wymaganych oszczędności energii, w tym m.in. łącznej kwoty wymaganych oszczędności w zakresie końcowego wykorzystania energii w terminie do 31 grudnia 2030 r.
2.2.Zarządzenie w sektorze energii	EFRR, FS	Wspieranie efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych Wspieranie energii odnawialnej zgodnie z dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/2001[54], w tym określonymi w niej kryteriami zrównoważonego rozwoju	**T**	**1, 2**	**T**	https://www.gov.pl/web/aktywa-panstwowe/krajowy-plan-na-rzecz-energii-i-klimatu-na-lata-2021-2030-przekazany-do-ke	KPEiK zawiera działania na rzecz realizacji 5 wymiarów unii energetycznej: Bezpieczeństwa energetycznego, Wewnętrznego rynku energii, Efektywności energetycznej, Obniżenia emisyjności, Badań naukowych, innowacji i konkurencyjności. KPEiK wyznacza cele klimatyczno-energetyczne na 2030 r. : • 7% redukcji emisji gazów cieplarnianych w sektorach nieobjętych systemem ETS w porównaniu do 2005 r., • 21-23% udziału OZE w finalnym zużyciu energii brutto (cel 23% możliwy do osiągnięcia dzięki dodatkowym środkom unijnych, w tym na sprawiedliwą transformację), uwzględniając: 14% udziału OZE w transporcie i roczny wzrost udziału OZE w ciepłownictwie i chłodnictwie o 1,1 pkt. proc. średniorocznie. • wzrost efektywności energetycznej o 23% w porównaniu z prognozami PRIMES2007, • redukcję do 56-60% udziału węgla w produkcji energii elektrycznej Krajowe założenia i cele polskiej polityki energetyczno-klimatycznej szczegółowo opisane zostały w rozdziale drugim dokumentu, natomiast rozdział trzeci wskazuje polityki i środki mające służyć ich realizacji. Analizę skutków planowanych polityk i środków przedstawiono w Załączniku nr 2 do KPEiK.
2.3. Skuteczne wspieranie wykorzystania energii odnawialnej w poszczególnych sektorach i w całej Unii	EFRR, FS	Wspieranie energii odnawialnej zgodnie z dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/2001, w tym określonymi w niej kryteriami zrównoważonego rozwoju	**T**	**1**	**T**	**Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o odnawialnych źródłach energii (dalej: „ustawa OZE"): http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20150000478/U/D20150478Lj.pdf** **Ustawa z dnia 17 września 2021 r. o zmianie ustawy o odnawialnych źródłach energii oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2021 r. poz. 1873)** **Ustawa z dnia 17 grudnia 2020 r. o promowaniu wytwarzania energii elektrycznej w morskich farmach wiatrowych (Dz. U. 2024 poz. 182):**	Instrumenty służące osiągnięciu celu OZE: • Główny mechanizm to aukcyjny system wsparcia. Na aukcjach OZE zakontraktowano w l. 2016-2018 - ok. 2000 MW, w 2019 r. – ok. 3000 MW, w 2020 - ok. 2500 MW, w 2021 r. - ok. 3900 MW. W l. 2022-2023 – ok. 1350 MW. Nowelizacja ustawy OZE przedłużyła udzielanie pomocy publicznej w systemie aukcyjnym oraz systemach FIT/FIP do 30.06.2047 r. • Systemy cen i premii gwarantowanych FIT/FIP dedykowanych małym wytwórcom OZE w technologii biogazowej, biomasowej, biometanowej oraz hydroenergetycznej • Prosumencki system opustów oparty o rozliczenia energii z mikroinstalacji w ramach net-meteringu, a także w oparciu o system wartościowy (tzw. net-billing) • Program "Mój Prąd" dotąd zapewnił wsparcie dla instalacji o mocy 3166 MW. We wrześniu 2024 r. rozpoczął się nabór do jego 6. edycji wraz z nowymi elementami - magazyny energii i „Moja elektrownia wiatrowa" • Programy "Energia Plus" dla przedsiębiorców oraz „Agroenergia" i ,,Energia dla Wsi" dla rolników • Morskie farmy wiatrowe umożliwią skokowy przyrost mocy zainstalowanej OZE. Rozwój tej technologii stanowić centralny element osiągnięcia celów

[54] Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/2001 z dnia 11 grudnia 2018 r. w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych (Dz.U. L 328 z 21.12.2018, s. 82).

							energetyczno-klimatycznych
				2	**T**	**Rozporządzenie Ministra Energii z dnia 18 maja 2017 r. w sprawie szczegółowego zakresu obowiązku i warunków technicznych zakupu ciepła z odnawialnych źródeł energii oraz warunków przyłączenia instalacji do sieci (Dz. U. 2017 poz. 1084), http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20170001084/O/D20171084.pdf**	Promowaniu rozwoju OZE w zakresie produkcji ciepła i chłodu służą: • Rozporządzenie Ministra Energii z dnia 18 maja 2017 r. w sprawie szczegółowego zakresu obowiązku i warunków technicznych zakupu ciepła z odnawialnych źródeł energii poszerzające katalog podmiotów zobowiązanych do zakupu ciepła z OZE. • Program „Czyste Powietrze umożliwiający wymianę starych i nieefektywnych źródeł ciepła na paliwo stałe na nowoczesne źródła ciepła spełniające najwyższe normy i termomodernizację budynków- kontynuacja do 2029 r. • W celu rozwoju produkcji ciepła i chłodu z OZE powołano Zespół ds. określenia modelu funkcjonowania rynku ciepła, który opracował Strategię dla Ciepłownictwa, określającą kierunki transformacji sektora w Polsce w zakresie niskoemisyjności i będzie stanowić podstawę dla działań podejmowanych w tym obszarze w najbliższych latach. • Ponadto programy wsparcia inwestycyjnego w zakresie indywidualnych źródeł ciepła z OZE, takie jak program "Czyste powietrze" oraz inne programy podlegać będą stosownym zmianom i udoskonaleniom, a zależności od potrzeb otrzymają komplementarne wsparcie. •
2.4.Skuteczne ramy zarządzania ryzykiem związanym z klęskami żywiołowymi i katastrofami.	EFRR, FS	Wspieranie przystosowania się do zmian klimatu i zapobiegania ryzyku związanemu z klęskami żywiołowymi i katastrofami, a także odporności, z uwzględnieniem podejścia ekosystemowego	**T**	**1**	**T**		Streszczenie istotnych elementów krajowej oceny ryzyka zawiera w szczególności rozdziały opisujące: 1) identyfikację ryzyka, analizę oraz szacowanie, 2) typologię zagrożeń, 3) matrycę ryzyka, 4) zagrożenia naturalne, 5) zagrożenia cywilizacyjne i powodowane intencjonalną działalnością człowieka, 6) potencjalne skutki dla ludności, gospodarki, mienia infrastruktury i środowiska naturalnego.
				2, 3	**T**		Streszczenie istotnych elementów krajowej oceny zdolności zarządzania ryzykiem zawiera: 1) cele strategiczne, 2) działania zmierzające do osiągnięcia celów strategicznych i redukcji ryzyka, 3) część A Krajowego Planu Zarządzania Kryzysowego (KPZK): charakterystykę zagrożeń i ich ocenę ryzyka, zadania i obowiązki uczestników zarządzania kryzysowego dla faz: zapobieganie i przygotowanie, 4) część B KPZK : zadania i obowiązki uczestników zarządzania kryzysowego dla faz: reagowanie i odbudowa, 5) wdrażanie środków zapobiegania ryzyku i zapewnienia gotowości: - współpraca między siłami uczestniczącymi, - zestawienie organów odpowiedzialnych na odp. poziomie administracyjnym kraju, -procedury zarządzania kryzysowego, w tym ochrony infrastruktury krytycznej,

							- procedury organizacji łączności, monitorowania zagrożeń, informowania, ostrzegania i alarmowania, -komunikację ryzyka, -organizację ratownictwa i opieki medycznej i ewakuacji z obszarów zagrożonych, -zasady oraz tryb oceniania i dokumentowania szkód, -procedury uruchamiania rezerw strategicznych, -priorytety ochrony i odtwarzania infrastruktury krytycznej, -finansowanie.
2.5. Aktualizowane planowanie koniecznych inwestycji w sektorze wodno-ściekowym	EFRR, FS	Wspieranie bezpiecznego dostępu do wody, zrównoważonej gospodarki wodnej obejmującej zintegrowane zarządzanie wodą, a także odporności wodnej	**T**	**1**	**T**	Link do dokumentu: **https://www.gov.pl/attachment/a7096f8e-5961-4719-8c03-4b36cf61f56a**	Warunek spełniony jest poprzez przyjęcie Programu inwestycyjnego w zakresie poprawy jakości i ograniczenia strat wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi (Program Inwestycyjny) oraz VI aktualizacji Krajowego programu oczyszczania ścieków komunalnych (AKPOŚK 2022). Ocena obecnego stanu wdrożenia dyrektywy 91/271/EWG przedstawiona jest w AKPOŚK 2022 w rozdziale 10. Ocena inwestycji zaplanowanych w AKPOŚK 2022 w aspekcie wypełnienia warunków dyrektywy 91/271/EWG oraz w zał. 3 (kolumny 31-34). Plan Inwestycyjny zawiera ocenę stanu wdrożenia dyrektywy 98/83/WE w sprawie jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi wraz z wyznaczeniem kluczowych potrzeb inwestycyjnych wymaganych do wdrożenia tej dyrektywy oraz do spełnienia wymagań wynikających z jej rewizji, dyrektywy 2020/2184 z dnia 16 grudnia 2020 r.
				2	**T**		W AKPOŚK 2022 priorytetyzację aglomeracji niespełniających warunków dyrektywy 91/271/EWG opisano w rozdziale 6.2. (oraz w kolumnie 14 załącznika nr 3), planowane inwestycje w rozdziale 7, ocenę potrzeb finansowych na realizację inwestycji ujęto w rozdziale 11. Program Inwestycyjny identyfikuje 14 obszarów działań służących zapewnieniu jakości i bezpieczeństwa oraz przedstawia priorytety zidentyfikowane na poziomie regionalnym ze wskazaniem kategoryzacji inwestycji w sektorze zaopatrzenia w wodę (Tabela 14 w Programie Inwestycyjnym, s. 51). Wykaz inwestycji zgłoszonych przez gminy i przedsiębiorstwa świadczące usługi w zakresie zbiorowego zaopatrzenia w wodę w procesie ankietyzacji zawierają Załączniki 1 i 2 do Programu inwestycyjnego).
				3	**T**		Informacje dotyczące odnowienia istniejącej infrastruktury kanalizacyjnej ujęte są w AKPOŚK w rozdziale 7. Omówienie inwestycji zaplanowanych na lata 2021-2027 w aglomeracjach (oraz w kolumnie 44-45, 49-50 oraz 52 załącznika nr 3). Z planów inwestycyjnych wynika, że w ramach AKPOŚK 2022 planowane jest zmodernizowanie 3 173 km sieci kanalizacyjnej, w tym 1 036 km w aglomeracjach niespełniających warunków dyrektywy 91/271/EWG. W Programie Inwestycyjnym zawarto szacunkowe koszty wskazanych inwestycji, w tym koszty wynikające z wymogu badania większej liczby parametrów jakości wody, jak i modernizacji sieci dystrybucji wody z uwzględnieniem jej wieku i planów amortyzacji oraz oszacowano nakłady finansowe na odnowienie infrastruktury. Szacunkowe koszty całkowite oszacowane na podstawie danych statystycznych ekstrapolowanych na obszary priorytetowe za pomocą wyznaczonego na podstawie ankietowania PWiK i gmin wskaźnika przeliczeniowego wyniosły ok. 44 mld złotych, w tym ok. 26 mld zł na inwestycje związane z siecią dystrybucji (w tym modernizacji sieci).
				4	**T**		Informacja o źródłach finansowania ujęta w rozdziale 12. (oraz w kolumnach 114-122 załącznika nr 3) przewiduje, że głównymi źródłami finansowania inwestycji ujętych w

							AKPOŚK 2022 będą: 1. środki unijne w ramach programów polityki: • Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko, • Program Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko, • Programy Regionalne, 2. Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych, 3. krajowe fundusze ekologiczne: NFOŚGW i WFOŚGW, 4. środki własne gmin. W Planie Inwestycyjnym oceniono możliwości finansowania inwestycji z zysków pochodzących z opłat od użytkowników oraz, w przypadku potrzeby ich uzupełnienia, wskazano możliwe źródła finansowania ze środków krajowych i zagranicznych. Publiczne fundusze krajowe pochodzą głównie z funduszy zarządzanych przez NFPŚGW i WFOŚGW oraz budżetów JST i budżetu centralnego. Głównymi środkami finansowania z zagranicznych źródeł są fundusze strukturalne i Fundusz Spójności. Inne zagraniczne źródła to środki np.: Mechanizmu finansowego EOG czy Norweskiego Mechanizmu Finansowego.
2.6. Aktualizowanie planowanie w zakresie gospodarowania odpadami	EFRR, FS	Wspieranie transformacji w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym i gospodarki zasobooszczędnej	**T**	**1**	**T**	**Spełnienie kryterium zapewnia : KPGO 2028, wraz z m.in. załącznikiem 2 do KPGO 2028. Link do Krajowego planu gospodarki odpadami 2028 https://dziennikustaw.gov.pl/MP/2023/702**	KPGO 2028 wraz z oceną luki inwestycyjnej zawartą w załączniku nr 2 zawiera aktualną w odniesieniu do obszaru całego kraju analizę stanu gospodarki odpadami komunalnymi dla poszczególnych rodzajów odpadów z uwzględnieniem ilości, składu morfologicznego i źródeł ich powstawania. W zakresie analizy luki inwestycyjnej oceniono istniejący potencjał instalacji gospodarki odpadami i PSZOK oraz określono zapotrzebowanie na inwestycje mające na celu zapewnienie osiągnięcia celów UE dotyczących zapobiegania powstawaniu odpadów oraz gospodarowania odpadami.
				2	**T**	**Spełnienie kryterium poprzez KPGO 2028 Link do Krajowego planu gospodarki odpadami 2028 https://dziennikustaw.gov.pl/MP/2023/702 Link do rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 29 grudnia 2016 r. w sprawie szczegółowego sposobu selektywnego zbierania wybranych frakcji odpadów http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20170000019/O/D20170019.pdf Link do rozporządzenia Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 10 maja 2021 r. w sprawie sposobu selektywnego zbierania wybranych frakcji odpadów**	KPGO 2028 zawiera ocenę istniejących systemów zbierania odpadów, w tym zakresu rzeczowego i terytorialnego selektywnego zbierania oraz środków usprawniających jej działanie, a także potrzeby nowych systemów zbiórki. Już w KPGO 2022 wskazano potrzebę wprowadzenia jednolitych standardów selektywnego zbierania odpadów komunalnych na terenie całego kraju. Określono je w rozporządzeniu Ministra Środowiska z 29 grudnia 2016 r. ws. szczegółowego sposobu selektywnego zbierania wybranych frakcji odpadów. W 2021 r. nowe rozporządzenie Ministra Klimatu i Środowiska w tej sprawie wprowadziło zmiany nazw frakcji odpadów, które gminy są zobowiązane zbierać selektywnie. Nowe rozporządzenie dostosowuje terminologię tj. frakcję „odpadów ulegających biodegradacji, ze szczególnym uwzględnieniem bioodpadów zastąpiono terminem „bioodpady". Sposób selektywnego zbierania odpadów nie różni się od już obowiązującego. Załącznik do KPGO 2028, na podstawie analizy potrzeb dot. systemu selektywnego zbierania, wskazuje, że w kolejnych latach powinien nastąpić rozwój PSZOK wraz z punktami napraw i wymiany rzeczy używanych oraz określa potrzeby w tym zakresie.

						http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20210000906/O/D20210906.pdf.	
				3	**T – konieczność podjęcia dodatkowych działań**	**Spełnione poprzez przyjęcie nowego załącznika do KPGO 2022 Link do aktualizacji KPGO - Załącznik dot. luki inwestycyjnej http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WMP20210000509/O/M20210509.pdf**	W załączniku nr 2 do KPGO 2028 zawarto ocenę potrzeb inwestycyjnych w skali kraju w zakresie zapobiegania powstawaniu odpadów, infrastruktury selektywnego zbierania odpadów oraz instalacji do przetwarzania odpadów. Po przeprowadzonych analizach zidentyfikowano jako priorytetowe instalacje do recyklingu oraz działania inwestycyjne w zakresie zapobiegania powstawaniu odpadów. W załączniku przedstawiono również informacje o źródłach finansowania kosztów eksploatacji i utrzymania instalacji w kraju.
				4	**T**	**Spełnione poprzez art. 35 ust. 1 pkt 4 lit. c) ustawy o odpadach, KPGO 2028, załącznik nr 2 do KPGO 2-28, WPGO Link do Krajowego planu gospodarki odpadami 2028 https://dziennikustaw.gov.pl/MP/2023/702**	Uchwalanie i obowiązywanie planów gospodarki odpadami reguluje ustawa z 14 grudnia 2012 r. o odpadach, zgodnie z którą plany gospodarki odpadami opracowuje się na poziomie krajowym i wojewódzkim. WPGO powinien być zgodny z KPGO i służyć realizacji zawartych w nim celów, które należy uznać jako uniwersalne w skali całego kraju. Wobec tego Załącznik nr 2 do KPGO 2028 – ocena luki inwestycyjnej - zawiera oszacowanie potrzeb na moce przerobowe instalacji w skali kraju. Funkcjonująca i planowana infrastruktura wraz z lokalizacją i przepustowością dotyczące odpadów komunalnych określone są natomiast wprost w planach inwestycyjnych (załącznik do WPGO), w których procesie przyjmowania bierze udział minister do spraw klimatu, aby zapewnić jednolite zasady planowania w gospodarce odpadami dla całego kraju. W uzasadnionych przypadkach KPGO 2028 określa kryteria lokalizacji instalacji i obiektów gospodarki odpadami, tj. w zakresie: lokalizacji PSZOKów; instalacji dla odpadów medycznych i weterynaryjnych; składowania odpadów w podziemnych wyrobiskach górniczych, np. z grupy 01, 06 i 10 i innych również niebezpiecznych np. z procesów oczyszczania spalin.
2.7. Ramy działań priorytetowych w przypadku koniecznych środków ochrony obejmujących dofinansowanie unijne	EFRR,FS	Wzmacnianie ochrony i zachowania przyrody, różnorodności biologicznej oraz zielonej infrastruktury, w tym na obszarach miejskich, oraz ograniczanie wszelkich rodzajów zanieczyszczenia	**T**	**1**	**T**	**https://www.gov.pl/web/gdos/wytyczne-i-poradniki2**	Działania dotyczące utrzymania dotychczasowej gospodarki na terenach siedlisk gatunków przyrodniczych i poprawie ich ochrony w formie czynnej, przewidują m.in. : • zachowanie siedlisk przyrodniczych i populacji gatunków, w tym: - ekstensywna gospodarka rolna, rybacka i leśna uwzględniająca ochronę siedlisk, - zabezpieczenie/odtworzenie miejsc rozrodu gatunków chronionych, - wykup gruntów, • odtwarzanie zdegradowanych siedlisk i wzmacnianie zagrożonych gatunków: - powstrzymanie naturalnej sukcesji siedlisk, - przywrócenie/polepszenie reżimu hydrologicznego, - zwalczanie gatunków ekspansywnych/obcych, - restytucja gatunków zagrożonych, - udrożnienie ciągłości korytarzy ekologicznych, - utrzymanie ośrodków hodowli/rehabilitacji dzikich zwierząt. • wsparcie zarządzania i nadzoru nad obszarami Natura 2000: - opracowanie/aktualizacja planów zadań ochronnych /planów ochrony wszystkich obszarów Natura 2000,

							- monitoring sieci Natura 2000, - badania i działania dot. edukacji i komunikacji dot. ochrony obszarów sieci Natura 2000, - budowa /rozwój infrastruktury turystycznej rozprowadzającej ruch turystyczny na obszarach sieci Natura 2000.
3.1.Kompleksowe planowanie transportu na odpowiednim poziomie **(poziom krajowy)**	EFRR i FS	Rozwój odpornej na zmiany klimatu, inteligentnej, bezpiecznej, zrównoważonej i intermodalnej sieci TEN-T Rozwój i udoskonalenie zrównoważonej, odpornej na zmiany klimatu, inteligentnej i intermodalnej mobilności na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, w tym poprawa dostępu do sieci TEN-T oraz mobilności transgranicznej	**T**	**1**	**T**	**Szczegółowy opis sposobu wypełnienia tego kryterium i całego warunku w załączonym raporcie.** **https://www.gov.pl/web/infrastruktura/projekt-strategii-zrownowazonego-rozwoju-transportu-do-2030-roku2** **https://www.gov.pl/web/infrastruktura/rzadowy-program-budowy-drog-krajowych-do-2030-r-z-perspektywa-do-2033-r** **https://www.gov.pl/web/infrastruktura/krajowy-program-kolejowy** **https://www.gov.pl/web/gospodarkamorska/program-rozwoju-polskich-portow-morskich-do-2030-roku** **https://www.gov.pl/web/infrastruktura/krajowy-program-zeglugowy-do-roku-2030** **https://www.gov.pl/web/infrastruktura/polityka-rozwoju-lotnictwa-cywilnego-w-polsce-do-2030-r-z-perspektywa-do-2040-r** **https://www.cpk.pl/pl/inwestycja/program-wieloletni** **https://www.gov.pl/web/infrastruktura/kierunki-rozwoju-transportu-intermodalnego** **https://www.gov.pl/web/infrastruktura/program-budowy-100-obwodnic-na-lata-2020--2031**	Zgodnie z przekazanym raportem, w Polsce funkcjonuje spójny system kompleksowego planowania rozwoju transportu na poziomie krajowym. Kierunki rozwoju infrastruktury transportu wynikają wprost (1) ze Strategii Zrównoważonego Rozwoju Transportu do 2030 r., która stanowi główny element systemu dokumentów związanych z kreowaniem polityki transportowej w Polsce. Natomiast w (2) planach sektorowych dla poszczególnych gałęzi transportu (drogowego, kolejowego, morskiego, wodnego śródlądowego i lotniczego) uszczegóławiane są niezbędne do podjęcia działania. Wynikające z ww. dokumentów plany i zamierzenia inwestycyjne zostały objęte (3) oceną ekonomiczną, opartą o analizę zapotrzebowania dokonaną przy użyciu (4) modelowania ruchu.

						https://www.gov.pl/web/infrastruktura/warunkowosc-podstawowa	
				2	**T**	**Szczegółowy opis sposobu wypełnienia tego kryterium i całego warunku w załączonym raporcie. Link do dokumentu: https://www.gov.pl/web/aktywa-panstwowe/krajowy-plan-na-rzecz-energii-i-klimatu-na-lata-2021-2030-przekazany-do-ke**	Funkcjonujący w Polsce system kompleksowego planowania rozwoju transportu jest spójny z Krajowym planem na rzecz energii i klimatu na lata 2021-2030 (KPEiK). KPEiK zawiera działania na rzecz realizacji 5 wymiarów unii energetycznej oraz wyznacza cele klimatyczno-energetyczne na 2030 r., w tym m.in. 14% udział OZE w końcowym zużyciu energii brutto w 2030 r. w transporcie. Kluczowe działania w tym zakresie podejmowane są w sektorze wytwarzania i dystrybucji energii. Działania w sektorze transportu (ujęte w Strategii oraz planach sektorowych) będą przyczyniać się do: obniżenia emisyjności, efektywności energetycznej, bezpieczeństwa energetycznego oraz rozwoju badań naukowych, innowacji i konkurencyjności.
				3	**T**	**https://www.gov.pl/web/infrastruktura/projekt-strategii-zrownowazonego-rozwoju-transportu-do-2030-roku2 https://www.gov.pl/web/infrastruktura/rzadowy-program-budowy-drog-krajowych-do-2030-r-z-perspektywa-do-2033-r https://www.gov.pl/web/infrastruktura/krajowy-program-kolejowy https://www.gov.pl/web/gospodarkamorska/program-rozwoju-polskich-portow-morskich-do-2030-roku https://www.gov.pl/web/infrastruktura/krajowy-program-zeglugowy-do-roku-2030 https://www.gov.pl/web/infrastruktura/polityka-rozwoju-lotnictwa-cywilnego-w-polsce-do-2030-r-z-perspektywa-do-2040-r https://www.cpk.pl/pl/inwestycja/program-wieloletni https://www.gov.pl/web/infrastruktura/kierunki-rozwoju-transportu-intermodalnego**	Funkcjonujący w Polsce system kompleksowego planowania rozwoju transportu uwzględnia wynikające z przepisów unijnych zobowiązanie do ukończenia do 2030 r. sieci bazowej TEN-T. Plany prac korytarzy sieci TEN-T opracowywane są przez Koordynatorów Europejskich w zgodzie i w oparciu o cele transeuropejskiej sieci transportowej, do których należą: przyczynianie się do zwiększenia spójności, wydajności, zrównoważonego charakteru transportu, a także zwiększanie korzyści dla użytkowników oraz priorytety, m.in. dotyczące zapewnienia optymalnej integracji różnych rodzajów transportu i interoperacyjności w obrębie rodzajów transportu, uzupełniania brakujących ogniw i rozwiązania problemu wąskich gardeł, w szczególności na odcinkach transgranicznych, promowania efektywnego i zrównoważonego wykorzystywania infrastruktury oraz, w razie konieczności, zwiększania przepustowości. Polskie plany obejmują m.in. inwestycje na odcinkach korytarzy sieci bazowej TEN-T Bałtyk-Adriatyk i Morze Północne-Bałtyk.

						https://www.gov.pl/web/infrastruktura/program-wzmocnienia-krajowej-sieci-drogowej-do-2030-roku	
				4	**T**	**Szczegółowy opis sposobu wypełnienia tego kryterium i całego warunku w załączonym raporcie. Linki do dokumentów: https://www.gov.pl/web/infrastruktura/rzadowy-program-budowy-drog-krajowych-do-2030-r-z-perspektywa-do-2033-r https://www.gov.pl/web/infrastruktura/krajowy-program-kolejowy https://www.gov.pl/web/gospodarkamorska/program-rozwoju-polskich-portow-morskich-do-2030-roku https://www.gov.pl/web/infrastruktura/krajowy-program-zeglugowy-do-roku-2030 https://www.gov.pl/web/infrastruktura/polityka-rozwoju-lotnictwa-cywilnego-w-polsce-do-2030-r-z-perspektywa-do-2040-r https://www.cpk.pl/pl/inwestycja/program-wieloletni https://www.gov.pl/web/infrastruktura/kierunki-rozwoju-transportu-intermodalnego https://www.gov.pl/web/infrastruktura/program-budowy-100-obwodnic-na-lata-2020---2031 https://www.gov.pl/web/infrastruktura/program-wzmocnienia-krajowej-sieci-drogowej-do-2030-roku**	Funkcjonujący w Polsce system kompleksowego planowania rozwoju transportu zapewnia łączność regionów i lokalnych społeczności, w tym Obszarów Strategicznej Interwencji z siecią bazową TEN-T. W celu poprawy dostępności transportowej poszczególnych regionów, jak i w ramach tych regionów, podejmowane będą inwestycje łączące miasta i regiony, działania wpływające na poprawę komunikacji transportowej pomiędzy stolicami województw, pomiędzy najbliższymi dużymi ośrodkami miejskimi oraz powiązania ich z obszarami pozamiejskimi. W zadanie zwiększania dostępności wpisują się takie projekty, jak np. projekt Via Carpatia, projekt Via Baltica, inwestycje krajowe, łączące część ośrodków miejskich wschodniej Polski z Warszawą czy tzw. „Wschodnia Magistrala Kolejowa”. Realizowane będą również inwestycje polegające na budowie, przebudowie oraz remontach poszczególnych rodzajów dróg, obwodnic i mostów. Inwestycje w transport kolejowy prowadzone na liniach o znaczeniu krajowym będą uzupełnione komplementarnymi projektami na liniach o znaczeniu regionalnym oraz lokalnym.
				5	**T**	**Szczegółowy opis sposobu**	Funkcjonujący w Polsce system kompleksowego planowania rozwoju transportu

						wypełnienia tego kryterium i całego warunku w załączonym raporcie. Polska zapewnia interoperacyjność sieci i będzie monitorować stan wdrożenia ERTMS zgodnie ze zmianami wprowadzanymi aktualnie w przepisach dotyczących sieci TEN-T. https://www.gov.pl/web/infrastruktura/krajowy-plan-wdrozenia-technicznej-specyfikacji-interoperacyjnosci-sterowanie	uwzględnia kwestie interoperacyjności sieci kolejowej. Głównym dokumentem w zakresie wdrażania ERTMS na liniach kolejowych w Polsce dotychczas były Krajowy Plan Wdrażania Technicznej Specyfikacji Interoperacyjności „Sterowanie" (z 2017 r.) wraz z Suplementem do Krajowego Planu Wdrażania Technicznej Specyfikacji Interoperacyjności „Sterowanie" (z 2018 r.). Zgodnie z wymaganiami najnowszej TSI Sterowanie (rozporządzenie wykonawcze Komisji 2023/1695) do dnia 15.06.2024 r. Polska opracowała i przekazała do KE nową wersję Krajowego Planu Wdrażania Technicznej Specyfikacji Interoperacyjności „Sterowanie". Kwestia wdrażania ERTMS została również uwzględniona w KPK do 2030 r., a system ten będzie wdrażany także w ramach Inwestycji Podprogramu Kolejowego CPK. Polska będzie monitorować stan wdrażania ERTMS na sieci kolejowej zgodnie z planowanymi zmianami w przepisach w tym zakresie.
				6	**T**	**Szczegółowy opis sposobu wypełnienia tego kryterium i całego warunku w załączonym raporcie. Linki do dokumentów: https://www.gov.pl/web/infrastruktura/projekt-strategii-zrownowazonego-rozwoju-transportu-do-2030-roku2 https://www.gov.pl/web/infrastruktura/kierunki-rozwoju-transportu-intermodalnego https://www.cpk.pl/pl/inwestycja/program-wieloletni**	Funkcjonujący w Polsce system kompleksowego planowania rozwoju transportu wspiera rozwój transportu intermodalnego – m.in. identyfikuje potrzeby rozbudowy odpowiedniej infrastruktury punktowej i liniowej oraz inne niezbędne działania. Kwestie zapewnienia odpowiedniej łączności międzygałęziowej znajdują swoje odzwierciedlenie również w poszczególnych dokumentach wdrożeniowych, w których zwraca się uwagę na działania integrujące różne gałęzie transportu, np. w portach morskich, lotniskach, terminalach intermodalnych.
				7	**T**	**Szczegółowy opis sposobu wypełnienia tego kryterium i całego warunku w załączonym raporcie. Link do dokumentu: https://www.gov.pl/attachment/c3db2c7c-adc7-4b56-9bae-be4ec1e48683 https://www.gov.pl/web/infrastruktura/rzadowy-program-budowy-drog-krajowych-do-2030-r-z-perspektywa-do-2033-r**	Funkcjonujący w Polsce system kompleksowego planowania rozwoju transportu uwzględnia kwestię promowania paliw alternatywnych. Krajowe ramy polityki rozwoju infrastruktury paliw alternatywnych (z 2017 r.) określają m.in. cele dotyczące rozbudowy infrastruktury do ładowania pojazdów elektrycznych i do tankowania gazu ziemnego w postaci CNG i LNG (czyli paliw alternatywnych, które już funkcjonują na rynku paliw transportowych; przy jednoczesnym poparciu dla innych paliw alternatywnych) oraz rynku pojazdów napędzanych tymi paliwami, a także instrumenty wspierające osiągnięcie tych celów. Natomiast sektorowe dokumenty programowe w odniesieniu do poszczególnych gałęzi transportu (w szczególności na drogach krajowych, w portach lotniczych na sieci bazowej TEN-T, w portach morskich czy śródlądowych) uwzględniają kwestie promocji paliw alternatywnych i tworzą otoczenie niezbędne do rozwoju i funkcjonowania paliw alternatywnych.

						https://www.gov.pl/web/gddkia/vi-plan-lokalizacji-ogolnodostepnych-stacji-ladowania-stacji-gazu-ziemnego-oraz-punktow-tankowania-wodoru https://www.gov.pl/web/klimat/porozumienie-sektorowe-gospodarka-wodorowa https://www.gov.pl/web/klimat/polska-strategia-wodorowa-do-roku-2030 https://www.gov.pl/web/infrastruktura/polityka-rozwoju-lotnictwa-cywilnego-w-polsce-do-2030-r-z-perspektywa-do-2040-r https://www.gov.pl/web/gospodarkamorska/program-rozwoju-polskich-portow-morskich-do-2030-roku https://www.gov.pl/web/infrastruktura/krajowy-program-zeglugowy-do-roku-2030 https://www.gov.pl/web/infrastruktura/kierunki-rozwoju-transportu-intermodalnego	
				8	**T**	**Szczegółowy opis sposobu wypełnienia tego kryterium i całego warunku w załączonym raporcie. Linki do dokumentów: https://www.krbrd.gov.pl/narodowy-program-brd-2021-2030/ https://www.gov.pl/web/infrastruktura/program-bezpiecznej-infrastruktury-drogowej-na-lata-2021-2024 https://www.gov.pl/web/infrastruktura/program-wzmocnienia-krajowej-sieci-**	Funkcjonujący w Polsce system kompleksowego planowania rozwoju transportu spełnia wymogi ujęte w kryterium. Narodowy Program Bezpieczeństwa Ruchu Drogowego na lata 2021-2030 stanowi szczegółowe i wieloaspektowe podsumowanie oceny zagrożeń dla bezpieczeństwa ruchu drogowego. W odniesieniu do każdego z pięciu filarów bezpieczeństwa ruchu drogowego (tj. Filaru I – System zarządzania bezpieczeństwem ruchu drogowego, Filaru II – Bezpieczny człowiek, Filaru III – Bezpieczne drogi, Filaru IV – Bezpieczny pojazd oraz Filaru V – Ratownictwo i opieka powypadkowa) identyfikuje czynniki zagrożenia oraz grupy ryzyka (tam, gdzie to dotyczy), a także wskazuje działania niezbędne do podjęcia. Natomiast dokumenty wdrożeniowe obejmujące kwestie bezpieczeństwa ruchu drogowego stanowią plan działań – zarówno inwestycyjnych, jak i legislacyjnych oraz dotyczących kampanii społecznych. Ponadto w ramach funkcjonującego systemu zarządzania bezpieczeństwem infrastruktury drogowej prowadzona jest cykliczna ocena ryzyka i ocena

						drogowej-do-2030-roku https://www.gov.pl/web/infrastruktura/rzadowy-program-budowy-drog-krajowych-do-2030-r-z-perspektywa-do-2033-r https://www.gov.pl/web/infrastruktura/program-budowy-100-obwodnic-na-lata-2020---2031	bezpieczeństwa sieci.
				9	**T**	**Szczegółowy opis sposobu wypełnienia tego kryterium i całego warunku w załączonym raporcie. Link do dokumentu: https://www.gov.pl/web/infrastruktura/rzadowy-program-wsparcia-zadan-zarzadcow-infrastruktury-kolejowej-w-tym-w-zakresie-utrzymania-i-remontow-do-2028-roku2 https://www.gov.pl/web/infrastruktura/program-budowy-100-obwodnic-na-lata-2020---2031 https://www.gov.pl/web/infrastruktura/rzadowy-program-budowy-drog-krajowych-do-2030-r-z-perspektywa-do-2033-r https://www.gov.pl/web/infrastruktura/program-bezpiecznej-infrastruktury-drogowej-na-lata-2021-2024 https://www.gov.pl/web/infrastruktura/program-wzmocnienia-krajowej-sieci-drogowej-do-2030-roku https://www.gov.pl/web/infrastruktura/krajowy-program-zeglugowy-do-roku-2030 https://www.ums.gov.pl/programy_wieloletnie/09-04-**	Funkcjonujący w Polsce system kompleksowego planowania rozwoju transportu obejmuje informacje na temat finansowania realizacji inwestycji oraz utrzymania infrastruktury transportowej. Kwestia finansowania planowanych działań inwestycyjnych zasadniczo jest uregulowana w dokumentach wdrożeniowych, niemniej jednak zakres tych informacji jest różny w zależności od dokumentów. Opracowano programy utrzymaniowe dla infrastruktury transportu, za której utrzymanie odpowiada państwo, tj. infrastruktury kolejowej (z wyłączeniem dworców), drogowej oraz wodnej śródlądowej i morskiej. Są również takie dokumenty, które z uwagi na ogólny charakter dokumentu czy cechy danej gałęzi transportu nie zawierają szczegółowych danych finansowych. Sytuacja taka dotyczy transportu lotniczego oraz transportu intermodalnego (ich funkcjonowanie opiera się w głównej mierze na podmiotach prywatnych, zatem nie przewiduje się finansowania realizacji tych inwestycji z budżetu państwa).

						58_WPR_S3975_2017_plik3.pdf	
3.1.Kompleksowe planowanie transportu na odpowiednim poziomie **(poziom regionalny)**	EFRR i FS	Rozwój odpornej na zmiany klimatu, inteligentnej, bezpiecznej, zrównoważonej i intermodalnej sieci TEN-T Rozwój i udoskonalenie zrównoważonej, odpornej na zmiany klimatu, inteligentnej i intermodalnej mobilności na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, w tym poprawa dostępu do sieci TEN-T oraz mobilności transgranicznej	**T**	**1**	**T**	**Regionalny Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego z prognozą rozwoju do roku 2030 jest zgodny i uwzględnia wszystkie dokumenty dotyczące planowania transportu na szczeblu krajowym, a mianowicie:** **Strat. Zrównow. Rozwoju Transportu do 2030 r. http://tinyurl.com/Strat-Zrow-Rozw-Transp-2030** **Rządowy Prog. Bud. Dróg Krajowych do 2030 r. (2033 r.) http://tinyurl.com/Rzad-Prog-Bud-Drog-Kraj-2030** **Kraj. Prog. Kolej. http://tinyurl.com/Kraj-Prog-Kolej** **Prog. Rozw. polskich portów morskich do 2030 r. http://tinyurl.com/Prog-Rozw-Port** **Kraj. Prog. Żeglugowy do r. 2030 http://tinyurl.com/Kraj-Prog-Zeglu-2030** **Polityka rozwoju lotnict. cywil. w Polsce do 2030 r. (2040 r.) http://tinyurl.com/Polit-rozw-lot-cywil-2030** **Program wieloletni CPK http://tinyurl.com/Prog-wielo-CPK** **Kierunki rozw. transp. intermodalnego http://tinyurl.com/Kier-rozw-trans-intermod** **Prog. bud. 100 obwodnic na lata 2020 - 2030**	W województwie lubuskim funkcjonuje system kompleksowego planowania rozwoju transportu na poziomie regionalnym, który jest spójny z systemem na poziomie krajowym. RPRT jest częścią systemu planowania transportu w województwie i koresponduje z dokumentami przyjętymi na poziomie regionalnym, w tym przede wszystkim ze Strategią Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030. Dokument zawiera szacunkową ocenę kryteriów ekonomicznych poszczególnych wariantów planistycznych. Warianty planistyczne zostały oparte o modelowanie przepływów transportowych na bazie posiadanego modelu ruchu oraz wykonane prognozy ruchu dla każdej umieszczonej w modelu gałęzi transportu (w tym transporcie kolejowym). Dostępna ilość danych na etapie sporządzenia dokumentu umożliwiła przygotowanie eksperckiej oceny wpływu realizacji zamierzeń inwestycyjnych oraz możliwości zwiększenia udziału transportu kolejowego i autobusowego w podziale zadań przewozowych w poszczególnych wariantach planistycznych, ze wskazaniem preferowanego kierunku rozwoju opartego o transport zbiorowy.

						http://tinyurl.com/Prog-bud-100-obwod **Ekonomiczne uzasadnienie inwest. transport., objętych plan. na poz. Krajowym** **http://tinyurl.com/Ekono-uz-inwest-transp** **Dokumenty poziomu regionalnego** **Regionalny Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego z prognozą rozwoju do roku 2030** **http://tinyurl.com/RPRT-WL-2030** **Prognoza oddziaływania na środowisko RPRT 2030** **http://tinyurl.com/RPRT-WL-2030**	
				2	**T**	**Linki do dokumentów:** **Krajowy plan na rzecz energii i klimatu na lata 2021-2030** **http://tinyurl.com/Kraj-plan-energii-klimat** **Kierunki rozwoju transportu intermodalnego** **http://tinyurl.com/Kier-rozw-trans-intermod** **Regionalny Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego z prognozą rozwoju do roku 2030** **http://tinyurl.com/RPRT-WL-2030**	Dokument wskazuje realizację działań wprost wpisujących się w ramy Krajowego planu na rzecz energii i klimatu na lata 2021-2030 w zakresie dotyczącym transportu. Realizacja adekwatnych działań wspomniana jest w ramach horyzontalnych Celów strategicznych dokumentu, w Celu Strategicznym 1. Ograniczenie wpływu sektora transportu na środowisko i adaptacja do zmian klimatu. Dokument wskazuje na realizację i wsparcie realizacji działań, które mogą ograniczyć negatywny wpływ transportu na środowisko, m.in.: - rozwiązania w zakresie promocji paliw alternatywnych oraz nisko i zeroemisyjnych środków transportu, - wdrażania systemów zarządzania ruchem transportowym i promowania zrównoważonej mobilności, - zwiększenia konkurencyjności niskoemisyjnych środków transportu w procesie transportowym poprzez wsparcie budowy terminali przeładunkowych, łączących transport samochodowy z kolejowym i rzecznym.
				3	**T**	**Linki do dokumentów:** **Strat. Zrównow. Rozwoju Transportu do 2030 r.** **http://tinyurl.com/Strat-Zrow-Rozw-Transp-2030** **Rządowy Prog. bud. dróg krajowych do 2030 r. (2033 r.)** **http://tinyurl.com/Rzad-**	Funkcjonujący w Polsce system kompleksowego planowania rozwoju transportu uwzględnia wynikające z przepisów unijnych zobowiązanie do ukończenia do 2030 r. sieci bazowej TEN-T. Plany prac korytarzy sieci TEN-T opracowywane są przez Koordynatorów Europejskich w zgodzie i w oparciu o cele transeuropejskiej sieci transportowej, do których należą: przyczynianie się do zwiększenia spójności, wydajności, zrównoważonego charakteru transportu, a także zwiększanie korzyści dla użytkowników oraz priorytety, m.in. dotyczące zapewnienia optymalnej integracji różnych rodzajów transportu i interoperacyjności w obrębie rodzajów transportu, uzupełniania brakujących ogniw i

						Prog-Bud-Drog-Kraj-2030 **Kraj. Prog. Kolej.** **http://tinyurl.com/Kraj-Prog-Kolej** **Prog. Rozw. polskich portów morskich do 2030 r.** **http://tinyurl.com/Prog-Rozw-Port** **Kraj. Prog. Żeglugowy do r. 2030** **http://tinyurl.com/Kraj-Prog-Zeglu-2030** **Polityka rozwoju lotnict. cywil. w Polsce do 2030 r. (2040 r.)** **http://tinyurl.com/Polit-rozw-lot-cywil-2030** **Program wieloletni CPK** **http://tinyurl.com/Prog-wielo-CPK** **Kierunki rozw. transp. intermodalnego** **http://tinyurl.com/Kier-rozw-trans-intermod** **Prog. wzmocnienia kraj. sieci drog. do 2030 r.** **http://tinyurl.com/Prog-wzmoc-kraj-drog-2030**	rozwiązania problemu wąskich gardeł, w szczególności na odcinkach transgranicznych, promowania efektywnego i zrównoważonego wykorzystywania infrastruktury oraz, w razie konieczności, zwiększania przepustowości. Polskie plany obejmują m.in. inwestycje na odcinkach korytarzy sieci bazowej TEN-T Bałtyk-Adriatyk i Morze Północne-Bałtyk.
				4	**T**	**Rządowy Prog. bud. dróg krajowych do 2030 r. (2033 r.)** **http://tinyurl.com/Rzad-Prog-Bud-Drog-Kraj-2030** **Kraj. Prog. Kolej.** **http://tinyurl.com/Kraj-Prog-Kolej** **Kraj. Prog. Żeglugowy do r. 2030** **http://tinyurl.com/Kraj-Prog-Zeglu-2030** **Polityka rozwoju lotnict. cywil. w Polsce do 2030 r. (2040 r.)** **http://tinyurl.com/Polit-rozw-lot-cywil-2030** **Program wieloletni CPK**	Dokument obejmuje inwestycje poza korytarzami sieci bazowej TEN-T, zapewniając ich komplementarność z siecią bazową TEN-T i jej węzłami z wykorzystaniem zrealizowanych i planowanych do realizacji inwestycji. Sieć dróg wojewódzkich, na których planowane są inwestycje, w sposób naturalny uzupełnia sieć dróg krajowych (w tym autostrad i dróg ekspresowych) objętych siecią bazową TEN-T oraz dostęp węzłów kolejowych na sieci TEN-T, naturalnie wpisując się w zwiększenie multimodalności sektora transportu, łącząc transport kolejowy z transportem autobusowym i indywidualnym. Umożliwia to rozwój połączeń sieci miejskich, regionów i lokalnych społeczności z siecią bazową TEN-T i jej węzłami.

						http://tinyurl.com/Prog-wielo-CPK Kierunki rozw. transp. intermodalnego http://tinyurl.com/Kier-rozw-trans-intermod Prog. bud. 100 obwodnic na lata 2020 – 2030 http://tinyurl.com/Prog-bud-100-obwod Prog. wzmocnienia kraj. sieci drog. do 2030 r. http://tinyurl.com/Prog-wzmoc-kraj-drog-2030 Regionalny Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego z prognozą rozwoju do roku 2030 http://tinyurl.com/RPRT-WL-2030	
				5	**T**	**Szczegółowy opis sposobu wypełnienia tego kryterium i całego warunku w załączonym raporcie. Polska zapewnia interoperacyjność sieci i będzie monitorować stan wdrożenia ERTMS zgodnie ze zmianami wprowadzanymi aktualnie w przepisach dotyczących sieci TEN-T.**	Funkcjonujący w Polsce system kompleksowego planowania rozwoju transportu uwzględnia kwestie interoperacyjności sieci kolejowej. Głównym dokumentem w zakresie wdrażania ERTMS na liniach kolejowych w Polsce jest Krajowy Plan Wdrażania Technicznej Specyfikacji Interoperacyjności „Sterowanie” (z 2017 r.) wraz z Suplementem do Krajowego Planu Wdrażania Technicznej Specyfikacji Interoperacyjności „Sterowanie” (z 2018 r.). Zgodnie z wymaganiami najnowszej TSI Sterowanie (rozporządzenie wykonawcze Komisji 2023/1695) do dnia 15.06.2024 r. Polska opracuje i przekaże KE nową wersję Krajowego Planu Wdrażania Technicznej Specyfikacji Interoperacyjności „Sterowanie”. Kwestia wdrażania ERTMS została również uwzględniona w KPK do 2030 r., a system ten będzie wdrażany także w ramach Inwestycji Podprogramu Kolejowego CPK. Polska będzie monitorować stan wdrażania ERTMS na sieci kolejowej zgodnie z planowanymi zmianami w przepisach w tym zakresie.
				6	**T**	**Strat. Zrównow. Rozwoju Transportu do 2030 r. http://tinyurl.com/Strat-Zrow-Rozw-Transp-2030 Kierunki rozw. transp. Intermodalnego http://tinyurl.com/Kier-rozw-trans-intermod Program wieloletni CPK http://tinyurl.com/Prog-wielo-CPK Regionalny Program**	Dokument, wpisując się w cele dot. wparcia multimodalności ujęte w dokumentach na poziomie krajowym oraz regionalnym, uwzględnia realizację infrastruktury multimodalnej, wskazując na jej rolę w tworzeniu konkurencyjnych połączeń międzygałęziowych zarówno w transporcie pasażerskim jak i towarowym, w tym na poziomie Celów Szczegółowych Programu. Wsparcie multimodalności w transporcie pasażerskim wynika z kierunków działań zorientowanych na budowę zintegrowanych węzłów i przystanków przesiadkowych oraz integracji systemu taryfowego. W transporcie towarów, dokument kładzie nacisk na działania związane z poprawą parametrów technicznych i budową nowej infrastruktury przeładunkowej łączącej (w zależności od możliwości lokalizacji) transport drogowy, kolejowy, rzeczny oraz lotniczy.

						Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego z prognozą rozwoju do roku 2030 http://tinyurl.com/RPRT-WL-2030	
				7	**T**	**Strat. Zrównow. Rozwoju Transportu do 2030 r. http://tinyurl.com/Strat-Zrow-Rozw-Transp-2030 Rządowy Prog. bud. dróg krajowych do 2030 r. (2033 r.) http://tinyurl.com/Rzad-Prog-Bud-Drog-Kraj-2030 Plan lokalizacji ogólnodostępnych stacji ładowania, stacji gazu ziemnego oraz punktów tankowania wodoru http://tinyurl.com/Prog-lokaliz-stacji-ladowania Porozumienie sektorowe na rzecz rozwoju gospodarki http://tinyurl.com/Poroz-sekt-rozw-gosp-wodor Polska Strategia Wodorowa do roku 2030 http://tinyurl.com/Pol-strat-wodor-2030 Polityka rozwoju lotnict. cywil. w Polsce do 2030 r. (2040 r.) http://tinyurl.com/Polit-rozw-lot-cywil-2030 Kraj. Prog. Żeglugowy do r. 2030 http://tinyurl.com/Kraj-Prog-Zeglu-2030 Kierunki rozw. transp. intermodalnego http://tinyurl.com/Kier-rozw-trans-intermod Regionalny Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego z**	Dokument RPRT, wpisując się w cele dot. promowania paliw alternatywnych ujęte w dokumentach na poziomie krajowym, uwzględnia wsparcie realizacji zadań uwzględniających budowę infrastruktury paliw alternatywnych wskazując na jej rolę w zwiększeniu dostępności transportowej w regionie dla pojazdów napędzanych paliwami alternatywnymi, w tym na poziomie Celów Szczegółowych Programu. Poza zachętą dla prywatnych podmiotów oraz wsparcia samorządów niższego szczebla w realizacji obowiązków wynikających z ustawy o elektromobilności, zakłada się uwzględnienie lokalizacji pod infrastrukturę paliw alternatywnych w ramach realizowanych przez samorząd województwa inwestycji infrastrukturalnych.

						prognozą rozwoju do roku 2030 http://tinyurl.com/RPRT-WL-2030	
				8	**T**	**Narodowy Program BRD 2021-2030 http://tinyurl.com/Prog-BRD-2030 Program Bezpiecznej Infrastruktury Drogowej na lata 2021-2024 http://tinyurl.com/Prog-bezp-infr-drog-2024 Prog. wzmocnienia kraj. sieci drog. do 2030 r. http://tinyurl.com/Prog-wzmoc-kraj-drog-2030 Rządowy Prog. bud. dróg krajowych do 2030 r. (2033 r.) http://tinyurl.com/Rzad-Prog-Bud-Drog-Kraj-2030 Prog. bud. 100 obwodnic na lata 2020 - 2030 http://tinyurl.com/Prog-bud-100-obwod Regionalny Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego z prognozą rozwoju do roku 2030 http://tinyurl.com/RPRT-WL-2030**	Dokument, wpisując się w cele dot. bezpieczeństwa ujęte w dokumentach na poziomie krajowym, uwzględnia analizę bezpieczeństwa ruchu drogowego, w tym na poziomie Celów Szczegółowych Programu. Realizacja zadań inwestycyjnych wymusza uwzględnienie rozwiązań mających na celu zwiększenie poziomu bezpieczeństwa biernego (wykonanie elementów infrastrukturalnych bezpieczeństwa ruchu drogowego). Ujęcie kwestii bezpieczeństwa już na poziomie projektowym pozwoli na wyeliminowanie potencjalnych przyczyn sytuacji niebezpiecznych na odcinkach dróg przeznaczonych do modernizacji i przebudowy, zmniejszając tym samym długość infrastruktury niewyposażonej w elementy bezpieczeństwa ruchu drogowego. Eliminacja miejsc potencjalnie niebezpiecznych (skrzyżowania w obszarach zurbanizowanych, gdzie miesza się ruch lokalny z tranzytowym) będzie również efektem realizacji inwestycji obwodnicowych.
				9	**T**	**Pomoc w zakresie finans. kosztów zarządzania infrastruk. kolej., w tym jej utrzymania i remontów do 2023 roku http://tinyurl.com/Finans-koszt-zarz-infr-kolej Rządowy prog. wsparcia zadań zarządców infrastruk. kolej., w tym w zakresie utrzymania i remontów, do 2028 roku http://tinyurl.com/Prog-**	Kwestia finansowania planowanych działań inwestycyjnych na poziomie krajowym zasadniczo jest uregulowana w dokumentach wdrożeniowych, z uwzględnieniem różnego zakresu tych informacji w zależności od opracowanych dokumentów utrzymaniowych dla infrastruktury, za której utrzymanie odpowiada państwo. Dokument RPRT WL uwzględnia informację na temat możliwości i pozyskania środków na realizację wskazanych na liście priorytetowej inwestycji. W dokumencie opisane jest również finansowanie etapu eksploatacji istniejącej i planowanej infrastruktury, które zgodnie z ustawą o finansach publicznych, będzie realizowane z wykorzystaniem środków pochodzących z dochodów bieżących uzyskiwanych przez samorząd województwa. Realizacja inwestycji infrastrukturalnych ze wsparciem zewnętrznym w ramach wydatków majątkowych umożliwi zwiększenie wysokości jednostkowych kosztów wydatków na utrzymanie pozostałej niezmodernizowanej infrastruktury.

						wsparc-zarzad-infra-kolej Prog. bud. 100 obwodnic na lata 2020 – 2030 http://tinyurl.com/Prog-bud-100-obwod Rządowy Prog. bud. dróg krajowych do 2030 r. (2033 r.) http://tinyurl.com/Rzad-Prog-Bud-Drog-Kraj-2030 Program Bezpiecznej Infrastruktury Drogowej na lata 2021-2024 http://tinyurl.com/Prog-bezp-infr-drog-2024 Prog. wzmocnienia kraj. sieci drog. do 2030 r. http://tinyurl.com/Prog-wzmoc-kraj-drog-2030 Kraj. Prog. Żeglugowy do r. 2030 http://tinyurl.com/Kraj-Prog-Zeglu-2030 Regionalny Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego z prognozą rozwoju do roku 2030 http://tinyurl.com/RPRT-WL-2030	
4.1.Ramy strategiczne polityki na rzecz aktywnych polityk rynku pracy	EFRR EFS+	EFRR Poprawa skuteczności i poziomu włączenia społecznego rynków pracy oraz dostępu do wysokiej jakości zatrudnienia poprzez rozwój infrastruktury społecznej i wspieranie ekonomii społecznej	**T**	**1**	**T**	**Spełnienie kryterium zapewnia Indywidualny Planu Działania (IPD) -art. 34a Ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy. http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20040991001/U/D20041001Lj.pdf**	Urząd pracy ma obowiązek przygotować IPD dla każdego bezrobotnego w terminie 60 dni od dnia rejestracji w urzędzie. Urząd pracy ustalając sytuację bezrobotnego i dostosowując dla niego pomoc bierze pod uwagę wiele czynników, m.in. wykształcenie, doświadczenie zawodowe, umiejętności i uprawnienia zawodowe, dyspozycyjność, czas pozostawania bez pracy, miejsce zamieszkania, zaangażowanie w samodzielne poszukiwanie pracy i możliwości podjęcia pracy lub działalności gospodarczej. Ww. informacje pozyskiwane są podczas rejestracji bezrobotnego oraz w wywiadzie (w tym z wykorzystaniem kwestionariusza udostępnianego w systemie teleinformatycznym przez ministra właściwego do spraw pracy). Powiatowy urząd pracy w okresie realizacji IPD ma obowiązek kontaktować się z bezrobotnym co najmniej raz na 60 dni w celu monitorowania sytuacji i postępów w realizacji działań przewidzianych w IPD. Ww. kontakt może być realizowany przez powiatowy urząd pracy w formie spotkania, rozmowy telefonicznej lub wymiany informacji drogą elektroniczną / pocztową.
				2	**T**	**Spełnienie kryterium zapewnia Ustawa z dnia 20**	Powiatowe urzędy pracy (PUP) przyjmują i realizują oferty pracy przestrzegając zasady jawności i równego dostępu do ofert pracy. Każda przyjęta i realizowana oferta pracy

		EFS+ Poprawa dostępu do zatrudnienia i działań aktywizujących dla wszystkich osób poszukujących pracy, w szczególności osób młodych, zwłaszcza poprzez wdrażanie gwarancji dla młodzieży, długotrwale bezrobotnych oraz grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, jak również dla osób biernych zawodowo, także poprzez promowanie samozatrudnienia i ekonomii społecznej Modernizacja instytucji i służb rynków pracy celem oceny i przewidywania zapotrzebowania na umiejętności oraz zapewnienia terminowej i odpowiednio dopasowanej				**kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (art. 4 ust. 1 pkt 7 lit. e) http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20040991001/U/D20041001Lj.pdf** **Centralna Baza Ofert Pracy http://oferty.praca.gov.pl/**	przez urząd pracy jest automatycznie przekazywana do internetowej bazy ofert pracy udostępnianej przez ministra wł. ds. pracy, której rolę pełni Centralna Baza Ofert Pracy (CBOP).CBOP i aplikacja mobilna ePraca to nieograniczony dostęp do aktualnej informacji o ofertach pracy w kraju i za granicą, upowszechnionych przez sieć EURES. CBOP i aplikacja mobilna ePraca udostępniają informacje o organizowanych przez PUPy stażach, przygotowaniu zawodowym dorosłych, a także organizowanych przez PUP i WUP szkoleniach, targach i giełdach pracy, praktykach studenckich organizowanych w instytucjach publicznych oraz wyszukiwanie praktyk i staży zgłaszanych przez pracodawców. CBOP jest zintegrowana z systemami: Wortal PSZ (psz.praca.gov.pl), praca.gov.pl, Syriusz Std (wykorzystywanym przez PUP), WUP Viator (wykorzystywanym przez WUP). CBOP jest dostępna z komputera, tabletu i smartfona. Aplikacja mobilna ePraca dostępna jest na platformie iOS i Android.
				3	**T**	**Spełnienie kryterium zapewnia:** **Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (rozdział 5, rozdział 8, art. 22), http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20040991001/U/D20041001Lj.pdf** **Ustawa z dnia 24 lipca 2015 r. o Radzie Dialogu Społecznego i innych instytucjach dialogu społecznego https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20150001240/U/D20151240Lj.pdf** **Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 lipca 2011 r. w sprawie szczegółowych zadań i organizacji Ochotniczych Hufców Pracy http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20111550920/O/D20110920.pdf**	Kluczowe działania na rzecz aktywnej polityki rynku pracy : 1. rady rynku pracy, działające przy ministrze wł. ds pracy, marszałku województwa (WUP) i staroście (PUP).Tworzą je m.in. przedstawiciele reprezentatywnych organizacji pracodawców i związków zawodowych, KWRiST, samorządu terytorialnego i nauki. Konsultacje społeczne aktów prawnych regulujących całokształt funkcjonowania PSZ prowadzone są na każdym etapie prac nad projektem. 2. Rola Rady Dialogu Społecznego. Przegląd otoczenia prawnego rynku pracy, kształt i stan są przedmiotem prac RDS, a zmiany prawa dotyczące aktywnych polityk rynku pracy przed wdrożeniem są przedmiotem konsultacji w ramach tego ciała. 3. Rola Konwentu Dyrektorów WUP i Rada Forum Dyrektorów PUP. Minister wł. ds. pracy publikuje corocznie na stronie www katalog podstawowych form aktywizacji zawodowej rozumianych jako usługi i instrumenty finansowane ze środków Funduszy Pracy, dla których w danym roku są określane wskaźniki, o których mowa w art. 4 ust. 11 pkt 2 lit b i c ustawy. Opiniowanie planów i sprawozdań Funduszu Pracy należy do kompetencji rad rynku pracy, a monitoring i ocenę polityk rynku pracy realizuje RDS.
				4	**T**	**Spełnienie kryterium zapewnia Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji**	Minister wł. ds. pracy, z Prezesem GUS prowadzi badanie "Bezrobotni i poszukujący pracy zarejestrowani w urzędach pracy", w którym zbierane są m. in. dane nt. liczby aktywizowanych bezrobotnych w rozbiciu na formy aktywizacji. Minister wł. ds. pracy

		pomocy i wsparcia na rzecz dostosowania umiejętności i kwalifikacji zawodowych do potrzeb rynku pracy oraz na rzecz przepływów i mobilności na rynku pracy				**zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (rozdział 8, art.22) i Ustawa z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej . http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20040991001/U/D20041001Lj.pdf** **https://www.gov.pl/web/rodzina/efektywnosc-form-promocji-zatrudnienia https://psz.praca.gov.pl/rynek-pracy/statystyki-i-analizy/bezrobocie-rejestrowane**	co rok dokonuje analizy efektywności wybranych form aktywizacji bezrobotnych realizowanych przez PUP, finansowanych z Funduszu Pracy. Kluczowe mierniki to efektywność zatrudnieniowa i kosztowa. W ramach POWER 2014-2020 zrealizowany został projekt „Wypracowanie metodologii i wdrożenie monitorowania efektywności zatrudnieniowej podstawowych form aktywizacji zawodowe bezrobotnych w okresie dłuższym niż 12 miesięcy od zakończenia działań urzędu pracy".
				5	**T**	**Spełnienie kryterium zapewnia:** **Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Rozdział V, art. 50 ust. 1,art. 53) http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20040991001/U/D20041001Lj.pdf** **Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 lipca 2011 r. w sprawie szczegółowych zadań i organizacji Ochotniczych Hufców Pracy (Dz. U. z 2011 r., poz. 920) http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20111550920/O/D20110920.pdf** **Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 20 sierpnia 2009 r. w sprawie szczegółowych warunków odbywania stażu przez bezrobotnych (Dz. U. z**	Wsparcie osób młodych, w tym młodzieży NEET, w aktywizacji zawodowej odbywa się w ramach GdM. Plan realizacji GdM w Polsce, zatwierdzony 1.08.2022, osadzony jest na 4 filarach – urzędach pracy, ochotniczych hufcach pracy, projektach centralnych i programie pożyczkowym. W wyniku diagnozy sytuacji osób młodych na rynku pracy, opartej o dane z GUS i Eurostatu, wyróżniono 4 grupy priorytetowe: (1) Osoby w wieku 15–17 lat, które porzucają naukę lub zaniedbują obowiązek szkolny lub edukację; (2) Osoby w wieku 18–29 lat: • zarejestrowane jako bezrobotne; • młodzież NEET; • osoby bezrobotne lub poszukujące pracy, osoby kończące naukę lub absolwenci uczelni wyższych; (3) Osoby, które opuściły opiekę zastępczą; (4) Kobiety poniżej 30 roku życia wychowujące dzieci. W Planie zawarto priorytety wsparcia np. wysoka jakość ofert, w tym staży, jako kluczowych form aktywizacji osób młodych i rozwoju ich umiejętności. Standardy jakości staży, obowiązujące przy wdrażaniu GdM regulowane są ustawą o promocji zatrudnienia (Dz.U. z 2024 r. poz.475) i rozp. MPiPS z 20.08.2009 w sprawie szczegółowych warunków odbywania stażu przez bezrobotnych (Dz.U.z2009r.poz.1160).

						2009 r., poz. 1160) http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20091421160/O/D20091160.pdf **Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 11 kwietnia 2014 r. w sprawie przygotowania zawodowego dorosłych (Dz. U. z 2014 r., poz. 497) http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20140000497/O/D20140497.pdf**	
4.2.Krajowe ramy strategiczne na rzecz równouprawnienia płci	EFRR EFS+	EFRR Poprawa skuteczności i poziomu włączenia społecznego rynków pracy oraz dostępu do wysokiej jakości zatrudnienia poprzez rozwój infrastruktury społecznej i promowanie ekonomii społecznej EFS+ Wspieranie zrównoważonego pod względem płci uczestnictwa w rynku pracy, równych warunków pracy oraz lepszej równowagi między życiem zawodowym a prywatnym, w tym poprzez	**T**	**1**	**T**	**Krajowy Program Działań na Rzecz Równego Traktowania na lata 2022-2030 https://monitorpolski.gov.pl/MP/2022/640** **Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 424) i Rządowy Program Przeciwdziałania Przemocy Domowej na lata 2024-2030 (M.P. z 2023 r. poz. 1232, z 2024 r. poz. 823): https://dziennikustaw.gov.pl/DU/rok/2024/pozycja/424 https://monitorpolski.gov.pl/MP/rok/2023/pozycja/1232 https://monitorpolski.gov.pl/MP/rok/2024/pozycja/823**	KPDRT obejmuje następujące priorytety: Polityka antydyskryminacyjna, Praca i zabezpieczenia społeczne, Edukacja, Zdrowie, Dostęp do dóbr i usług, Budowanie świadomości, Gromadzenie danych i badania, Koordynacja. Zidentyfikowano następujące wyzwania dla równości między kobietami a mężczyznami: 1. Niższy poziom zatrudnienia kobiet 2. Luka płacowa i luka emerytalna na niekorzyść kobiet 3. Niski odsetek kobiet na najwyższych stanowiskach 4. Niski poziom kobiet w STEM Jeżeli chodzi o przemoc wobec kobiet, zgodnie z ustawą z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej (Dz. U. z 2024 r. poz. 424), działania przeciw przemocy są uregulowane w Rządowym Programie Przeciwdziałania Przemocy Domowej, który jest przyjmowany przez Radę Ministrów.
				2	**T**	**Krajowy Program Działań na Rzecz Równego Traktowania na lata 2022-2030 https://monitorpolski.gov.pl/MP/2022/640**	Priorytet II – Praca i zabezpieczenia społeczne - obejmuje działania na rzecz: równowagi między życiem zawodowym a prywatnym rodziców i opiekunów; włączenia społecznego pod kątem równouprawnienia płci; wyrównywania szans kobiet i mężczyzn na rynku pracy; zwiększania zatrudnienia kobiet, zwłaszcza w starszych grupach wiekowych oraz żyjących w ubóstwie; zwiększenia udziału kobiet na stanowiskach kierowniczych oraz prowadzących działalność gospodarczą również w obszarach nowych technologii, dążenie do równości płac kobiet i mężczyzn za tą samą wykonywaną pracę lub pracę o równej wartości, wyeliminowanie różnic w płacach i emeryturach ze względu na płeć, zarządzania różnorodnością oraz klauzul

		dostęp do przystępnej cenowo opieki nad dziećmi i osobami wymagającymi wsparcia w codziennym funkcjonowaniu					społecznych w zamówieniach publicznych. W programie wskazane są ramy czasowe dla każdego z zadań, instytucje odpowiedzialne i współpracujące, a także wskaźniki z wartością bazową i docelową.
				3	**T**	**Krajowy Program Działań na Rzecz Równego Traktowania na lata 2022-2030 https://monitorpolski.gov.pl/MP/2022/640** **Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 424) i Rządowy Program Przeciwdziałania Przemocy Domowej na lata 2024-2030 (M.P. z 2023 r. poz. 1232, z 2024 r. poz. 823): https://dziennikustaw.gov.pl/DU/rok/2024/pozycja/424 https://monitorpolski.gov.pl/MP/rok/2023/pozycja/1232 https://monitorpolski.gov.pl/MP/rok/2024/pozycja/823**	Ministra ds. Równości opracowuje i przedkłada Radzie Ministrów do 31 marca każdego roku, sprawozdanie za poprzedni rok, zawierające m.in. raport z realizacji KPDRT. Ponadto, celem wsparcia działań Koordynatora Programu, powołany zostanie Zespół, którego zadaniem będzie cykliczne monitorowanie osiągania zakładanych wskaźników, ujętych w załączniku nr 1 do KPDRT. Powołanie Zespołu nastąpi na podstawie przepisów ustawy o Radzie Ministrów. Zadania Zespołu Monitorującego KPDRT mogą także odnosić się do sygnalizowania ryzyka w realizacji poszczególnych priorytetów, a także wskazywania na poziom osiąganych zmian w życiu społecznym i gospodarczym. Dane segregowane ze względu na płeć będą cyklicznie zbierane. Przewidziano też działania na rzecz rozbudowy systemu gromadzenia danych równościowych, w tym w rozbiciu na płeć. Zgodnie z art. 11 ustawy, sprawozdanie z realizacji Rządowego Programu Przeciwdziałania Przemocy Domowej jest składane corocznie, w terminie do 30 września, Sejmowi i Senatowi Rzeczypospolitej Polskiej przez Radę Ministrów.
				4	**T**	**Krajowy Program Działań na Rzecz Równego Traktowania na lata 2022-2030 https://monitorpolski.gov.pl/MP/2022/640** **Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 424) i Rządowy Program Przeciwdziałania Przemocy Domowej na lata 2024-2030 (M.P. z 2023 r. poz. 1232, z 2024 r. poz. 823): https://dziennikustaw.gov.pl/DU/rok/2024/pozycja/424 https://monitorpolski.gov.pl/MP/rok/2023/pozycja/1232**	KPDRT poddano szerokim konsultacjom ze stronami zainteresowanymi: • „Zgłoś pomysł" 4.07-19.11.2020 r. poprzez formularz internetowy na stronie Pełnomocnika Rządu ds. Równego Traktowania. • publicznym (24.11-18.12.2020 r.) • w BIP MRiPS • z KWRiST (17.11.2020 r.-11.05.2021 r.) Realizacja działań przewiduje współpracę z partnerami społecznymi, organizacjami pozarządowymi i samorządami. Współpraca ta będzie przebiegała w różnoraki sposób, w zależności od sposobu obranego przez instytucję wiodącą np. na zasadzie powierzenia realizacji zadania publicznego, konkursu czy zamówień publicznych. Odpowiednie podmioty ds. równości, partnerzy społeczni i organizacje społeczeństwa obywatelskiego wchodzą w skład zespołów, których zadaniem jest m.in. monitorowanie realizacji obu programów. Oba sprawozdania wymienione w kryterium 3 podlegać będą szerokim konsultacjom z wszystkimi interesariuszami.

						https://monitorpolski.gov.pl/MP/rok/2024/pozycja/823	
4.3.Ramy strategiczne polityki na rzecz systemu kształcenia i szkolenia na wszystkich szczeblach	EFRR EFS+	EFRR Poprawa równego dostępu do wysokiej jakości usług sprzyjających włączeniu społecznemu w zakresie kształcenia, szkoleń i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój łatwo dostępnej infrastruktury, w tym poprzez wspieranie odporności w zakresie kształcenia i szkolenia na odległość oraz online EFS+: Poprawa jakości, poziomu włączenia społecznego i skuteczności systemów kształcenia i szkolenia oraz ich powiązania z rynkiem pracy – w tym przez walidację uczenia się pozaformalnego i nieformalnego, w celu wspierania nabywania	**T**	**1**	**T**	**https://zsu2030.mein.gov.pl/app/files/ZSU2030_ogolna.pdf** **https://zsu2030.mein.gov.pl/app/files/ZSU2030_szczegolowa.pdf**	Kryterium 1. Spełnione Ramy strategiczne zostały określone w 1.Strategiina rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.), 2.Zintegrowanej Strategii Umiejętności 2030 (część ogólna) – Priorytet 4. Zbudowanie efektywnego systemu diagnozowania i informowania o obecnym stanie i zapotrzebowaniu na umiejętności, 3.Zintegrowanej Strategii Umiejętności 2030 (część szczegółowa) – Obszar oddziaływania VI Doradztwo zawodowe, Temat działania 19: Tworzenie efektywnych mechanizmów informowania o zapotrzebowaniu na zawody, kwalifikacje i umiejętności na poziomie krajowym i regionalnym. Ponadto, corocznie ustalana jest prognoza zapotrzebowania na pracowników w zawodach szkolnictwa branżowego na krajowym i wojewódzkim rynku pracy.
				2	**T**	**https://zsu2030.mein.gov.pl/app/files/ZSU2030_ogolna.pdf** **https://zsu2030.mein.gov.pl/app/files/ZSU2030_szczegolowa.pdf**	Kryterium 2. Spełnione Ramy strategiczne zostały określone w 1.Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.), 2. Zintegrowanej Strategii Umiejętności 2030 (część ogólna) – Priorytet 4. Zbudowanie efektywnego systemu diagnozowania i informowania o obecnym stanie i zapotrzebowaniu na umiejętności, 3. Zintegrowanej Strategii Umiejętności 2030 (część szczegółowa) – Obszar oddziaływania VI Doradztwo zawodowe, Temat działania 19: Tworzenie efektywnych mechanizmów informowania o zapotrzebowaniu na zawody, kwalifikacje i umiejętności na poziomie krajowym i regionalnym. Ponadto, funkcjonuje system monitorowania Ekonomicznych Losów Absolwentów ELA, monitoring karier absolwentów publicznych i niepublicznych szkół ponadpodstawowych.
				3	**T**	**https://zsu2030.mein.gov.pl/app/files/ZSU2030_ogolna.pdf** **https://zsu2030.mein.gov.pl/app/files/ZSU2030_szczegolowa.pdf**	Ramy strategiczne określone w: 1. Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju 2. ZSU 2030 (cz. ogólna) – Priorytet 1, Priorytet 6, 3. ZSU 2030 (cz. szczegółowa) – Obszar oddziaływania I Ponadto: a) akty prawne dot. równego dostępu do kształcenia: Prawo oświatowe, ustawa o systemie oświaty, Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, rozporządzenie MEN ws. ogólnych celów i zadań kształcenia w zawodach […], tworzona ustawa o wsparciu dzieci, uczniów i rodzin (wykaz prac legisl. RM UD319) b) przedsięwzięcie MEN: „Włączeni w edukację" (wdrożenie edukacji włączającej wysokiej jakości, zapewniającej wszystkim dzieciom i uczniom warunki do rozwijania potencjału oraz nabywania wiedzy i umiejętności niezbędnych do

		umiejętności kluczowych, w tym w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, oraz przez wspieranie wprowadzania dualnych systemów szkolenia i przygotowania zawodowego Wspieranie uczenia się przez całe życie, w szczególności elastycznych możliwości podnoszenia i zmiany kwalifikacji dla wszystkich, z uwzględnieniem umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, lepsze przewidywanie zmian i zapotrzebowania na nowe umiejętności na podstawie potrzeb rynku pracy, ułatwianie zmian ścieżki kariery zawodowej i wspieranie mobilności					samodzielnego funkcjonowania w życiu dorosłym i włączenia społecznego; obejmuje prace legisl. i działania wdrożeniowe, w tym projekty: • Wspieranie dostępności edukacji dla dzieci i młodzieży • Szkoła dostępna dla wszystkich • Przygotowanie kompleksowego wsparcia poradnictwa psychologiczno-pedagogicznego • Budowa skoordynowanego systemu pomocy specjalistycznej opartego na Specjalistycznych Centrach Wspierających Edukację Włączającą
				4	**T**	**Link do dokumentów: https://zsu2030.mein.gov.pl/app/files/ZSU2030_ogolna.pdf** **https://zsu2030.mein.gov.pl/app/files/ZSU2030_szczegolowa.pdf**	Ramy strategiczne zostały określone w: 1. Zintegrowanej Strategii Umiejętności 2030 (część ogólna) – Priorytet 5. Wypracowanie skutecznych i trwałych mechanizmów współpracy i koordynacji międzyresortowej oraz międzysektorowej w zakresie rozwoju umiejętności, 2. Zintegrowanej Strategii Umiejętności 2030 (część szczegółowa) – wszystkie Obszary oddziaływania poprzez wskazanie podmiotów kluczowych dla realizacji Tematu działania. Dodatkowo ma zastosowanie w szczególności rozdział 3. „Zasady realizacji Zintegrowanej Strategii Umiejętności 2030 jako polityki publicznej”, 3. Ustawie o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji – rozdział 8 ustawy (Koordynacja funkcjonowania Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji), 4. Ustawie o utworzeniu Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości – art. 4c ustanawiający: a) Radę Programową do spraw kompetencji, b) sektorowe rady do spraw kompetencji. Ponadto: projekt MEiN: „Wsparcie i rozwój mechanizmów współpracy i koordynacji na szczeblu krajowym i regionalnym w zakresie uczenia się przez całe życie”, projekt FRSE/MEN „Rozwój współpracy i koordynacji w zakresie uczenia się przez całe życie”.
				5	**T**	**Link do dokumentów: https://zsu2030.mein.gov.pl/app/files/ZSU2030_ogolna.pdf** **https://zsu2030.mein.gov.pl/app/files/ZSU2030_szczegolowa.pdf**	Ramy zostały określone w: 1. ZSU 2030 (część ogólna) – Priorytet 5. oraz rozdział 10. 2. ZSU 2030 (część szczegółowa) – rozdział 3. 3. Ustawie o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji – rozdział 8 ustawy 4. Ustawie o utworzeniu Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości – art. 4c ustanawiający: a) Radę Programową do spraw kompetencji, b) sektorowe rady do spraw kompetencji. Ponadto: a) funkcjonowanie Międzyresortowego Zespołu do spraw uczenia się przez całe życie i Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji, b) projekt MEiN „Wsparcie i rozwój mechanizmów współpracy i koordynacji na szczeblu krajowym i regionalnym w zakresie uczenia się przez całe życie”. Przegląd śródokresowy i ewaluacja wdrażania ZSU 2030, w tym ewaluacja koordynacji jej wdrażania na poziomie krajowym i wojewódzkim, zostały przewidziane do realizacji przez Ministerstwo Edukacji i Nauki. Planowana data przeglądu

		zawodowej Wspieranie równego dostępu do dobrej jakości włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami					śródokresowego i ewaluacji: III kw. 2025 – I kw. 2026). a)
				6	**T**	**Link do dokumentów: https://zsu2030.mein.gov.pl/app/files/ZSU2030_ogolna.pdf https://zsu2030.mein.gov.pl/app/files/ZSU2030_szczegolowa.pdf**	Ramy zostały określone w: 1. Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) 2. Zintegrowanej Strategii Umiejętności 2030 (część ogólna) – Priorytety: 1. Podnoszenie poziomu umiejętności kluczowych u dzieci, młodzieży i osób dorosłych; 2. Rozwijanie i upowszechnianie kultury uczenia się nastawionej na aktywny i ciągły rozwój umiejętności; 4. Zbudowanie efektywnego systemu diagnozowania i informowania o obecnym stanie i zapotrzebowaniu na umiejętności; 6. Wyrównywanie szans w dostępie do rozwoju i możliwości wykorzystania umiejętności. 3. Zintegrowanej Strategii Umiejętności 2030 (część szczegółowa) – Obszary oddziaływania: I Umiejętności podstawowe, przekrojowe i zawodowe dzieci, młodzieży i dorosłych; IV Rozwijanie umiejętności poza edukacją formalną; V Rozwijanie umiejętności w miejscu pracy; VI Doradztwo zawodowe; VIII Planowanie uczenia się przez całe życie i potwierdzanie umiejętności. Ponadto: a) funkcjonowanie Uniwersytetów Drugiego i Trzeciego Wieku b) przedsięwzięcie MEiN: „Lokalne Ośrodki Wiedzy i Edukacji” c) projekt FRSE: „Szansa - nowe możliwości dla dorosłych” d) program Senior+.
				7	**T**	**Link do dokumentów: https://zsu2030.mein.gov.pl/app/files/ZSU2030_ogolna.pdf https://zsu2030.mein.gov.pl/app/files/ZSU2030_szczegolowa.pdf**	Ramy zostały określone w: 1. ustawie Karta Nauczyciela – Rozdział 7a: Finansowanie dokształcania i doskonalenia zawodowego nauczycieli, 2. rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej w sprawie dofinansowania doskonalenia zawodowego nauczycieli, szczegółowych celów szkolenia branżowego oraz trybu i warunków kierowania nauczycieli na szkolenia branżowe, 3. ustawie Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce – Dział XII Finansowanie systemu szkolnictwa wyższego i nauki oraz gospodarka finansowa uczelni (m.in. „Doktorat wdrożeniowy”), 4. Zintegrowanej Strategii Umiejętności 2030 (część ogólna) – Priorytety: 2. Rozwijanie i upowszechnianie kultury uczenia się (…); 5. Wypracowanie skutecznych i trwałych mechanizmów (…); 6. Wyrównywanie szans w dostępie do rozwoju (…), 5. Zintegrowanej Strategii Umiejętności 2030 (część szczegółowa) – Obszary oddziaływania: III Rozwijanie umiejętności w edukacji formalnej – kadry uczące; IV Rozwijanie umiejętności poza edukacją formalną; VII Współpraca pracodawców z edukacją formalną i pozaformalną; VIII Planowanie uczenia się przez całe życie i potwierdzanie umiejętności. **1.**
				8	**T**	**Link do dokumentów: https://zsu2030.mein.gov.pl/app/files/ZSU2030_ogolna.**	Ramy zostały określone w: 1. Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej ws. postępowania w celu uznania świadectwa lub innego dokumentu (…),

						pdf https://zsu2030.mein.gov.pl/app/files/ZSU2030_szczegolowa.pdf	2. Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej ws. kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, 3. Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej ws. warunków, jakie musi spełnić osoba ubiegająca się o uzyskanie dyplomu zawodowego (…), 4. Zintegrowanej Strategii Umiejętności 2030 (część ogólna) – Priorytety: 2 Rozwijanie i upowszechnianie kultury uczenia się (…); 5 Wypracowanie skutecznych i trwałych mechanizmów (…), 5. Zintegrowanej Strategii Umiejętności 2030 (część szczegółowa) – Obszary oddziaływania: III Rozwijanie umiejętności w edukacji formalnej – kadry uczące; IV Rozwijanie umiejętności poza edukacją formalną; VII Współpraca pracodawców z edukacją formalną i pozaformalną; VIII Planowanie uczenia się przez całe życie i potwierdzanie umiejętności. Ponadto funkcjonowanie: a) Narodowej Agencji Wymiany Akademickiej, b) Narodowego Centrum Nauki, c) Sieci Badawczej Łukasiewicz, d) Narodowego Centrum Badań i Rozwoju, e) Fundacji Rozwoju Systemu Edukacji
4.4.Krajowe ramy strategiczne polityki na rzecz włączenia społecznego i ograniczenia ubóstwa	EFRR: EFS +	EFRR Wspieranie włączenia społeczno-gospodarczego społeczności marginalizowanych, gospodarstw domowych o niskich dochodach oraz grup w niekorzystnej sytuacji, w tym osób o szczególnych potrzebach, dzięki zintegrowanym działaniom obejmującym usługi mieszkaniowe i usługi społeczne EFS+: Wspieranie aktywnego	**T**	**1**	**T**	Link do dokumentów: https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP20210000843	Diagnoza w Krajowym Programie Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu (KPPUiWS) dotyczy ubóstwa i wykluczenia społecznego,. Dokument zawiera analizę danych ogólnokrajowych oraz według makroregionów, stopnia urbanizacji, typów gospodarstw domowych. W diagnozie uwzględnione zostały takie problemy jak ubóstwo dzieci, bezdomność, ograniczony dostęp do usług społecznych oraz specyficzne potrzeby grup zagrożonych wykluczeniem. Diagnoza zawiera również informacje dotyczące dostępu do edukacji, w tym edukacji wczesnej i opieki. Opisany został obszar wsparcia rodziny i pieczy zastępczej, wykluczenia mieszkaniowego, ubóstwa osób pracujących i osób starszych oraz przedstawiona została sytuacja cudzoziemców - tytuły pobytowe, dostęp do usług. Diagnoza obejmuje również usługi w ramach pomocy społecznej - usługi w miejscu zamieszkania a domy pomocy społecznej, środowiskowe domy samopomocy, mieszkania chronione. Przy opracowaniu diagnozy opierano się m.in. na danych Głównego Urzędu Statystycznego, Eurostatu oraz sprawozdaniach resortowych.
				2	**T**	Link do dokumentów: https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP20210000843http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WMP20210000843/O/M20210843.pdf	KPPUiWS koncentruje się na : • przeciwdziałaniu ubóstwu i wykluczeniu społecznemu dzieci i młodzieży, • przeciwdziałaniu bezdomności, • rozwijaniu usług społecznych dla osób z niepełnosprawnościami, starszych i innych potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, • wspieraniu osób i rodzin poprzez działania instytucji pomocy społecznej oraz działania podmiotów ekonomii społecznej, • wspieraniu integracji cudzoziemców poprzez rozwój usług społecznych dla migrantów oraz ich integracji na rynku pracy. We wszystkich obszarach uwzględniono działania na rzecz przejścia z opieki instytucjonalnej do opieki rodzinnej i środowiskowej.
				3	**T**	Link do dokumentu: https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WMP202	Opracowywano Strategię rozwoju usług społecznych polityka publiczna do roku 2030 (z perspektywą do 2035 r.) . Zawiera ona diagnozę obszarów procesu DI wraz z wnioskami, wizję, cele strategiczne oraz kierunki interwencji i zasady realizacji polityki

		włączenia społecznego w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa, oraz zwiększanie zdolności do zatrudnienia, w szczególności grup w niekorzystnej sytuacji				20000767/O/M20220767.pdf	publicznej w danym obszarze. Strategia będzie realizowana w obszarach: opieki nad dzieckiem, w tym z niepełnosprawnością, nad osobami starszymi, wsparcia osób z niepełnosprawnościami, wsparcia osób w kryzysie psychicznym i w kryzysie bezdomności. Strategia rozwoju usług społecznych obejmuje np: 1. priorytetowe podejście do usług społecznych realizowanych w środowisku 2. rozwój lokalnych i zindywidualizowanych usług, które ograniczą opiekę instytucjonalną 3. wykorzystanie potencjału instytucjonalnej opieki długoterminowej na rzecz rozwoju nowych usług środowiskowych 4. zabezpieczenie usług stacjonarnej opieki długoterminowej, jako ostatni i najmniej pożądany element systemu 5. rozwój mieszkalnictwa treningowego i wspomaganego z koszykiem usług 6. system koordynacji i standaryzacji usług społecznych – funkcja koordynatora usług społecznych 7. systemową usługę asystencji osobistej.
				4	**T**	Link do dokumentu: https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WMP20220000767/O/M20220767.pdfhttps://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WMP20220000767/O/M20220767.pdf	Oba dokumenty opracowano we współpracy z przedstawicielami społeczeństwa obywatelskiego i interesariuszy problematyki ubóstwa i wykluczenia społecznego. Uwzględniono rezultaty pracy niezależnych tematycznych grup eksperckich dla obszarów: rodzina i dziecko, os. starsze, z niepełnosprawnościami, z zaburzeniami psychicznymi, bezdomne i cudzoziemcy. Grupy eksperckie wypracowały założenia, wykorzystane do zaplanowania działań w KPPUiWS i Strategii DI. Monitorowanie działań odbywać się będzie w partnerstwie i z udziałem interesariuszy, w tym organizacji społeczeństwa obywatelskiego i podmiotów społecznych zaangażowanych bezpośrednio w obszarach objętych dokumentami W resorcie właściwym ds. rodziny i zabezpieczenia społecznego powołane zostaną Zespoły z udziałem organizacji społeczeństwa obywatelskiego i podmiotów społecznych, administracji centralnej, samorządów wojewódzkich i lokalnych. Dane do monitorowania realizacji działań będą zbierane zgodnie z przyjętym harmonogramem w ramach każdego z Priorytetów (KPPiUWS) i opracowanego zestawu wskaźników rezultatu (Strategia DI).
4.5. Krajowe strategiczne ramy polityki na rzecz integracji Romów	EFS+	Wspieranie integracji społeczno-gospodarczej społeczności marginalizowanych, takich jak Romowie	**T**	**1**	**T**	**Link do dokumentu dostępny pod adresem: https://www.gov.pl/web/mniejszosci-narodowe-i-etniczne/rada-ministrow-uchwalila-nowy-program-integracji-spolecznej-i-obywatelskiej-romow-w-polsce-na-lata-2021-2030**	*Program integracji* kontynuuje poprzednie, szeroko zakrojone działania na rzecz wyrównania szans Romów i ich integracji społecznej i obywatelskiej. Wskazuje cztery tzw. szczególne grupy wsparcia (rozdz. 4.5.3.), w tym m.in.: kobiety i dziewczęta romskie oraz młodzież romską. Dokument opisuje mierniki i wskaźniki (rozdz. 4.4.), służące monitorowaniu osiągania założonych celów (rozdz. 4.2.).
				2	**T**		Program integracji zapewnia narzędzia monitorowania osiągania celów (rozdz. 4.6.4.) i ewaluacji (rozdz. 4.6.5.). Jednocześnie, zapewnia możliwość ewentualnej modyfikacji metod i środków służących realizacji celów Programu integracji. Poza standardową sprawozdawczością, Program integracji kładzie nacisk na zbieranie danych, „mapujących" sytuację społeczności romskiej i umożliwiających pogłębioną analizę

							pojawiających się problemów.
				3	**T**		Włączenie problematyki romskiej do realizowanych polityk publicznych zostało opisane w Programie integracji (rozdz. 3), w tym zwłaszcza w odniesieniu do polityki społecznej, rynku pracy, przestępstw z nietolerancji, nienawiści i ksenofobii, bezpłatnej pomocy prawnej oraz podtrzymania tożsamości kulturowej. Podczas gdy Program Integracji pełni rolę wspierającą, władze lokalne powinny również wypełniać swoje obowiązki wobec wszystkich obywateli, zgodnie z zasadą pomocniczości.
				4	**T**		Włączenie właściwych interesariuszy zostało zapewnione na etapie projektowania założeń Programu integracji, m.in. przez system konsultacji społecznych – projekt został skierowany do 53 organizacji pozarządowych, głównie romskich, biorących dotychczas udział w realizacji poprzedniego Programu integracji, a także do jednostek samorządu terytorialnego. Ponadto, MSWiA w trybie roboczym na bieżąco monitoruje prowadzone działania, co dało możliwość takiego skonstruowania Programu, który uwzględnił pojawiające się problemy. Dla zapewnienia udziału Romów w procesie tworzenia zadań Program integracji podtrzymał wymóg prowadzenia przez jednostki samorządu terytorialnego corocznych konsultacji na poziomie lokalnym z przedstawicielami społeczności romskiej. Partycypacja Romów na poziomie regionalnym jest zapewniona poprzez udział w komisjach oceniających wnioski w urzędach wojewódzkich, a na poziomie centralnym poprzez udział przedstawicieli Romów w Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych (mechanizmy te zostały opisane w rozdz. 4.5.2.).
4.6. Ramy strategiczne polityki na rzecz opieki zdrowotnej i opieki długotermino wej	EFRR EFS+	EFRR: Zapewnienie równego dostępu do opieki zdrowotnej i wspieranie odporności systemów opieki zdrowotnej, w tym podstawowej opieki zdrowotnej, oraz wspieranie przechodzenia od opieki instytucjonalnej do opieki rodzinnej i środowiskowej EFS+:	**T**	**1**	**T**	Mapa potrzeb zdrowotnych na lata 2022-2026 (wyzwania systemu opieki zdrowotnej i rekomendowane kierunki działań) http://dziennikmz.mz.gov.pl/DUM_MZ/2021/69/akt.pdf Mapa potrzeb na lata 2022-2026 (analizy) https://basiw.mz.gov.pl/mapy-informacje/mapa-2022-2026/ Krajowy Plan Transformacji na lata 2022-2026 http://dziennikmz.mz.gov.pl/DUM_MZ/2021/80/akt.pdf Wojewódzkie Plany Transformacji na lata 2022-2026 https://basiw.mz.gov.pl/strategie/wojewodzkie-plany-transformacji/ Strategia rozwoju usług	Spełnienie kryterium zapewnia publikacją Mapy Potrzeb Zdrowotnych (MPZ) w formule obejmującej analizy oraz wyzwania systemu opieki zdrowotnej, a także krajowy oraz wojewódzkie plany transformacji, które wdrażają rekomendacje zawarte w MPZ. MPZ obejmują cały system, czyli wszystkie poziomy opieki opisane rodzajami świadczeń (od POZ po opiekę paliatywną i hospicyjną), z uwzględnieniem zasobów w systemie. W proces mapowania opieki długoterminowej wpisuje się także Strategia Rozwoju Usług Społecznych (SRUS) oraz Regionalne Plany Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji. SRUS prezentuje koncepcję deinstytucjonalizacji zakładającą przechodzenie od instytucjonalnej do opieki świadczonej w środowisku rodzinnym i lokalnym dla obszarów usług społecznych (osoby z niepełnosprawnościami, osoby starsze, rodziny oraz dzieci i młodzież w pieczy zastępczej, osoby z problemami zdrowia psychicznego, osoby bezdomne). Na szczeblu lokalnym i regionalnym plany rozwoju i deinstytucjonalizacji usług zawierają diagnozy potrzeb w obszarach objętych deinstytucjonalizacją oraz stanowią uporządkowaną koncepcję zmiany na poziomie regionalnym.

		Zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej				społecznych, polityka publiczna do roku 2030 (z perspektywą do 2035 r.) https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP20220000767 Regionalne Plany Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji	
				2	**T**	**Zdrowa Przyszłość. Ramy strategiczne rozwoju systemu ochrony zdrowia na lata 2021-2027, z perspektywą do 2030 https://www.gov.pl/web/zdrowie/zdrowa-przyszlosc-ramy-strategiczne-rozwoju-systemu-ochrony-zdrowia-na-lata-2021-2027-z-perspektywa-do-2030 Krajowy Plan Transformacji na lata 2022-2026 http://dziennikmz.mz.gov.pl/DUM_MZ/2021/80/akt.pdf Wojewódzkie Plany Transformacji na lata 2022-2026 https://basiw.mz.gov.pl/strategie/wojewodzkie-plany-transformacji/ Strategia rozwoju usług społecznych, polityka publiczna do roku 2030 (z perspektywą do 2035 r.) https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP20220000767 Regionalne Plany Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji**	Spełnieniem kryterium jest głównie dokument strategiczny „Zdrowa Przyszłość. Ramy strategiczne rozwoju systemu ochrony zdrowia na lata 2021-2027, z perspektywą do 2030 r.” Jego celem jest zapewnienie obywatelom równego i adekwatnego do potrzeb zdrowotnych dostępu do wysokiej jakości świadczeń zdrowotnych przez przyjazny, nowoczesny i efektywny system ochrony zdrowia. Dokument określa ramy strategiczne działań koniecznych do podjęcia na podstawie diagnozy z MPZ. Przy projektowaniu tego dokumentu w centrum został postawiony pacjent, a wszelkie działania są podporządkowane przede wszystkim konieczności zapewnienia równej dostępności do świadczeń zdrowotnych. Ponadto, środki mające na celu zapewnienie wydajności, trwałości, dostępności i przystępności usług zdrowotnych zawarte są w Krajowym Planie Transformacji na lata 2022-2026 i Wojewódzkich Planach Transformacji na lata 2022-2026. Z kolei Strategia Rozwoju Usług Społecznych prezentuje koncepcję deinstytucjonalizacji społecznych usług opiekuńczych. Jednym z zadań wskazanych w SRUS do realizacji na szczeblu lokalnym i regionalnym są plany rozwoju i deinstytucjonalizacji usług.
				3	**T**	**Zdrowa Przyszłość. Ramy strategiczne rozwoju systemu ochrony zdrowia na lata 2021-2027, z perspektywą do 2030 https://www.gov.pl/web/zd**	Kryterium to w zakresie opieki wypełniają dwa dokumenty o charakterze strategicznym: a) Strategia Deinstytucjonalizacji: opieka zdrowotna nad osobami z zaburzeniami psychicznymi, b) Strategia Deinstytucjonalizacji: opieka zdrowotna nad osobami starszymi. Stanowią one załączniki do dokumentu „Zdrowa Przyszłość”. Ponadto, również

						rowie/zdrowa-przyszlosc-ramy-strategiczne-rozwoju-systemu-ochrony-zdrowia-na-lata-2021-2027-z-perspektywa-do-2030 **Strategia rozwoju usług społecznych, polityka publiczna do roku 2030 (z perspektywą do 2035 r.)** **https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP20220000767** **Krajowy Plan Transformacji na lata 2022-2026** **http://dziennikmz.mz.gov.pl/DUM_MZ/2021/80/akt.pdf** **Wojewódzkie Plany Transformacji na lata 2022-2026** **https://basiw.mz.gov.pl/strategie/wojewodzkie-plany-transformacji/** **Regionalne Plany Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji**	opracowany Krajowy Plan Transformacji oraz Wojewódzkie Plany Transformacji na lata 2022-2026 zawierają środki mające na celu promowanie usług środowiskowych i rodzinnych poprzez deinstytucjonalizację – zawarte w nich działania obejmują wzmocnienie profilaktyki i opieki podstawowej. Ponadto, Strategia Rozwoju Usług Społecznych adresuje kwestie związane z polityką społeczną, a na poziomie województw przygotowane zostały plany rozwoju i deinstytucjonalizacji usług społecznych. Dokumenty te są wobec siebie komplementarne, tak aby zapewnić najwyższą jakość kompleksowej opieki nad osobami potrzebującymi wsparcia w codziennym funkcjonowaniu w szczególności z uwagi na starszy wiek, niepełnosprawność, problemy z zakresu zdrowia psychicznego, uzyskaną w efekcie koordynacji opieki zdrowotnej i społecznej.

5. Instytucje programu

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. k); art. 71 i 84 rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 13: Instytucje programu

Instytucje programu	**Nazwa instytucji [500]**	**Imię i nazwisko osoby odpowiedzialnej za kontakty [200]**	**E-mail [200]**
Instytucja zarządzająca	Zarząd Województwa Lubuskiego	Sylwia Pędzińska – Dyrektor Departamentu Zarządzania RPO	s.pedzinska@lubuskie.pl
Instytucja audytowa	Szef Krajowej Administracji Skarbowej	Dyrektor Departamentu Audytu Środków Publicznych	sekretariat.DAS@mf.gov.pl
Organ otrzymujący płatności od Komisji	Ministerstwo Finansów, Departament Instytucji Płatniczej	Dyrektor Departamentu Instytucji Płatniczej	Sekretariat.IP@mf.gov.pl

6. Partnerstwo

Projektowaniu programu regionalnego Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021-2027 FEWL 21-27, podobnie, jak innych ważnych dla regionu dokumentów o charakterze strategicznym, towarzyszy dialog i otwartość na partnerów procesu, ich oczekiwania i punkt widzenia. Partycypacja jest kluczowa nie tylko dla zachowania przejrzystości całego procesu projektowania, ale przede wszystkim pozwala na zaprojektowanie możliwie optymalnych rozwiązań.

Zasada partnerstwa na etapie programowania FEWL 21-27

Zarządzanie strategiczne regionem odbywa się w oparciu o cele (cel główny i wiązka celów strategicznych i operacyjnych) wskazane na poziomie SRWL 2030. To one wyznaczają kierunki działań podejmowane na poziomie operacyjnym i dokumentów odpowiedzialnych za definiowanie poszczególnych obszarów. Rozwój regionu ma charakter procesowy, a realizacja tego procesu, z wykorzystaniem dostępnych instrumentów (w tym źródeł finansowania z budżetu UE) przybliża do osiągnięcia założonych celów.

Dlatego też nie można mówić o programie regionalnym FEWL 21-27 z pominięciem SRWL 2030 i procesu jej przygotowania.

Aktualizacja SRWL 2030 oraz uspołecznienie tego procesu zapewniło jednocześnie włączenie partnerów w etap prac nad celami, kierunkami i priorytetami, które stanowiły podstawę projektowania FEWL 21-27.

Pierwsze prace projektowe dotyczące FEWL 21-27 rozpoczęto równolegle do działań nad aktualizacją SRWL 2030.

Diagnoza Społeczno-Gospodarcza Województwa Lubuskiego przygotowana na potrzeby SRWL 2030 oraz projekty rozporządzeń unijnych organizujących realizację PS na lata 2021-2027, pozwoliły na przygotowanie Założeń programu regionalnego dla województwa lubuskiego[55].

W celu uspołecznienia procesu prac nad programem już w 2019 r. został powołany Zespół konsultacyjno-doradczy ds. Regionalnego Programu na lata 2021-2027 (zwany dalej Zespołem konsultacyjno-doradczym), w którego skład wchodzą przedstawiciele partnerów społecznych, gospodarczych, dialogu społecznego oraz reprezentacja organizacji społeczeństwa obywatelskiego. Od początku procesu prac nad programem, Zarząd Województwa Lubuskiego jest otwarty na współpracę ze wszystkimi zainteresowanymi podmiotami, stąd skład Zespołu konsultacyjno-doradczego jest stale poszerzany o reprezentantów środowisk, które zgłoszą akces do trwających prac.

W lipcu 2019 r. Zarząd Województwa Lubuskiego przyjął Założenia dla programu regionalnego, które obejmowały katalog możliwych do realizacji działań/typów interwencji, odpowiadających wyzwaniom zidentyfikowanym na poziomie diagnozy dla aktualizowanej SRWL 2030, bez określania ich priorytetów (zarówno procentowo, ani kwotowo).

Dokument stanowił punkt otwarcia dla dalszych prac nad zapisami przyszłego programu regionalnego. Założenia w pierwotnym kształcie stanowiły przedmiot dyskusji Zespołu konsultacyjno-doradczego oraz licznych spotkań branżowych, między innymi w kontekście działań na rzecz starzejącego się społeczeństwa, współpracy zagranicznej z partnerami ze strony niemieckiej, innowacyjności województwa lubuskiego, wymiaru terytorialnego z przedstawicielami miejskich obszarów funkcjonalnych.

Konstytuowanie się zapisów rozporządzeń unijnych oraz projektu UP pozwoliły na przygotowanie pierwszego projektu FEWL 21-27.

W pracach nad pierwszym projektem Programu obok diagnozy i wyzwań sformułowanych na poziomie SRWL 2030 (zarówno diagnoza, jak i sama SRWL 2030 były przedmiotem szerokich konsultacji społecznych) wykorzystano również wyniki badań ewaluacyjnych dla RPO – L2020.

[55] Przyjęcie celów i wyzwań na poziomie Założeń programu, czy planowanego zakresu wsparcia nie ma charakteru autonomicznego. Pierwsze pochodzą wprost ze SRWL 2030, drugie wynikają wprost z rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów KE 2021/1060 dla perspektywy finansowej 2021-2027 i nie podlegają uzgodnieniom. Dodatkowo zakres możliwych do realizacji przedsięwzięć ograniczają zapisy tzw. linii demarkacyjnej (podziału wsparcia pomiędzy programy regionalne i krajowe). Linię demarkacyjną opracowało Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej.

Konsultacje społeczne pierwszego projektu FEWL 21-27

Pierwszy projekt programu Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021 -2027 został przyjęty przez Zarząd Województwa Lubuskiego w dniu 5 października 2021 r.

Kolejną odpowiedzią regionu na zasadę partnerstwa, której podstawę stanowi podejście oparte na współpracy z udziałem władz regionalnych, lokalnych i miejskich oraz innych instytucji publicznych, organizacji społeczeństwa obywatelskiego oraz dialogu społecznego, partnerów gospodarczych i społecznych oraz organizacji badawczych i uniwersytetów, było dalsze uspołecznienie procesu przygotowania FEWL 21-27.

Konsultacje społeczne stanowiły wypełnienie zapisów art. 19 a w powiązaniu z art. 6 ust. 4-6 Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Proces konsultacji projektu programu, to pierwszy, po pracach nad aktualizacją SRWL 2030, tak szeroki etap zaangażowania partnerów w debatę, obejmującą cele rozwojowe regionu, tym razem ukierunkowaną bezpośrednio na zapisy nowego programu regionalnego.

Konsultacje społeczne trwały od 6 października 2021 r. do 19 listopada 2021 r.

Informacja o rozpoczęciu procesu konsultacji projektu FEWL 21-27 ukazała się w dzienniku o zasięgu regionalnym, portalu informacyjnym RPO – Lubuskie 2020 oraz stronie informacyjnej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego. W celu dotarcia z informacją o konsultacjach do szerokiej grupy mieszkańców wykorzystano również media społecznościowe.

W trakcie konsultacji odbyły się spotkania z mieszkańcami regionu, parlamentarzystami, władzami regionalnym, lokalnymi i miejskimi (w tym organami aktualnych ZIT oraz LGD) oraz innymi instytucjami publicznymi, partnerami gospodarczymi i społecznymi, a także właściwymi podmiotami reprezentującymi społeczeństwo obywatelskie, takimi jak partnerzy działający na rzecz środowiska, organizacje pozarządowe, oraz podmioty odpowiedzialne za promowanie włączenia społecznego, praw podstawowych, praw osób z niepełnosprawnościami, równouprawnienia płci i niedyskryminacji oraz organizacjami badawczymi i naukowymi. Były to spotkania otwarte dla wszystkich zainteresowanych kształtem i zakresem programu regionalnego. Spotkania odbyły się w Zielonej Górze, Gorzowie Wielkopolskim i Świebodzinie. Projekt FEWL 21-27 był konsultowany na posiedzeniu KM RPO – L2020, w trakcie wspólnego posiedzenia Rady ds. Rozwoju Województwa Lubuskiego oraz Lubuskiej Rady Samorządowej, a także podczas posiedzenia Zespołu konsultacyjno-doradczego.

W trakcie konsultacji wykorzystano również instrumenty teleinformatyczne celem przeprowadzenia spotkań on-line, a także włączono do procesu debaty nad programem instrument wysłuchania publicznego.

Łącznie przeprowadzono 11 spotkań o różnym zasięgu i w rożnej formule, tak aby możliwie liczna grupa zainteresowanych mogła uczestniczyć w konsultacjach.

Ponadto źródłem uwag, opinii, komentarzy i propozycji zmiany zapisów projektu programu był formularz konsultacyjny, który był dostępny na stronie internetowej RPO-L2020.

Debatę publiczną nad projektem programu przeprowadzono w celu pozyskania uwag i wniosków dotyczących jego zapisów od JST oraz szeroko rozumianych partnerów społecznych, gospodarczych, organizacji pozarządowych oraz mieszkańców województwa lubuskiego zainteresowanych kształtem programu regionalnego na perspektywę finansową UE na lata 2021-2027.

W trakcie konsultacji do IZ wpłynęło ponad 314 uwag, pytań i wątpliwości (w niektórych przypadkach uwagi poruszały kilka tematów). W części te same uwagi były zgłaszane przez różne podmioty.

Podmioty zgłaszające uwagi:

- Organy centralne, Lubuski Urząd Wojewódzki, Lasy Państwowe, Państwowa Straż Pożarna – 37 uwag;
- JST i jednostki podległe / Zarząd Dróg Wojewódzkich / Podmioty lecznicze - Szpitale / Radni Sejmiku Województwa Lubuskiego: 96 uwag;
- Organizacje pozarządowe i organizacje społeczne: 103 uwagi;
- Przedsiębiorstwa: 21 uwag;

- Instytucje otoczenia biznesu, uczelnie, instytucje finansowe: 53 uwagi;
- Pozostali uczestnicy konsultacji – osoby fizyczne: 4 uwagi.

Uwagi w większości przypadków dotyczyły uzupełnienia treści projektu programu o dodatkowe zapisy, włączenie kolejnych beneficjentów, rozszerzenie grupy docelowej, do której będzie kierowane wsparcie, czy poszerzenie zakresu wsparcia. Uwagi nieuwzględnione dotyczyły głównie uzupełnienia projektu programu o interwencję niezgodną z zapisami Linii demarkacyjnej (dokumentu określającego podział interwencji i zasad wdrażania krajowych i regionalnych programów operacyjnych 2021-2027).

Wszystkie zgłoszone uwagi zostały przeanalizowane przez Zarząd Województwa Lubuskiego. Wyniki prac nad zgłoszonymi uwagami zostały odpowiednio uwzględnione w programie, a odniesienie IZ do zgłoszonych uwag zostało opublikowane w podsumowaniu konsultacji. Podsumowanie zostało zamieszczone na stronie internetowej: https://rpo.lubuskie.pl/-/te-2.

Ponadto program został skonsultowany z Wojewódzką Radą Dialogu Społecznego Województwa Lubuskiego, Wojewódzką Radą Pożytku Publicznego oraz Komisją Wspólną Rządu i Samorządu.

Włączenie partnerów na etapie wdrażania, monitorowania i ewaluacji FEWL 21-27

Zgodnie z zasadą partnerstwa, współpraca z partnerami będzie kontynuowana również w trakcie wdrażania programu.

W programie zaplanowane zostało wsparcie potencjału partnerów ze środków EFS+ oraz w ramach Pomocy Technicznej.

Zaangażowanie partnerów będzie odbywało się głównie poprzez pracę Komitetu Monitorującego, poprze udział w następujących procesach:

- wdrażanie Programu (przyjmowanie i zmiana kryteriów oceny projektów, propozycje zmian programu),
- monitorowanie Programu (analizowanie sprawozdań i wydawanie na ich podstawie rekomendacji dla zmian kryteriów oceny i treści programu, uszczegółowienia w celu usprawnienia realizacji programu, dokonywanie oceny stanu realizacji zakładanych celów, monitorowanie wypełnienia warunkowości podstawowej),
- ewaluacja Programu (na jego forum omawiane są raporty ewaluacyjne i przyjmowane plany ewaluacji dla kolejnych lat).

Skład KM zostanie określony z poszanowaniem zapisów rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów, jak również przepisów krajowych w tym zakresie (ustawy i kierunkowych wytycznych), a prace Komitetu zostaną usystematyzowane na poziomie regulaminu prac KM.

Zgodnie z art. 9 rozporządzenia ogólnego przestrzegane będą wszystkie zasady horyzontalne, w tym zasada partnerstwa. Ponadto w przypadku zasady niedyskryminacji i równości szans funkcjonować będzie koordynator IZ ds. zasad równościowych, a kwestia reprezentowania interesu grup zagrożonych dyskryminacją zostanie uwzględniona na etapie tworzenia KM.

Ważnym elementem włączenia partnerów na etapie wdrażania będzie uspołecznienie prac nad uszczegółowieniem zapisów programu regionalnego.

Biorąc pod uwagę, iż sam program wyznacza ramy realizacji (określając kierunki wsparcia oraz alokację i główne priorytety), to uszczegółowienie jest zdecydowanie bliższe odbiorcom wsparcia. Konkretyzacja zapisów programu oraz towarzysząca temu dyskusja włączająca partnerów pozwoli na uczestnictwo różnych środowisk w projektowaniu wymiaru wdrożeniowego FEWL 21-27 i wypracowanie najefektywniejszych z punktu widzenia realizacji programu rozwiązań.

7. Komunikacja i widoczność

Podstawa prawna: art. 22 ust. 3 lit. j) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Komunikacja na temat FE jest tak samo ważna, jak ich wdrażanie, sprawozdawczość czy kształtowanie programu. Komunikacja na temat programu to informowanie o jego ofercie, rezultatach projektów (w tym oczekiwanych), korzyściach, jakie przynoszą dla obywateli oraz wpływie PS i FE na rozwój kraju i UE. Komunikacja programu wiąże efekty realizowanych projektów z celami PS i wartościami, które są tożsame z celami i strategiami UE. W komunikacji akcentowane są odpowiednie strategie UE, podkreślając wkład projektów w ich realizację. Komunikacja wynika także z potrzeby zachowania transparentności wydatków z budżetu UE.

Celem działań jest budowanie świadomości społeczeństwa o możliwościach, jakie stwarzają FE, korzyściach i wspólnych dla UE wartościach leżących u podstaw wszystkich realizowanych w ramach programu projektów. Ma to kluczowe znaczenie dla dostrzegania i zrozumienia przez obywateli znaczenia i roli UE, upowszechniania idei integracji europejskiej rozumianej, jako przestrzeń budowy współpracy i dbania o słabszych uczestników wspólnoty.

Działania komunikacyjne prowadzone są przez IZ, IP oraz IK UP we współpracy z instytucjami w systemie wdrażania, partnerami społeczno-gospodarczymi i beneficjentami. W celu uniknięcia podwójnych standardów obowiązkiem właściwej komunikacji objęte są również inne organy właściwych władz publicznych, jeżeli ich zakres odpowiedzialności obejmuje planowanie, finansowanie, realizację lub nadzór nad realizacją projektów otrzymujących dofinansowanie UE.

W komunikacji akcentowane są strategie UE, podkreślając wkład projektów w ich realizację. Wymiar unijny zapewniony jest przez m.in. zaproszenia KE na wydarzenia związane z projektami, uwzględnienie wystąpień KE w scenariuszu wydarzeń, włączenie cytatu KE do informacji prasowej itd.

Informowanie stanowi element krajowego systemu komunikacji marki Fundusze Europejskie. Szczegóły założeń przedstawionych w tym rozdziale znajdują się w Strategii komunikacji programu.
Działania komunikacyjne realizują cele określone w ww. Strategii:

- aktywizacja do sięgania po FE;
- wsparcie w realizacji projektów;
- zapewnienie powszechnej akceptacji dla działań rozwojowych, realizowanych przy pomocy Programu i FE a także znaczenia przynależności i roli regionu w kształtowaniu przyszłości UE;
- zwiększenie świadomości na temat wartości UE w tym równości, niedyskryminacji, włączenia społecznego w celu zwalczania negatywnych stereotypów dot. grup narażonych na dyskryminację.

Działania prowadzone są wyłącznie w obszarze FE w zakresie ww. celów, z wyłączeniem działań mających inny zakres np. promowania instytucji lub osób i działań o charakterze politycznym.

- potencjalni beneficjenci, w tym wymagający działań dedykowanych do tzw. projektów trudnych;
- beneficjenci;
- społeczeństwo regionu, w tym osoby o niskim poziomie wiedzy o FE, osoby młode, seniorzy, środowiska opiniotwórcze, potencjalni beneficjenci, którzy nie otrzymali dofinansowania;
- NGOs, ośrodki naukowe i akademickie, władze publiczne.

Kanały i narzędzia komunikacji dobierane są do grup docelowych w wyniku analizy trendów i potrzeb. Priorytetowe kanały to m.in. media o szerokim zasięgu, media społecznościowe, wydarzenia informacyjne i promocyjne, outdoor, materiały audio-video, krajowy portal FE, serwis internetowy programu oraz PIFE.

Duży nacisk położony jest na wykorzystanie potencjału beneficjentów i zaangażowanie ich w działania komunikacyjne. Wsparcie w promocji projektów i w przekazywaniu wiedzy o UE, stanowi m.in. dedykowany przewodnik (zawierający informacje o PS, wartościach i korzyściach płynących z członkostwa w UE) i wzory

grafik. Odpowiednia komunikacja dotyczy całych schematów pomocowych, wiązek projektów, a operacje strategiczne podlegają specjalnym działaniom promocyjnym. Obowiązki informacyjno-promocyjne beneficjentów są załącznikiem do umowy.
Szacunkowy budżet na działania komunikacyjne IZ wynosi 3 041 176 euro, w tym 2 585 000 euro wsparcia z EU (ok. 0,28% alokacji programu). Budżet jest wstępnie podzielony na 3 cele:

- 35% potencjalni beneficjenci;
- 10% beneficjenci;
- 55% społeczeństwo regionu.

Szacunkowy udział kwot w poszczególnych latach wynosi (w euro): lata 2021-2022: 0; 2023: 221 tys.; lata 2024-2029: 470 tys.

Działania komunikacyjne podlegają stałej ewaluacji i monitoringowi pod kątem ich jakości, trafności w realizacji celów i skutecznego dotarcia do grup docelowych poprzez badania jakościowe, czy też analizy użyteczności. Monitoringowi i ocenie podlega szereg wskaźników w tym wskaźniki oddziaływania (jedn. miary: %, sposób pomiaru: bad. społ., częstot. pomiaru: co 2 lat, wb. na 2020 r.) m.in.:

- Odsetek respondentów dostrzegających wpływ FE na rozwój regionu (wb. 75%)
- Znajomość celów, obszarów lub działań, na które przeznaczane są FE w programie (wb. 35%)
- Odsetek mieszkańców regionu uważających, że osobiście korzystają z FE (wb. 36%)

Ocena działań komunikacyjnych jest podstawą do planowania kolejnych w tym obszarze i podejmowania ewentualnych działań naprawczych.

8. Stosowanie stawek jednostkowych, kwot ryczałtowych, stawek ryczałtowych i finansowania niepowiązanego z kosztami

Podstawa prawna: art. 94 i 95 rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów

Tabela 14: Stosowanie stawek jednostkowych, kwot ryczałtowych, stawek ryczałtowych i finansowania niepowiązanego z kosztami

Planowane stosowanie art. 94 i 95 rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów	TAK	NIE
Od momentu przyjęcia, program będzie wykorzystywał refundację wkładu Unii w oparciu o stawki jednostkowe, kwoty ryczałtowe i stawki ryczałtowe w ramach priorytetu zgodnie z art. 94 rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów (jeżeli tak, proszę wypełnić aneks 1)	☐	☒
Od momentu przyjęcia, program będzie wykorzystywał refundację wkładu Unii w oparciu o finansowanie niepowiązane z kosztami zgodnie z art. 95 rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów (jeżeli tak, proszę wypełnić aneks 2)	☐	☒

Aneks 3. Wykaz planowanych operacji o znaczeniu strategicznym wraz z harmonogramem

(art. 22 ust. 3 rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów)

Dotyczy wszystkich operacji: okres realizacji 2023-2027:

1. Rozwój oferty parków naukowo-technologicznych i przemysłowych oraz publicznej infrastruktury badawczej
2. Rozwój działalności Parku Technologii Kosmicznych
3. Rozwój e-usług w województwie lubuskim
4. Rozwój Infrastruktury Informacji Przestrzennej województwa lubuskiego
5. Centrum Telemedycyny
6. Lubuski System Innowacyjnych Start-upów
7. Centrum Wsparcia Inwestora i Eksportera
8. Inkubator Przedsiębiorczości (budynek pasywny)
9. Modernizacja energetyczna infrastruktury ochrony zdrowia w województwie lubuskim
10. Edukacja ekologiczna i klimatyczna
11. Zakup taboru kolejowego dla przewozów regionalnych
12. Programy polityki zdrowotnej
13. Lubuskie na rzecz rodzin
14. Lubuskie Centrum Wsparcia Organizacji Pozarządowych
15. Lubuska Szkoła Przyszłości
16. Rozwój produktów tradycyjnych, regionalnych oraz lokalnych jako dywersyfikacje produktu turystycznego
17. Rozwój produktów turystycznych w oparciu o obiekty UNESCO: Geopark Łuk Mużakowa i Park Mużakowski